

rogrammabegroting 2019

Gemeente MONTFERLAND

Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2022

Inhoudsopgave

1.	Samenvatting	5
1.1.	Inleiding	5
1.1.1	Financiën	7
1.1.2	Algemene reserve.....	8
1.1.3	Coalitieprogramma 2018 - 2022	8
1.1.4	"Extra" nieuw beleid 2019 -2022	9
1.1.5	Interbestuurlijk Programma (IBP)	9
1.1.6	Budget-neutraliteit transities.....	10
1.1.7	Woonlasten.....	11
1.2.	Financiële uitkomsten	12
1.2.1.	Bestaand beleid.....	12
2.0	Inleiding programma's.....	19
2.1	Programma's	23
2.1.01	Relatie inwoners en bestuur	25
2.1.02	Ruimtelijke Ontwikkeling.....	33
2.1.03	Beheer leefomgeving.....	45
2.1.04	Economie en toerisme	57
2.1.05	Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl	65
2.1.06	Jeugd, onderwijs en cultuur.....	75
2.1.07	Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid.....	87
2.1.08	Werk en inkomen.....	99
2.2	Algemene dekkingsmiddelen.....	109
2.3	Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur.....	114
2.4	Vennootschapsbelasting	117
2.5	Paragrafen	119
A.	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	120
B.	Onderhoud kapitaalgoederen	124
C.	Financiering	134
D.	Bedrijfsvoering	137
E.	Verbonden partijen.....	140
F.	Grondbeleid	152
G.	Lokale heffingen	159
H.	Transities Sociaal Domein	167
3.	Vaststellingsbesluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.	Bijlagen.....	173
4.1	Coalitieprogramma 2018 - 2022.....	173
4.2	"Extra" nieuw beleid 2019-2022.....	175
4.3	Investeringsplan	177
4.4	(Vervangings)investeringen	179
4.5	Reserves en voorzieningen	181
4.6	Financiële gegevens	183
4.7	Overzicht incidentele baten en lasten.....	188

S

amenvatting

1. Samenvatting

1.1. Inleiding

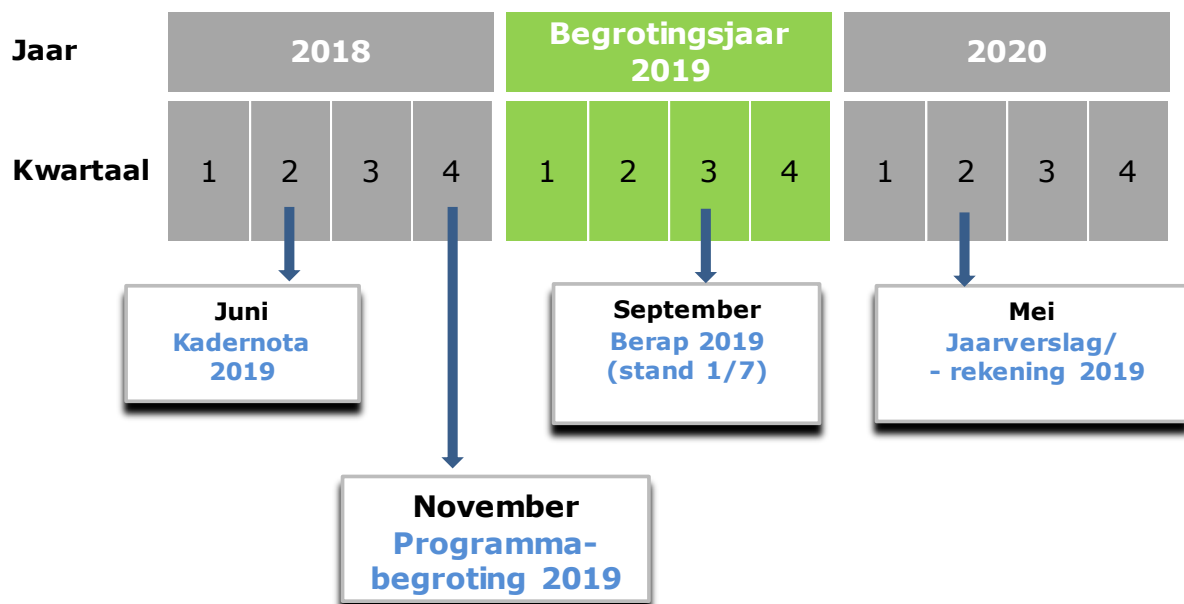
Voor u ligt de begroting 2019 en de meerjarenramingen voor de periode 2020 tot en met 2022 van de gemeente Montferland. Deze begroting is de eerste begroting, opgesteld door het nieuwe college dat gevormd is na de verkiezingen op 21 maart 2018. Naast het lopende en nieuwe beleid waarop de begroting jaarlijks wordt gebaseerd bevat deze begroting ook de vertaling van het coalitieprogramma zoals dat is opgesteld door de coalitiepartijen CDA, LBM, VVD en D66 en behandeld is in de raadsvergadering van 26 april jl.

Het gemeentelijk takenpakket kenmerkt zich, nog meer dan voorgaande jaren, door grote uitdagingen. De komende periode staan we voor de opgave om de speerpunten uit het coalitieprogramma 2018 - 2022 "Samen krijgen wij het voor elkaar!" en de opgaven uit het Interbestuurlijk Programma gerealiseerd te krijgen. Ook de uitdaging om de transitiekortingen binnen de rijksbudgetten budgettair neutraal te kunnen verwerken, wordt nog een hele klus. De organisatie is druk doende om de transformatie (oftewel 'anders denken') rondom de transitie verder vorm te geven. In de begrotingsvergadering moet door u besloten worden hoe u de aanvullende taakstelling in het sociaal domein concreet ingevuld wilt hebben.

Wij kunnen u een sluitende meerjarenbegroting 2019 - 2022 aanbieden. Voor de jaarschijf 2019 is hiervoor een onttrekking uit onze Algemene Reserve noodzakelijk van € 836.000. Meerjarig sluiten de saldi positief.

De positieve saldi zijn meer dan welkom. Enig "vet op de botten" is meer dan wenselijk: de onvoorspelbare Gemeentefondsuitkering heeft ons de afgelopen jaren meermalen verrast. Daarnaast geeft het onze vermogenspositie een positieve impuls: onze solvabiliteit zit al jaren aan de ondergrens van matig. Als compensatie streven we wel naar een ratio van het weerstandsvermogen die valt in de categorie "uitstekend".

In de volgende figuur is de begrotingscyclus 2019 weergegeven.

De begroting 2019 is de eerste begroting in deze raadsperiode en is tot stand gekomen in een periode waarin de groei van de Nederlandse economie zich positief blijft ontwikkelen (2,6% in 2019).

De solide groei komt door de gunstige internationale conjunctuur, expansief begrotingsbeleid en een onstuimige woningmarkt. Aantrekkelijke werkgelegenheid, hoger beschikbaar inkomen, meer consumptie en meer investeringen hebben daarbij een positieve onderlinge dynamiek.

De werkloosheid daalt verder tot het laagste niveau sinds 2001 (onder de 4%). De krapte op de arbeidsmarkt stimuleert het arbeidsaanbod.

De overheid houdt voor 2019 een overschot op de begroting (1,0% bruto binnenlands product). De hoogconjunctuur is goed voor het overschot, terwijl het expansieve begrotingsbeleid het overschot dempt.

De begroting die nu voor u ligt is gebaseerd op de septembercirculaire. De accessen voor alle jaren zijn positiever dan bij de begroting 2018 was voorzien. Op dit moment is er nog weinig bekend over het Interbestuurlijk Programma (IBP) en wat dit voor de gemeenten precies (financieel) betekent. Beide ontwikkelingen maken de Algemene Uitkering een onzekere factor in de gemeentebegrotingen. Onze begrotingsaldi worden sterk beïnvloed door het grillige verloop hiervan.

De conclusie op dit moment is in ieder geval dat we netto ruim € 1.200.000 meer Algemene uitkering gaan ontvangen dan gepresenteerd bij de begroting 2018 (jaarschijf 2019).

Zoals hierboven al aangegeven blijven de transities in het Sociale Domein onverminderd van het grootste belang voor de gemeenten. Bij de meicirculaire is duidelijk geworden dat met ingang van 2019 het integreerbare deel van de integratie-uitkering Sociaal Domein opgaat in de algemene uitkering en daarmee deel gaat uitmaken van de trap-op-trap-af systematiek. De huidige integratie-uitkering Sociaal Domein houdt met ingang van 2019 op te bestaan. De loon- en prijsmutatie die in 2018 wordt toegekend bedraagt 2,6% en is toegevoegd aan de integratie-uitkering Sociaal Domein.

Vanaf 2018 ligt er een structurele taakstelling om de transities in het sociaal domein budgettair neutraal te laten verlopen. Op dit moment is circa 28% daadwerkelijk gerealiseerd. Inmiddels is ook gebleken dat een 5-tal maatregelen niet gerealiseerd gaat worden voor een bedrag oplopend tot ruim € 0,6 miljoen. Daarnaast heeft er een actualisatie plaatsgevonden van de budgetten Sociaal Domein op basis van de meicirculaire 2018 en werkelijke uitgaven 2017 (en op onderdelen een doorkijk naar 2018).

Hieruit blijkt dat er, naar huidige inzichten, een aanvullende taakstelling ontstaat oplopend tot afgerond € 1 miljoen vanaf 2020 (conform uw amendement om vast te blijven aan budgetneutraliteit binnen het Sociaal Domein).

U wordt de komende maand uitgedaagd om keuzes te gaan maken om deze taakstelling concreet in te gaan vullen. Het college heeft u een pakket aan maatregelen aangeboden, waar u verdere invulling aan kunt geven. Bij de vaststelling van de begroting 2019 zal de aanvullende taakstelling van afgerond € 1 miljoen concreet ingevuld moeten zijn. In de paragraaf transities gaan we hier verder op in.

Samen krijgen we het voor elkaar

In de afgelopen vier jaar is er veel bereikt, maar is ook duidelijk geworden dat nog meer gekeken kan worden naar de kracht van de samenleving, naar de zelfredzaamheid, maar ook naar eventuele andere inzichten met betrekking tot diverse voorliggende vraagstukken (de zogenaamde bestuurlijke vernieuwing).

De kansen voor bestuurlijke vernieuwing liggen onder andere in de voorbereiding van de te nemen besluiten. Onze gemeentelijke organisatie moet oog hebben voor wat er leeft in de samenleving, gebruik maken van de oplossingskracht van deze samenleving en daar het beleidsproces op afstemmen.

Voor de komende raadsperiode is het coalitieprogramma Montferland 2018 - 2022 "Samen krijgen we het voor elkaar" leidend. Naast het ambitieuze coalitieprogramma hebben we te maken met grote uitdagingen zoals de opgaven uit het Interbestuurlijk Programma (IBP) en de budgetneutraliteit van het Sociaal Domein. Hierbij is het belangrijk om onze financiële huishouding en reserves op orde te houden.

In de eerste begroting van deze raadsperiode is de uitvoering van het gemeentelijk (financieel) beleid voor de langere termijn aan te merken als solide en biedt ruimte om structurele tegenvallers op te vangen.

Voor de korte termijn (lees 2019) is er een onttrekking uit de Algemene Reserve noodzakelijk om het jaar sluitend te krijgen. Ons eigen vermogen laat het op dit moment toe. Echter naar de toekomst toe is het zaak dit te voorkomen, waardoor we niet interen op ons vermogen.

Nog steeds is en blijft de algemene uitkering de meest risicovolle post in onze gemeentebegroting. De komende jaren ontvangen gemeenten veel extra geld van het Rijk. Echter, hier staan ook een aantal grote maatschappelijke opgaven uit het Interbestuurlijk Programma (IBP) tegenover waarbij verwacht wordt dat de gemeente hierin gaat participeren. Daarnaast is het de praktijk dat de meerjarige ramingen vaak positiever worden ingeschat, dan dat deze in werkelijkheid uiteindelijk zullen worden. Dus gezien de wisselvalligheid van deze rijksuitkering is het verstandig enig voorbehoud hierin te maken.

Wij constateren dat de rijksuitkering voor de nieuwe taken uit het Sociaal Domein te laag zijn (m.n. voor de Jeugdzorg). Desondanks staat de gemeente voor de uitdaging om, binnen de beschikbare budgetten, de transities uit te voeren. Inmiddels is er een pakket aan maatregelen aan de raad aangeboden dat ervoor moeten zorgen dat vanaf 2020 binnen de door het Rijk beschikbaar gestelde budgetten zorg kan worden verleend. Hierbij blijft het uitgangspunt gelden dat de gemeente zorg hoog in het vaandel heeft staan.

Ook in deze begroting staat Montferland nog steeds voor vitaliteit en eigenheid door de komende jaren te blijven investeren in de maatschappelijke vraag. Projecten als "energietransitie", "centrumplan Didam", "goede ruimtelijke inrichting centra van kernen" en "Bloemenbuurt Didam" zijn de pijlers voor de komende periode. Voor de langere termijn vinden onderzoeken plaats naar de toekomst van een mogelijk nieuw zwembad in Didam, de realisatie van een brede school in 's-Heerenberg en de bouw van een nieuwe brandweerkazerne in Didam.

De tarieven voor leges omgevingsvergunning en marktgelden blijven gelijk aan het niveau van 2018. Daarnaast worden de tarieven voor de toeristenbelasting met € 0,25 verhoogd ten opzichte van 2018. Tot slot worden voor 2019 de woonlasten (afvalstoffenheffing, rioolheffing en OZB) voor onze burgers verhoogd met een kleine 6%.

1.1.1 Financiën

Ons uitgangspunt is altijd geweest: een "gezonde financiële huishouding". Dat wil zeggen: het beschikbaar hebben van voldoende middelen voor de benoemde taken. De afgelopen jaren zijn we volop bezig geweest om onze financiële huishouding op orde te brengen. Los van de uitdaging om de transities in het Sociaal Domein betaalbaar te maken / houden, ziet onze gemeentebegroting er meerjarig goed uit en staan we er financieel solide voor. Het altijd fluctuerende Gemeentefonds lijkt voor de langere termijn positiviteit uit te stralen. Echter voor de komende jaren staat een nieuwe verdeling van het Gemeentefonds (per 2021) in de planning. Ook staat een verdere aanpassing van de verdeelsystematiek van de rijksuitkering BUIG (bijstandsuitkeringen) op stapel. Dit zou de nodige gevolgen kunnen hebben voor de komende jaren.

Kadernota 2019

Op 5 juli 2018 heeft u de Kadernota 2019 vastgesteld. Behalve de uitgangspunten voor de (meerjaren)begroting 2019 - 2022 zijn ook de te verwachten financiële ontwikkelingen voor de komende jaren vastgelegd.

De Kadernota 2019 laat vanaf 2020 een aanzienlijke verbetering zien ten opzichte van de begroting 2018. Voor 2019 werd een negatief saldo verwacht van € 518.000. De jaren daarna zou deze verbeteren tot een positief saldo van € 1.400.000 voor 2022 en volgende jaren.

Ontwikkelingen na de Kadernota 2019

Na vaststelling van de Kadernota 2019 zijn er diverse ontwikkelingen op ons afgekomen die onze financiële positie zowel positief als negatief hebben beïnvloed. Een grote ontwikkeling, waar we niet onderuit komen, zijn de mei- en septembercirculaires. De mei- en septembercirculaire hebben impact op de begrotingssaldi zoals we die in de Kadernota 2019 prognosticeerden. De accressen meerjarig zijn iets minder positief dan aangegeven bij de Kadernota 2019 (o.b.v. de maartcirculaire), maar in het geheel van de ontwikkelingen resulteert het in een hogere Algemene Uitkering.

Begrotingssaldo 2019 - 2022

Op basis van de bekend zijnde ontwikkelingen, sommige concreet en sommige op basis van aannames, is de conclusie dat onze begrotingssaldi aanzienlijk zijn verbeterd (met uitzondering van 2019) ten opzichte van de vorige begroting.

Onderstaand overzicht geeft het meerjarig begrotingsperspectief weer (incl. coalitieprogramma en "extra" nieuw beleid).

Tabel 1: Begrotingsuitkomsten 2019 - 2022

(bedrag x € 1.000, "-" = nadeel)

	2019	2020	2021	2022
Saldo begroting	-836	4	266	621

1.1.2 Algemene reserve

De Algemene reserve is een belangrijke component binnen onze weerstandscapaciteit. In de nota Reserves en Voorzieningen 2018 wordt voorgesteld de reserve NUON ook te betrekken bij onze weerstandscapaciteit.

Onze solvabiliteit zit al jaren aan de ondergrens van "matig". Als compensatie daarvoor streven we wel naar een ratio van het weerstandsvermogen met de kwalificatie "uitstekend". Dat betekent een minimale ratio van 2,0 (hierbij wordt verwezen naar de nota Reserves en Voorzieningen 2018). De geraamde stand per 1 januari 2019 bedraagt afgerond € 20,7 mln., uitgesplitst naar algemene reserve € 5,6 en de reserve NUON € 15,1 mln. In de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" hebben wij de gewenste en werkelijke omvang van de Algemene reserve en reserve NUON geactualiseerd en zal nader worden ingegaan op de ontwikkeling van onze weerstandscapaciteit.

Zoals uit deze paragraaf blijkt is onze weerstandscapaciteit "uitstekend" (ratio komt op ruim 6).

Tot slot:

Onze begrotingssaldi 2019 – 2022 zijn meerjarig reëel en structureel sluitend (met uitzondering van het jaar 2019). Ook onze weerstandsratio is van een uitstekend niveau. Wel is het voor de komende jaren zaak onze financiële positie minimaal te handhaven om van "een gezonde financiële huishouding" te spreken. Dit kan alleen als we op een verantwoorde wijze met onze financiën omgaan. Hierbij passen financieel goed onderbouwde besluiten. De maatschappelijke opgaven uit het IBP voor de komende jaren is er één die vraagt om investeringen en expansie van uitgaven. Deze ambitie gaat niet volledig samen met ons uitgangspunt om onze solvabiliteitspositie te verbeteren. De uitdaging is dan ook om hier een gezond evenwicht in te vinden.

Voor de komende jaren is het zaak om ons vermogen stabiel te houden. Om deze redenen hechten wij er waarde aan om de reserve NUON in stand te houden.

1.1.3 Coalitieprogramma 2018 - 2022

In de afgelopen vier jaar is er veel bereikt, maar is ook duidelijk geworden dat nog meer gekeken kan worden naar de kracht van de samenleving, naar de zelfredzaamheid, maar ook naar eventuele andere inzichten met betrekking tot de voor ons liggende vraagstukken.

Het uitgangspunt blijft dat de besluiten, waar politieke afwegingen bij nodig zijn, genomen worden door de gemeenteraad van Montferland. Dat is de grondwettelijke basis van het lokaal bestuur. De kansen voor bestuurlijke vernieuwing liggen in de voorbereiding van de te nemen besluiten. Daarnaast willen we een gemeentelijke organisatie die oog heeft voor wat er leeft in de samenleving, gebruik maakt van de oplossingskracht van deze samenleving en daar het beleidsproces op afstemt.

Verder dragen we zorg voor een bestuur dat zich middels een herkenbare route van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming op dezelfde wijze openstelt voor wat de samenleving heeft in te brengen t.a.v. een geagendeerd onderwerp. We zijn bereid ons hiervoor verder hard te maken en voort te borduren op stappen die in dit kader reeds zijn gezet.

Bestuurlijke vernieuwing is de 'kapstok' waaraan wij de grote uitdagingen voor de komende vier jaar wil ophangen. Met deze 'kapstok' gaan we aan de slag in de context van een samenleving die in transitie is:

De veranderende samenleving: Er is beweging op veel gebieden. De inwoner is mondig, heeft kennis van zaken, uit zich anders en sneller.

Tot slot maken we afspraken over een aantal onderwerpen en zoeken, daar waar nodig, ook naar procesafspraken. Exacte uitkomsten nastreven zou voorbijgaan aan de constatering over de veranderende samenleving. Het zou ook teveel een maakbare samenleving suggereren die er niet is.

Als extra bijlage is de nadere uitwerking van het coalitieprogramma 2018 - 2022 bijgevoegd. De voortgang van het coalitieprogramma zal gedurende de komende vier jaar worden gemonitord en separaat zichtbaar worden gemaakt via de reguliere Planning & Controlcyclus.

1.1.4 "Extra" nieuw beleid 2019 -2022

Het coalitieprogramma 2018 – 2022 is voor de komende jaren het uitgangspunt voor de komende begrotingen. De ervaring leert dat, naast het coalitieprogramma, zich ieder jaar "nieuw beleid" aandient die niet direct voortvloeit uit het coalitieprogramma.

Ook nu, dus los van het coalitieprogramma, leven er reeds een aantal beleidswensen voor nieuw beleid voor 2019 en verder. Het zijn beleidswensen (breed, dus niet alleen met budgettaire gevolgen) die ontstaan door:

- Het in werking treden van nieuwe of gewijzigde regelgeving;
- Noodzakelijk/aanvullende maatregelen om de beoogde doelstellingen te realiseren;
- Actualisatie/bijstelling van beoogde doelstellingen, bijvoorbeeld omdat deze niet meer actueel/realistisch zijn.

Daarnaast zijn er al enkele wensen in uw raad besproken en zijn ambtelijk projecten reeds opgestart.

Voor een volledig overzicht coalitieprogramma 2018 – 2022, "extra" nieuw beleid en investeringsprogramma verwijzen we naar bijlage 4.1 e.v..

1.1.5 Interbestuurlijk Programma (IBP)

Het kabinet Rutte III staat voor een aantal urgente maatschappelijke opgaven met een wederzijdse afhankelijkheid tussen de verschillende overheidslagen. De vervlechting tussen die opgaven vraagt om samenwerking. Het opereren als één overheid draagt bij aan het vertrouwen van de burger. Daarom hebben op 14 februari 2018 het kabinet, VNG, IPO en Unie van Waterschappen een zgn. Interbestuurlijk Programma afgesproken, genaamd 'Samen meer bereiken'. De overheidslagen werken samen op basis van gelijkwaardig partnerschap.

Het gaat om volgende opgaven:

1. Samen aan de slag voor het klimaat
2. Toekomstbestendig wonen
3. Regionale economie als versneller
4. Naar een vitaal platteland
5. Merkbaar beter in het sociaal domein
6. Problematische schulden voorkomen en oplossen
7. Nederland en migrant voorbereid
8. Goed openbaar bestuur in een veranderende samenleving
9. Passende financiële verhoudingen
10. Overkoepelende thema's

Wat betreft de financiële uitgangspunten is afgesproken dat alle overheden zich financieel inzetten voor de opgaven. Daartoe stelt de rijksoverheid accres en andere middelen (Integratie-uitkering / Decentralisatie-uitkering, enveloppen) beschikbaar in het gemeentefonds.

Het kabinet gaat er van uit dat gemeenten vanuit eigen middelen een bijdrage zullen leveren. Echter, gemeenten moeten zelf kunnen bepalen hoe ze geld uit het gemeentefonds willen inzetten, omdat de problematiek zich in elke gemeente in een andere omvang voordoet en dus een andere (financiële) aanpak vergt. De uitkomsten van de gezamenlijke afspraken worden gemonitord.

De inhoud hiervan en de consequenties voor de gemeente zullen in 2019 verder geconcretiseerd worden. Aan het eind van dit jaar verwachten we meer duidelijkheid over bv. "Het Klimaat akkoord", waaronder de verplichting om uiterlijk in 2021 een transitievisie `Warmte` vast te stellen.

Per wijk besluit de gemeenteraad in een uitvoeringsplan op wijkniveau over de alternatieve energie infrastructuur van een wijk (met uiteraard de nodige financiële consequenties) .

Dit is maar een voorbeeld, maar geeft wel aan dat wij de komende jaren flinke opgaven op ons bordje krijgen. In deze begroting zijn voorsnog geen concrete bedragen gereserveerd voor het IBP, omdat op het moment van opstellen van deze begroting er nog teveel onduidelijk is wat de financiële impact voor de gemeente is. Wel anticipeert ons coalitieprogramma (op onderdelen) op de diverse opgaven uit het IBP.

1.1.6 Budget-neutraliteit transities

Met een amendement op de programmabegroting 2017 (in november 2016) heeft de raad besloten om vast te houden aan budgetneutraliteit voor de transities sociaal domein 2015. De taakstelling transities sociaal domein liet tot 2020 een oplopend tekort zien van € 2,1 miljoen. Op 25 oktober 2017 heeft uw raad besloten om 17 maatregelen door te voeren die gezamenlijk moesten leiden tot budgetneutraliteit in 2020. In 2018 is met de uitvoering van deze maatregelen begonnen (op dit moment is 28% daadwerkelijk gerealiseerd). Uit de voortgang van de uitvoering van deze maatregelen blijkt inmiddels ook dat de doelstelling van budgetneutraliteit in 2020 niet gerealiseerd gaat worden.

Van de 17 voorgestelde maatregelen zijn er 5 niet (of minder dan verwacht) gerealiseerd. De oorzaken hiervan zijn verschillend. Het bleek juridisch niet mogelijk om van Hulp bij het huishouden een algemene voorziening te maken. Van de maatregelen op het terrein van transformatie (bijvoorbeeld de Sprong voorwaarts) en preventie was het niet mogelijk om (op korte termijn) een verband aan te tonen tussen deze maatregelen en besparingen. De versobering van de dienstverlening (stoppen met brede intake en beperken telefonische bereikbaarheid) blijkt (op korte termijn) minder besparingen op te leveren dan verwacht. Mede ook gezien het feit dat deze versobering niet ten koste mocht gaan van de meest kwetsbare burger.

Financieel betekent dit dat voor 2019 een bedrag van €225.000 en vanaf 2020 een bedrag van €625.000 in de begroting 2019 en verder is afgeboekt. Het voorgestelde pakket extra maatregelen dekt niet alleen het afgeboekte bedrag van €625.000 maar ook een nog openstaande stelpost van €114.000 en de actualisatie van de meicirculaire van €262.000.

Inmiddels is een extra takenpakket van ruim € 1,4 miljoen aan u voorgelegd om de aanvullende taakstelling van circa € 1 miljoen concreet in te vullen.

Waar zit de pijn?

Het tekort op de transities 2015 wordt hoofdzakelijk veroorzaakt op de uitvoering van de Jeugdwet. De Jeugdwet is – net als de Wmo – een wettelijke taak en een open-einderegeling. Vanaf 2015 zijn er maatregelen genomen om de uitgaven voor de Jeugdwet in de pas te laten lopen met de rijksmiddelen. Deze maatregelen hebben de stijging van de kosten weliswaar beperkt, maar het tekort op de Jeugdzorg blijft.

Voor het structurele tekort op de Jeugdzorg zijn een aantal oorzaken aan te wijzen. In de eerste plaats werd het budget voor de Jeugdzorg naar de gemeente overgeheveld met een korting van 4%. In de tweede plaats heeft het verdeelmodel, dat het rijk gebruikt voor de verdeling van de budgetten, onvoordelig uitgedrukt voor Montferland. Dit heeft te maken met het ongunstige verschil tussen de historische uitgaven voor de Jeugdzorg en de inkomsten op basis van het verdeelmodel. En in de derde plaats de autonome groei van de vraag naar Jeugdzorg die (voorsnog) niet of onvoldoende verdisconteerd wordt in het verdeelmodel.

De gemeente Montferland is niet de enige gemeente met een tekort op de Jeugdzorg. Binnen de Achterhoek worden ook gemeenten als Oude IJsselstreek, Berkelland, Oost Gelre en Bronckhorst hiermee geconfronteerd.

De mogelijkheden van de gemeente om de kosten voor de Jeugdzorg te beheersen zijn beperkt. Het betreft, zoals gezegd, een wettelijke taak en een open-einderegeling. Hierbij komt dat circa 60% van de verwijzingen naar Jeugdzorg zich aan gemeentelijke controle onttrekt. Wettelijk is namelijk geregeld dat (huis)artsen en rechters zonder tussenkomst van de gemeente jongeren naar hulp kunnen verwijzen.

Wel is inmiddels een praktijkondersteuner bij de huisartsen aangesteld. Deze hulpverlener voert gesprekken met kwetsbare jongeren en gezinnen in de hoop dat verwijzing naar dure Jeugdzorg voorkomen kan worden. Het is nog te vroeg om te bepalen of deze inzet financieel voordeel oplevert, maar de verwachtingen zijn – op basis van landelijke gegevens – hoopvol.

Verdere proces

Voor goedkeuring van onze gemeentebegroting 2019 vereist de provinciale toezichthouder een concreet pakket aan maatregelen. Het opnemen van alleen een stelpost voldoet niet. Concreet betekent dit dat bij de vaststelling van de begroting 2019 in november u als raad ook de taakstelling van afgerond € 1 miljoen met reële en haalbare voorstellen concreet ingevuld moet hebben.

1.1.7 Woonlasten

De woonlasten (afvalstoffenheffing, rioolheffing en OZB) stijgen in 2019 met ruim 5%. De stijging wordt met name veroorzaakt door een verhoging van de tarieven voor de afvalstoffenheffing. Dit komt doordat we de egalisereserve "Afvstoffenheffing" voor een aanzienlijk lager bedrag aanspreken en aan onze inwoners teruggeven dan dat we in 2017 en 2018 hebben gedaan. Daarnaast is er een lastentoename, m.n. door de invoering van de afvalstoffenbelasting en hebben we te maken met inflatieaanpassingen. Verder stijgt ook de rioolheffing conform vastgestelde GRP met 4% en de OZB met 1,4%.

1.2. Financiële uitkomsten

Het begrotingsperspectief 2019 - 2022 is als volgt opgebouwd.

Tabel 2: Begrotingsuitkomsten 2019 - 2022

(bedrag x € 1.000, "-" = nadeel)

	2019	2020	2021	2022
Bestaand beleid	238	1.563	2.112	2.689
Af: Coalitieprogramma 2018 - 2022	-834	-1.220	-1.372	-1.589
Af: "Extra" nieuw beleid	-240	- 339	- 474	- 479
Saldo begroting	-836	4	266	621

De voornaamste uitgangspunten en enkele kanttekeningen zijn, dat:

- De lopende, resterende bezuinigingstaakstellingen uit de kerntakendiscussies volledig worden gerealiseerd (dus met uitzondering van hetgeen reeds als verlies is afgeboekt);
- De lasten en baten geraamd zijn in constante prijzen, prijsniveau 2019;
- De transities budgettair neutraal zijn opgenomen in de begroting (inclusief de korting meerjarig).

Hierna gaan we in op de onderdelen bestaand beleid.

1.2.1. Bestaand beleid

De Kadernota 2019, vastgesteld op 5 juli 2018, toonde aan dat het structurele begrotingsbeeld vanaf 2020 verbeterde ten opzichte van het meerjarenbeeld in de begroting 2018.

De uitkomsten van de begroting 2019 zijn voor alle jaren beter dan het geschetste beeld bij de Kadernota 2019.

Daarnaast wijzen we er op dat door de doorgevoerde maatregelen / taakstellingen het risico van overschrijden van budgetten groter wordt als er geen of onvoldoende maatregelen worden getroffen. Via de gebruikelijke rapportages wordt u hiervan op de hoogte gehouden.

In de navolgende analyse geven wij de ontwikkelingen weer sinds de vaststelling van de begroting 2018. We richten ons hierbij op de jaarschijf 2019. De conclusie is dat het saldo van het bestaande beleid met € 196.000 is verbeterd.

Tabel 3: van begroting 2018 naar begroting 2019

(bedrag x € 1.000, "-" = nadeel)

Analyse	Tov Begroting 2018 (jr. 2019)	
Verwacht saldo jaarschijf 2019	42	V
Reeds voorzien in de Kadernota 2019 (blz. 12, 13 en 14)	130	V
Loonkosten personeel (CAO en stijging wettelijke premies)	-653	N
Prijsstijgingen (incl. budgetsubsidies)	-484	N
- dekking door verhoging OZB 1,4% en overig cf. Kadernota	120	V
- compensatie gemeentefonds (hoger accres)	680	V
Subtotaal nominale ontwikkelingen	-337	N
Kosten organisatie (formatie datalek en privaatrechtelijke handhaving)	-112	N
Kosten bestuur (extra wethouder en raadsleden), incl. indexering	-139	N
Hogere kosten informatie: indexering, extra modules/implementatiekosten website AVG	-58	N
Grondopbrengst van grond bij de Meiboom is afgeraamd	-168	N
WMO-oude taken, incl. gevolgen doelgroepenvervoer	-245	N
WMO-HbH, tariefsverhoging (AmvB reële prijs) en volumetoename	-427	N
Verschuivingen in de budgetten Masterplan Didam	-50	N
Verschuivingen in de budgetten Innovatiefonds	-75	N
Netto Algemene uitkering	1.218	V
Afval/rioolheffing: toename loonkosten / overhead / overig	140	V
OZB: toename WOZ-areaal	200	V
Geen rentetoevoeging (inflatiecorrectie) aan reserves	175	V
Overig	-56	N
Totaal mutaties	196	V
Saldo bestaand beleid begroting 2019	238	V

De afwijkingen zullen we toelichten:

Loon- en prijsstijgingen

Algemeen:

Loon- en prijsindexering zorgen er voor dat de ramingen toenemen ten opzichte van de begroting 2018. In totaliteit zijn de netto meerkosten € 337.000. In de Kadernota 2019 is hier grotendeels rekening mee gehouden. Het uiteindelijke nadeel ten opzichte van deze Kadernota is € 55.000.

Loonkosten:

De stijging van de loonsom met 3% wordt volledig veroorzaakt door niet-beïnvloedbare cao-ontwikkelingen en stijging van wettelijke premies. In de Kadernota 2019 was hier reeds op geanticipeerd.

Prijsstijgingen:

Voor de inflatiegevoelige uitgaven zijn we uitgegaan van een inflatieaanpassing met 1,4% en een prijsaanpassing van de budgetsubsidies met 2,47%. Bij de begroting 2019 hebben we de budgetten op detailniveau geïndexeerd, waarbij deze € 45.000 gunstiger uitvallen ten opzichte van de Kadernota 2019.

Kosten organisatie (formatie datalek en privaatrechtelijke handhaving)

Op 25 mei jl. is de Europese regelgeving met betrekking tot de privacybescherming (de Algemene Verordening Gegevensbescherming – AVG) in werking getreden. Hiervoor zijn de personeelsinformatiesystemen bij de gemeente in beeld gebracht en zijn deze op een adequaat en handhaafbaar niveau van de AVG gebracht. Onderdeel hiervan is de verplichte benoeming van een functionaris gegevensbescherming (0,5 fte).

Daarnaast was het noodzakelijk om de formatie te versterken (tijdelijk, voor 2018 en 2019) i.v.m. de privaatrechtelijke handhaving m.b.t. de fysieke leefomgeving.

Kosten bestuur (extra wethouder en raadsleden), incl. indexering

Na de verkiezingen 2018 is een college gevormd met één wethouder meer dan het vorige college (0,8 fte). Ook, door het passeren van de 35.000 inwoner-grens, hebben 2 extra leden plaatsgenomen in de gemeenteraad.

Hogere kosten informatie: indexering, extra modules/implementatiekosten website AVG

Ingaande 2019 worden er extra modules afgenomen. Deze extra modules betreffen: licenties Adobe cc, Windows 10 licenties, extra licenties software Soza en live chat productie. Daarnaast is er in 2019 incidenteel een bedrag benodigd voor implementatiekosten van de website als gevolg van de AVG aanbesteding. De totale verhoging voor 2019 is een bedrag van € 58.000.

Grondopbrengst van grond bij de Meiboom is afgeraamd

De grondopbrengst van grond bij de Meiboom is afgeboekt. Deze is opgenomen bij de grondexploitatie.

WMO-oude taken, incl. gevolgen doelgroepenvervoer

Het betreft hier de voorzieningen voor mensen met een beperking, die in 2017 en 2018 weer een stijgende tendens laat zien. De ramingen zijn hier op aangepast. Ook vallen hieronder de vervoersvoorziening voor mensen met een WMO-indicatie. Deze kosten zijn sterk gestegen sinds de overname van het regiovervoer door de GR Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen.

WMO-HbH, tariefsverhoging (Amvb reële prijs) en volumetoename

Zoals bekend zijn er de afgelopen jaren pogingen ondernomen om HBH op een afdoende, maar meer efficiënte manier in te zetten. Zoals bij meer gemeenten het geval is, heeft de rechter hier een streep doorgezet. Dit betekent dat er op dit vlak minder beheersing van budget mogelijk is dan gewenst. Wij constateren t.o.v. 2017 een sterke toename van het beroep op de regeling. De beheersing van de kosten voor HBH worden nog verder bedreigd door de wettelijke eis dat de gemeente gehouden is aan de Algemene maatregel van bestuur (Amvb) reële kostprijs. Hierdoor stijgen de kosten per geleverd uur HBH.

Verschuivingen in de budgetten Masterplan Didam

Voor 2019 is geen bedrag beschikbaar voor de voorbereiding van het Masterplan Didam. Voor 2018 is een bedrag van ruim € 216.000 hiervoor beschikbaar. Dit volledige budget is voor 2018 niet geheel benodigd, waardoor bij de Bestuursrapportage 2018 een bedrag van € 50.000 wordt afgeraamd. In 2019 wordt het zelfde bedrag bijgeraamd.

Verschuivingen in de budgetten Innovatiefonds

Voor 2019 is een bedrag van € 100.000 beschikbaar voor het Innovatiefonds. Voor 2018 was hiervoor ook een bedrag van € 150.000 beschikbaar.

Dit volledige budget is voor 2018 niet geheel benodigd, waardoor bij de Bestuursrapportage 2018 een bedrag van € 75.000 wordt afgeraamd. In 2019 wordt het zelfde bedrag bijgeraamd.

Netto Algemene uitkering

De septembercirculaire is al de derde circulaire dit jaar. We hebben al twee circulaires met grote consequenties achter de rug. De maartcirculaire bevatte de vertaling van het regeerakkoord van het nieuwe kabinet en gaf hoge accessen. De meicirculaire stond met name in het teken van de integratie van het sociaal domein in de algemene uitkering.

De septembercirculaire staat in het teken van de vertaling van de Miljoenennota en levert voor alle jaren een nadeel op ten opzichte van de gepresenteerde cijfers in de meicirculaire.

Ten opzichte van de Kadernota 2019 betekent de mei- en septembercirculaire een verder voordeel voor alle jaarschijven.

Septembercirculaire

Op de valreep heeft de septembercirculaire nog voor een verslechtering van de begrotingssaldi gezorgd. Voor Montferland betekent de septembercirculaire de volgende netto nadelige bijstellingen ten opzichte van de meicirculaire:

2019: -/- € 299.000

2020: -/- € 150.000

2021: -/- € 215.000

2022: -/- € 113.000

De nadelen worden met name veroorzaakt doordat de ruimte onder het BCF (BTW compensatiefonds) neerwaarts is bijgesteld. Gemeenten declareren hun BTW op overheidstaken bij het BTW compensatiefonds. Om te voorkomen dat er een open eind regeling ontstaat heeft de rijksoverheid een plafond aangebracht in de declaraties van ca. € 3,2 miljard.

Blijven de gezamenlijke gemeenten onder het plafond dan wordt het verschil aan het gemeentefonds toegevoegd, wordt het plafond overschreden dan wordt het verschil uit het gemeentefonds genomen. De ruimte onder het plafond is nog niet meegenomen in de gemeentefondsuitkering voor de jaren 2019 tot en met 2022. Toch mogen gemeenten hier van de provincie een voorzichtige inschatting maken, bijvoorbeeld 50 procent van de ruimte. In de meicirculaire hebben we op basis van deze lijn een structurele ruimte geraamd van € 445.000.

Omdat gemeenten als gevolg van de toenemende investeringen steeds meer BTW declareren heeft het Rijk de ruimte onder het plafond neerwaarts bijgesteld met ruim € 200 miljoen. Dit betekent voor Montferland een structureel nadeel ingaande 2019 van € 181.000 ten opzichte van de meicirculaire.

Overigens is de ontwikkeling van het gemeentefonds de komende jaren vrij vlak blijkens de septembercirculaire.

Afval/rioolheffing: toename loonkosten / overhead / overig

Door een aantal ontwikkelingen nemen de in het tarief te verwerken kosten toe. O.a. door reguliere indexeringen, een toename van werkzaamheden door de ambtelijke organisatie, de verdubbeling van de afvalstoffenbelasting, maar ook door een hoger bedrag aan BTW bij de RDL.

OZB: toename WOZ-areaal

De uitbreidingen (m.n. bij de niet-woningen) hebben geleid tot een hogere WOZ-waarde dan geraamd. De opbrengsten zijn derhalve ook hoger.

Geen rentetoevoeging (inflatiecorrectie) aan reserves

De Commissie BBV heeft in de notitie rente 2017 (van juli 2016) aangegeven dat in het BBV vooralsnog de mogelijkheid blijft bestaan om een rentevergoeding (of een vergoeding voor de inflatie) aan reserves toe te rekenen en deze door te belasten aan de taakvelden. Toch adviseert de Commissie BBV in een aanbeveling om de rentevergoeding aan reserves vanwege het verlangde inzicht, de eenvoud en transparantie niet (meer) toe te passen. Op deze wijze wordt de exploitatie niet onnodig belast. Een uitzondering vormen bestemmingsreserves ter dekking van kapitaallasten. Hier geldt dan dat de rentetoevoeging aan de reserve gelijk is aan het percentage dat bij de berekening van de kapitaallasten wordt gehanteerd.

Voorgesteld wordt om deze lijn van de commissie BBV te volgen. Dit betekent voor de gemeente Montferland dat we alleen nog rente toerekenen aan de reserves die dienen om kapitaallasten van te dekken (de zgn. dekkingsreserves). Dit betreffen de volgende bestemmingsreserves:

- Kapitaallasten sportcomplex Montferland.
- Reserve onderwijshuisvesting
- Centrumplan Didam

De financiële consequenties bedragen afgerond € 175.000 voordelig structureel ingaande 2019.

B

leidsbegroting **2019-2022**

2.0 Inleiding

2.1 Programma's

2.2 Algemene dekkingsmiddelen

2.3 Overhead, ondersteuning

organisatie en bestuur

2.4 Paragrafen

I nleiding

2.0 Inleiding programma's

De programmabegroting bestaat uit acht programma's:

- 1 Relatie inwoners en bestuur
- 2 Ruimtelijke ontwikkeling
- 3 Beheer leefomgeving
- 4 Economie en toerisme
- 5 Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl
- 6 Jeugd, onderwijs en cultuur
- 7 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid
- 8 Werk en inkomen

Verder treft u de twee verplichte overzichten aan namelijk:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

De bedrijfskosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de primaire taken/activiteiten/producten die gericht zijn op de externe klant. De overheadkosten mogen daar niet meer aan toegerekend worden. De overheadkosten worden verzameld en verantwoord in bovengenoemd overzicht.

Samenstellen programmabegroting

Bij de voorbereiding van de programmabegroting speelt het programmateam een grote rol. De programmateams bestaan uit medewerkers die taakvelden beheren die in het betreffende programma zijn ondergebracht. De programmacoördinatoren stemmen belangrijke onderdelen van hun programma met elkaar af. Een interne redactiecommissie doet een eerste screening van de voorstellen van de programmateams om de eenduidigheid waarmee de programmabegroting zelf wordt gevuld, te bewaken. Er is wederom nadrukkelijk gestuurd op het formuleren van meetbare doelen bij de eerste W-vraag en het daarbij aangeven van relevante indicatoren voor het realiseren van deze doelen. Van een aantal indicatoren moet nog een nulmeting worden uitgevoerd om een startsituatie te kunnen iken. Dit speelt vooral in het sociaal domein omdat er nog veel nieuwe indicatoren moesten worden ontwikkeld waarvoor nog geen historische gegevens voorhanden zijn. Daarnaast is getracht de, op grond van het gewijzigde BBV, verplichte indicatoren in te passen.

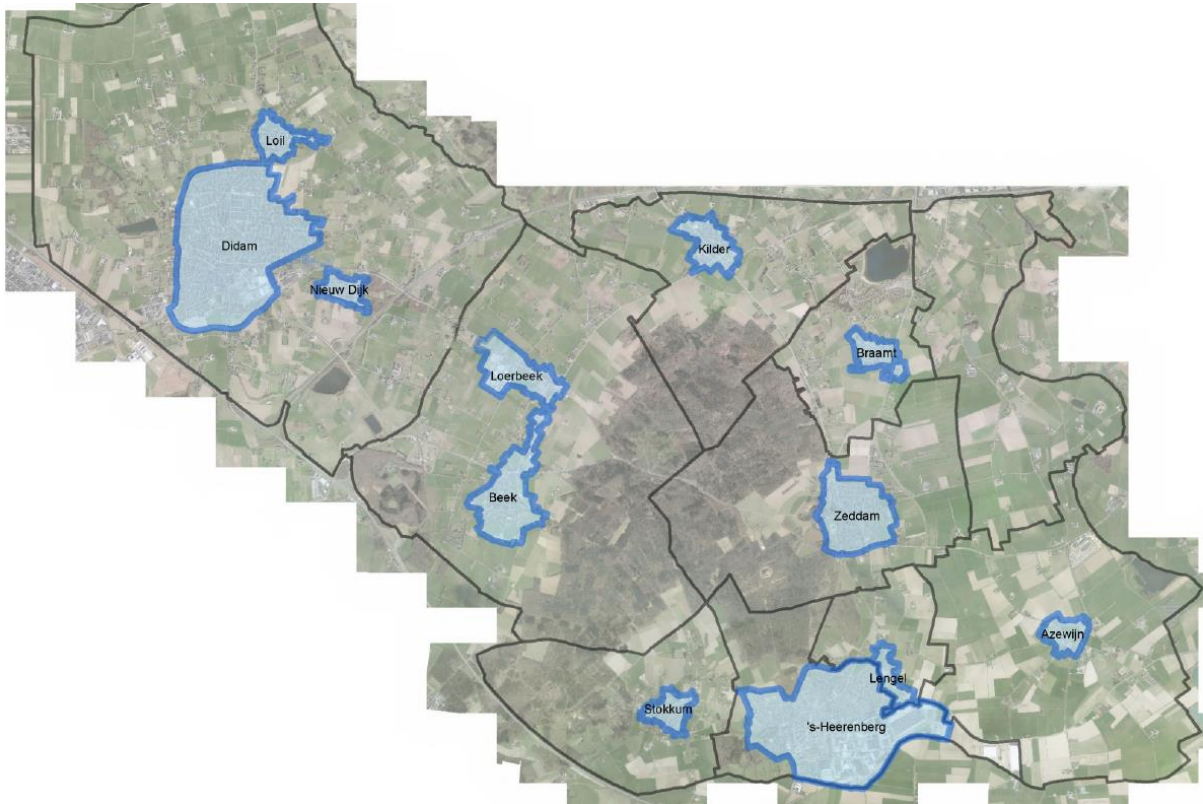
Op verzoek van uw raad is vanaf deze programmabegroting een uitbreiding van de kengetallen te zien om uw taak als beleid vaststellend orgaan nog beter te kunnen uitoefenen. De kengetallen bepalen voor een groot deel het speelveld van de gemeente op programma-niveau. Kengetallen bestaan voor een deel uit de prestatiegegevens, maar ook uit andere gegevens die relevant zijn voor het programma (waarderingcijfers en bestandsgegevens). Voor alle duidelijkheid wordt hier nogmaals vermeld dat deze gegevens niet verward mogen worden met de indicatoren die bij de eerste w-vraag horen. Vindplaats van deze gegevens zijn onze eigen gemeentelijke administratie, gegevens van het CBS, maar ook zijn veel gegevens afkomstig van de website "Waar staat je gemeente".

a. Indeling in kernen

Al langere tijd bestaat er behoefte in onze organisatie om een aantal programmagegevens te verzamelen op kernenniveau. Aan deze wens is met deze inventarisatie invulling gegeven. Daarvoor moest wel een keuze worden gemaakt omtrent de omvang van het gebied dat tot de betreffende kern moest worden gerekend. Extra dilemma hierbij was dat de kernen Didam, Loil en Nieuw Dijk tot hetzelfde postcodegebied behoren. Er is in dit gebied voor gekozen het volledige buitengebied toe te rekenen aan de kern Didam en uitsluitend de bebouwde kommen te rekenen tot de kern zelf. Voor de indeling in kernen en buitengebieden verwijzen wij u naar de onderstaande kaart waarop de gebieden waarmee is gerekend zijn ingetekend. Aldus is in ieder geval per kern (bebouwde kom en buitengebied)aangegeven:

- Het aantal inwoners;
- De oppervlakte;
- Het aantal woningen.

T.z.t. kan bijvoorbeeld het aantal inwoners worden ingedeeld naar leeftijdscategorie en kan het aantal woningen nader worden onderverdeeld.

b. Het actueel houden van de cijfers

Niet alle gegevens worden jaarlijks verzameld. Daarom is zo veel mogelijk bij de gegevens het peiljaar en de vindplaats vermeld.

c. Is het overzicht compleet?

Deze keer is vooral onderzoek gedaan naar de al beschikbare gegevens. Er is geen eigen onderzoek gedaan. Als de komende jaren behoefte bestaat aan specifieke informatie moet hiervoor nader onderzoek plaatsvinden. Voor sommige taakvelden gebeurt dat al. Er wordt bijvoorbeeld met Plavei onderzoek gedaan naar de woningbehoefte de komende jaren. Ook wordt sinds kort gewerkt met een nieuwe monitor voor het sociaal domein.

Tot slot ontwikkelt de programmabegroting zich op deze wijze steeds meer als een instrument voor de gemeenteraad om haar strategische en beleid vaststellende rol te kunnen invullen. Daarnaast ontwikkelt de programmabegroting zich als instrument voor het college en het management om daadwerkelijk te kunnen sturen op de door de gemeenteraad vastgestelde strategische doelen. De concrete activiteiten van de gemeente om deze doelen te realiseren zijn direct gekoppeld aan de individuele werkplannen van onze medewerkers. Aldus is resultaatgericht werken niet alleen in de HRM-cyclus, maar ook in de beleidscyclus geborgd.

Het budgetrecht in relatie tot de "dagelijkse-gang-van-zaken" en bouwgrondexploitatie

De raad heeft het budgetrecht. Door het vaststellen van de begroting worden de in de programma's opgenomen totale baten, lasten en mutaties in de reserves geautoriseerd.

Deze totale baten, lasten en mutaties reserve hebben voor een groot deel betrekking op de "dagelijkse-gang-van-zaken" en niet op de geformuleerde doelstellingen (1e W-vraag) en activiteiten (2e W-vraag). Het is daardoor mogelijk dat een onderdeel van het programma niet voorzien is van een 1e en 2e W-vraag.

De bouwgrondexploitatie (verder: GREX) kent een cyclus van meerdere jaren. Bij het vaststellen van een exploitatieplan door de gemeenteraad wordt ook de exploitatieopzet vastgesteld.

Hiermee stelt de gemeenteraad de benodigde kredieten voor de gehele exploitatieduur vast. De GREX past als zodanig niet in de jaarcyclus van de programmabegroting. In de programma's 2 Ruimtelijke ontwikkeling t.b.v. de woningbouw en 4 Economie en toerisme t.b.v. bedrijventerreinen zijn daarom op voorhand geen jaarbudgetten voor de GREX geraamd. De jaarbudgetten worden gedurende het begrotingsjaar in de begroting verwerkt.

Dit geschiedt op basis van de bij de jaarrekening (jaar t-2: voor 2019 de jaarrekening 2017) geactualiseerde exploitatieopzetten. De meerjarige kredieten voor o.a. grondverwerving, bouw- en woonrijp maken worden dan herzien. Het college is bevoegd dit uit te voeren met dien verstande dat er niet meer lasten of minder baten geraamd kunnen worden dan taakstellend door de gemeenteraad beschikbaar is gesteld via de vastgestelde (herziene) exploitatieopzetten.

WAARSTAATJEGEMEENTE.NL

Woon- en leefklimaat		Duurzaamheid	
Veiligheid en leefbaarheid		Relatie burger - bestuur	
Dienstverlening		Lokale economie	
Arbeidsparticipatie en werkgelegenheid		Zorg en welzijn	

P

rogramma's

2.1 Programma's

1. Relatie inwoners en bestuur
2. Ruimtelijke ontwikkeling
3. Beheer leefomgeving
4. Economie en toerisme
5. Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl
6. Jeugd, onderwijs en cultuur
7. Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid
8. Werk en Inkomen

R

elatie inwoners en bestuur

2.1.01 Relatie inwoners en bestuur

01.1 Missie

De gemeente Montferland streeft naar een goede dienstverlening, die de inwoners, bedrijven en instellingen centraal stelt. Open en eenduidige communicatie met hen is van wezenlijk belang om zodoende aan te sluiten bij de behoefte vanuit de samenleving. Zij zullen zo veel mogelijk vooraf worden betrokken bij belangrijke beleidsvraagstukken. Waar nodig handhaaft de gemeente wet- en regelgeving. Initiatieven vanuit de samenleving worden daar waar mogelijk gefaciliteerd.

01.2 Context en achtergronden

Gemeentelijke producten en diensten

Onze organisatie levert ruim 250 producten en diensten. Deze producten en diensten zijn zeer divers. Zo verstrekken wij onder andere reisdocumenten, toetsen wij of mensen in aanmerking komen voor een uitkering, verlenen we beschikkingen voor bouwactiviteiten, leggen wij belastingaanslagen op, handhaven wij, behandelen wij meldingen openbare ruimte, ondersteunen we mensen die zorg nodig hebben, maken we bestemmingsplannen etc.

Wetgeving zorgt er voor dat men onze producten en diensten soms nodig heeft. Burgers willen namelijk geen paspoort, maar ze willen reizen. Wetgeving bepaalt dat hier een reisdocument voor nodig is. Burgers en bedrijven willen geen vergunning op grond van de Wabo, maar men wil bouwen. Het is aan ons om deze vaak verplichte winkelnering zo aangenaam en gemakkelijk mogelijk te maken.

Belastingdienst

Leuker kunnen we 't niet maken. Wel makkelijker.

De belastingdienst voert de slogan 'leuker kunnen we het niet maken, wel makkelijker'. In Montferland staan wij ook voor deze slogan. De afgelopen jaren hebben wij flink ingezet en gestuurd op de digitale dienstverlening. Hierdoor is het voor veel burgers en bedrijven eenvoudiger en goedkoper geworden om onze producten en diensten aan te vragen. Deze investering werpt zijn vruchten af. In een periode van vier jaar is het aantal digitale aanvragen fors toegenomen (van 600 in 2013 naar bijna 11.000 in 2017). Maar ook 'persoonlijk contact' blijven wij hoog in het vaandel houden en geniet bij sommige producten en diensten zelfs onze voorkeur. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de vele huisbezoeken die wij in het kader van onze zorgtaken uitvoeren, aan de vele gesprekken die wij voeren met mensen die een wens hebben op het vlak van bouwen etc. Wij digitaliseren dus waar het kan en hebben persoonlijk contact waar gewenst en nodig. Daarnaast omarmen wij nieuwe manieren van dienstverlening. Zo bieden wij inmiddels als één van de weinige gemeenten in Nederland, via onze website, de mogelijkheid aan om met onze medewerkers te chatten. Hiervan wordt goed gebruik gemaakt en in de meeste gevallen krijgt de chatter direct een antwoord op zijn/haar vraag. Maar er zijn meer nieuwe kanalen die ingezet zouden kunnen worden. Denk hierbij aan WhatsApp en een gemeente-app. Laatstgenoemde mogelijkheden hebben inmiddels onze aandacht en wij zullen blijven zoeken naar mogelijkheden om de dienstverlening verder te verbeteren.

Wij hanteren en monitoren ook onze servicenormen. Deze servicenormen hebben betrekking op de bejegening van onze inwoners en bedrijven, bijvoorbeeld door middel van een telefoon- en e-mailprotocol, maar ook op de levertijden van de gemeentelijke producten en diensten. Het is waarschijnlijk een utopie om te veronderstellen dat burgers en bedrijven onze dienstverlening 'leuk' gaan vinden. Ons streven is er echter wel op gericht om deze, daar waar mogelijk, sneller, prettiger en duidelijker aan te bieden en in gevallen waar deregulering mogelijk is wellicht zelfs overbodig te maken.

Zo blijven wij ook in 2019 streven naar het verminderen van regeldruk en blijven we onderzoeken of wij geen gegevens aan burgers en bedrijven vragen waarover we reeds beschikken of kunnen beschikken. Daarnaast blijven wij kijken of onze uitgaande correspondentie begrijpelijker/duidelijker kan en gaan we door met het vereenvoudigen van onze aanvraagformulieren.

Programmadoel

Wij streven naar een verbetering van de dienstverlening m.b.t. de levering van producten en diensten, tot uiting komend in een hogere klantwaardering.

Communicatie en voorlichting

Bestuurlijke vernieuwing

Wij constateren dat inwoners steeds meer zelf oplossingen zoeken voor maatschappelijke kwesties in hun omgeving. Naast de bestaande representatieve democratie met gekozen volksvertegenwoordigers ontstaat zodoende een meervoudige democratie. Deze netwerk-samenleving verwacht een andere rol van de gemeente. Draagvlak en vertrouwen in oplossingen voor vraagstukken staan onder druk. Van zowel het bestuur als de ambtelijke organisatie wordt een ander gedachtepatroon vereist die beter past bij de behoefte van de samenleving. Dit verstaan wij onder bestuurlijke vernieuwing. Hiermee streven wij naar een meer flexibele en efficiënte relatie en samenwerking met de samenleving van Montferland die past bij de vraag uit de samenleving. Hierdoor worden de gebundelde kracht en expertise ingezet voor een goed woon-, leef- en werkklimaat in Montferland.

Bestuurlijke vernieuwing is daarom meer en breder dan communicatie. Zoals wij al in de startnotitie bestuurlijke vernieuwing (raadsvergadering van 27 september 2018) hebben aangegeven willen wij in samenwerking met inwoners een projectplan uitwerken om aan dit thema handen en voeten te geven in termen van: te bereiken effecten, indicator(en), uit te voeren activiteiten, prestatiegegevens en kosten/baten.

Bestuurlijke vernieuwing zal dan in de programmabegroting 2020 ook als een volwaardig programmaonderdeel gepositioneerd worden.

**WAAROM
MOEILIK DOEN
ALS
HET SAMEN KAN**

Loosje

Communicatie

De maatschappij is in beweging en wij zullen beter moeten aansluiten bij wat er buiten het gemeentehuis gebeurt. Inwoners en bedrijven stellen andere eisen en samenwerken met partners wordt steeds vanzelfsprekender. Wij zijn het er allen over eens dat we op het vlak van communicatie en voorlichting slagen kunnen maken en dat is hét speerpunt waar we de komende periode aan zullen werken. Wij streven er naar een gemeente te worden die niet denkt voor inwoners, verenigingen en bedrijven maar een gemeente die met hen meedenkt en hen vroegtijdig betreft bij kansen/mogelijkheden, ideeën, beleidsontwikkelingen, plannen, besluitvorming etc. Hierdoor zullen draagvlak en betrokkenheid toenemen en valt uiteindelijk meer tevredenheid te verwachten bij de inwoners en bedrijven over hun relatie met de gemeente. Wij beseffen ons hierbij ook dat er uiteindelijk keuzes gemaakt moeten worden waarbij niet iedereen in alle gevallen tevreden zal zijn.

Wij zullen, met alle van belang zijnde actoren, de resterende periode van 2018 maar zeker ook 2019 onderzoeken op welke wijze de gewenste bestuurlijke vernieuwing doorgevoerd kan worden. Daar waar verbeteringen doorgevoerd kunnen worden zullen we dat uiteraard direct doen.

Programmadoel

Wij trachten door inzet van goede communicatie- en voorlichtingstrajecten en participatie het draagvlak en legitimiteit van het gemeentelijk handelen te vergroten, tot uiting komend in een hogere klantwaardering bij de burgerpeiling op het onderdeel 'relatie burger-gemeente'.

Verbonden partijen

Gemeenschappelijk Orgaan Regio Arnhem Nijmegen

Het Gemeenschappelijk Orgaan (GO) Regio Arnhem Nijmegen richt zich op regionale beleid aangaande economie, wonen, verkeer en duurzaamheid vorm te kunnen geven. Uit de bijdrage voor het GO wordt ook de Economic Board regio Arnhem Nijmegen (stichting met regionale partners uit de overheid, onderwijs- & onderzoek- en ondernemerswereld) en bureau Brussel (regionale vertegenwoordiging in de Europese hoofdstad) gefinancierd. Afhankelijk van de uitkomst van de evaluatie wordt besloten deelname aan de Stichting Economic Board voort te zetten.

Euregio Rijn-Waal

De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam, waarbij 56 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De Euregio Rijn-Waal heeft als belangrijkste doel de grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie, maatschappij te verbeteren en te intensiveren. In het werkgebied van de Euregio Rijn-Waal bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten.

Euregio

De Euregio (gevestigd te Gronau) is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij 102 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten.

De Euregio maakt zich sterk voor de samenwerking tussen Nederland en Duitsland te vereenvoudigen en te komen tot meerwaarde voor beide zijden. Daarbij ziet de EUREGIO zich als draaischijf en als bemiddelende instantie tussen beide landen.

In het strategisch concept EURIO 2020 zijn de speerpunten uitgewerkt hoe men dat doel wil bereiken namelijk: (1) maatschappelijke ontwikkeling - sociaal-culturele ontmoetingen, gezondheid en openbare veiligheid; (2) economie- innovatie in MKB, arbeidsmarkt en -kwalificatie en toerisme; (3) duurzame ruimtelijke ontwikkeling - ruimtelijke ontwikkeling, infrastructuur en verkeer, energie.

01.3 Overzicht kaderstellende (beleids)nota's

- Coalitieprogramma 2018-2022
- Kwaliteitshandvest "Dienstverleners doen we zo"
- Strategische visie Montferland 2025
- Sociale mediabeleid
- Web visie gemeente Montferland
- Startnotitie bestuurlijke vernieuwing

0.1.4 Programmaonderdelen

Het programma kent twee programmaonderdelen namelijk: gemeentelijke producten en diensten en communicatie en voorlichting.

01.4.1 Gemeentelijke producten en diensten

Wat willen we bereiken?

- Bij de burgerpeiling van 'Waar staat je gemeente' scoren wij bij de eerstvolgende peiling beter dan de benchmark op het onderdeel 'Gemeentelijke dienstverlening'¹

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Binnen 5 minuten geholpen worden aan de balie in geval van vooraf gemaakte afspraak	90%	86%	-
Binnen onze servicenorm van 3 dagen beantwoorden van e-mailberichten	90%	76%	-
Cijfer klanttevredenheidsonderzoek onderdeel 'gemeentelijke dienstverlening'	7 (2020)	6,8 (2018)	6,6 (2016)
Waardering digitale dienstverlening inwoners	7,3 (2020)	7,1 (2018)	6,8 (2016)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Doorzetten van de campagne 'Montferland digitaal', waarbij ook bekeken wordt of bestaande digitale formulieren vereenvoudigd kunnen;
- Hernieuwde visie op dienstverlening opstellen;
- Nieuwe manieren van dienstverlening onderzoeken en daar waar mogelijk implementeren, denk hierbij aan structurele inbedding van chat, onderzoeken en eventueel implementeren van WhatsApp, onderzoeken van de mogelijkheden voor een gemeente-app;
- Structureel monitoren van en sturen op onze servicenormen;

¹ Tijdens het laatste onderzoek scoorden wij een 6,8 en de referentiegemeenten een 6,9. Ons streven is er op gericht om beter te scoren dan onze referentiegemeenten (gemeenten 25.000-50.000 inwoners).

- Telefonische bereikbaarheidsonderzoek laten uitvoeren. Ditmaal niet onder het gehele personeel maar onder de doelgroep die de vorige keren niet optimaal heeft gescoord.

01.4.2 Communicatie en voorlichting

Wat willen we bereiken?

- Bij de burgerpeiling van 'Waar staat je gemeente' scoren wij bij de eerstvolgende peiling beter dan de benchmark op het onderdeel 'waardering communicatie en voorlichting';²
- Bij de burgerpeiling van 'Waar staat je gemeente' scoren wij bij de eerstvolgende peiling beter dan de benchmark op het onderdeel 'relatie inwoner-gemeente'.³

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Cijfer relatie 'waardering communicatie en voorlichting'	7,0 (2020)	6,8 (2018)	
Cijfer relatie inwoner-bestuur	6,3	6,1 (2018)	5,9 (2016)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Aandacht blijven schenken aan het project 'begrijpelijke taal' waarbij ook in 2018 kritisch wordt gekeken naar onze uitgaande correspondentie om deze indien nodig korter, leesbaarder en dus begrijpelijker op te stellen;
- Een klankbordgroep voor jongeren opzetten om de jongeren te betrekken bij het ontwikkelen van plannen in onze gemeente;
- Een nieuw communicatiebeleidsplan opstellen;
- Het project 'bestuurlijke vernieuwing' concretiseren/vormgeven en uitrollen, waarbij wordt ingegaan op het beter stimuleren en ondersteunen van ideeën en projecten die vanuit de samenleving komen;
- Het vergadermodel van de gemeenteraad herzien en kijken naar andere vormen;
- Ideeën en projecten die vanuit de samenleving komen beter stimuleren en ondersteunen;
- Inzet van nieuwe communicatiemiddelen;
- Bijdrage aan de Regio Arnhem-Nijmegen ingaande 2019 structureel verhogen met € 50.000 voor het realiseren van diverse regionale programma's.

01.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
Inwoners (per 31 december):				
Jonger dan 20 jaar	7.300	7.292	7.250	7.398
20 tot 65 jaar	20.139	20.254	20.170	20.550
65 jaar en ouder	7.877	8.084	7.930	8.202
Totaal	35.316	35.630	35.350	36.150

² Tijdens het laatste onderzoek scoorden wij een 6,8 en daarmee gelijk met de referentiegemeenten. Ons streven is er op gericht om in de toekomst beter te scoren dan onze referentiegemeenten (gemeenten 25.000-50.000 inwoners).

³ Tijdens het laatste onderzoek scoorden wij een 6,1 en de referentiegemeenten een 6,2. Ons streven is er op gericht om in de toekomst beter te scoren dan onze referentiegemeenten (gemeenten 25.000-50.000 inwoners).

Kern	Aantal inwoners in de kern	Aantal inwoners buitengebied	Totaal aantal inwoners	Peildatum	Info komt uit
Didam	12785	2343	16921	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Nieuw-Dijk	830	-	-	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Loil	963	-	-	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Beek/Loerbeek	2018	732	2750	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
's-Heerenberg	8370	21	8391	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Zeddam	2448	189	2637	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Braamt	699	351	1050	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Kilder	996	519	1515	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Azewijn	462	276	738	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Stokkum	754	401	1155	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Lengel	273	123	396	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Vethuizen/Wijnbergen	-	249	249	25-5-2018	BRP/Nedbrowser
Totaal			35.802		

Gemeentelijke producten en diensten				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Alle inspanningen van de gemeente (waardering 1-10)	6,52	6,64	2016	WSJG
2. Directe dienstverlening inwoners (waardering 1-10)	6,57	6,74	2016	WSJG
3. Directe dienstverlening ondernemers (waardering 1-10)	6,60	6,77	2017	WSJG
4. Ontevreden over de dienstverlening (inwoners)	15%	13%	2016	WSJG
5. Ontevreden over de dienstverlening (ondernemers)	21%	17%	2017	WSJG
6. Percentage inwoners dat aanvragen of voorleggen gemakkelijk vindt	74%	79%	2016	WSJG
7. Percentage bedrijven dat aanvragen of voorleggen gemakkelijk vindt	58%	60%	2017	WSJG
8. Percentage inwoners dat afhandelingstijd acceptabel vindt	67%	75%	2016	WSJG
9. Percentage bedrijven dat afhandelingstijd acceptabel vindt	49%	51%	2017	WSJG
10. Percentage inwoners dat onze medewerkers voldoende deskundig vindt	82%	76%	2016	WSJG
11. Percentage `bedrijven dat onze medewerkers voldoende deskundig vindt	59%	59%	2017	WSJG
12. Percentage inwoners dat vindt dat de gemeente hen aangenaam heeft verrast	51%	44%	2016	WSJG
13. Percentage bedrijven dat vindt dat de gemeente hen aangenaam heeft verrast	33%	35%	2017	WSJG
14. Percentage bedrijven dat vindt dat de gemeente zich flexibel opstelt	33%	32%	2016	WSJG
15. Waardering digitale dienstverlening inwoners (1-10)	6,82%	6,79%	2016	WSJG
16. Waardering digitale dienstverlening bedrijven (1-10)	6,50%	6,61%	2017	WSJG
17. Digitale volwassenheid producten voor inwoners	77,1%	73,2%	2017	Ministerie BZK
18. Digitale volwassenheid producten voor bedrijven	77,3%	58,8%	2017	Ministerie BZK

Communicatie en voorlichting				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Samenwerking met inwoners (waardering 1-10)	5,96	6,09	2016	WSJG
2. Communicatie en voorlichting inwoners (waardering 1-10)	6,55	6,67	2016	WSJG
3. Communicatie en voorlichting ondernemers (waardering 1-10)	5,97	6,20	2016	WSJG
4. Percentage inwoners dat vindt dat er voldoende communicatie is over verloop afhandeling	60%	68%	2016	WSJG
5. Percentage bedrijven dat vindt dat er voldoende communicatie is over verloop afhandeling	46%	46%	2016	WSJG
6. Percentage inwoners dat vindt dat de gemeente heldere taal gebruikt	57%	64%	2016	WSJG

01.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Relatie inwoners en bestuur zijn:

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	3.868	4.252	4.442	4.345	4.236	4.186
Baten	2.614	2.302	1.866	1.673	1.637	1.637
Saldo van lasten en baten	-1.254	-1.950	-2.576	-2.672	-2.599	-2.549
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-1.254	-1.950	-2.576	-2.672	-2.599	-2.549

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

R

**uimtelijke
ontwikkeling**

2.1.02 Ruimtelijke Ontwikkeling

02.1 Missie

Wij willen samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties een aantrekkelijke en goede woon-, werk-, en leefomgeving creëren.

02.2 Context en achtergronden

Ruimtelijke Ordening

De nadruk bij dit programmaonderdeel ligt bij de leefbaarheid op het platteland en in de kernen, met speciale aandacht voor ontmoetingsplaatsen en de functie en verschijningsvorm van centrumgebieden. Het streven in het buitengebied is gericht op het leefbaarder en aantrekkelijker maken van het landelijk gebied.

In de bebouwde kom is het streven gericht op het aantrekkelijker maken van kernen, waarbij de focus – naast het gemêleerd bouwen van woningen in kernen - met name gericht is op de centra van 's-Heerenberg en Didam.

De transformatie van het centrum van 's-Heerenberg is in een vergevorderd stadium, maar verdient blijvend aandacht. Een aantal projecten is in 2018 afgerond (Action, vmg. gemeentehuislocatie en Plantsoensingel Zuid). Daarnaast is een aantal projecten in voorbereiding (vmg. Rabobank, vmg. Blokkerpand, Stadswal, de Poort fase 2 en de Kloosterhof).

De herinrichting van het centrum van Didam bevindt zich nog volop in de voorbereidings- / uitwerkingsfase. Door intensieve participatie van klankbordgroep, bewoners, bedrijven en overige belanghebbenden worden plannen vormgegeven en voorbereid voor uitvoering.

Doel voor beide centra is om een aantrekkelijker omgeving te creëren, waardoor winkelend en uitgaand publiek graag naar de centra van Didam en 's-Heerenberg komen en winkeliers en ondernemers worden ondersteund in hun commerciële activiteiten.

De Omgevingsvisie van de provincie vormt een belangrijke leidraad voor het ruimtelijk beleid van onze gemeente. Daarnaast zijn er enkele sectorale visies waarop we ons beleid afstemmen, zoals de Woonvisie en het Regionaal Programma Werklocaties (RPW). Genoemde beleidsstukken vormen een belangrijk kader bij de totstandkoming van de gemeentelijke Omgevingsvisie die thans in de maak is.

Programmadoel

Het leefbaarder en aantrekkelijker maken van het landelijk gebied en het aantrekkelijker maken van kernen met speciale aandacht voor de centra van Didam en 's-Heerenberg.

Volkshuisvesting

Onze bevolkingssamenstelling vergrijsd en ontgroent. Daarnaast neemt de gemiddelde gezinsgrootte af. Dit betekent dat voor de huisvesting van onze bevolking een andere woonbehoefte ontstaat. De veranderingen in de bevolkingssamenstelling en de consequenties voor de woningbehoefte worden periodiek gemonitord. Doel is om de woningbehoefte en het woningaanbod beter op elkaar aan te laten sluiten.

Vanuit hogere overheden wordt nadrukkelijk gestuurd op woningbouwproductie in zowel kwantitatieve als kwalitatieve zin. Op basis van provinciale richtlijnen zijn in onderling overleg tussen gemeenten in de subregio Liemers in 2017 afspraken gemaakt over de kwalitatieve en kwantitatieve opgave voor de periode tot 2027. De afspraken zijn vastgelegd in de Liemerse Woonagenda 2017 - 2027 en geaccordeerd door de provincie. Deze afspraken vormen een belangrijke leidraad voor het door ons uit te voeren volkshuisvestingsbeleid.

In de prestatieafspraken wonen heeft de gemeente met woningstichting Plavei, Woonzorg Nederland en de huurdersverenigingen afspraken vastgelegd ten aanzien van de volkshuisvestelijke opgaven de komende jaren. Er zijn afspraken gemaakt over onder andere de thema's betaalbaarheid, bereikbaarheid, verduurzaming, leefbaarheid, huisvesting van doelgroepen en wonen met zorg en leefbaarheid.

De visie 'Wonen, welzijn en zorg' is mede gebaseerd op de rol van de gemeente binnen de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Vanuit de gemeentelijke regierol heeft Montferland de ambitie geformuleerd om mensen langer (zo lang mogelijk) in hun eigen woning en woonomgeving te laten wonen.

Middels een subsidieregeling (en een bewustwordingscampagne) proberen we ouderen te stimuleren hun woning (tijdig) aan te passen zodat zij langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

Programmadoel

De woningbehoefte en het woningaanbod beter op elkaar aan laten sluiten en inwoners in staat stellen langer zelfstandig thuis te wonen.

Natuur- en Landschapsontwikkeling

De gemeente Montferland wordt gekenmerkt door haar groene landschappelijke karakter. Teneinde dit karakter te behouden en te stimuleren heeft de gemeente samen met de gemeenten Doetinchem en Oude IJsselstreek een Landschapsontwikkelingsplan opgesteld (LOP).

Doel van dit plan is om de verscheidenheid in landschap en natuur te behouden en daar waar mogelijk te versterken, zodat hiermee wordt bijgedragen aan het welzijn van de inwoners en vooral ook ons toeristisch potentieel optimaal wordt benut.

Het LOP laat zien wat er allemaal kan en op welke manier. Het stimuleert gewenste ontwikkelingen, zoals het (opnieuw) aanleggen en beheren van landschapselementen, het realiseren van Groene Ontwikkelzones, het verbinden van recreatieve en economische activiteiten en het tegengaan van ongewenste ontwikkelingen. Daarnaast is het LOP het kader om subsidies aan te vragen c.q. te verstrekken.

Ook in relatie tot de energietransitie wordt gezocht naar een goede balans tussen mogelijkheden om energie op te wekken en behoud/ verbetering van de landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit.

Natuur en recreatie in Montferland houdt niet op bij de grens. Het gebied op en rond de stuwwal biedt mogelijkheden voor grensoverschrijdende ontwikkelingen. Om hier meer vorm aan te geven, is samen met de gemeente Stadt Emmerich en Natuurmonumenten een visie/projectplan opgesteld met concrete maatregelen (Interreg). Uitvoering hiervan is gestart. Diverse onderdelen zijn gerealiseerd.

Programmadoel

De verscheidenheid in landschap en natuur behouden en daar waar mogelijk versterken.

Monumenten

Wij staan een actief monumenten- en archeologiebeleid voor. Dit doen we door het behoud, de ontwikkeling en het herstel van karakteristieke en cultuurhistorisch belangrijke elementen te stimuleren en te ondersteunen en de kennis van en belangstelling voor cultureel erfgoed te verbreden.

De uitvoering van dit beleid is onder andere gebaseerd op de door de gemeenteraad vastgestelde nota 'Cultuurhistorie - Cultuurhistorisch beleid voor Montferland'.

Voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten in Montferland wordt uitvoering gegeven aan de subsidieverordeningen voor onderhoud en restauratie. Deze verordeningen richten zich op het duurzaam in stand houden en verbeteren van ons lokale erfgoed, waarmee we samen met de provincie Gelderland (koppelsubsidie) monumenteneigenaren stimuleren in de vorm van het verstrekken van aanvullende bijdragen voor instandhoudingswerkzaamheden aan hun monumenten.

Programmadoel

Het duurzaam in stand houden en verbeteren van ons lokale erfgoed.

Verbonden partijen

Gemeenschappelijk Orgaan Regio Arnhem Nijmegen

Het Gemeenschappelijk Orgaan (GO) Regio Arnhem Nijmegen richt zich op regionale beleid aangaande economie, wonen, verkeer en duurzaamheid vorm te kunnen geven. Uit de bijdrage voor het GO wordt ook de Economic Board regio Arnhem Nijmegen (stichting met regionale partners uit de overheid, onderwijs- & onderzoek- en ondernemerswereld) en bureau Brussel (regionale vertegenwoordiging in de Europese hoofdstad) gefinancierd. Afhankelijk van de uitkomst van de evaluatie wordt besloten deelname aan de Stichting Economic Board voort te zetten

02.3 Kaderstellende (beleids) nota's

- Raadsprogramma
- Cultuurhistorisch beleid voor Montferland (2012)
- Structuurvisie Montferland (2009)
- Masterplan 's-Heerenberg (2004)
- Masterplan Didam (2016)
- Structuurvisie Didam (2009)
- Notitie Ruimte voor vernieuwing in het buitengebied (2008)
- Notitie Ruimte voor wonen in het buitengebied (2007)
- Beleidsnotitie woningbouw op inbreidingslocaties (2016)
- Nota Grondbeleid (2011)
- Nota Grip op Verandering
- Van nieuwe naobers en brood op de plank, landschapsonwikkelingsplan+ (Doetinchem, Montferland en Oude IJsselstreek)
- Regionale structuurvisie Achterhoek (2012)
- Omgevingsvisie Provincie Gelderland (2014)
- Ruimte voor goed wonen; samen koersen naar een toekomstbestendige woonomgeving (provincie Gelderland)
- Woonagenda Liemers 2017 - 2027
- Woonvisie (2016 - 2020)

02.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Ruimtelijke ordening
- Volkshuisvesting
- Natuur- en landschapsonwikkeling
- Monumenten

2.4.1 Ruimtelijke ordening

Wat willen we bereiken?

- Goede landschappelijke inpassing: bij minimaal 50% van de functieveranderingsinitiatieven landschappelijke inpassing toepassen;
- Afname leegstand gebouwen buitengebied (woningen en niet-woningen);
- Door functieverandering wordt jaarlijks 1.000 m² bebouwing in het buitengebied gesloopt;
- Vitale bebouwing in kernen: minder leegstaande panden in het centrum;
- We willen een aantrekkelijk en goede woon- en leefomgeving creëren in de Bloemenbuurt in Didam;
- Een adequate thuisbasis (kazerne) voor de brandweer in Didam creëren, waardoor het korps op een arbo technisch verantwoorde en efficiënte wijze kan reageren op calamiteiten binnen haar werkgebied;
- Revitalisering centrum Didam: herinrichtingsplannen deelgebieden vormgeven.⁴

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste meting
Afname leegstand gebouwen (woningen en niet-woningen)	nulmeting	-	-
Bebouwing gesloopt door functieverandering	1.000 m ²	-	-
Functieveranderingsinitiatieven met landschappelijke inpassing	50%	100%	-
Herinrichtingsplan deelgebied	1 (2019)	n.t.b. (2018)	1 (2017)
Vermindering leegstaande panden	3 (2019)	- (2018)	3 (2017)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Grondtransacties en kaveluitgifte begeleiden;
- Invulling geven aan functieveranderingsinitiatieven en landgoederenbeleid;
- Planologische procedures voeren;
- Transformatie- en herontwikkelingsplannen begeleiden;
- Uitvoering geven aan de Omgevingswet (realisatie 2021);
- Samen met Plavei wordt aan de slag gegaan met de voorbereidingen voor een omvangrijke herstructurering (200 á 250 woningen inclusief openbare ruimte) van de Bloemenbuurt in Didam (gereed in 2021);
- In het najaar van 2018 wordt een scenariostudie brandweerkazerne Didam voorgelegd aan de Raad;
- Uitwerken herinrichtingsplan openbaar gebied voor het centrum van Didam.

⁴ In intensief overleg met alle betrokkenen (bewoners, bedrijven en overige betrokkenen) wordt de uitwerking van de herinrichting van het centrum van Didam per deelgebied vormgegeven. In 2019 moet deelgebied 1: de Spoorstraat in uitvoering gaan en gestart worden met de uitwerking van overige deelgebieden.

2.4.2 Volkshuisvesting

Wat willen we bereiken?

- Een positief migratiesaldo: > 0;
- Evenwicht in woningvraag en woningaanbod: door uitbreiding woningvoorraad met 75 eenheden;
- Bijdragen aan de toename van een levensloopbestendige voorraad;
- We willen (koop)woningen bereikbaar houden voor jonge en startende woningzoekenden.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Migratiesaldo	>0	357 (2017)	205 (2016)
Uitbreiding woningvoorraad	75	107 (2017)	86 (2016)

Wat gaan we daarvoor doen?

- De bouw van circa 75 woningen faciliteren;
- Op sub regionaal niveau (Liemers) overleg voeren en input leveren voor afstemming en monitoring woningbouwprogramma;
- Continuering van de starterlening;
- Vanaf 2018 maken we gebruik van de blijverslening van Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn).

2.4.3 Natuur- en landschapontwikkeling

Wat willen we bereiken?

- Uitbreiding natuur- en landschapselementen met minimaal 1 ha;
- Toename van belevingsmogelijkheden van landschap en natuur;
- Beter inzicht in de aanwezigheid van beschermde diersoorten in de kernen in relatie tot de nieuwe Natuurbeschermingswet;
- Ruimtelijke initiatieven in het buitengebied die passen in het landschap.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Ontwikkeling kenmerkende natuur en landschapselementen op basis van het LOP in ha.	1	n.t.b.	13,5 (2017)
Realisatie voorzieningen Eltenberg/ Bergherbos	1	n.t.b.	8 (2017)
Ruimtelijke initiatieven	5	n.t.b.	nulmeting

Wat gaan we daarvoor doen?

- Faciliteren particuliere initiatieven;
- Invulling geven aan landschappelijk inpassingsbeleid;
- Inventariseren veel voorkomende diersoorten in de kernen met veel ruimtelijke ontwikkelingen;
- Realisatie 1 Interreg project.

2.4.4 Monumenten

Wat willen we bereiken?

- Uitbreiding van het aantal eigenaren van monumenten dat lid is van de monumentenwacht;
- Het aantal monumenten dat een goede staat van onderhoud heeft neemt met 5% toe.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Toename monumenten met een goede staat van onderhoud	> 5%	3%	3%
Uitbreiding leden monumentenwacht	> 5%	4%	4%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Bij aanvragen instandhoudingssubsidie eigenaren wijzen op nut/noodzaak inspectierapport monumentenwacht en de gemeentelijke vergoeding (abonnement) en bijdrage (subsidie) hierin;
- Stimuleren instandhouding monumenten door het bieden van diverse subsidiemogelijkheden (koppelsubsidie gemeente en subsidie);
- Stimuleren van het herbestemmen van historische gebouwen;
- Verbeteren van de voorlichting via de gemeentelijke website;
- Voorlichting geven aan monumenteneigenaren over actualiteiten - waaronder energiebesparende maatregelen - bij het hebben en houden van monumenten.
- Herstel/instandhouding monumentale graven op de Martinus begraafplaats in Didam en begraafplaats de Goede Herder in 's-Heerenberg.

02.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01. Ruimtelijke ordening				
Aantal Bestemmingsplannen voorbereid ⁵	16	7	15	15
02 Volkshuisvesting				
Totaal aantal te bouwen woningen	86	80	75	100
Aandeel betaalbaar (>=50% van totaal) (prijs maximaal €172.000,- von)	50%	60%	50%	50%
Aantal woonruimten (incl. woningen met logiesfunctie)	15.531	15.664	15.744	16.037
Aantal verleende startersleningen	18	20	20	20
03 Natuur- en landschapontwikkeling				
Aantal verleende subsidies voor aanleg landschapselementen	16	13	10	

⁵ Het aantal voorbereide bestemmingsplannen is de laatste jaren afgenomen als gevolg van het feit dat meer en meer met verzamelplannen wordt gewerkt, bijv. bestemmingsplan kernen en veegplannen Buitengebied. Daarnaast wordt vaker gebruik gemaakt van een omgevingsvergunning in combinatie met een projectprocedure.

04 Monumenten				
Uitbreiding monumentenlijst	0	2	2	
Aantal verleende monumentensubsidies ⁶	20	20	20	
Aantal verleende monumentenvergunningen	4	10	10	

Kern	Oppervlakte bebouwde kom (in ha)	Oppervlakte Buitengebied (in ha)	Totale oppervlakte (in ha)	Peildatum	Info komt uit
Didam	345	2803	3206	25-8-2018	GIS
Nieuw-Dijk	24	-	-	25-8-2018	GIS
Loil	34	-	-	25-8-2018	GIS
Beek/Loerbeek	160	1709	1869	25-8-2018	GIS
\`s-Heerenberg	319	65	584	25-8-2018	GIS
Zeddam	100	927	1027	25-8-2018	GIS
Braamt	32	373	405	25-8-2018	GIS
Azewijn	28	1121	1149	25-8-2018	GIS
Kilder	45	785	830	25-8-2018	GIS
Stokkum	28	572	600	25-8-2018	GIS
Lengel	25	205	230	25-8-2018	GIS
Vethuizen/Wijnbergen	-	762	762	25-8-2018	GIS
Totaal			10664		

Kern	Aantal woningen bebouwde kom	Aantal woningen buitengebied	Totaal aantal woningen	Peildatum	Info komt uit
Didam	5747	864	7317	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Nieuw-Dijk	321	-	-	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Loil	385	-	-	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Beek/Loerbeek	817	265	1082	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
\`s-Heerenberg	3945	9	3954	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Zeddam	1145	65	1210	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Braamt	301	137	438	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Azewijn	182	107	289	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Kilder	415	190	605	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Stokkum	314	160	474	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Lengel	109	47	156	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Vethuizen/Wijnbergen	-	85	85	25-5-2018	BAG/Nedbrowser
Totaal			15610		

⁶ Voor deze prestatiegegevens (ook voor aantal verleende monumentenvergunningen) geldt dat zij mede afhankelijk zijn van initiatieven vanuit de samenleving. Daarmee hebben zij een meer indicatief karakter.

Volkshuisvesting				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal huishoudens	15.161		2017	CBS Huishoudens
2. Verdeling woningen koop en huur	64,9% koop 35,1% huur	57% koop 43,1% huur	2016	BAG-bewerking ABF research
3. Verdeling woningen naar type	82,1% eengezinswoningen 17,9% meergezinswoningen		2017	BAG-bewerking ABF research
4. Nieuwbouw per 1.000 woningen	8,4	6,4	2015	ABF
5. Gemiddelde WOZ-waarde woningen	€ 195.000,--	€ 310.000,--	2016	Meerdere
6. Aantal personen per huishouden	2,33	2,19	2017	CBS Huishoudens
7. Huishoudsamenstelling	28,5% alleenstaand 35,2% samenwonend zonder kinderen 36,4% samenwonend met kinderen	-	2017	CBS Huishoudens
8. Voorraad corporatiewoningen in verhouding tot doelgroep huurtoeslag	0,93	1,0	2016	WSJG
9. Voorraad corporatiewoningen in verhouding tot doelgroep sociale huurwoning	0,83	0,85	2016	WSJG
10. Passend gehuisveste huishoudens	73,4%	74,9%	2016	WSJG
11. Percentage scheefwoners	Goedkope scheefwoners 10,9% Dure scheefwoners 15,8%	Goedkope scheefwoners 12,1% Dure scheefwoners 13,0%	2016	WSJG
12. Gemiddelde huurquote per huishoudtype	28,2% < 25 jaar 29,5% 1phh 25 jr tot AOW 28,6% 1phh AOW of ouder 21,2% paar zonder kinderen 25 jr- AOW 20,6% paar zonder kinderen AOW of ouder 18,2% paar met kind(eren) 19,2% eenoudergezin		2016	WSJG
13. Gemiddelde woonquote	32,1%	31,5%	2016	WSJG
14. Samenstelling woningvoorraad	64,9% koop 9,9% particuliere huur	57% koop 13,2% particuliere	2015	WSJG

	25,1% huurwoningen woningcorporati e	29,9% huur huurwonin gen woningcorp oratie		
15. Verhouding kale huur/maximale huur	73%	73%	2015	WSJG
16. Huishoudens met betaalrisico in corporatiewoningen	14,2%	12,2%	2016	WSJG
17. Gemiddeld aantal huurpunten woningwaardestelsel	159	149	2016	WSJG
18. Huurprijsklasse corporatiewoningen	6,9% tot kwaliteitskorting sgrens 58,5% kwaliteits- korting en aftoppingsgrens 25% tussen aftop- ping en liberali- satiegrens 4,3% boven libera- lisatiegrens 5,2% onbekend	13,1 % tot kwaliteits- korting-- grens 55,5% kwaliteits- korting en aftoppings- grens 22% tussen aftoppings- en liberalisatie grens 5,2% boven liberalisatie grens 4,2% onbekend	2016	WSJG
19. WOZ-waarde koopwoningen in prijsklassen	27,2% < € 170.000 23,9% € 170.000- 215.000 26,9% € 215.000- 300.000 21,9% >300.000	26,0% < € 170.000 22,9% € 170.000- 215.000 26,3% € 215.000- 300.000 24,0% >300.000 0,8% onbekend	2016	WSJG
20. Doelgroep huurtoeslag	31,9% in koopwoning 48,5% in corporatiewonin g 12,3% in particuliere woning	16,1% in koop- woning 53% in corporatie woning 12,4% in particuliere woning	2016	WSJG
21. Gemiddelde WOZ-waarde koopwoningen	€ 236.800,--	€ 254.000,--	2016	WSJG
22. Migratiesaldo per 1.000 inwoners	6,2	-	2016	CBS Bev. Ontwik.
23. Natuurlijke aanwas per 1.000 inwoners	-1,4	-	2016	CBS Bev. Ontwik.
24. Huur corporatiewoningen	Bruto huur: € 556,00 Huurtoeslag: € 118,00 Netto huur: €	Bruto huur: € 539,00 Huurtoeslag: € 108,00 Netto huur:	2016	WSJG/CBS/WS W Lokale monitor wonen

	435,00	€ 415,00		
25. Mutatiegraad corporatiewoningen	8,6%	6,2%	2016	WSJG/CBS/WS W Lokale monitor wonen

Natuur- en landschapontwikkeling				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal verleende subsidies voor inrichting natuur en landschap	13		2017	

Monumenten				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal gemeentelijke monumenten	164		2018	gemeente
2. Aantal rijksmonumenten	49		2018	gemeente
3. Aantal verleende subsidies voor instandhouding monumenten	23		Sept. 18	gemeente
4. Omvang verleende subsidies voor instandhouding monumenten	68.000 (40.000 door gemeente / 28.000 door provincie)		Sept. 18	gemeente

02.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Wonen zijn:

- = *nadelig*

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	(bedragen x € 1.000)		
				Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	6.606	1.750	1.992	1.572	1.668	1.659
Baten	6.321	571	524	157	157	157
Saldo van lasten en baten	-285	-1.179	-1.468	-1.415	-1.511	-1.502
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	1.230	-198	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	502	-396	53	24	24	24
Resultaat	-1.013	-1.377	-1.415	-1.391	-1.487	-1.478

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

B

eheer leefomgeving

2.1.03 Beheer leefomgeving

03.1 Missie

Montferland wil een gemeente zijn waarin het prettig wonen, werken en recreëren is met een goede en veilige bereikbaarheid van kernen en voorzieningen.

Op de manier waarop wij de leefruimte inrichten en in stand houden geven wij daar invulling aan. Daarnaast is het bevorderen van een duurzaam goede kwaliteit van de leefomgeving voor mensen, dieren en planten ons doel.

03.2 Context en achtergronden

Afval

Het (gescheiden) inzamelen en verwijderen van huishoudelijk afval is een wettelijke zorgplicht voor de gemeente. Binnen dit wettelijk kader bevorderen we preventie en hergebruik (recycling) van het huishoudelijk afval. Goed scheiden is beter recyclen. De landelijke doelstelling is (tenminste) 75% recycling van het huishoudelijk afval in 2020, met verdere groei daarna. Dit betekent max. 100 kg restafval/inwoner per jaar. In Montferland bedroeg dit 132 kg in 2016. Het streven is om in 2019 de gescheiden inzameling van GFT te verbeteren door GFT gratis aan te laten bieden en hiervoor aparte Gft-containers in te zetten (in plaats van duobakken). De inzameling en verwijdering op basis van de huidige kwaliteit geschiedt tegen zo laag mogelijke kosten. Deze kosten worden voor honderd procent (op begrotingsbasis) gedekt door de afvalstoffenheffing. De verdeling van de kosten naar de huishoudens wordt, onder het motto "de vervuiler betaalt", gedaan door het differentiëren van de tarieven. Wie afvalzuiniger leeft en het afval beter scheidt, wordt daarvoor financieel beloond om ook hiermee de hoeveelheid afval te reduceren en het scheiden en hergebruiken van afval te stimuleren.

Programmadoel

De gemeente streeft naar het terugdringen van de hoeveelheid huishoudelijk restafval en een toename van recycling van het huishoudelijk afval.

Duurzaamheid

Het voorkomen, beperken en herstellen van aantasting of verontreiniging van de leefomgeving door menselijk handelen of nalaten zijn belangrijke uitgangspunten van onze samenleving. Zo belangrijk dat vrijwel alle gemeentelijke taken m.b.t. de leefomgeving zijn ingekaderd door internationale, nationale en provinciale wetten, regelgeving en beleid (o.a. Wet algemene bepalingen omgevingsrecht). De vertaling hiervan naar gemeentelijk beleid en uitvoering vindt jaarlijks plaats in het gemeentelijke milieuprogramma. De inhoud en ambitie hiervan wordt afgestemd op de beschikbare personele en financiële middelen. In het coalitieprogramma 2018-2022 is de bestuurlijke wens opgenomen om de handhaving van de regelgeving m.b.t. de fysieke leefomgeving (o.a. APV en privaatrechtelijke bepalingen) te intensiveren en hiervoor de personele capaciteit uit te breiden.

De centrale doelstelling voor het klimaatbeleid is minder klimaatverandering. Om klimaatverandering te beperken is meer bewuste omgang van burgers, bedrijven en instellingen met energie noodzakelijk. Hierbij wordt met name ingezet op meer duurzame energie opwekking en meer energiebesparing. In Achterhoeks verband komt dit tot uitdrukking in het streven naar 100% energieneutraliteit in het jaar 2030. Om deze doelstelling te kunnen behalen is o.a. de Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (AGEM) opgericht, waarin o.a. Montferland participeert. De door de AGEM en de gemeente te ontwikkelen uitvoeringsagenda, projecten en activiteiten spelen een belangrijke rol bij het nastreven en monitoren van de centrale doelstelling. Naast de AGEM faciliteert en stimuleert de gemeente ook andere partners bij duurzame initiatieven en wordt waar mogelijk invulling gegeven aan de eigen voorbeeldfunctie. Door een raadsbrede werkgroep is in samenwerking met de AGEM de notitie "Montferland op weg naar energieneutraal 2030" opgesteld. Deze notitie maakt de Montferlandse opgave m.b.t. energiebesparing en opwekking van (diverse vormen van) duurzame energie meer inzichtelijk. Op basis hiervan is in 2018 een lokale uitvoeringsagenda opgesteld en is gestart met de ontwikkeling van een ruimtelijk kader voor duurzame energieprojecten. Beide zullen in 2019 en volgende jaren worden uitgevoerd en toegepast, nadat het participatieproces is doorlopen.

De noodzakelijke intensivering van energiebesparing en opwekking van duurzame energie wordt onderkend in het coalitieprogramma 2018-2022, evenals de hiervoor benodigde uitbreiding van de personele capaciteit (1,0 fte, excl. opgave "van het aardgas af").

Programmadoel

De gemeente streeft naar beperking van de klimaatverandering. De gemeente wil vanuit haar verantwoordelijkheid maatregelen nemen die aan de beperking van klimaatverandering een positieve bijdrage leveren.

Openbare ruimte

Het beheer van de diverse onderdelen in de openbare ruimte wordt planmatig uitgevoerd conform de vastgestelde beleid- en beheerplannen per onderdeel. De nadruk ligt hierbij op een financieel verantwoord en duurzaam beheer van de openbare ruimte. Wij streven naar het zoveel mogelijk in samenhang uitvoeren van het onderhoud van de verschillende elementen in de openbare ruimte. Door middel van het periodiek schouwen van de openbare ruimte gaan we na of de door de raad vastgestelde beeldkwaliteit van de verschillende structuurgebieden gehaald wordt. Zo nodig sturen we bij en zetten we extra in op het onderhoud. Overigens zullen wij het werken met beeldkwaliteit in 2019 wel evalueren.

Beeldkwaliteit per gebied.

Afnemend van A naar C.

ambitiethema's		kwaliteitsprofielen						
		winkelgebied	historisch centrum	hoofdinfra	bovenwijkse voorziening	woonwijk	bedrijven terrein	buitengebied
zwerfvuil	groen/verharding	A	A	B	B	B	C	C
onkruid	verharding	B	B	B	B	B	C	C
	groen	A	B	B	B	C	C	C
verharding	rijbaan	B	C	C	C	C	C	C
	trottoir	B	B	C	C	C	C	C
groen	bomen	A	A	B	B	C	C	C
	heesters en gazon	A	A	B	B	C	C	C
meubilair	banken en tafels	A	A	B	B	B	C	C
	bebording	A	A	B	B	B	C	C
	verlichting	A	A	B	B	B	C	C

Inrichten openbare ruimte

Komend jaar worden diverse woningbouwlocaties bouw- en woonrijp gemaakt. Kerkwijk fase 5 en 6 en een aantal kleinere plannen worden ontwikkeld .

Het bouwrijp maken bestaat uit het aanleggen van de riolering, nutsvoorzieningen en bouwwegen. Wanneer daarna de woningbouw afgerond is wordt de definitieve infrastructuur aangelegd, het zogenaamde woonrijp maken.

Herinrichting openbare ruimte

De komende jaren wordt het Centrumplan Didam in verschillende fases uitgevoerd. In 2019 wordt gestart met de herinrichting van de Spoorstraat. Voorbereiding van de overige fases is een doorlopend proces.

Daarnaast wordt de Bloemenbuurt in Didam volledig geherstructureerd. Naast renovatie van woningen worden er ook woningen gesloopt en vervangen door nieuwbouw waarbij de openbare ruimte wordt heringericht. Dit is een project dat wij gezamenlijk met Plavei voorbereiden en uitvoeren.

Verder wordt in 2019 de Sint Jansgildestraat in Beek heringericht.

Riolering/Klimaatadaptie

In het huidige Gemeentelijk Riolerings Plan 2016-2020(GRP) is structureel € 50.000,= beschikbaar voor het nemen van maatregelen voor het terugdringen van wateroverlast. In 2019 werken we samen met buurgemeenten en het waterschap verder aan een uitvoeringsagenda klimaatadaptie die opgenomen wordt in de omgevingsvisie. De kosten van dat uitvoeringsprogramma zijn nog niet bekend maar worden opgenomen in het (nieuwe) GRP 2021-2026.

De maatregelen bestaan uit het voorkomen van wateroverlast en het verminderen van hittestress.

De komende jaren leggen we een tweetal 'blauwe aders' aan in Didam. Dit zijn leidingen met een grotere diameter die het hemelwater afvoeren naar watergangen buiten Didam. Deze werkzaamheden worden gecombineerd met de uitvoering van het Masterplan Didam vanwege de ligging in dat gebied. Hiermee anticiperen we op de klimaatverandering en wordt de kans op wateroverlast in de kern van Didam sterk verminderd. De hittestress bestrijden we door bij de (her)inrichting van de openbare ruimte te zorgen voor voldoende bomen.

Verkeer

Wij zetten in op een betere en veiligere openbare ruimte door invulling te geven aan het Integraal Verkeer en Vervoer Plan (IVVP) met als doel het verbeteren van de verkeersveiligheid en het verminderen van het aantal ongevallen.

Onze gemeente is verkeersveilig in vergelijking met andere gemeenten. Onze inwoners ervaren echter vaak een gevoel van verkeersonveiligheid, voornamelijk veroorzaakt door te hoge snelheden in de 30 en 60 km zones.

Gecombineerd met de (her)inrichting en onderhoud in de openbare ruimte worden maatregelen genomen om de snelheid te verminderen.

In 2019 stellen wij een nieuw IVVP op waarbij onder andere financiële middelen worden gevraagd voor het verder inrichten van 30 en 60 km zones en het verbeteren van fietsroutes.

Communicatie en participatie

Door goede communicatie met onze inwoners en belanghebbenden via de bekende communicatiekanalen willen we bereiken dat er minder klachten komen en meer begrip is voor de werkzaamheden op het gebied van de openbare ruimte. Dit betekent voor ons dat we bij de uitvoering van werkzaamheden in de openbare ruimte frequent informatie aan de burgers en bedrijven verschaffen over de omvang en tijdsduur.

Daarnaast gaan wij interactieve communicatie met de inwoners mogelijk maken via internet en social media.

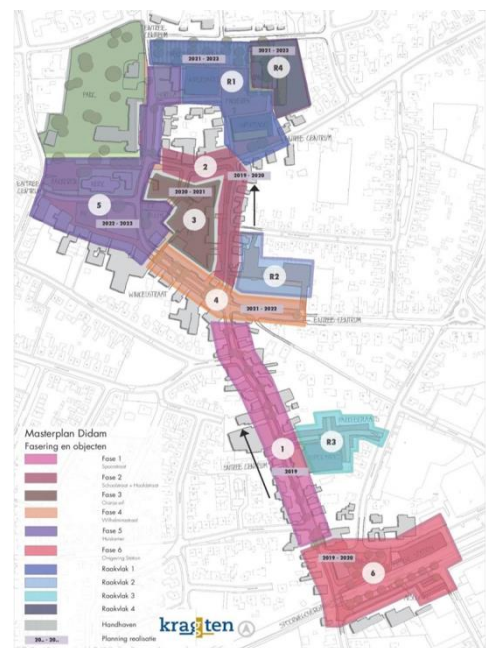
Centrumplan Didam

Inwoners en belanghebbenden worden tijdig betrokken in de voorbereiding van herinrichtingsplannen van de openbare ruimte. Hun inbreng weegt zwaar mee in het uiteindelijke ontwerp zoals dat uitgevoerd gaat worden. Denk daarbij aan de herinrichting van de Spoorstraat in Didam en de Sint Jansgildestraat in Beek.

Energie

Wij streven naar een energie zuinigere openbare ruimte.

Dit doen we door traditionele verlichting om te zetten naar LED verlichting en bij nieuwe projecten uitsluitend LED verlichting toe te passen.

Programmadoel

De gemeente streeft naar een efficiënt en effectief beheer en inrichting van de openbare ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met participatie, veiligheid, toegankelijkheid, recreatieve aantrekkelijk en duurzaamheid.

Verbonden partijen

Reinigingsdienst de Liemers (RDL)

Met de gemeente Zevenaar wordt in deze gemeenschappelijke regeling RDL samengewerkt om de huishoudelijke afvalstoffen in de beide gemeenten op een efficiënte (kosten) en effectieve (milieu en service) wijze in te zamelen.

Omgevingsdienst Achterhoek (ODA)

De ODA voert voor de tien deelnemende gemeenten en de provincie Gelderland de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving van de milieuregelgeving uit. De ODA draagt samen met haar opdrachtgevers zorg voor een gezonde, schone, veilige en duurzame leefomgeving.

Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht. Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (vooralsnog WMO-vervoer en Leerlingenvervoer).

Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (AGEM)

Wij nemen deel aan de deze coöperatie om samen met de zeven andere gemeenten in de Achterhoek in 2030 de energieneutraliteit in de Achterhoek te bereiken. De AGEM jaagt de opwekking en het verbruik van groene energie in de Achterhoek aan. Hierbij streeft men ook na het geld en de werkgelegenheid in de Achterhoek te houden door samen met lokale partners aan de opwekking van groene energie te werken.

03.3 Kaderstellende (beleids)nota's

- Coalitieprogramma Montferland 2018 - 2022
- Milieuprogramma
- Beleidsnota integrale handhaving Montferland (fysieke leefomgeving)
- Handhavingsprogramma
- Gemeentelijk Rioleringsplan Montferland (Verbreed GRP 2016 – 2020)
- Groenstructuurplan "Groen met karakter" (2010)
- Integraal Gemeentelijk verkeer en Vervoerplan (2012)
- Hondenbeleidsplan
- Speelbeleid (2015 - 2030)
- Beleidsplan wegen (2018 - 2021)
- Beleidsplan Civiele Kunstwerken (2019 - 2023)
- Beleidsplan Openbare Verlichting (2014 - 2018)
- Beleidsplan Toegankelijkheid Openbare Ruimte (2017 - 2021)
- Beleidsplan Gladheidsbestrijding (2016 - 2021)
- Uitvoeringsplan Gladheidsbestrijding (2017 - 2018)

03.4 Programmaonderdelen

Binnen dit programma herkennen wij twee speerpunten op de volgende programmaonderdelen n.l.

- Duurzaamheid (Milieu & Afval);
- Openbare ruimte.

3.4.1 Afval

Wat willen we bereiken?

- Van de ingezamelde huishoudelijke afvalstoffen wordt tenminste 75 % hergebruikt of nuttig toegepast;⁷
- Meer dan 89% hergebruik/nuttige toepassing afvalstromen aanbiedstation.⁸

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
hergebruik/nuttige toepassing afvalstromen aanbiedstation	>89% (2019)	87% (2017)	89% (2016)
hergebruik/nuttige toepassing van huishoudelijke afvalstoffen	75% (2019)	67% (2017)	67% (2016)

⁷ Een eerste stap om aan de VANG doelstelling (75% hergebruik/recycling) te kunnen voldoen is de invoering van een gft-container per 1-1-2019. Wanneer we het gft-afval niet meer via de duobak inzamelen maar in een aparte container en door dit gft-aanbieden gratis te maken worden bewoners gestimuleerd hun afval beter te scheiden.

⁸ De landelijke doelstelling voor recycling van 75% is op de aanbiedstations reeds ruim behaald. Hiermee lijkt de grens van haalbare afvalscheiding op de aanbiedstations te zijn benaderd.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Beheer en regie voeren op de inzamelstructuur huishoudelijk afval inclusief aanbiedstations;
- GFT apart verzamelen en gratis laten aanbieden;
- Tijdens de jaarlijkse lokale opschoon dag worden scholen, verenigingen, wijk- en dorpsraden, ondersteund met het beschikbaar stellen van inzamelmiddelen, zoals hesjes, grijpers en zakken en een attentie;
- Via inhuur van Technotrend worden daarnaast scholen ondersteund in de educatie op gebied van zwerfafval en afval scheiden;
- Zoveel mogelijk afval verzamelen dat geschikt is voor hergebruik en dus zo min mogelijk restafval, waarbij de kosten van afvalinzameling zo laag mogelijk zijn.

3.4.2 Duurzaamheid

Wat willen we bereiken?

- Montferland energieneutraal in 2030; in 2020 is de energieneutraliteit 20%;⁹
- Stimuleren sanering asbestdaken.¹⁰

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal asbestleningen	80 (2019)	-	-
Aantal zonnevelden	1 (+1 in voorbereiding)	1 (2018)	1 (2017)
Grote windturbines		2 (2018)	2 (2017)
Percentage inkoop groene stroom door gemeente	100% (2019)	100% (2018)	100% (2017)
Postcoderoosprojecten (vanaf 2017/2018)	tenminste 2 (2019)	1 (2018)	1 (in voorbereiding)
Uitgeleend bedrag asbestleningen	€ 1.000.000 (2019)	-	-
Uitgeleende bedrag duurzaamheidsleningen	€ 4.000.000 (totaal 2019)	€ 2.200.000 (totaal medio 2018)	€ 1.600.000 (totaal 2017)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Inkoop groene energie;
- Ontwikkelen ruimtelijk kader duurzame energieopwekking;
- Participeren in Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (AGEM) t.b.v. opwekken duurzame energie;
- Promoten duurzaamheidsloket (Verduurzaam Energieloket AGEM);
- Bijdrage verstrekken voor inrichten Regionaal Energiefonds;

⁹ Volgens de klimaatmonitor van Rijkswaterstaat bedroeg het aandeel hernieuwbare (duurzame) energie in Montferland in 2016 4,9% (landelijk % nog onbekend, maar wel meer dan 4,9%). De resultaten van het gevoerde beleid in 2017 zijn hierin echter nog niet zichtbaar. Dit maakt het lastig om haalbare tussendoelstellingen op te nemen voor 2019 en verder. Daarom is door AGEM in samenwerking met Achterhoekse gemeenten een eigen regionale en lokale monitor opgesteld (incl. benchmark gemeenten) om de voortgang van opwekking duurzame energie en energiebesparing te kunnen monitoren.

¹⁰ Bevorderen sanering asbestdaken door verstrekken van leningen tegen lage rente t.b.v. sanering van asbestdaken, na vaststelling en publicatie verordening (gepland 2018).

- Stimuleren en faciliteren van initiatieven van particulieren, instellingen en bedrijven m.b.t. duurzaamheid;
- Stimuleringslening opzetten waarbij woningeigenaren een lening kunnen aanvragen voor het verwijderen van asbest;
- Verstrekken asbestleningen.

3.4.3 Openbare ruimte

Wat willen we bereiken?

- Ambitie is dat 90% van de schouwpunten voldoet aan de vastgestelde beeldkwaliteit;¹¹
- Afname aantal verkeersongevallen met 2% per jaar;¹²
- Energieverbruik openbare verlichting verminderen met 2,5% per jaar;¹³
- Vergroten waardering van de inwoners voor de woon- en leefomgeving met 2% per jaar;¹⁴

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Afname aantal verkeersongevallen met 2% per jaar	194 (2019)	198 (2017)	184 (2016)
Energiebesparing openbare verlichting van 1.310 MWh in 2019 naar 1.215 MWh in 2022	1.310 (eind 2019)	1.345 (eind 2018)	1.380 (eind 2017)
Percentage van de openbare ruimte dat voldoet aan de vastgestelde beeldkwaliteit	93% (2019)	92% (2017)	-
Waardering leefomgeving in het jaarlijkse klanttevredenheidsonderzoek laten toenemen met 2% per jaar	6,93 (2019)	6,79 (2016)	6,62 (2015)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Aanleg glasvezel in het buitengebied. In het buitengebied is/wordt gestart met de aanleg van glasvezel om zodoende het buitengebied van de gemeente te voorzien van snel internet;
- Begin maken met het opstellen van een nieuw GRP voor de periode 2021 – 2026. In dit GRP worden ook maatregelen opgenomen die de komende periode in het kader van klimaatadaptie noodzakelijkerwijs genomen moeten worden om een klimaatbestendige leefomgeving te krijgen;
- Herinrichting Bloemenbuurt Didam. Woningbouwvereniging Plavei gaat woningen slopen en vervangen door nieuwbouw en woningen renoveren. De openbare ruimte van de wijk wordt volledig heringericht;
- In 2019 starten we met het opstellen van een nieuw IVVP (Integraal Verkeer en Vervoer Plan). Het oude plan dateert uit 2013 en moet volledig worden herzien vanwege een groter aantal ontwikkelingen w.o. de aanleg van de ontbrekende schakel bij 's-Heerenberg;
- Led verlichting toepassen in de openbare verlichting bij vervanging en nieuwe plaatsing;

¹¹ Jaarlijks vinden er meerdere schouwen van de openbare ruime plaats. Daarbij worden duizenden locaties geschouwd. Over het jaar heen moet volgens de CROW (CROW is een kennisorganisatie op het gebied van infrastructuur, openbare ruimte, verkeer en vervoer en werk en veiligheid) 90% van de schouwpunten voldoen aan de vastgestelde beeldkwaliteit. Vooral in het groeiseizoen (mei – okt) is dat nagenoeg niet haalbaar op het onderdeel groen. Met een score van 91% in 2017 voldoen wij echter wel aan de norm.

¹² In de voorgaande jaren daalde het aantal verkeersslachtoffers jaarlijks. Aan deze trendmatige daling is ondanks alle infrastructurele maatregelen een eind gekomen en deze is veranderd in een stijging. Dit is een landelijke trend. De oorzaak van de toename hangt volgens SIMN (Stichting Incident Management Nederland) samen met het toenemend gebruiken van smartphones onder weggebruikers. Het is realistisch om de in eerdere begrotingen geprognoseerde daling van 5% bij te stellen naar 2%.

¹³ De jaarlijkse besparing op de energie fluctueert deze afhankelijk is van het aantal armaturen dat op basis van leeftijd vervangen wordt. Gemiddeld wordt in de komende periode van vier jaar 2,5% bespaard.

¹⁴ Jaarlijks wordt middels het klanttevredenheidsonderzoek ook een waarderingscijfer gegeven voor de fysieke leefomgeving. De waardering van de fysieke leefomgeving in Montferland ligt met een cijfer van 6.79 in 2016 0,1 punt boven het landelijk gemiddelde van 6,69.

- Meer onderhoud plegen aan wegranden;
- Opstellen bermenbeleidsplan met voorstellen voor een andere manier van bermenonderhoud waardoor meer natuurlijke bermen en bermen met een biodiversiteit ontstaan;
- Opstellen nieuw groenstructuurplan met als doel de woon- en leefomgeving groener te maken;
- Reconstructie Sint Jansgildestraat in Beek. De bruikbaarheid van de weg voor voetgangers en fietsers is slecht vanwege de door wortels opgedrukte bestrating. Dit is de oorzaak van verkeersonveiligheid. Herstel is niet meer mogelijk en reconstructie;
- Regulier beheer van wegen, bermen, openbare verlichting, bewegwijzering, verkeers- en straatnaam borden, openbaar groen en riolering;
- Verbeteren toegankelijkheid openbare ruimte. In 2019 wordt het meer toegankelijk maken van de openbare gecontinueerd volgens het beleidsplan 'toegankelijkheid openbare ruimte 2017 - 2021';
- Vervanging verouderd straatmateriaal. In de begrotingsjaren 2018 e.v. zijn er structurele middelen beschikbaar gesteld voor het vervangen van verouderd straatmateriaal. Ook in 2019 staan er weer een aantal wegen op de planning waarvan het straatmateriaal aan vervanging toe is;
- Voorbereiding en uitvoering verschillende fasen van het Masterplan Didam. In 2019 wordt de Stationsstraat heringericht. Dit is fase 1 van het Masterplan Didam. Tegelijkertijd worden de volgende fasen in voorbereiding genomen.
- Afsluiting Pittelderstraat Didam;
- Kruising aanpassen rotonde Bievanckweg-Ruighoek;
- Verkeersremmende maatregelen Zuidermarkweg in Beek.

03.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01. Duurzaamheid				
Aantal duurzaamheidsleningen (vanaf 2016), 2019: mits nieuw beleid vastgesteld door raad	140	131	100	100
Aantal projecten zonne-energie (postcoderoos vanaf 2017/2018)	n.v.t.	1	1	2
02. Afval				
Tonnage ingezameld huishoudelijk afval:				
Restafval	4.833	4.883	4.700	3.650
Groente-, Fruit- en Tuinafval	2.699	2.680	2.800	3.730
Papier/Karton	2.506	2.375	2.200	2.200
Glas	859	802	864	825
PMD (plastic, metaal en drankenkartons)	792	803	700	700
03. Openbare ruimte				
Wegen, paden etc. buiten de bebouwde kom (in km.)				
verharde wegen	183	183	183	183
onverharde wegen	48	48	48	48
fietspaden	37,2	37,2	37,2	37,2
Wegen, paden etc. binnen de bebouwde kom (in km.)				
verharde wegen	167	167	168	169
fietspaden	9,3	9,3	9,7	9,7
Bermen (in m2)	886.976	886.976	1.001.739	1.001.739
Sloten (in m1)	109.669	109.669	113.669	113.669
Te inspecteren en reinigingen riolering (5% van het totaal van 308 km)	15 km	15 km	15 km	15 km
Aantal ongevallen	184	198	196	194
dodelijke slachtoffers	3	1	1	1

Afval				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Huishoudelijk restafval, kg per inwoner	145	189	2016	CBS huishoudelijk afval
2. Grof huishoudelijk restafval, kg per inwoner	22	?	2016	CBS huishoudelijk afval
3. Fijn huishoudelijk afval, kg per inwoner	145	187	2016	CBS huishoudelijk afval
4. Tonnage ingezameld huishoudelijk afval			2017	
a. Restafval		4.700		
b. GFT		2.800		
c. Papier/karton		2.200		
d. Glas		845		
e. PMD		700		

Milieu				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Duurzaamheidsscore (0-100)	51	50	2017	WSJG
2. Score voor energie-ambities (0-5)	3	3	2016	VNG
3. Zonne-energie installaties per 1.000 inwoners	11,3	9,6	2014	Netbeheer
4. Vermogen zonne-energie KWp per 1.000 inwoners	58	38	2014	Netbeheer
5. Hernieuwbare energie	4,9%	?	2016	RWS Kmo
6. Bouwjaar woningen tot 1944	12,5%	?	2017	WSJG
7. Elektrische oplaadpunten per 10.000 inwoners	8	20	2017	RDW
8. Bedrijfs- en personenauto's op gas en elektriciteit per 10.000 inwoners	42	77	2018	RDW
9. Gasverbruik woningen m3	1603	1320	2016	RWS Kmo
10. Elektriciteitsgebruik woningen kWh	3274	2912	2016	RWS Kmo
11. Gevolgen van klimaatverandering (zeer beperkt, 5 zeer ingrijpend)	3	?	2015	VNG-Energie enquête
12. Bewustzijn gevolgen van klimaatverandering (1 zeer lage mate, 5 zeer hoge mate)	3	?	2015	VNG-Energie enquête
13. Lucht (score 1-100)	80	74	2017	Telos
14. Hernieuwbare energie	4,9%	?	2016	RWS Kmo
15. Aantal duurzaamheidsleningen	60		2017	
16. Aantal projecteren zonne-energie	1		2017	

Openbare ruimte				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Wegen en Paden buiten de bebouwde kom (in km) a. Verharde wegen b. Onverharde wegen c. fietspaden	183 48 37,2			
2. Wegen en paden binnen de bebouwde kom a. Verharde wegen b. Fietspaden c. Bermen d. Sloten	168 9,7 886.976 109.669			
3. Lengte rioleringsstelsel Te inspecteren	308 15			
4. Geregistreerde verkeersongevallen, per 1.000 inwoners	5,4	7,4	2016	WVF
5. Geregistreerde verkeersongevallen naar soort	84,1% met uitsluitend materiële schade 12,7% met letsel ziekenhuis 1,6% met licht gewonde 1,6% met dodelijke afloop	84,1% met uitsluitend materiële schade 12,7% met letsel ziekenhuis 1,6% met licht gewonde 1,6% met dodelijke afloop	2016	WVF
6. Verkeersslachtoffers per 10.000 inwoners	9,7	12,5	2016	DVS

03.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Beheer leefomgeving zijn:

- = *nadelig*

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	11.976	12.590	12.498	13.377	13.541	14.038
Baten	7.865	7.358	7.707	7.957	8.127	8.364
Saldo van lasten en baten	-4.111	-5.232	-4.791	-5.420	-5.414	-5.674
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	205	187	114	53	109	58
Onttrekkingen reserves	139	300	150	75	50	0
Resultaat	-4.177	-5.119	-4.755	-5.398	-5.473	-5.732

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

E

conomie & toerisme

2.1.04 Economie en toerisme

04.1 Missie

Wij streven naar een goed ondernemersklimaat voor alle ondernemers, waarbij er, vanwege de unieke ligging en landschappelijke kwaliteiten van onze gemeente, specifieke aandacht is voor logistiek en toerisme. Wij stimuleren het economisch klimaat en kiezen voor duurzame werkgelegenheid.

04.2 Context en achtergronden

Economie

Voldoende werkgelegenheid is van essentieel belang voor het goed functioneren van de gemeente. De gemeente zet zich in voor een versterking van de economische structuur en een goed ondernemersklimaat. De algemene doelstelling van het economisch beleid is het scheppen van duurzame en excellente voorwaarden en het bieden van stimulansen voor bedrijven met als resultaat een duurzame economische ontwikkeling van de gemeente Montferland en het behoud en versterking van werkgelegenheid voor de inwoners van Montferland en de directe omgeving. Wij staan voor een goed ondernemersklimaat voor alle ondernemers.

Montferland is uniek gelegen aan de A12/A3, één van de belangrijkste transportassen naar het Europese achterland.

Met name door deze ligging is het gebied interessant voor vestiging van logistieke functies. Door de voorgenomen doortrekking van de A15, de verbreding van de A12, de korte afstand tot het goederenspoor en de containerhaven van Emmerik, 'scoort' 's-Heerenberg hoog waar het gaat om het vestigingsklimaat voor logistieke bedrijven. Ontwikkelingen als uitbreiding van de haven en de nieuwe op-/afrit op de A3 nabij Netterden kunnen de positie van Montferland en specifiek 's-Heerenberg, nog verder versterken. De kansen voor de werkgelegenheid van de gemeente liggen dan ook met name in de verwachte

groei van de logistieke sector. De mogelijkheden om optimaal gebruik te kunnen maken van die unieke positie, ontbreken echter nog. In het voorjaar van 2018 vastgestelde Regionaal Plan Werklocaties wordt, tot onze spijt, onvoldoende ingespeeld op de ontwikkeling van de sector. Wij blijven ons inzetten voor de ontwikkeling van uitbreiding van het logistieke terrein DocksNLD en zullen elke gelegenheid te baat nemen om de potentie van het terrein voor het voetlicht te brengen. Momenteel neemt 's-Heerenberg de 16e plaats in van logistieke hotspots in Nederland. Multimodaliteit van de locatie is één van de belangrijkste criteria voor de keuze van de vestigingslocatie.

Montferland werkt samen met gemeenten in de West-Achterhoek voor wat betreft de ontwikkeling van de bedrijventerreinen A18 Bedrijvenpark en DocksNLD. Op DocksNLD zijn geen terreinen direct uitgeefbaar. Uiterlijk in het voorjaar van 2019 wordt duidelijk of gebruik wordt gemaakt van de verleende opties op de diverse kavels binnen het plangebied.

Uit recent onderzoek (Stecgroep april/mei 2018) blijkt dat vrijwel alle logistieke ontwikkelaars, bouwers en beleggers op korte termijn (komende vijf jaar) nieuw vastgoed willen realiseren. De marktpartijen verwachten ruim 400 ha extra logistiek vastgoed te realiseren. DocksNLD-2 kan een substantieel deel van de verwachte ruimte invullen. Gesteld wordt dat de markt in het logistieke zwaartepunt van Nederland (regio Zuid) oververhit raakt. Dat heeft met name te maken met het ontbreken van beschikbaarheid van geschikt personeel, voldoende bouwgrond en geschikte panden. De regio Oost scoort aanmerkelijk beter. Volgens het onderzoek is er in onze regio geen sprake van een oververhitte markt. Naar verwachting zal de blik zich steeds meer richten op onze regio, hoewel de beschikbaarheid van personeel ook in onze regio een punt van aandacht is.

De komende vijf jaar zal het vastgoedsegment zich richten op grote warehouses, daarna zal er een omslag waarneembaar zijn naar kleinere distributiecentra, aldus het onderzoek. Dat betekent niet door deze kentering het grootschalige marktsegment op haar retour is. Er blijft een behoorlijke vraag naar grotere distributiecentra.

In het Interbestuurlijke Programma (samenwerking tussen Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) wordt samengewerkt aan o.a. de opgave 'Regionale economie als versneller, door meer nadruk te leggen op de regionale omstandigheden voor het bereiken van ambities'. In de komende tijd zal duidelijk worden welke concrete actiepunten hieruit zullen voortvloeien. In 's-Heerenberg (Euregionaal Bedrijventerrein) en Beek (Matjeskolk) zijn per direct nog enkele bedrijfskavels beschikbaar. In 2018 is de beleidsnota economie vastgesteld. Vanaf dat moment is een start gemaakt met de uitvoering. In 2018 is daarnaast gestart met de totstandkoming van de Economische Visie voor de Liemers. Montferland participeert in de totstandkoming daarvan.

In het kader van communicatie met het bedrijfsleven worden door het college veelvuldig bedrijfsbezoeken afgelegd. De bedrijfscontactfunctionaris is het vaste aanspreekpunt voor de bedrijven. Met de ondernemersverenigingen zijn er vaste overleggen waarbij met name de winkelvoorzieningen aan de orde komen.

Wij stimuleren het sociaal ondernemerschap, hetgeen in de Nota 'Grip op Verandering' is verwoord, waardoor meer mensen met een arbeidshandicap kunnen participeren op de arbeidsmarkt. Ook de afstand tussen onderwijs en arbeidsmarkt vergt een inspanning. Wij benaderen de werkgevers actief om meer werk- en stageplekken te realiseren waardoor deze afstand wordt verkleind. Als gemeente zijn we een partij die veel opdrachten uitzet. Wij willen binnen de mogelijkheden zoveel mogelijk lokaal en regionaal inkopen, om ook hiermee de lokale economie te versterken. Zowel direct, onder andere in de vorm van het uitnodigen van lokale en regionale bedrijven bij aanbestedingen, als indirect, bijvoorbeeld acties in het kader van armoedebeleid verplicht lokaal te besteden. Wij zullen in het komende jaar het aanbestedingsbeleid evalueren en, waar nodig, bijstellen.

Voor het project glasvezel in het buitengebied is ruimschoots voldaan aan de gestelde minimale deelname. Vanaf 2019 wordt gestart met de daadwerkelijke aanleg. De planologische voorbereidingen om te komen tot verdubbeling van het spoor tussen Didam en Zevenaar zijn afgerond. In 2018 starten de werkzaamheden, zodat in 2019 de treinen (en de 18.000 reizigers per dag) daadwerkelijk gebruik kunnen maken van de verbeterde verbinding.

Programmadoel

Het scheppen van optimale voorwaarden en mogelijkheden voor de vestiging van bedrijven. Meer werkgelegenheid en beter ondernemersklimaat, waarbij de aandacht specifiek is gericht op logistiek en Midden- en Kleinbedrijf.

Recreatie & Toerisme

Toerisme is een belangrijke pijler van de Montferlandse economie. Voor een vitale toekomst van de gemeente is daarom ontwikkeling en groei van toerisme een uitgangspunt voor het ruimtelijk – en economisch beleid.

De natuurlijke omgeving biedt veel mogelijkheden voor recreatie en toerisme. Deze kansen moeten benut worden door nog meer in te zetten op het versterken van de toeristische infrastructuur en samenwerking met de branche vanuit een gedegen toeristisch beleid vanuit een gezamenlijke visie. De kansen worden mede bepaald door een marktgerichte houding en integrale en grensoverschrijdende benadering.

Montferland heeft voldoende kracht en kansen om impulsen te creëren die het gebied blijvend op de toeristische kaart zetten. Voorwaarde voor succes is een structurele samenwerking van alle RT partners. Door de samenwerking worden de krachten gebundeld, financiën gestroomlijnd en wordt er vanuit een gezamenlijke visie gehandeld. Het streven is om voor de start van het toeristische seizoen 2019 een structuur neer te hebben gezet.

Om de toeristische waarde van de gemeente meer bekendheid te geven zal nog meer worden ingezet op promotie en marketing van het toeristisch-recreatief product 'Montferland'. Daarnaast zal er ook ingezet worden om Montferland binnen de Achterhoek te positioneren i.s.m. Stichting Achterhoek Toerisme.

Programmadoel

Het scheppen van betere voorwaarden en mogelijkheden voor de vestiging van bedrijven. Meer werkgelegenheid en beter ondernemersklimaat, specifiek gericht op recreatie en toerisme.

Verbonden partijen

Economic Board Regio Arnhem Nijmegen

De Economic Board (rechtsvorm is stichting) houdt zich bezig met het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren Health, Energy en Food en de kruisverbanden daartussen.

Het doel van de samenwerking is om de regio Arnhem Nijmegen economisch sterk te houden en te krijgen. De stichting wordt gefinancierd via het GO Regio Arnhem Nijmegen. Binnen de Economic Board legt Montferland de nadruk op logistiek.

Stichting Achterhoek Toerisme

De kernactiviteit van de stichting is het verder uitbouwen van de marktpositie van de toeristische-recreatieve sector in de Achterhoek om maximaal rendement te halen uit de werkgelegenheids- en bestedingseffecten voor de regio. De stichting vervult ook de functie van routeontwikkelaar en – beheerder

Samenwerkingsovereenkomst bedrijventerreinen West Achterhoek (SOK)

Met de gemeenten Brockhorst, Doetinchem en Oude IJsselstreek ontwikkelen en beheren we het A18 Bedrijvenpark te Doetinchem en DocksNLD te 's-Heerenberg. Een positief saldo na verevening tussen beide bedrijvenparken genereert trekkingsrechten voor de gemeenten voor herstructureren, revitaliseren en transformeren van bedrijventerreinen in de gemeenten.

04.3 Kaderstellende (beleids)nota's

- Coalitieprogramma 2018-2022: 'Samen krijgen we het voor elkaar'
- Regionaal Programma Werklocaties: 'Ruimte voor economische ontwikkeling' (Regio Arnhem-Nijmegen (2018) Montferland behoort in het kader van het RPW tot de zogeheten 'onwillige gemeenten')
- Economische beleidsnota tot 2030, (2018)
- Omgevingsvisie en -verordening provincie Gelderland (2017)
- nota Grondbeleid
- Structuurvisie Montferland (2009)
- Nota 'Grip op Verandering'

04.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Economie
- Toerisme

4.4.1 Economie

Wat willen we bereiken?

- Jaarlijkse toename van het aantal arbeidsplaatsen tot tenminste 650 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 – 64;
- Jaarlijkse toename van het aantal bedrijfsvestigingen tot tenminste 130 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 – 64;
- Toename van het aandeel lokale/regionale inkopen tot ten minste 45%.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar	650	638 (2017)	535 (2016)

Aantal bedrijfsvestigingen	130	125 (2017)	124 (2016)
Functiemenging	52	48,1 (2017)	48,1 (2016)
Toename aandeel lokale/regionale inkoop op totaal	50%	42% (2016)	45% (2015)
Waarderingscijfer ondernemingsklimaat	6,75	6,47 (2017)	-
Waarderingscijfer vestigingsklimaat	6,63	6,17 (2017)	-

Wat gaan we daarvoor doen?

- Bestuurlijk en ambtelijk overleg en gezamenlijke activiteiten met (m.n.) onze bureaus uit Emmerich en Zevenaar (EMZ);
- Bevorderen voldoende werk- en stageplekken bij het bedrijfsleven;
- Interne voorlichting over mogelijkheden lokale inkoop;
- Lokale/regionale bedrijven actief benaderen om mee te doen aan onze aanbestedingen;
- Opstellen van een economische visie op de ontwikkeling van de Liemers;
- Subsidiëring van innovatieve vernieuwingen (subsidieregeling Innovatiefonds Montferland);
- Onderzoek naar de gevolgen van vestiging van de Factory Outlet Zevenaar;
- (Inter-)nationale hotelketens en fastfoodketens interesseren voor vestiging in Montferland;
- Andere opties onderzoeken zoals vestiging megabioscoop langs de A12;
- Structureel in overleg met (o.a.) MKB over mogelijkheden toename werkgelegenheid;
- Verkoop van Docks NLD;
- Verder voorbereiden van DOCKS NLD 2 (in overleg met Provincie blijven over noodzaak van ontwikkeling);
- Via actieve acquisitie stimuleren van verkoop van bedrijfsterreinen;
- Voorbereidingen treffen voor realisering van dubbel spoor tussen Zevenaar en Didam.

4.4.2 Toerisme

Wat willen we bereiken?

- Toename van het aantal toeristische overnachtingen;
- Toename van het aantal arbeidsplaatsen in de sector T&R (Toerisme en Recreatie) tot tenminste 58 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 – 64;
- Ontwikkeling van tenminste 2 nieuwe T&R producten per jaar.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar	58	53,6 (2017)	53,9 (2016)
Aantal ontwikkelde nieuwe T&R producten per jaar	2	1 (2016)	-
Aantal overnachtingen	313.000	300.702 (2017)	303.784 (2016)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Ontwikkeling en promotie van het TR-product Montferland i.s.m. de VVV;
- Samen met het toeristisch veld zal het huidige R&T beleid verder worden uitgewerkt tot een gedegen toeristisch beleid (o.a. de promotie van Montferland en de inrichting van camperplaatsen);

04.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01 Economie				
Aantal ha bouwrijp gemaakte bedrijventerreinen	34	-	0	
Overzicht mutaties voorraad bedrijventerreinen (in m2)				
Voorraad per 1/1	336.501	223.929	220.736	215.736
Toevoegingen	0	0	0	0
Verkopen	107.242	3.193	5.000	PM
Voorraad per 31/12	229.259	220.736	215.736	PM

Economie				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	125,1	139,7	2017	LISA
2. Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar	638,1	758,2	2017	LISA
3. Snelgroeiende bedrijven per 1.000 vestigingen	15,9	14,1	2016	CBS Lokale economie
4. Aantal banen in de sector recreatie en toerisme per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	53,6	51,4	2017	LISA
5. Aandeel in % van exporterende vestigingen ten opzichte van het totale aantal vestigingen	6,9	5,5	2016	CBS Lokale economie
6. De functiemengingsindex (verhouding banen en woningen)	48,1	52,4	2017	LISA
7. Percentage ZZP-ers t.o.v. het totale aantal banen	13	11,3	2015	CBS Lokale economie
8. Besteedbaar inkomen van ZZP-ers (dzt euro's)	29,7	31,4	2014	CBS Lokale economie
9. Aantal ZZP-ers met een laag inkomen	17	16,6	2014	CBS Lokale economie
10. Aantal failliet verklaarde bedrijven en instellingen inclusief eenmanszaken per 1000 vestigingen	5,7	3,4	2016	CBS Lokale economie
11. Aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen	81,3	97	2016	CBS Lokale economie
12. Aantal opheffingen per 1.000 vestigingen	61,8	74,2	2016	CBS Lokale economie

13. Percentage werklozen t.o.v. beroepsbevolking	5,3	6,1	2016	WSJG
14. Duurzaamheidsbalans (mogelijkheid om geld te verdienen in markt met concurrenten)	42	47	2017	WSJG
15. Waardering ondernemersklimaat, uitgedrukt in cijfer van 0-10	6,47	6,80	2017	WSJG
16. Waardering van het vestigingsklimaat uitgedrukt in cijfer van 0-10	6,17	6,67	2017	WSJG
17. Juiste prioriteiten economisch beleid (0-10)	24%	28%	2017	WSJG
18. Aantal afgelegde bedrijfsbezoeken		50	2017	
19. Hoogte regeldruk	31,4%	34,4%	WSJG	2017

Recreatie en toerisme				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal overnachtingen vanuit toeristenbelasting	300.702		2017	
2. Hotelovernachtingen	40.235		2017	
3. Aantal overnachtingen camping	42.338		2017	
4. Aantal verleende subsidie projecten Recreatie en Toerisme	2		2017	

Bouwgrondexploitatie bedrijventerreinen				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Hoeveelheid uitgegeven bedrijfsgrond		162,41	2017	
2. Hoeveelheid beschikbare bedrijfsgrond		4,61	01-2018	

04.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Economie en toerisme zijn:

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	7.250	398	896	814	814	812
Baten	8.868	-2.353	439	439	439	439
Saldo van lasten en baten	1.618	-2.751	-457	-375	-375	-373
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	3.128	-2.335	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	1.679	0	0	0	0	0
Resultaat	169	-416	-457	-375	-375	-373

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

G

**ezondheid en
bevordering leefstijl**

2.1.05 Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl

5.1 Missie

Inwoners van de gemeente Montferland zijn zich bewust van het belang van een mentaal en fysiek gezonde leefstijl en integreren dit in hun dagelijkse leven. Inwoners kunnen daarbij gebruik maken van een adequaat voorzieningenniveau in brede zin: Van sportaccommodaties tot sport- en gezondheidsfunctionarissen die een gezonde leefstijl stimuleren.

5.2 Context en achtergronden

Een goede gezondheid is voor inwoners, maar ook voor de gemeente, belangrijk. De basis voor 'meedoen' is dat burgers gezond zijn. "Voorkomen is daarbij beter (en goedkoper) dan genezen" (preventie i.p.v. curatie). Daarom is de aandacht van de gemeente hierbij vooral gericht op de eerstelijns gezondheidszorg, gezondheidsvoorlichting en projecten gericht op de bevordering van een gezonde leefstijl. Het wettelijk kader hieromtrent wordt gevormd door de Wet publieke gezondheid.

Door de al meerdere jaren draaiende projecten "Hartveilig wonen" en "First Responder Brandweer" wordt er snel eerste hulp verleend na een melding van een hartstilstand. Gemotiveerde vrijwilligers zijn hierbij onontbeerlijk.

Gezondheid kan door een bepaalde leefstijl beïnvloed worden. In negatieve zin, door een ongezonde leefstijl en een onveilige fysieke omgeving, maar ook positief, door bijvoorbeeld voldoende te bewegen en door een positieve sociale omgeving. Hierbij geldt dat onze gemeente relatief veel mensen met een lage Sociaal Economische Status (SES) kent. Deze groep heeft een verhoogd risico op ongezond gedrag.

De gemeente is hierbij één speler te midden van veel partijen, zoals de individuele burger zelf, de lokale gemeenschappen, bedrijven, de verenigingen, andere overheden en zorgpartijen. De rol en verantwoordelijkheid van de gemeente verandert hierbij : de gemeente maakt het mogelijk en stimuleert dat anderen hun werkzaamheden kunnen uitvoeren. Dit vraagt om samenwerking en integraal werken, soms over gemeentegrenzen heen . Een voorbeeld hiervan is de samenwerking op het terrein van sport- en beweegstimulering via deelname aan regionale samenwerkingsverband "Achterhoek in Beweging". Een ander voorbeeld daarbij zijn de beleidskaders Volksgezondheid voor de periode 2017-2020. Bij de totstandkoming daarvan is regionaal samengewerkt, zowel wat betreft de Achterhoekse gemeenten als ook met diverse - regionale- partners in het gezondheids- en sociaal domein. Uitgangspunt bij deze kaders is het begrip "Positieve gezondheid" (Machteld Huber): "Het vermogen om je aan te passen en je eigen regie te voeren in het licht van de sociale, fysieke en emotionele uitdagingen van het leven".

Sportbevordering/sportstimulering

Het besef dat sport en bewegen een belangrijk middel is om andere doelen te bereiken dan een prettige vrijetijdsbesteding is sterk gegroeid. De gemeente Montferland hanteert een actieve houding t.a.v. sport, zichtbaar in activiteiten, investeringen en subsidies.

Op alle basisscholen in Montferland zijn zgn. combinatiefunctionarissen actief als vakleerkrachten bewegonderwijs en als verbindingsofficier naar de sportverenigingen, sportevenementen en sportprojecten. Voor de doelgroep "senioren" zijn sportbuurtcoaches actief. Zij spelen een uitvoerende rol bij leefstijlprojecten gericht op beweegstimulering bij senioren.

In Montferland zijn tientallen sportverenigingen actief, die een breed pallet aan sportactiviteiten aanbieden. Verenigingen worden geconfronteerd met nieuwe uitdagingen: behoefte aan gekwalificeerde vrijwilligers (bestuurstaken), verantwoording richting leden, ouders, gemeente en ontwikkelingen als Open Club (de sportvereniging als bindmiddel in de lokale samenleving). De gemeente wil hen hierbij ondersteunen.

Voor mensen met een beperking is sport van groot belang voor hun dagelijks functioneren.

Voor hen kan gelden dat het reguliere sportaanbod niet passend is en dat er drempels bestaan als gevolg van de beperking. De gemeente Montferland kiest er voor deze doelgroep extra aandacht te geven, lokaal en regionaal.

Programmadoel

De gemeente streeft naar een toename van het aantal mensen dat sport/beweegt, met nadruk op jeugd, senioren en mensen met een beperking. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de kracht van sportverenigingen.

Sportaccommodaties en Speellocaties

Wil de gemeente sport bevorderen dan is één van de randvoorwaarden daarvoor dat de gemeente beschikt over goede, veilige en betaalbare sportvoorzieningen, die voor iedereen toegankelijk zijn. In nagenoeg elke kern is/zijn één of meerdere sportaccommodatie(s) aanwezig. De demografische veranderingen (ontgroening en vergrijzing) hebben invloed op het gebruik van deze sportaccommodaties.

De gemeente Montferland is vaak verantwoordelijk voor het onderhoud en het beheer van sportaccommodaties. Belangrijk is dat het aanbod van sportaccommodaties goed aansluit bij de vraag aangezien de leeftijdsopbouw van de bevolking verandert. De gemeente promoot het gebruik van de accommodaties, ook voor andere gebruikers dan de verenigingen en scholen.

De kernen Didam en 's-Heerenberg beschikken over een overdekt zwembad. De risico's t.a.v. exploitatie en onderhoud zijn verschoven van de gemeente naar de exploitant. In Didam wordt nagedacht over de toekomst van zwembad de Hoevert per 2021.

Montferland beschikt over een relatief groot aantal voetbalaccommodaties. Maar liefst 7 van de 11 verenigingen zijn in gesprek over fusie en/of samenwerking. De voetbalverenigingen, de KNVB en de gemeente werken samen om de voetbalsport toekomstbestendig te maken. De gemeente hanteert hierbij kaders, zowel ten aanzien van de rollen en verantwoordelijkheden als ten aanzien van financiële middelen (investeringen en bezuinigingen). Hierbij zullen we ons baseren op een visie op voetbalaccommodaties, die we op korte termijn zullen bespreken.

Ook speellocaties zijn van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen, zowel motorisch als sociaal. Er is een verschuiving gaande naar avontuurlijke, toegankelijke en natuurlijke plekken (zoals Cool Nature), waarbij de speelplaatsen bewoners de mogelijkheid bieden om te spelen, te bewegen en elkaar te ontmoeten ongeacht de leeftijd (integraal spelen). Logisch gevolg hiervan is dat bestaande traditionele speellocaties voor een deel zullen verdwijnen.

Programmadoel

De gemeente streeft naar :

- *een bij de vraag passend aanbod van sportaccommodaties, die veilig en goed bereikbaar zijn en een voldoende bezetting kennen;*
- *samenwerking met krachtige sportverenigingen om sportdeelname voor alle inwoners te stimuleren ;*
- *een groter aanbod van speelvoorzieningen, die door kinderen, maar ook andere leeftijdsgroepen als uitdagend beoordeeld worden.*

Leefstijlprojecten

Leefstijlprojecten hebben betrekking op het stimuleren van een gezonde leefstijl bij de bevolking van de gemeente Montferland. Om te voorkomen dat gezondheidsproblemen op latere leeftijd manifest worden, wil de gemeente de aandacht vestigen op overgewicht, gezonde voeding, overmatig alcoholgebruik en roken. Tevens wil de gemeente "meer bewegen" stimuleren. De gemeente richt haar activiteiten ter bevordering van een gezonde leefstijl vooral op bevolkingsgroepen met een relatief ongezond gedrag of een hoge kwetsbaarheid op dit punt, namelijk jongeren, ouderen en personen met een lage SES.

De problematiek van overgewicht bij kinderen krijgt extra aandacht in Montferland via het project "Ketenaanpak Overgewicht Montferland" en het project "Gezonde Kinderen in een Gezonde Kind omgeving" (extra beweegactiviteiten, gezonde voeding en voorlichting voor kinderen en ouders).

Het beweeggedrag van kleine kinderen wordt extra gestimuleerd via uitvoering van het project "Nijntje Beweegdiploma" voor kleuters.
Het project "Vitaal Veilig Wonen in Montferland" heeft tot doel via huisbezoeken senioren, een programma voor een jaar te laten starten gericht op valpreventie en val breken, en op bewegestimulering.

Het project "Slimmer" richt zich op de doelgroep met een verhoogde kans op diabetes (type 2). Alcoholgebruik en roken door jongeren krijgt in Montferland aandacht met name via de GGD (schoolartsen en -verpleegkundigen). Voor het tegengaan van alcoholgebruik onder 18-minners wordt extra geïnvesteerd door instellingen, ondernemers, politie en Boa's middels voorlichting, handhaving en sanctionering.

Programmadoel

De gemeente streeft naar een aanbod van leefstijlprojecten voor specifieke doelgroepen om daarmee gezond gedrag te bevorderen.

Gezondheidsbeleid

Preventief gezondheidsbeleid

De GGD is zowel de eerste adviseur van gemeenten alsook een van de uitvoerders, denk aan de Jeugdgezondheidszorg (4-18 jaar), van preventieve gezondheidstaken. Om goed sturing aan de GGD te kunnen geven wordt er door het AB van de GGD (bestaande uit de portefeuillehouders Volksgezondheid van de 22 deelnemende gemeenten) 4-jaarlijks en gekoppeld aan de raadsperiode een 'Bestuursagenda' vastgesteld. De bestuursagenda voor de periode 2018-2022 wordt eind 2018 ter vaststelling aan het AB GGD NOG voorgelegd.

Op grond van de Wpg monitort de GGD 4-jaarlijks de gezondheidstoestand van een bevolkingsgroep. Nadat er in 2017 uitvoering is gegeven aan de Jeugdmonitor (0-12 jarigen) was er in 2018 geen monitor. Dit omdat alweer meerdere jaren terug de volwassenenmonitor en de ouderenmonitor in verband met bezuinigingen zijn samengevoegd. In 2019 zal het E-MOVO onderzoek plaatsvinden. D.w.z. scholieren uit de klassen 2 en 4 van het voortgezet onderwijs. De resultaten daarvan worden in de eerste helft van 2020 gepubliceerd.

Bereikbaarheid en beschikbaarheid van gezondheidsvoorzieningen en geneeskundige hulpverlening zijn voor de inwoners van evident belang. Spoedeisende hulpverlening dient goed georganiseerd te zijn. Wat dat laatste betreft is een project van start gegaan van grensoverschrijdende samenwerking waar het de spoedeisende ambulancezorg betreft.

Programmadoel

De gemeente streeft naar een integraal aanbod van activiteiten gericht op gezondheidsvoorlichting, leefstijlprojecten en eerste hulp, waardoor meer mensen de eigen regie over het leven kunnen voeren.

Verbonden partijen

GGD Noord- en Oost-Gelderland

De GGD NOG is de - wettelijk verplichte - gezondheidsdienst van en voor 22 gemeenten. Het doel van de GGD is het uitvoeren van taken die de gezondheid van onze inwoners bevorderen en vallend onder de Wet publieke gezondheid. De reguliere taken die de GGD uitvoert worden gefinancierd vanuit de inwonersbijdrage.

5.3 Kaderstellende (beleids) nota's

- Kaderverordening Subsidies Montferland
- Subsidieregeling Maatschappelijk Welzijn Montferland
- Raadsprogramma
- Regionale beleidsvisie "Achterhoek in beweging"
- Nota grip op Verandering.
- Beleidskaders Volksgezondheid 2017-2020 'Positieve gezondheid en preventie'.
- Beleidsplan "Spelen in Montferland"

5.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Sportbevordering
- Sportaccommodaties en speellocaties
- Leefstijlprojecten
- Gezondheid

5.4.1 Sportbevordering

Wat willen we bereiken?

- Percentage volwassenen dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen stabiliseert op 65%;¹⁵
- Percentage inwoners > 19 jaar dat wekelijks sport blijft gelijk (54%).¹⁶

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Percentage inwoners dat wekelijks sport	54% (2019)	50% (2014)	-
Percentage volwassenen dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen	65% (2019)	65% (2017)	52%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Inzet van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches;
- Regionaal coördinator inzetten om mensen met een beperking te ondersteunen bij het vinden van een passend sportaanbod en/of evenement;
- Sportinitiatieven van verenigingen, combinatiefunctionarissen, scholen ondersteunen met financiële middelen en promotie;
- Sportverenigingen ondersteunen met subsidie, informatie en samenwerkingsmogelijkheden.

5.4.2 Sportaccommodaties en speellocaties

Wat willen we bereiken?

- Aandeel speellocaties dat voldoet aan de nieuwe visie op spelen stijgt naar 30% in 2018;
- Voetbalverenigingen spelen op een kleiner aantal voetbalaccommodaties dat beter aansluit op kwalitatieve behoefte.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Percentage speellocaties van het totaalaanbod dat voldoet aan de nieuwe visie op spelen	30% (2018)	14% (2017)	11% (2016)

¹⁵ De trend in Nederland is dat volwassenen steeds minder bewegen. (onderzoek onder alle volwassenen via enquêtes). Reden is vooral het toenemend zitgedrag en afname lidmaatschap sportverenigingen. Hierdoor is stabilisatie al een uitdaging.

¹⁶ Algemene trend in Nederland is dat het percentage afneemt. Montferland investeert in sportdeelname om te stabiliseren.

Wat gaan we daarvoor doen?

- (Bestaande) speellocaties opheffen en (her)inrichten tot groene, natuurlijke speelplekken en/of waarbij de actieve leefstijl voor alle leeftijden wordt gestimuleerd;
- Met een extern bureau voetbalverenigingen faciliteren en ondersteunen bij eventuele fusies in samenwerking met de verenigingen en de gemeente;
- Fusie voetbalverenigingen: investeringen uitbreidingen MVR onderzoeken;
- Verduurzaming sportzaal 't Raland;
- Mindervalidenlift de Muizenberg;
- Met inbreng van een extern gespecialiseerd bedrijf onderzoek uitvoeren naar de toekomst van zwembad de Hoevert en daarbij in ieder geval de zwemverenigingen bij betrekken.

5.4.3 Leefstijlprojecten

Wat willen we bereiken?

- Percentage kinderen van 0 tot 12 jaar met overgewicht daalt met 1%-punt;
- Percentage senioren (65-75 jaar) dat voldoende beweegt (NNGB-norm) stabiliseert op 81%;
- Het percentage valongelukken onder ouderen boven de 65 jaar daalt met 10 %-punt ;
- Het percentage jongeren van 12 tot 16 jaar dat op tenminste 5 dagen minstens 1 uur beweegt stabiliseert op 65%.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal valongelukken met ziekenhuisopname per 10.000 inwoners vanaf 65 jaar	135 (2019)	150 (2015)	136
Percentage jongeren (13 t/m 16 jaar) dat op tenminste 5 dagen minstens 1 uur beweegt	65% (2019)	65% (2015)	58% (2011)
Percentage kinderen in de leeftijd 0-12 jaar met overgewicht	15% (2019)	16% (2017)	18% (2013)
Percentage senioren 65-75 dat de NNGB behaalt	81% (2019)	81% (2016)	-

Wat gaan we daarvoor doen?

- Het regisseren van het project "Gezonde Kinderen in een Gezonde Kindomgeving" (GKGK);
- Het regisseren van de "Ketenaanpak Overgewicht";
- Regisseren van het project "Slimmer" (verhoogd risico op diabetes);
- Deelnemen regionaal project Achterhoek in Beweging;
- Senioren stimuleren tot gezonde leefstijl en veilig huis via ontwikkeling en uitvoering project "Vitaal Veilig Wonen Montferland".

SENIORENVOORLICHTING

Nuttige informatie voor inwoners uit Montferland vanaf 65 jaar.

- Wonen
- Gezondheid & bewegen
- Hulp & ondersteuning
- Ontmoeten & activiteiten

Plezierig, veilig en gezond wonen en leven in Montferland
Geschoolde vrijwillige voorlichters informeren u daar graag over. Tijdens een huisbezoek van de voorlichter kunt u uitgebreid geïnformeerd worden over bovenstaande thema's. Maar u kunt ook aangeven informatie te willen hebben over specifieke onderwerpen.

De vrijwilliger komt graag bij u langs voor een vrijblijvend en bovendien kosteloos gesprek.

5.4.4 Gezondheid

Wat willen we bereiken?

- Het percentage inwoners dat de eigen gezondheid als goed beoordeelt is 76%;
- Het percentage volwassen inwoners dat meer alcohol gebruikt dan geadviseerd door Gezondheidsraad daalt met 2% punt;
- Het percentage jongeren (klas 2 en 4 voortgezet onderwijs) dat recentelijk alcohol heeft gedronken daalt met 5% punt;
- Percentage van gevallen, waarbij binnen 6 minuten na hartstilstand reanimatie en AED inzetbaar is, blijft 95%;
- Het percentage oproepen die voldoen aan de normen van de aanrijtijden van de ambulances stijgt met 2 punt%.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Het percentage dat de aanrijtijd van de ambulances voldeed aan de normtijd	95% (2019)	93% (2017)	90% (2016)
Het percentage jongeren (klas 2 en 4 voortgezet onderwijs) dat recentelijk alcohol heeft gedronken.	34% (2019)	39% (2015)	38% (2011)
Het percentage volwassen inwoners dat de gezondheid als goed ervaart	78% (2020)	75% (2016)	78% (2012)
Het percentage volwassen inwoners dat meer alcohol gebruikt dan geadviseerd door de Gezondheidsraad	27% (2020)	29% (2016)	23% (2012)
Percentage inzetten AED/reanimaties die binnen 6 minuten aanwezig zijn	95% (2019)	95% (2017)	90% (2016)

Wat gaan we daar voor doen?

- Gerichte voorlichting geven o.a. door de GGD op scholen;
- Met het opstellen van een 'Preventie –en Handavingsplan Drank –en Horecawet' het alcoholgebruik beïnvloeden;
- Organiseren van voorlichtingsactiviteiten over leefgewoonten;
- Overleg organiseren met ambulancevervoerders over hun resultaten t.a.v. de aanrijtijden;
- Uitvoering geven aan Project Hartveilig wonen en first-respondertaak brandweer.

5.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01 Sportbevordering				
Aantal verleende sportevenementsubsidies ¹⁷	13	9	10	10
Aantal verleende subsidies sportverenigingen ¹⁸	45	44	44	44
Aantal verenigingen dat deelneemt aan de Nationale Sportweek ¹⁹	5	5	5	5

¹⁷ Aanvraag, onderzoek, toekenning, ondersteuning en promotie.

¹⁸ Doelgroep subsidies, onderhoudssubsidies, accommodatiesubsidies.

¹⁹ Afstemming activiteit, coördinatie en promotie.

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
02 Speellocaties en sportaccommodaties				
Aantal bijeenkomsten met gezamenlijke voetbalverenigingen	4	6	6	6
Aantal nieuw ontwikkelde kunstgrasvelden	0	0	0	3
Aantal speellocaties dat opgeheven of heringericht wordt	7	5	6	6
03 Leefstijlprojecten				
Aantal bijeenkomsten i.v.m. aanpak overgewicht Jeugd ²⁰	2	2	2	2
Aantal door de gemeente geregisseerde beweegcursussen voor beweegaanbieders in Beweegtuinen	4	4	4	64
Aantal senioren dat thuis bezocht wordt in verband met project Vitaal Veilig Wonen Montferland	0	150	600	600
04 Gezondheid				
Aantal voorlichtingsactiviteiten over leefgewoontes	4	4	4	4
Aantal goedgekeurde en gecontroleerde AED's	22	31	25	25
Aantal geregistreerde vrijwilligers Project "Hartveilig Wonen"	260	365	300	350

Sportbevordering				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Beweegt voldoende	64,8%	63%	2016	Gezondheidsmonitor volwassenen
2. % Niet sporters	46%	48,7	2016	Gezondheidsmonitor volwassenen
3. Aantal verleende sportsubsidies structureel	43	?	2017	Montferland
4. Aantal verleende sportsubsidies incidenteel	16	?	2017	Montferland
5. Percentage kinderen uit armoederegelingen Montferland dat een bijdrage ontvangt voor sport	2,1%	?	2017	Gem. Montferland
6. Percentage volwassenen (>18 jaar) dat voldoet aan de Ned. Norm gezond bewegen.	64,8%	?	2016	GGD
7. Percentage jongeren dat voldoet aan de Ned. Norm gezond bewegen.	22%	?	2015	GGD
8. Percentage inwoners dat lid is van een sportvereniging/sportbond	28,7%	?	2017	VSG Monitor
9. Aantal uitgevoerde projecten gericht op sportbevordering	8	?	2017	Montferland

²⁰ Zgn. Ronde tafelconferenties GKGK ("Gezonde Kinderen in een Gezonde Kinderomgeving") en Project Ketenaanpak Overgewicht Jeugd.

Sportaccommodaties/speellocaties				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal gym en sportzalen	10		2017	VSG Monitor
2. Aantal sporthallen	4		2017	VSG Monitor
3. Bezettingsgraad gym- en sportzalen, sporthallen (gemiddeld)	30%		2017	VSG Monitor
4. Aantal gesubsidieerde sportverenigingen			2017	VSG Monitor
a. Buitensport	a. 17			
b. Binnensport	b. 24			
5. Aantal tennisbanen	24			VSG Monitor
6. Aantal jeu de boules-banen	4			VSG Monitor
7. Aantal zwembaden	2			VSG Monitor
8. Aantal voetbalaccommodaties	11			VSG Monitor
9. Aantal graswedstrijdvelen voor de voetbalsport	22			VSG Monitor
10. Aantal kunstgras wedstrijdvelen voor de voetbalsport	5			VSG Monitor
11. Aantal formele sportvoorzieningen in de openbare ruimte	20			
12. Aantal speellocaties	64			
13. Tevredenheid over speelvoorzieningen	55%		2016	WSJG

Gezondheid				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Levensverwachting, gemiddelde leeftijd in jaren	81,8	81,3	2014	RIVM
2. Inwoners met een chronische aandoening				
3. Gebruik huisartsenzorg	79,4%	78%	2015	Vektis
4. Gebruik GGZ	3,7%	3,7%	2015	Vektis
5. Gebruik wijkverpleging	4%	3%	2015	Vektis
6. Kinderen zonder periodieke controle bij tandarts	17,5%	20,8%	2015	Vektis
7. Tevredenheid over gezondheidsvoorzieningen	77%		2016	WSJG
8. Concentratie stikstofdioxide (NO2) ug/m3	17,2	19,4	2015	RIVM
9. Concentratie fijnstof (PM10) ug/m3	19,1	18,4	2015	RIVM

5.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Leefbaarheid, veiligheid en cultuur zijn:

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	3.919	3.742	3.796	3.375	3.323	3.319
Baten	536	525	510	510	510	510
Saldo van lasten en baten	-3.383	-3.217	-3.286	-2.865	-2.813	-2.809
Mutaties reserves						
Toevoegingen reserves	26	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-3.409	-3.217	-3.286	-2.865	-2.813	-2.809

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

J eugd, onderwijs en cultuur

2.1.06 Jeugd, onderwijs en cultuur

6.1 Missie

De gemeente Montferland wil dat jongeren opgroeien in een omgeving die gezond en veilig is. Hierin is voor talent ontwikkeling, de mogelijkheid om goed onderwijs te volgen en om perspectief te hebben op werk en inkomen.

6.2 Context en achtergronden

Jeugd

Onder jeugd verstaan we de groep in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. Het is belangrijk dat kinderen en jongeren zich op een goede en gezonde manier kunnen ontwikkelen. Het beleid gericht op jongeren wordt onderverdeeld in verschillende beleidsterreinen: jeugdhulp, onderwijs en preventie.

Jeugdhulp

Met de invoering van de Jeugdwet is de gemeente verantwoordelijk voor een groep jongeren die voorheen onder de verantwoordelijkheid van de provincie en/of het rijk vielen. Het betreft over het algemeen een groep die zeer kwetsbaar is met een soms zeer complexe problematiek. Een globale indeling onderscheidt kinderen met een verstandelijke beperking, kinderen met een psychiatrische problematiek, kinderen met gedragsproblemen en tenslotte kinderen die opgroeien in problematische gezinnen. De jeugdhulp wordt in hoofdzakelijk regionaal ingekocht. Een klein deel van de hulp wordt lokaal dan wel landelijk ingekocht. De toegang tot de jeugdhulp gebeurt via het sociaal team, de huisartsen en de rechterlijke macht. De jeugdhulp is, net als de Wmo, een openeinde regeling waarbij opgemerkt wordt dat het leveren van zorg na verwijzing door artsen of rechters verplicht is. Circa 60% van de toewijzing geschiedt buiten de gemeente om. Met de huisartsen is inmiddels overleg gaande. Het budget voor de jeugdhulp wordt vastgesteld op basis van een zogenaamd objectief verdeel model. Voor Montferland echter pakt dit model ongunstig uit. Dit betekent dat op de jeugdhulp sprake is van een structureel tekort.

Preventie

Onder preventie vallen in dit kader: Voor- en vroegschoolse educatie, toezicht op het leerplichtverzuim, de integrale jeugdgezondheidszorg, het jongerenwerk in de jongerencentra en preventie activiteiten van het Sociaal Team Jeugd.

Voor en Vroegschoolse Educatie

De laatste jaren was het percentage jongeren, dat een voorschools traject bezoekt, afgenomen. Vanaf 2016 werken we met het gekanteld beleid "geld volgt kind" met als doel: Leerlingen starten zonder achterstand op het basisschool. Tevens wordt het geïnvesteerd in de behalen van de 3F taal niveau voor alle in de gemeente Montferland werkende pedagogische medewerkers. Dit is gedeeltelijke een opdracht van het Rijk waarvoor ook budgetten ontvangen worden.

De toegang voor de inwoners van Montferland vindt plaats via het Sociaal Team en met betrekking tot de jeugd in het Sociaal Team, team Jeugd. Hier kunnen dan alle inwoners terecht en wordt de problematiek vanuit de jongere en zijn omgeving (gezin) bekeken.

Programmadoel

De gemeente streeft naar:

- de afname van het aantal kinderen in een kwetsbare positie.
- een effectiever en efficiënter georganiseerd aanbod van jeugdhulp.

Onderwijs

Onderwijs is van essentieel belang voor de jeugd en volwassenen om talenten te ontwikkelen. Onderwijs is ook een onderdeel van de opvoeding van kinderen om uit te groeien tot volwaardige deelnemers aan de samenleving. Op 1 januari 2018 bedroeg het aantal leerplichtige inwoners in de leeftijd van 5 tot en met 16 jaar: 4.464 (t.o.v. 4.672 het jaar daarvoor). Dit aantal zal de komende jaren, door de ontgroening, verder afnemen.

Basisscholen

De gemeente heeft op 1 januari 2018 13 basisscholen. De scholen in Loerbeek (2014), Stokkum (2015) en Nieuw-Dijk (2017) zijn inmiddels gesloten vanwege het geringe aantal leerlingen. Het aantal scholen zal op termijn nog verder dalen omdat de basisgeneratie (leerlingen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar in de periode van 2010-2025) met circa 30% afneemt. Op dit moment is de basisgeneratie al met 28% afgenomen.

Leerlingendaling

De daling van leerlingen zorgt er voor dat er in de onderwijsgebouwen sprake is van leegstand c.q. overcapaciteit in aanwezige m². Door de daling van de basisgeneratie is de druk op instandhouding van een aantal scholen (in met name de kleine kernen) toegenomen. Met de sluiting van scholen, zoals de school in Nieuw-Dijk het afgelopen jaar, daalt ook de overcapaciteit in m².

Nog steeds geldig is de samen met schoolbesturen opgestelde huisvestingsvisie (in 2015). De visie zorgt voor kwalitatief goed onderwijs, bereikbaar en goed verdeeld over de gemeente (in spreidingsgebieden).

Passend Onderwijs

Een andere ontwikkeling binnen het onderwijs is de invoering van het Passend Onderwijs. Om hier uitvoering aan te geven, worden door de samenwerkingsverbanden ondersteuningsplannen opgesteld. Deze plannen behoeven de goedkeuring van de gemeente. De gemeente heeft hier een sturingsinstrument in handen om invulling te geven aan de ondersteuning die aan kinderen uit Montferland geboden wordt. Daarnaast linkt Passend Onderwijs met jeugdzorg. Kinderen in het basisonderwijs met bepaalde problematiek behoeven specifieke aandacht op het terrein van onderwijs, maar soms ook op het terrein van zorg. Dit zal afgestemd moeten worden tussen het onderwijs en de gemeente. Op basis hiervan zullen de leerlingen met leer- en/of gedragsproblemen veel meer dan voorheen naar de basisschool in de eigen gemeente of de school voor voortgezet onderwijs in de omgeving gaan, met de nodige zorg van de school. Hierdoor zal er ook sprake zijn van minder vervoer naar de scholen voor speciaal onderwijs. Er wordt rekening gehouden met een afname van het aantal te vervoeren leerlingen en dus ook de kosten van vervoer. De kosten zullen tevens afnemen doordat er ingezet wordt op zelfstandig leren reizen.

Programmadoel

De gemeente streeft naar:

- 1. het optimaliseren van de huisvesting van het basisonderwijs.*
- 2. het beperken van het aantal leerlingen dat het speciaal onderwijs bezoekt.*

Ontmoeting en Cultuur

De inwoners van de gemeente vormen niet alleen een woongemeenschap, maar ook een leefgemeenschap. Ontmoetingsmogelijkheden en deelname aan culturele activiteiten dragen niet alleen bij aan de persoonlijke ontwikkeling van mensen, maar zijn ook van belang voor de sociale cohesie in de gemeenschap. Cultuur is een middel om mensen te betrekken bij de samenleving. Daarom willen we bereiken dat bekendheid over en deelname van de bevolking aan activiteiten op het gebied van kunst en cultuur toeneemt, in het onderwijs liggen hiervoor kansen. De combinatiefunctionaris Cultuur vervult hierbij een belangrijke rol.

In Montferland rekenen wij tot het taakveld cultuur de activiteiten van muziek-, zang- en dansverenigingen, het muziekonderwijs, het theateraanbod, musea en het openbaar bibliotheekwerk. De bibliotheek draagt bij aan het verminderen van laaggeletterdheid onder de bevolking, het verminderen van taalachterstand en de toename van het aantal inwoners dat leest (leesbevordering). Op het gebied van mediawijsheid vervult de bibliotheek een taak, net als bij het ontwikkelen van digitale vaardigheden van inwoners die daar behoefte aan hebben. De bibliotheken in Nederland staan voor nieuwe uitdagingen. De klassieke, en vanuit meest bekende, uitleenfunctie zal minder en minder worden. Zelfontplooiing van burgers staat voorop. De bibliotheek kan door laagdrempelige toegang de middelen daartoe leveren.

Het muziekonderwijs in de gemeente vorm gaan krijgen op basis van de 'Visie Muziekonderwijs Montferland 2020'. Het project "Meer Muziek in de Klas *Lokaal De Liemers*", waarvoor een convenant is ondertekend en als pilot van start zal gaan, zal daar onderdeel van uitmaken. Ook activiteiten als carnaval en kermis hebben een belangrijke verbindende functie. De culturele infrastructuur is vooral kleinschalig en dicht bij huis. Dat betekent dat de inwoners van Montferland voor een meer professioneel cultuur- en theateraanbod zijn aangewezen op voorzieningen in de regio. Stimulering van activiteiten rondom kunst en cultuur heeft als vertrekpunt de eigen kracht van de betreffende verenigingen en de Montferlandse samenleving.

De gemeente beschikt over een uitgebreid netwerk van accommodaties waarin de gemeenschappen hun sociale activiteiten kunnen organiseren. Deze accommodaties zijn verschillend als het gaat om eigendom, beheer en exploitatie. Als uitgangspunt is gekozen dat de gemeenschappen zo veel mogelijk zelf de verantwoordelijkheid dragen voor de instandhouding van dergelijke accommodaties. Hierover zal nader overleg plaatsvinden met de vertegenwoordigers van de gemeenschappen.

Programmadoel

De gemeente streeft naar goede leefbaarheid en sociale samenhang in de kernen, door het verder vormgeven en versterken van het cultuuraanbod in de gemeente. Wij willen daarom stimuleren dat meer inwoners meedoen aan culturele (in de brede zin) activiteiten.

De gemeenschappen worden meer eigen verantwoordelijkheid gegeven om huisvesting te organiseren waar ook ontmoetingsactiviteiten plaatsvinden.

Verbonden partijen

GGD Noord- en Oost-Gelderland

De GGD NOG is de - wettelijk verplichte - gezondheidsdienst van en voor 22 gemeenten. Het doel van de GGD is het uitvoeren van taken die de gezondheid van onze inwoners bevorderen en vallend onder de Wet publieke gezondheid. De reguliere taken die de GGD uitvoert, waaronder de Jeugdgezondheidszorg 4-18 jarigen, worden gefinancierd vanuit de inwonerbijdrage.

Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (ECAL)

Het ECAL is een gemeenschappelijke regeling voor de gemeenten in de Achterhoek en voert de wettelijke archieftaken uit conform de Archiefwet. Daarnaast voert de ECAL ook voor de provincie en drie andere gemeenten overige erfgoedtaken uit, zoals documentatie en onderzoek en heeft een publieksfunctie. Tot slot is het ECAL één van de 5 coalitiepartners waar de coördinatie is belegd van het 'Cultuur- en Erfgoedpact Achterhoek 2017-2020'.

Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers

De uitvoering, financiering en bekostiging van de huisvesting van het voortgezet onderwijs in de gemeenten Duiven, Montferland en Zevenaar is aan deze gemeenschappelijke regeling opgedragen.

NV Cultureel Centrum Amphion

Amphion is een belangrijk cultureel centrum voor Doetinchem en de regio en bevordert het culturele leven in oostelijk Gelderland.

6.3 Kaderstellende (beleids)nota's

- Nota "Wijk- en kerngericht werken"
- Integraal Veiligheidsbeleid 2016-2019
- Subsidieregeling Jeugd en Onderwijs Montferland 2017
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Nota Grip op Verandering
- Beleidsplan Jeugdbeleid
- Huisvestingsvisie 2015-2023 gemeente Montferland
- Visie Muziekonderwijs Montferland 2020

6.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Jeugd
- Onderwijs

- Cultuur en ontmoeting

6.4.1 Jeugd

Wat willen we bereiken?

- Het percentage jeugdigen dat een beroep doet op de geïndiceerde jeugdhulp neemt af met 2% in de periode 2017-2020. Daarbinnen een verschuiving laten plaatsvinden van dure (zorg met verblijf) naar goedkopere zorg (ambulante hulp);²¹
- We willen bereiken dat inwoners met beperkte verstandelijke vermogens minder een beroep doen op professionele begeleiding;
- Het percentage kinderen dat gebruik maakt van VVE stabiliseren op 95%;
- Het percentage vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie neemt af met 0,3% punt;
- Het percentage meldingen van overlast door jongeren neemt af met 10%.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal meldingen over overlast gevende jeugdigen (tot 18)	200 (2018)	184 (2017)	221 (2016)
Aantal relatief verzuimers per 1.000 leerlingen	45 (2018)	51 (2016)	-
Het aantal kinderen dat een VVE-traject volgt	95% (2018)	94% (2016)	72% (2015)
Percentage jeugdigen dat door huisartsen rechtstreeks verwezen is naar niet vrij toegankelijke jeugdhulp	Afname met 10%	187 personen (2017)	-
Percentage jeugdigen dat niet vrij toegankelijke jeugdhulp met verblijf ontvangt	15% (2020)	17,4% (2017)	n.v.t.
Percentage jeugdigen dat niet vrij toegankelijke jeugdhulp ontvangt ten opzichte van alle Montferlandse jongeren	8% (2020)	9,38% (2017)	11,6% (2016)
Percentage jeugdigen dat vrij toegankelijke hulp van het Sociaal Team jeugd ontvangt (licht)	Toename met 2%	102 personen (2017)	-
Percentage vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie	1,0% (2018)	1,3% (2016)	1,9% (2015)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Binnen het sociaal team-afdeling Jeugd en gezin gespecialiseerde kennis inzetten op het terrein van GGZ;
- Estinea organiseert in 's-Heerenberg wekelijks een groepsbijeenkomst. De deelnemers leren elkaar te ondersteunen, en hierdoor neemt de behoefte aan professionele begeleiding af;
- Controles uitvoeren in de openbare ruimte, op plekken waar veel jongeren tezamen komen;

²¹ Door in te zetten op preventie, voorliggend veld en de eigen kracht van de burger wil de gemeente Montferland op termijn minder geïndiceerde zorg verlenen. Daarnaast een verschuiving van zware naar lichte zorg. Het Sociaal team jeugd zal meer zorg gaan verlenen (lichte zorg). Niet-vrij toegankelijke zorg is een indicator voor wat zwaardere zorg en niet-vrij toegankelijke jeugdhulp met verblijf is een indicator voor de echt zwaardere zorg.

- De gemeente gaat investeren op lichte en goedkopere zorgvormen en voorlichtingen, om zo de vraag naar duurdere zorg te verminderen;
- Onderzocht wordt wat jongeren bindt en boeit binnen de gemeente Montferland (Innovation Lab);
- De gemeente subsidieert deelname aan VVE voor kinderen met een indicatie;
- De gemeente subsidieert het bezoek aan een voor- en vroegschoolse voorziening, aan ouders van een VVE-doelgroepkind;
- De gemeente voert gesprekken met de jongeren en ouders als er sprake is van relatief of absoluut verzuim;
- De huisartsen informeren over de hulpverleningstrajecten binnen het sociaal team en de mogelijkheden om snel hulp in te zetten;
- Kortdurende ambulante hulp door het sociaal team inzetten.

6.4.2 Onderwijs

Wat willen we bereiken?

- Afname van de leegstand in de basisscholen met 1.100 m2 op termijn;²²
- Het aantal leerlingen dat verwezen wordt naar het speciaal onderwijs neemt jaarlijks af met een getal tussen 5 en 7;²³
- Goede zorg voor basisschoolleerlingen op het snijvlak van de wet Passend Onderwijs en jeugdwet;
- Het percentage leerlingen, dat vervoerd wordt naar scholen voor speciaal onderwijs neemt af met 10%.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Minder leerlingen maken gebruik van vervoer	170 (2018)	189 (2017)	202 (2016)
Minder leerlingen op speciaal onderwijs	200 (2020)	250 (2017)	255 (2016)
Minder overcapaciteit	3.500 m2 (2020)	4.450 m2 (2017)	4.600 m2 (2016)

Wat gaan we daarvoor doen?

- De mogelijkheden onderzoeken voor centrale huisvesting in 's-Heerenberg voor de 3 basisscholen;
- Leerlingen extra ondersteuning bieden op het reguliere onderwijs, zodat verwijzing naar speciaal onderwijs voorkomen wordt;
- Jaarlijks een aantal gezamenlijke trainingen voor onderwijs en sociaal team organiseren om het kennisniveau over de relevante wetgeving en de samenwerkingsafspraken te verbeteren;
- Op basis van de wetgeving en vastgestelde plannen casussen bespreken;
- Samenwerkingsafspraken actualiseren op basis van bovenstaande;
- In overleg met de scholen wordt onderzocht in hoeverre gekwalificeerde vrijwilligers bereid zijn Duitse lessen te verzorgen. Hierbij kan wellicht aangesloten worden bij de regio Achterhoek;
- In de zomer van 2019 wordt een zomerschool voor kinderen van nieuwkomers georganiseerd;
- Met de ouders van leerlingen die recht hebben op leerlingenvervoer, kijken naar alternatieve vormen: eigen vervoer, per fiets etc;

²² In 's-Heerenberg zijn drie basisscholen met overcapaciteit. Met de komst van een nieuwe school (centrale huisvesting voor de drie scholen) zal er minder overcapaciteit zijn, omdat deze nieuwe school wordt ingericht op basis van de huidige leerlingenaantallen. De oude schoolgebouwen komen te vervallen (en daarmee ook de overcapaciteit).

²³ Er vindt een wisselwerking plaats tussen zorg en onderwijs.

- Met de regiogemeenten wordt gewerkt aan een gezamenlijke visie op het vervoer van en naar WMO-dagbesteding.

6.4.3 Cultuur & ontmoeting

Wat willen we bereiken?

- Het percentage Montferlandse leerlingen dat onderwijs volgt op de muziekscholen neemt toe;
- Het percentage leden van de Bibliotheek Montferland blijft stabiel (niveau 2016);
- De taalachterstand van onze inwoners neemt af en de digitale vaardigheden nemen toe;
- Het aantal welzijnsaccommodaties dat door de gemeenschap wordt beheerd neemt met één toe.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
% bevolking dat lid is van de basisbibliotheek	23,35% (2019)	22,72% (2017)	23,35% (2016)
Aantal gemeenschapsaccommodaties in beheer van de gemeenschap.	8 (2019)	7 (2017)	3 (2016)
Aantal leerlingen muziekschool (bron: jaarrekeningen muziekscholen)	1.400 (2019)	1.395 (2017)	1.508 (2016)
Meer deelnemers aan projecten gericht op verbetering digitale vaardigheden	Toename 5% (2019)	0-meting (2018)	-
Meer deelnemers aan projecten gericht op vermindering taalachterstanden	Toename 5% (2019)	0-meting (2018)	-

Wat gaan we daarvoor doen?

- De gemeenschappen motiveren om het beheer van de gemeenschapshuizen over te nemen en daar de randvoorwaarden voor scheppen;
- Voor Beek, Braamt en Azewijn wordt aan een plan gewerkt (maatwerk per kern). Het gaat hierbij overigens niet alleen om plannen voor fysieke voorzieningen);
- De dorpsraden en verenigingen ondersteunen bij initiatieven om de leefbaarheid op peil te houden;
- Wij ondersteunen de bibliotheek t.b.v. de Taalhuizen en Digisterker;
- Wij ondersteunen de bibliotheek zodat zij activiteiten kan uitvoeren ten behoeve van leesbevordering, vnl. onder de doelgroep jeugd. Daarnaast het organiseren van activiteiten voor volwassenen om mee te kunnen doen in de maatschappij;
- We onderzoeken thans ook vestigingsmogelijkheden van de bibliotheek in Meulenvelden en brede school 's-Heerenberg;
- Wij ondersteunen de muziekscholen om daarmee muziekeducatie in het primair onderwijs te verzorgen en toegankelijk muziekonderwijs voor de jeugd aan te bieden.

6.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01 Jeugd				
Aantal ingezette jeugdzorgvoorzieningen (in 2015 nog niet specifiek gemeten en geregistreerd vanwege 1e jaar uitvoering van deze taak)	1.105	952	1.100	900
<ul style="list-style-type: none"> • Sociaal team jeugd 	340	365	400	400
<ul style="list-style-type: none"> • Huisarts 	350	187	345 (POH- jeugd: 250)	250
<ul style="list-style-type: none"> • Jeugd of kinderarts / jeugdgezondheidszorg / medisch specialist 	40	57	50	50
<ul style="list-style-type: none"> • Gedwongen kader 	50	117	50	100
<ul style="list-style-type: none"> • Verwijzer onbekend 	255	226	0	0
<ul style="list-style-type: none"> • Geen verwijzer 	65	10	45	0
Waardering cliënten over het sociaal team jeugd	7,9	82% tevreden	85%	85%
Aantal preventie activiteiten		28	25	25
Afname rechtstreekse doorverwijzingen van huisartsen naar jeugdhulp	350	187	300	250
Aantal gesubsidieerde plekken VVE		52	55	55
Aantal gesubsidieerde reguliere plekken peuteropvang		54	40	40
Aantal verzuimgesprekken		139	110	125
Uitgevoerde controles in de openbare ruimte		52	45	45
02 Onderwijs				
Aantal leerlingen, dat het speciaal onderwijs bezoekt	255	250	205	230
Aantal leerlingen, dat vervoerd wordt	197	134	190	180
03 Cultuur & ontmoeting				
Percentage scholen dat de combinatiefunctionaris bezoekt	100%	100%	100%	100%
Percentage scholen dat de bibliotheek bezoekt	100%	100%	100%	100%
Aantal projecten gericht op vermindering taalachterstand-laaggeletterdheid	2	3	3	3
Aantal projecten gericht op verbetering digitale vaardigheden	2	2	2	4
Beheren welzijnsaccommodaties in gemeentelijk beheer	6	4	0	0

Jeugd				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal inwoners 0-18 jaar Aantal inwoners 18-25 jaar	6.413?		1-1-2018	
2. Bevolking leeftijd 4-11	7,2%	8,6%	2018	CBS Bevolking
3. Eenouder huishouden	5,8%	7,2%	2017	CBS Huishouden
4. Jongeren met jeugdhulp	12,1%	11,2%	2017	CBS Jeugd
5. Jongeren met jeugdhulp naar soort	11,7% zonder verblijf 1,4% met verblijf 0,9% met jeugdbescherming	10,9% zonder verblijf 1,4% met verblijf 1,2% met jeugdbescherming	2017	CBS Jeugd
6. % Tienermoeders	0,77%	0,50%	2012	VJI
7. Aantal meldingen vermoedens van kindermishandeling of huiselijk geweld (bij Veilig Thuis Noord- Oost Gelderland)				
8. % Melding kindermishandeling	0,57%	0,70%	2014	VJI
9. Jeugdzorgtrajecten	83,9 jeugdhulp zonder verblijf 8,6% jeugdhulp met verblijf 6,3% jeugdbescherming	79,5% jeugdhulp zonder verblijf 10,4% jeugdhulp met verblijf 8,3% jeugdbescherming 1,7% jeugdreclassering	2017	CBS Jeugd
10. Kinderen met kans op armoede 0-18 jaar	11,1%	13,0%	2013	CBS RIO
11. Kinderen in uitkeringsgezin	4,02%	6,58%	2015	VJI
12. Kinderen met een handicap	3,81%	2,72%	2015	VJI
13. Beëindigde jeugdhulptrajecten	85,4% volgens plan 15,7% voortijdig afgesloten	78,2% volgens plan 21,8% voortijdig afgesloten	2017	CBS Jeugd
14. Werkloze jongeren	1,06%	1,52%	2015	VJI
15. Jeugdige veelplegers per 1.000 inw.	0,8	1,3	2014	KLPD
16. Jongeren met delict voor rechter	0,60%	1,45%	2015	VJI
17. % Jeugdwerkloosheid			2015	VJI
18. Jongeren met jeugdhulp (% van alle jongeren tot 18 jr.)	12,1	11,2	2017	CBS Jeugd
19. Jongeren met jeugdreclassering	0,2%	0,4%	2017	CBS Jeugd

20. Jongeren met jeugdbescherming	1,3%	1,0%	Twee de half jaar 2016	CBS Jeugd
21. Aantal meldingen overlast jeugd	184		2017	
22. Aantal geregistreerde hanggroepen:			2017	
23. Didam	10		1-1-2018	
24. Beek	1		1-1-2018	
25. 's-Heerenberg	5		1-1-2018	
26. Aantal ingezette jeugdhulptrajecten			2017	

Onderwijs				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal leerlingen per 1.000 inwoners	70,6 basisonderwijs 20,9 voortgezet onderwijs 7,3 speciaal onderwijs	84,1 basisonderwijs 59,0 voortgezet onderwijs ? speciaal onderwijs	2016	DUO
2. Absoluut verzuim per 1.000 inw. 5-18 jr.	0,99	1,82	2017	Ingrado
3. Relatief verzuim per 1.000 inw. 5-18 jr.	36,26	26,58	2017	Ingrado
4. Voortijdige schoolverlaters totaal (VO+MBO)	0,9%	1,7%	2014	DUO
5. Scholen voortgezet onderwijs per 10.000 inw.	0,3	0,4	2016	DUO
6. Scholen basisonderwijs per 10.000 inw.	4,0	3,8	2016	DUO
7. Afstand basisschool	0,8 km	0,7 km	2016	CBS Nabijheid voorz.
8. Afstand voortgezet onderwijs	5,0 km	2,4 km	2016	CBS Nabijheid voorz.
9. Basisschool voldoende nabij (% helemaal mee eens)	87%	92%	2016	WSJG
10. Onderwijs (score 0-100)	50	52	2017	Telos-Db
11. Aantal leerlingen speciaal onderwijs a. SO b. VSO	116 134			
12. Aantal scholen voor gewoon Bao	13		2017	
13. Aantal scholen voor Speciaal Onderwijs a. SO b. VSO c. SBO	1 1 0			
14. Absoluut schoolverzuim	5		2016-2017	
15. Relatief schoolverzuim a. Preventief b. Ziekte c. Signaalverzuim d. Luxe verzuim	13 41 122 3			

16. Achterstandsleerlingen	11,41%	11,61%	2012	VJI
27. Laaggeletterden	5-8%	-	2013	Stichting lezen en schrijven
17. Aantal leerlingen Bao	2.436			
18.				
19. Aantal kindercentra			2017	
a. BSO	7			
b. kinderdagopvang	16			

Cultuur/ontmoeting				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal jongerencentra	2		2017	
2. Percentage inwoners dat actief is in het verenigingsleven	65%	57%	2016	WSJG
3. Aantal zangverenigingen en koren	8		2017	
4. Aantal dansverenigingen	3		2017	
5. Aantal muziekverenigingen	18		2017	
6. Aantal toneelverenigingen	10		2017	
7. Aantal theaters	2		2017	
8. Aantal filmhuizen	2		2017	
9. Aantal dorpshuizen	2		2017	
10. Aantal inwoners dat lid is van de bibliotheek	8858		2017	
11. Aantal leerlingen muziekonderwijs	965		2017	
12. Aantal verleende subsidies zang dans en toneel	19		2017	
13. Tevredenheid over welzijnsvoorzieningen	57%		2016	WSJG

6.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Bevordering gezonde leefstijl zijn:

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	18.151	18.817	18.122	17.804	18.198	18.339
Baten	2.065	1.729	1.896	2.052	2.208	2.364
Saldo van lasten en baten	-16.086	-17.088	-16.226	-15.752	-15.990	-15.975
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	206	50	50	50	50	50
Onttrekkingen reserves	332	1.127	127	127	127	127
Resultaat	-15.960	-16.011	-16.149	-15.675	-15.913	-15.898

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

M

Maatschappelijke ondersteuning
en veiligheid

2.1.07 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid

7.1 Missie

In de gemeente Montferland kunnen alle inwoners meedoen in de samenleving. Wie daar niet op eigen kracht in slaagt kan rekenen op ondersteuning van de gemeente. Daarnaast streeft de gemeente naar verhoging van de veiligheid in zowel objectieve als subjectieve zin.

7.2 Context en achtergronden

Algemeen

In het kader van de Wmo was en is de gemeente verantwoordelijk voor de ondersteuning van kwetsbare inwoners, bijvoorbeeld ouderen met beginnende dementie of mensen met een lichamelijke beperking. Met de invoering van de Wmo 2015 is de gemeente daarnaast verantwoordelijk geworden voor een groep zeer kwetsbare inwoners. Denk in dit verband aan mensen met een psychische en/of verstandelijke beperking. Hiermee is ook het aantal mensen met een meervoudige problematiek, waarvoor de gemeente wat betreft ondersteuning verantwoordelijk is, toegenomen. Voor deze nieuwe cliënten vereist dit specialistische deskundigheid die, gezien de omvang, alleen op de schaal van de gemeente als geheel rendabel aangeboden kan worden.

Een belangrijk element van de Wmo is dat uitgegaan wordt van de eigen kracht van inwoners en de inzet van sociale netwerken daar om heen. Het stimuleren en ondersteunen van vrijwilligers, mantelzorgers en maatschappelijke initiatieven op het vlak van ondersteuning is daarom belangrijk. Dit doen wij samen met onze maatschappelijke partners, waarvan Welcom een zeer belangrijke is. Het welzijnswerk draagt bij aan het realiseren van de doelen van de Wmo en de Jeugdwet. Ondersteuning vindt bij voorkeur dichtbij de mensen plaats en via een vrij toegankelijke voorziening. Voor inwoners die aangewezen zijn op ondersteuning biedt de gemeente algemene voorzieningen, zoals inloop- en ontmoetingsactiviteiten en praktische diensten. Indien deze niet toereikend zijn, komen mensen in aanmerking voor een maatwerkvoorziening. Voor deze afwegingen en arrangementen is het Sociaal Team voldoende toegerust. Hierbij wordt rekening gehouden met de persoonlijke omstandigheden en wensen van cliënten. In verband met budgetneutraliteit staan de budgetten voor het Sociaal Domein onder druk. Er is een pakket van maatregelen in de maak maar deze zijn nog niet rijp om te kunnen opnemen in deze begroting.

Maatschappelijke opvang en beschermd wonen zijn ook voorzieningen met een belangrijke waarde voor burgers die niet op eigen kracht kunnen participeren. Het domein veiligheid wordt voor een groot gedeelte bovenlokaal vormgegeven. Lokaal ligt de focus op preventieve activiteiten. De visie op de maatschappelijke ondersteuning past ook bij onze visie op veiligheid, primair hebben inwoners zelf een verantwoordelijkheid voor een veilige leefomgeving.

Maatschappelijke inzet en mantelzorg

Mantelzorgers en vrijwilligers zijn belangrijke steunpilaren in een samenleving waar zorg, hulp en aandacht voor elkaar als basiswaarden gelden. De gemeente kan mensen niet verplichten zich maatschappelijk in te zetten maar wel ondersteunen en waarderen. De gemeente heeft de taak om overbelasting van mantelzorgers te helpen voorkomen. Voor een groot deel is deze ondersteuningstaak uitbesteed aan de Stichting Welcom die hiervoor een Steunpunt Mantelzorg heeft ingericht. Het Sociaal Team Montferland heeft ook een rol in het signaleren van mogelijke overbelasting bij mantelzorgers.

Vrijwilligers kunnen onderdeel zijn van de arrangementen in de ondersteuning van kwetsbare inwoners, denk aan formulierhulp en maatjesprojecten. Het is belangrijk dat deze informele zorg goed begeleid wordt door professionals. Begeleiding en scholing van vrijwilligers kunnen daarin voorzien. Om vrijwilligersorganisaties te ondersteunen bij het uitvoeren van hun taken continueren wij de inzet van het Vrijwilligersplein bij Welcom.

De gemeente geeft ruimte aan maatschappelijke initiatieven in wijken en kernen die van onderop tot stand komen. Voor inwoners die in georganiseerd verband vrijwilligerswerk doen en ook voor mantelzorgers heeft de gemeente een vrijwilligersverzekering afgesloten.

Programmadoel

De gemeente streeft naar een gemeenschap die meer (vrijwillig) ondersteuning biedt aan elkaar in buurten en sociale netwerken (lichte hulp en mantelzorg).

Maatschappelijke ondersteuning voor volwassenen

Inwoners die niet op eigen kracht of met behulp van het sociale netwerk kunnen deelnemen aan de samenleving, ontvangen ondersteuning om zo snel mogelijk weer zelfstandig deel te kunnen nemen. Ons uitgangspunt is om niet de regie over te nemen, maar het zo veel mogelijk weer terugleggen bij de inwoner. De ondersteuning vindt individueel of groepsgewijs plaats en is aangepast aan de vraag van de inwoner. Daarnaast zijn er algemene voorzieningen die laagdrempelig zijn en waarvoor geen indicatie nodig is.

De gemeente zet in op lokale algemene voorzieningen en laat zich daarbij leiden door de vraag en behoefte van inwoners. De samenwerking tussen algemene voorzieningen en het Sociaal Team kan een beroep op (dure) maatwerkvoorzieningen uitstellen of voorkomen. Dit geldt met name voor inwoners met een beperkt eigen sociaal netwerk en weinig dagstructuur.

Een zeer kwetsbare groep wordt gevormd door mensen die met psychische problemen, verslavingsproblemen en complexe zorgsituaties te maken hebben. Symptomen hiervan kunnen zijn: overlast, dakloosheid, huiselijk geweld, onaangepast gedrag en sociaal isolement. De gemeente wil deze problematiek allereerst voorkomen. De Sociale Teams spelen hierbij een belangrijke rol door lokale en regionale zorg- en hulpverleners hierbij te betrekken. Soms lukt het niet om dit te voorkomen, dan zorgt de gemeente in regionaal verband voor goede en voldoende opvang, hulp en maatregelen tot herstel.

De 'Commissie Toekomst Beschermd Wonen' heeft eind 2015 haar advies uitgebracht aan de VNG over de toekomst van Beschermd Wonen. Dit advies raakt ook de Maatschappelijke Opvang. Dit rapport is de opmaat om de komende jaren een visie te gaan vormen op beide terreinen. Begin 2018 is regionale visie door de gemeenten in de Achterhoek vastgesteld. Met de implementatie hiervan is inmiddels gestart. Primair gaat de indicering via de lokale Sociale Teams. De uiteindelijke beslissing tot toewijzing ligt bij de centrumgemeente, die hiervoor ook de financiering vanuit het Rijk ontvangt.

Programmadoel

Wij streven naar een veilige en zo zelfstandig mogelijk woonsituatie van onze inwoners. De gemeente streeft naar stabilisering van het aantal inwoners dat zelfstandig in staat is deel te nemen aan de samenleving zonder aangewezen te zijn op maatwerkvoorzieningen vanuit de Wmo.

Veiligheid

Veiligheid kan worden gedefinieerd als het aanwezig zijn van een zekere mate van orde en rust in het publiek domein en van bescherming van leven, gezondheid en goederen tegen acute en dreigende aantastingen. In feite in een situatie verkeren die zo veel mogelijk vrij is van gevaar. Het is van belang dat inwoners veilig zijn (objectieve veiligheid) en zich veilig voelen (subjectieve veiligheid). Veilig voelen en veilig zijn hoeven niet perse gelijk op te gaan. Zo houdt het terugdringen van feitelijke aantastingen van de veiligheid niet per definitie meteen een verbetering van het veiligheidsgevoel in.

In eerste instantie is de burger zelf aan zet en neemt daarbij zijn/haar verantwoordelijkheid voor de veiligheid en leefbaarheid in de eigen woonomgeving. In Montferland bestaande initiatieven zoals WhatsApp-groepen in woonbuurten of het buitengebied en gezamenlijke bewaking op bedrijventerreinen passen hierbij.

De gemeente Montferland heeft de regierol bij het veiligheidsbeleid. Ze zorgt voor afstemming tussen de verschillende partijen die betrokken zijn bij het veiligheidsbeleid en voert de regie over de verschillende maatregelen. Daarnaast zorgt de gemeente dat de maatregelen beleidsmatig worden ingebed. In dat kader stelt de gemeenteraad bijvoorbeeld het Integraal Veiligheidsbeleid en het Integraal Handhavingsbeleidsplan vast evenals de Algemene Plaatselijke Verordening.

Daarnaast zet de gemeente zich in om de gemeentelijke organisatie toe te rusten op de bestrijding van rampen en calamiteiten. Tevens is de gemeente verantwoordelijk voor de instandhouding van de brandweerkazernes.

Nieuw is de regierol van de gemeente bij de aanpak van ondermijning in samenwerking met vele samenwerkingspartners. Diverse landelijke ontwikkelingen worden nauwgezet gevolgd om trends en ontwikkelingen te vertalen naar de situatie in de gemeente Montferland. Als voorbeeld kan hierbij gedacht worden aan radicalisering, OMG (criminele motorclubs), aanpak ondermijning en cybercrime.

In geval van crises, rampen, brand of zware ongevallen beschikt de burgemeester over vergaande bevoegdheden. Op grond van de Wet veiligheidsregio's werkt de gemeente Montferland in de Veiligheidsregio Noord- en Oost Gelderland met 21 andere gemeenten samen ten aanzien van taken op het terrein van brandweezorg, rampenbeheersing, crisisbeheersing en geneeskundige hulpverlening. De gemeente is medeverantwoordelijk voor de bestuurlijke en organisatorische aansturing van de veiligheidsregio als gemeenschappelijke regeling.

In de Gemeentewet is opgenomen dat de burgemeester zich bedient van de politie in de handhaving van de openbare orde en in de hulpverlening. De politie beschikt over geweldsmiddelen om zo nodig af te dwingen dat men zich aan de regels houdt. De politie is daarmee een belangrijk - zo niet het belangrijkste - instrument om de daadwerkelijke handhaving van de openbare orde te vervullen. In de Politiewet 2012 zijn de taak en de organisatie van de Nationale politie bepaald. Tevens is in de wet omschreven op welke wijze de politie onder aansturing van bestuur en justitie staat.

In 2019 gaan we samen met het CCV (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid) en een netwerk aan lokale partners van start met de ontwikkeling van een Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) in het buitengebied. Het KVO helpt om betrokken partijen als gemeente, politie, brandweer en ondernemers gezamenlijk afspraken te maken om overlast, criminaliteit (ondermijning) en onderhoud aan te pakken. De veiligheidsproblemen worden in kaart gebracht, oplossingen gezocht en maatregelen genomen.

Tot slot zal ter bevordering van de veiligheid en de leefbaarheid meer worden ingezet op integrale handhaving. Zoals veel gemeenten staat ook de gemeente Montferland voor de opgave om afstemming en coördinatie te brengen in de gemeentelijke toezicht- en handhavingstaken in het sociale domein, fysieke domein en veiligheidsdomein. Immers de reële mogelijkheid bestaat dat overtredingen betreffende het sociale domein (Participatiewet, Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Jeugdwet) hand in hand gaat met overtredingen in het fysieke domein (Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht) en veiligheidsdomein (overlast en criminaliteit, Algemene Plaatselijke Verordening, Wet Basisregistratie Personen).

Met als doel dat daadkrachtig optreden mogelijk wordt is binnen het college de burgemeester portefeuillehouder Integrale Handhaving. De burgemeester bij uitstek is in staat zowel de interne samenwerking als de externe samenwerking en afstemming binnen de (strafrechtelijke en bestuursrechtelijke) keten te bevorderen. Voor de zomer 2019 wordt de raad een nota Integrale Handhaving 2019-2023 ter vaststelling aangeboden. Vanwege de reeds toegenomen werklust wordt de personele capaciteit voor handhaving structureel versterkt: 0,5 fte juridisch (APV) en 1,0 fte privaatrechtelijk (fysieke leefomgeving).

Programmadoel

De gemeente streeft naar het terugdringen van de feitelijke aantastingen van de veiligheid, het verkleinen van de veiligheidsrisico's en het verminderen van onveiligheidsgevoelens bij de burgers.

Verbonden partijen

Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht. Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (vooralnog WMO-vervoer en Leerlingenvervoer).

Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland (VNOG)

De gemeente maakt, samen met 21 andere gemeenten, deel uit van de VNOG. De VNOG draagt zorg voor een adequate uitvoering van de brandweerzorg, rampenbestrijding, crisisbeheersing en geneeskundige hulpverlening zoals is vastgelegd in de Wet Veiligheidsregio's.

7.3 Kaderstellende (beleids)nota's

- Kadernota subsidiebeleid 2016-2017
- Wmo beleidsplan 2017 - 2018 (in ontwikkeling)
- Subsidieregeling Ondersteuning bij maatschappelijke Participatie
- Nota lokaal Gezondheidsbeleid
- Integraal Veiligheidsbeleid 2016-2019
- Regionaal Beleids- en crisisplan

7.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Vrijwilligerswerk en mantelzorg
- Maatschappelijke ondersteuning voor volwassenen
- Veiligheid

7.4.1 Vrijwilligerswerk en mantelzorg

Wat willen we bereiken?

- Het % van de bevolking dat hulp biedt aan buurtgenoten blijft gelijk t.o.v. 2016;²⁴
- Het % van de bevolking dat hulp biedt aan een hulpbehoevende naaste (=mantelzorg) blijft gelijk;²⁵
- Het percentage mantelzorgers dat een hoge belasting ervaart, daalt met 3% punt t.o.v. 2016;²⁶
- Het % van de bevolking dat vrijwilligerswerk doet blijft gelijk t.o.v. 2016.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
% hulp aan burens	68% (2019)	68% (2016)	73% (2015)
% hulp aan burens in zorgwekkende situatie	46% (2019)	46% (2016)	42% (2015)
% hulp aan hulpbehoevende naaste	48% (2019)	48% (2016)	50% (2015)
% vrijwilligers	45% (2019)	45% (2016)	47% (2015)
Afname % mantelzorgers met hoge belasting	42% (2019)	45% (2016)	-

²⁴ De laatste meting was in 2016. Gezien het hoge percentage is stijging niet te verwachten en is het realistisch om deze gelijk te houden t.o.v. 2016.

²⁵ De laatste meting was in 2016. Gezien het hoge percentage is stijging niet te verwachten. Het is realistisch om het percentage mantelzorgers gelijk te houden t.o.v. 2016.

²⁶ We streven naar een lager percentage mantelzorgers dat een hoge belasting ervaart omdat het percentage voor Montferland (45%) hoger ligt dan landelijk (37%). Oorzaken van het verschil t.o.v. het landelijke percentage zijn niet te achterhalen.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Faciliteren van mantelzorgondersteuning in de vorm van begeleiding, educatie en lotgenotencontact;
- Het ondersteunen van bewonersinitiatieven die informele ondersteuning door buurtgenoten bevorderen;
- Stimuleren van vrijwilligerswerk door het faciliteren van een vacaturebank, promotieactiviteiten en het aanbieden van begeleiding bij het vinden van passend vrijwilligerswerk.

7.4.2 Maatschappelijke opvang

Wat willen we bereiken?

- Het handhaven van een regionaal aanbod van tenminste 60 plaatsen maatschappelijke opvang;
- Het aantal inwoners dat aangewezen is op beschermd wonen blijft stabiel.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal Beschermd wonen cliënten lokaal	54 (2019)	54	n.v.t.
Aantal regionaal gerealiseerde opvangplaatsen maatschappelijke opvang	60 (2019)	60 (2017)	60

Wat gaan we daarvoor doen?

- In regionaal verband afspraken maken met Centrumgemeente Doetinchem over opvangplaatsen maatschappelijke opvang;
- Sluitende afspraken over financiering en taakverdeling tussen centrumgemeente Doetinchem en de regiogemeenten rondom Beschermd Wonen.

7.4.3 Voorzieningen WMO (algemeen en individueel)

Wat willen we bereiken?

- Het aantal unieke inwoners met geïndiceerde ondersteuning op grond van de Wmo blijft stabiel;
- Het aantal maatwerkvoorzieningen op grond van de Wmo blijft stabiel;
- Het aanbod van algemene voorzieningen wordt versterkt en sluit aan bij de vraag;
- Een betere samenwerking tussen sociaal en medisch domein;
- Minimaal 85% van de inwoners ervaart de kwaliteit van de ondersteuning als goed en passend bij de hulpvraag.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal maatwerkvoorzieningen Wmo (ondersteuning individueel/groep, kortdurend verblijf, vervoersvoorzieningen, rolstoelen, hulp bij het huishouden en woonvoorzieningen)	4.200 (2019)	4.280 (2018)	4.278 (01-04-2017)
Aantal personen dat de kwaliteit van de ondersteuning als goed ervaart	85% (2019)	83%	81%
Aantal personen dat de ondersteuning als passend ervaart	85% (2019)	81%	80%
Aantal toekenningen Thuis in Montferland	35 (2019)	24 (2017)	22 (2016)
Aantal unieke inwoners met een maatwerkvoorziening Wmo	2.180 (2019)	2.790 (2018)	2.180 (1-4-2017)

Wat gaan we daarvoor doen?

- Bij de inkoop van ondersteuning en de gesprekken met aanbieders streven wij naar kwaliteitsverbetering van de geboden ondersteuning;
- De gemeente biedt kortdurende ondersteuning zelf aan om daarmee doorverwijzing naar duurdere vormen van zorg te voorkomen;
- Organiseren van netwerkbijeenkomsten van lokale partners uit het medisch domein (wijkverpleging, huisartsen, paramedici, psychologen etc.) en het sociaal domein (gemeente, bibliotheek, welzijn, woningbouwstichting, aanbieders van ondersteuning etc.), zodat zij elkaar ontmoeten, leren kennen en inspireren in de verwachting dat zij de zorg ondersteuning voor onze inwoners beter op elkaar gaan afstemmen;
- Inloopactiviteit GGZ Stadskamer;
- De gemeente zet in op inzet van eigen kracht, het sociaal netwerk en algemene voorzieningen;
- Het voorliggend veld waaronder de algemene voorzieningen wordt in samenwerking met de partners versterkt.

7.4.4 Veiligheid

Wat willen we bereiken?

- Het aantal woninginbraken en diefstallen van fietsen neemt met 2% af;
- Het indexcijfer onveiligheidsgevoelens (2012 = 100) daalt;
- Met dit project wordt door inzet van innovatieve technologische ontwikkelingen invulling gegeven aan 'burgerhulp', waardoor men in het buitengebied langer veilig thuis kan wonen;
- Het doel van dit toezicht in het openbaar domein door een particulier beveiliging is om de overlast in de gemeente Montferland te verminderen en de veiligheid te borgen;
- Doel is om met de uitbreiding van de capaciteit nog meer in te kunnen zetten op bestrijding van criminaliteit en overlast ter bevordering van de veiligheid en het leefklimaat;
- Tenminste 90 % gemeentelijke functionarissen binnen de rampenbestrijding en crisisbeheersing hebben hiervoor een opleiding, training of oefening gevolgd.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
% Poolmedewerkers	90% (2019)	80%	80%
Diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners	minder dan 2,7 (2019)	2,7	2,9
Fietsdiefstallen per 1.000 inwoners	minder dan 2,3 (2019)	2,3	3,0
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	minder dan 3,0 (2019)	3,0	3,0
Harde kern jongeren per 10.000 inwoners	minder dan 0,4 (2019)	Nog onbekend	0,4 (lft 12-24 jr)
Indexcijfer onveiligheidsgevoelens (2012= 100)	85 (2019)	86	91
Vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners	minder dan 4,6 (2019)	4,6	3,9
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners (leeftijd 12-17 jaar)	66 (2019)	66	101
Winkeldiefstallen per 1.000 inwoners	minder dan 0,7 (2019)	0,7	1,0

Wat gaan we daarvoor doen?

- Actief communiceren over en met burgers over preventie om veiligheidsbewustzijn en zelfredzaamheid te vergroten;
- Binnen de regionale context inzetten op het vakbekwaam worden en blijven van de functionarissen in de crisisbeheersing (college en medewerkers) uit de gemeentelijke organisatie;
- De beveiliging voert al meerdere jaren, voor 20 uur per week, 'toezicht in het openbaar domein' uit in die gebieden waar overlast ervaren wordt. Dit toezicht wordt uitgevoerd op wisselende tijden verdeeld over alle dagen van de week;
- We nemen indien nodig het initiatief, de coördinatie en afstemming voor een multidisciplinair overleg per casus. De casuïstiek kan zich voordoen op het gebied van criminaliteit, ondermijning en overlast maar zeker ook op het gebied van zorg en sociale problematiek.
- Aan de slag met de uitkomsten van het in september 2018 op te stellen 'ondermijningsbeeld Montferland';
- Het gevoel van de inwoners over veiligheid peilen;
- Actief communiceren over preventie om veiligheidsbewustzijn en zelfredzaamheid te vergroten;
- Door deel te nemen aan dit project in de Achterhoek wordt de mogelijkheid geboden per gemeente ca. 130 huishoudens in het buitengebied te voorzien van slimme techniek en sociale alarmering, zodat zij langer veilig thuis kunnen blijven wonen;
- Continueren van de samenwerking met de politie voor een vroegtijdige signalering van mogelijke trends om daarop actief te kunnen inzetten;
- Vanuit veiligheid samenwerken in het bestaande project toezicht openbare ruimte en participeren in het Donkere Dagen Offensief (preventieve maatregelen tegen woninginbraak oktober - december) van de politie.
- Besluitvorming voorbereiden over de brandweerkazerne Didam;
- Vaststellen van een nieuw Integraal Veiligheidsbeleid;
- Vaststellen van een nieuw Integraal Handhavingsbeleidsplan;
- Voortgezette aandacht voor overlastgevend jeugd;
- Zero tolerance op het gebied van productie, -logistiek en handel in hard en softdrugs (hennep);

7.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01 Vrijwilligerswerk en mantelzorg				
Aantal bemiddelingen naar vrijwilligerswerk	180	154	150	150
Aantal vacatures vrijwilligerswerk	86	82	75	75
Aantal begeleidingstrajecten mantelzorgondersteuning	275	238	250	120
02 Maatschappelijke ondersteuning voor volwassenen				
Aantal gestarte procedures huisverbod	11		10	
Aantal opgelegde huisverboden	8		8	
03 Veiligheid				
Aantal succesvolle bemiddelingen Stichting Welcom	30	31	32	36
Communicatie over preventie uitgevoerd	1		1	2
Indexcijfer voor onveiligheidsgevoelens (2012 = index 100, bron: www.waarstaatjegemeente.nl)	86			85

* Vanaf 2016 is er een gemeentelijke monitor vastgesteld. Vanaf komend jaar zullen werkelijke cijfers en streefwaardes kunnen worden bepaald.

Vrijwilligerswerk en mantelzorg				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Verbondenheid buurt (waardering 1-10)	7,66	7,32	2016	WSJG
2. Hulp aan burens	68%	67%	2016	WSJG
3. Vrijwilligerswerk	45%	44%	2016	WSJG
4. het percentage inwoners dat zich inzet voor de burens	68%	67%	2016	WSJG
5. het percentage inwoners dat zich inzet voor burens in een zorgwekkende situatie	46 %	37 %	2016	WSJG
6. Het percentage inwoners dat zorg aan een hulpbehoevende naaste verleent	48%	43%	2016	WSJG
7. Het percentage inwoners dat actief is in het Verenigingsleven	65%	57%	2016	WSJG
8. Het percentage inwoners dat vindt dat buurbewoners altijd voor elkaar klaar staan	48%	43%	2016	WSJG
9. Mantelzorg	17,2%	14,2%	2016	Gezondheids monitor
10. Eenzaamheid	36,8%	38,8%	2012	Gezondheids monitor
11. De mate waarin een inwoner beschikt over betekenisvoller sociale relaties	7,74	7,58	2016	WSJG
12. Het percentage inwoners dat zich belemmerd voelt in zijn of haar dagelijkse activiteiten door het geven van zorg aan een hulpbehoevende naaste	45	37	2016	WSJG
13. Het percentage inwoners dat nauwelijks of geen gevoelens van eenzaamheid ervaart	63	62	2016	WSJG

Maatschappelijke opvang en beschermd wonen				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. De mate waarin een inwoners naar alle waarschijnlijkheid voor hulp en zorg kan terugvallen op familie, vrienden of buurtgenoten	6,79	6.76		
2. De mate waarin inwoners geen beperkingen ervaren om deel te nemen aan de samenleving	8,43	8,31		

Algemene en maatwerkvoorzieningen WMO				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Inwoners met individuele Wmo-voorzieningen	Ondersteuning thuis HbH Verblijf en opvang Hulpmidd. en diensten	Ondersteuning thuis HbH Verblijf en opvang Hulpmidd. en diensten	Eerste half jaar 2017	CBS MSD WMO
2. Huishoudens met voorziening per wet per 1.000 inw.	Alleen jeugd Alleen P-wet Alleen Wmo Jeugd en P-wet Jeugd en Wmo P-wet en Wmo	Alleen jeugd Alleen P-wet Alleen Wmo Jeugd en P-wet Jeugd en Wmo P-wet en Wmo	Eerste half jaar 2017	CBS MSD WMO
3. Jongeren met jeugdzorgtrajecten in % van alle jongeren	Jongeren met jeugdhulp Jongeren met jeugdhulp met verblijf Jongeren met jeugdbescherming Jongeren met jeugdreclassering	Jongeren met jeugdhulp Jongeren met jeugdhulp met verblijf Jongeren met jeugdbescherming Jongeren met jeugdreclassering	Eerste half jaar 2017	CBS Jeugd
4. Huishoudens zonder voorzieningen	83,2%	82,3%	Eerste half jaar 2017	CBS MSD WMO

Veiligheid				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Criminaliteitsindex (2012=100)	74	81	2016	CBS
2. Misdrijven totaal per 1.000 inwoners	28,4	48,9	2017	CBS Gereg. Crimi.
3. Vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners	4,4	4,8	2017	CBS Gereg. Crimi.
4. Vernielingen en openbare orde per 1.000 inwoners	4,8	6,0	2017	CBS Gereg. Crimi.
5. Gewelddismisdrijven per 1.000 inwoners	2,6	5,0	2017	CBS Gereg. Crimi.
6. Verkeersmisdrijven per 1.000 inwoners	4,0	6,5	2017	CBS Gereg. Crimi.
7. Diefstallen per 1.000 inwoners	12,7	4,4	2017	CBS Diefstallen
8. Diefstallen naar type per 1.000 inwoners	Diefstal uit/vanaf auto 1,6 Diefstal uit woning 2,1 Diefstal van fiets 2,3 Winkeldiefstal 0,6	Diefstal uit/vanaf auto 0,1 Diefstal uit woning 0,3 Diefstal van fiets 0,2 Winkeldiefstal 2,1	2017	CBS Diefstallen
9. Geregistreerde verkeersongevallen per 1.000 inwoners	5,4	7,4		WVL
10. Geregistreerde verkeersongevallen naar soort	% met uitsluitend materiele schade 84,1 % met letsel ziekenhuis 12,7 % met lichtgewonde 1,6 % met dodelijke afloop 1,6	% met uitsluitend materiele schade 85 % met letsel ziekenhuis 9,5 % met lichtgewonde 5 % met dodelijke afloop 0,4	2016	WVL
11. Verkeersslachtoffers per 10.000 inw.	9,7	12,5	2016	DVS
12. Valongevallen 65+ met ziekenhuisopname per 10.000 inw.	150	190	2015	VNL
13. Ziekenhuisopnamen door ongevallen per 10.000 inw.	98	106	2015	VNL
14. Verdachten per 1.000 inwoners	5,5	8,6	2014	KLDP
15. Jeugdige verdachten (12-24 jr) per 1.000 inw.	10,9	17,7	2014	KLDP
16. Verwijzingen Halt per 10.000 inw. 12-17 jaar	101	137	2016	Halt
17. Jongeren met jeugdreclassering (% van alle jongeren van 12-23 jaar)	0%	0,5%	2016	CBS Jeugd
18. Verdachten 12-17 jr. per 1.000 inw.	2,6	10,6	2014	KLDP
19. Verdachten 18-24 jr. per 1.000 inw.	19,8	23,6	2014	KLDP

7.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Jeugd en onderwijs zijn:

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	12.279	12.658	12.280	11.906	11.906	11.916
Baten	611	643	622	622	622	622
Saldo van lasten en baten	-11.668	-12.015	-11.658	-11.284	-11.284	-11.294
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	993	1.782	1.805	1.805	1.805	1.805
Onttrekkingen reserves	2.270	2.204	2.805	1.897	1.869	1.841
Resultaat	-10.391	-11.593	-10.658	-11.192	-11.220	-11.258

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

Werk en inkomen

2.1.08 Werk en inkomen

8.1 Missie

De gemeente streeft ernaar zo veel mogelijk mensen zowel sociaal als economisch te laten deelnemen aan de samenleving. Werk en zelfredzaamheid is daarbij het uitgangspunt.

8.2 Context en achtergronden

Algemeen

Het aanvragen van een uitkering leidt niet automatisch tot een toekenning. De aanvrager is immers in principe zelf verantwoordelijk om zijn/haar eigen inkomen te verdienen. De gemeente doet daarom een beroep op de eigen kracht van mensen die een uitkering aanvragen en vraagt hen om zich optimaal in te zetten om zelf in hun levensonderhoud te voorzien. Lukt dit niet, dan ondersteunt de gemeente hen tijdelijk met een uitkering. Wij zetten ons in om mensen met een uitkering zo snel mogelijk aan een betaalde baan te helpen. We doen dit bijvoorbeeld door bedrijven aan te trekken, werkgevers te benaderen en bijstandsgerechtigden op te leiden.

Voor mensen voor wie betaalde arbeid op korte termijn niet haalbaar is, worden werkfit trajecten van 3 of 6 maanden aangeboden. Ook kunnen stages/werkervaringsplaatsen en maatschappelijk nuttige activiteiten een uitkomst bieden. Denk in dit verband aan de voormalige Sociale Werkvoorziening, nieuwkomers en andere mensen die een uitkering ontvangen van de gemeente.

Naast inkomens- en re-integratieondersteuning bestaat een deel van ons werk uit het bestrijden van misbruik van uitkeringen. Door inzet van sociale rechercheurs en de fraude alertheid van de medewerkers bestrijden we zwart werk en andere vormen van uitkeringsfraude. Wij ondersteunen mensen met een laag inkomen niet alleen in hun levensonderhoud. Ons armoedebeleid is erop gericht de kwetsbaren ook te ondersteunen om te kunnen participeren. Komt men in de problemen door schulden dan willen wij door de inzet van vroegsignalering in een zo vroeg mogelijk stadium met betrokkene in contact komen. Deze werkwijze voorkomt dat betrokkene verder in de financiële problemen komt en op een later moment een "zwaarder" en voor de gemeente duurder schuldhelpverleningstraject nodig heeft .

Participatie en activering

De gemeente heeft op grond van de Participatiewet de taak om mensen met een bijstandsuitkering toe te leiden naar werk. Per 1 januari 2015 bestaat deze groep ook uit mensen met een (gedeeltelijke) arbeidsbeperking. Om dit doel te bereiken zetten wij verschillende instrumenten in, zoals een financiële compensatie voor de werkgever bij een gedeeltelijke arbeidscapaciteit (loonkostensubsidie), social return bij aanbestedingen, het bieden van scholing, werkvloerbegeleiding en stage/werkervaringsplekken voor onze doelgroep. Binnen de grenzen van de redelijkheid hebben uitkeringsgerechtigden de mogelijkheid om hun re-integratietraject zelf in te vullen. Door meer maatwerk bij de re-integratie te bieden zijn uitkeringsgerechtigden optimaal gemotiveerd voor hun re-integratietraject en zal de uitstroom eerder een duurzaam karakter hebben.

Op regionale schaal vindt afstemming plaats bij de benadering van werkgevers. Naast de toeleiding naar werk leiden wij de groep waarvoor betaald werk nog niet haalbaar is toe naar maatschappelijk nuttige activiteiten zoals vrijwilligerswerk. Hierbij wordt samengewerkt met maatschappelijke partners, waaronder de stichting Welcom.

Programmadoel

Meer inwoners uit de gemeentelijke doelgroep participeren naar vermogen en zijn onafhankelijk van een bijstandsuitkering.

Armoedebeleid en schuldhelpverlening

Wij willen dat onze inwoners met een laag inkomen kunnen participeren in de samenleving. Hierbij hanteren wij het principe van maatwerk, laagdrempelige toegang en doelgerichte ondersteuning. In geval er ondersteuning nodig is, vindt er individuele toetsing plaats en worden enkel de daadwerkelijk gemaakte kosten vergoed.

De gemeente heeft een brede portal www.meedoeninmontferland.info waarin inwoners een volledig aanbod kunnen vinden van de minimaregelingen.

Personen waarvan bekend is dat zij voldoen aan de toegangscriteria voor het gemeentelijk minimabeleid kunnen laagdrempelig met een minimale administratieve belasting producten bestellen op het gebied van educatie, sport, welzijn en cultuur. Naast volwassenen is er in het bijzonder aandacht voor kinderen. De gemeente heeft voor hen een extra aanbod waarbij het accent ligt op educatie. Door dit aanbod wordt de achterstand van kinderen beperkt.

Wij willen een laagdrempelige toegang tot schuldhulpverlening en door middel van vroegsignalering voorkomen dat mensen in problematische schulden belanden. Het voorkomen en bestrijden van problematische schulden is een speerpunt in het gemeentelijke schuldhulpverleningsbeleid. Wij helpen de armoede in Montferland te verlichten met onze lokale partners: de Voedsel- en kledingbank, het Solidariteitsfonds en kerken. We handhaven deze samenwerking.

Via de website www.meedoeninmontferland.info en diverse maatschappelijke organisaties zoals de Voedselbank, Kledingbank en stichting Leergeld De Liemers wordt ondersteuning in natura geboden.

Voor inwoners met een laag inkomen is er een kwijtscheldingsbeleid kunnen in dit kader ook gebruik maken van financiële ondersteuning. Hierop kan men een beroep doen door kwijtschelding van lokale belastingen aan te vragen of een financiële bijdrage in geval van bijzondere kosten of langdurig laag inkomen (bijzondere bijstand).

Programmadoel

Meer inwoners met een laag inkomen kunnen participeren en kunnen, indien noodzakelijk, een beroep doen op aanvullende financiële ondersteuning.

Daarnaast ondersteunen wij inwoners met problematische schulden. Daarbij houden wij wel rekening met de eigen verantwoordelijkheid van de schuldenaren. Voor de kaders is het beleidsplan schuldhulpverlening 2016-2020 vastgesteld. Hierin is ook aandacht geschonken aan het voorkomen van schulden via lichte ondersteuning of door jongeren financieel zelfredzamer te maken.

Naast schuldhulpverlening aan natuurlijke personen via de gemeenschappelijke regeling Stadsbank Oost Nederland, ondersteunen wij ook (kleine) ondernemingen met financiële problemen. Hiervoor bieden wij financiële ondersteuning op basis van het Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen aan.

Programmadoel

Meer inwoners zijn economisch zelfstandig en schulden vormen geen belemmering voor de participatie.

Nieuwkomers

Een goede integratie van nieuwkomers blijft een belangrijk speerpunt binnen dit programma. Werk staat centraal in het inburgeringsbeleid van de gemeente. Voor alle nieuwkomers wordt een individueel inburgeringsplan opgesteld. Doel hiervan is dat de nieuwkomers meteen aan het werk gaan en ondertussen de taal leren. In 2018 is inmiddels gestart met verschillende leerwerktrajecten binnen de sectoren bouw, zorg, horeca en logistiek.

Toch blijft de Nederlandse taal de grootste barrière om in de maatschappij te participeren en te integreren. Door het ontbreken van een voldoende taalkwalificatie is het moeilijk om aan het werk te komen. In het Taalhuis worden op verschillende plaatsen taalcursussen aangeboden. Momenteel wordt een dag vullend programma, denk aan vrijwilligerswerk en workshops over de Nederlandse cultuur, ontwikkeld omdat vooral de Nederlandse taal en werknemersvaardigheden na het inburgeringstraject vaak nog onvoldoende zijn. In de zomervakantie kunnen kinderen van nieuwkomers in de leeftijd van 6 tot 18 jaar deelnemen aan de zomerschool.

Programmadoel

Meer nieuwkomers participeren naar vermogen en de zelfredzaamheid wordt versterkt.

Uitvoering Wet Sociale Werkvoorziening (Wsw)

Doelstellingen van de Wsw zijn:

- het realiseren van werk onder aangepaste omstandigheden voor inwoners die daarop zijn aangewezen en daarvoor zijn geïndiceerd;
- het bevorderen van de arbeidscapaciteit en arbeidsbekwaamheid van mensen met een Wsw-indicatie;
- het zo mogelijk realiseren van uitstroom naar een reguliere baan.

Als gevolg van de invoering van de participatiewet is nieuwe instroom in de Wsw vanaf 1 januari 2015 niet meer mogelijk. Alle inwoners die op 31 december 2014 een arbeidscontract onder de Wsw hadden, behouden hun bestaande rechten en plichten tot het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Dit betrof bij de invoering van de participatiewet ongeveer 250 personen, waarvan 190 werkzaam bij Laborijn en 60 bij Presikhaaf. Dit aantal zal de komende jaren geleidelijk afnemen tot 0.

In 2016 is besloten het aanwijzingsbesluit voor de uitvoering van de Wsw in te trekken en uit te treden uit de gemeenschappelijke regeling uitvoeringsorganisatie Laborijn. Begin 2017 is dit besluit echter herroepen en is besloten te blijven deelnemen aan gemeenschappelijke regeling uitvoeringsorganisatie Laborijn. Ook het Wsw-personeel van Presikhaaf is in 2018 in dienst gekomen bij Laborijn. De medewerkers van de groenploeg (voorheen in dienst bij Laborijn) zijn inmiddels bij de gemeente in dienst genomen onder begeleid werken. Dit houdt o.a. in dat deze werknemers een terugkeergarantie bij Laborijn hebben.

Wij achten het van belang dat bij de uitvoering van de Wsw zo veel mogelijk gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die de reguliere arbeidsmarkt biedt. De gemeente vervult daarbij een voorbeeldrol door het in dienst nemen van een grote groep Wsw-medewerkers, werkzaam in de groenploeg.

Programmadoel

Meer inwoners met een Wsw-indicatie zijn extern geplaatst bij reguliere werkgevers (via detachering of begeleid werken).

Verbonden partijen

Laborijn

Laborijn is de uitvoeringsorganisatie van arbeidsparticipatie, arbeidsondersteuning en bijstand. De gemeente Montferland neemt alleen deel aan deze gemeenschappelijke regeling voor uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening (smalle deelnemer).

Stadsbank Oost Nederland

De bank is een kredietbank en heeft tot doel om een, zowel vanuit een bedrijfseconomische als ook maatschappelijke optiek gezien, verantwoord pakket van financiële dienstverlening gericht op schuldhulpverlening aan te bieden aan de inwoners van de deelnemende gemeenten.

8.3 Kaderstellende (beleids)nota's

- Het beleidsplan Participatie 2019-2021
- De verordeningen en beleidsregels Participatiewet 2017
- Het uitvoeringsplan re-integratie 2019
- Het Beleidsplan Handhaving Participatiewet (2015)
- Het Armoedebeleid 2016-2020
- Het beleidsplan integrale schuldhulpverlening 2016-2020

8.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Participatie en activering
- Minimabeleid en schuldhulpverlening
- Nieuwkomers
- Voormalige WSW

8.4.1 Participatie en activering

Wat willen we bereiken?

- Het aantal uitkeringen daalt met 30 uitkeringen t.o.v. 2017;
- Het aantal mensen dat met langdurige loonkostensubsidie arbeid verricht neemt jaarlijks toe met 10 personen. Het doel hiervan is om mensen binnen de doelgroep "banenafpraak" bij een reguliere werkgever te plaatsen; Het percentage van personen die onbetaalde maatschappelijk nuttige activiteiten voor de uitkering levert stijgt met 10% t.o.v. 2017. Onze gemeente voert de tegenprestatie niet uit! Doel: iedereen zoveel mogelijk laten participeren (stageplekken, werkervaringsplaatsen, vrijwilligerswerk, mantelzorg, etc.)

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal personen werkzaam met langdurige loonkostensubsidie	46 (2019)	26 (2017)	14 (2016)
Aantal uitkeringen P-wet, IOAW en IOAZ	368 (2019)	398 (31-12-2017)	441 (31-12-2016)
Het percentage van personen die onbetaalde maatschappelijk nuttige activiteiten voor de uitkering levert, zoals vrijwilligerswerk en mantelzorg	40% (2019)	30% (2017)	Niet bekend

Wat gaan we daarvoor doen?

- Het instrument loonkostensubsidie profileren als instrument bij werkgevers om inwoners met een arbeidsbeperking ook deel te laten nemen aan het arbeidsproces;
- In samenwerking met onze maatschappelijke instellingen inwoners uit de doelgroep toeleiden naar onbetaalde maatschappelijk nuttige activiteiten; integrale aanpak is het succes van Montferland, dat ergens benoemen en dat we zo verder willen;
- Instroom beperken door een uitgebreid onderzoek bij een aanvraag voor een uitkering;
- Uitstroom bevorderen door inzet van re-integratie instrumenten en arbeidsbemiddeling.

8.4.2 Minimabeleid en schuldhulpverlening

Wat willen we bereiken?

- Een stabilisatie van het aantal personen dat gebruik maakt van de regeling 'Meedoen in Montferland';
- Tenminste 120 aanbieders op de webshop "meedoen in Montferland";
- Het percentage klanten dat door middel van een budgetbeheerrekening binnen een termijn van 3 jaar zelfstandig hun financiën kan beheren stabiliseert op het niveau van 2018;²⁷
- Indien noodzakelijk worden inwoners aanvullend financieel ondersteund op basis van maatwerk.

²⁷ Gemeenschappelijke regeling Stadsbank Oost Nederland voert voor alle aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten een nieuwe set basis indicatoren in. Om deze reden is indicator gewijzigd van "percentage geslaagde trajecten schuldhulpverlening" in het "percentage succesvol afgeronde minnelijke schuldregelingen".

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal aanbieders webshop "meedoen in Montferland"	120 (2019)	115 (2017)	-
Aantal deelnemers Meedoen in Montferland	1.100 (2019)	1.100	914
Het percentage klanten dat door middel van een budgetbeheerrekening binnen een termijn van 3 jaar zelfstandig hun financiën kan beheren stabiliseert op het niveau van 2018.	55% (2019)	55% (2018)	51%

Wat gaan we daarvoor doen?

- De regeling 'Meedoen in Montferland' onder de aandacht brengen bij de aanbieders van maatschappelijke activiteiten;
- De regeling 'Meedoen in Montferland' onder de aandacht brengen bij de doelgroep met een laag inkomen;
- De schuldhulpverlening conform de gestelde kaders in het beleidsplan schuldhulpverlening 2016-2020 (i.o.) uitvoeren waarbij het project schuldhulpmaatje wordt uitgebreid;
- Onze financiële regelingen uitvoeren conform het vastgestelde beleidsplan en de samenwerking met maatschappelijke initiatieven als de Voedselbank, stichting Leergeld e.d. intensiveren;
- Vroegsignaleren via BKR tools.

8.4.3 Nieuwkomers

Wat willen we bereiken?

- De taakstelling voor 2019 (nog niet bekend) wordt gerealiseerd;
- Minimaal 40% van de nieuwkomers verricht tijdens de inburgeringsperiode (onbetaalde) maatschappelijk nuttige activiteiten, neemt deel aan een leerwerktraject en/of participeert in het arbeidsproces naar vermogen.

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Percentage nieuwkomers dat is uitgestroomd uit de uitkering als gevolg van het hebben van regulier werk	20% (2019)	12%	11%
Percentage nieuwkomers dat onbetaalde maatschappelijk nuttige activiteiten verricht	15% (2019)	13,8%	8,5%
Taakstelling huisvesting statushouders	100% (2019)	100%	98%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Als onderdeel van de zgn. "brede intake" gaan wij samen met de nieuwkomers een individueel inburgeringsplan opstellen met als doel als doel meteen aan het werk te gaan en ondertussen de taal te leren;
- Wij gaan leer/werk trajecten (o.a. in de bouw, zorg, horeca of logistiek) regelen voor nieuwkomers;
- Wij gaan in samenwerking met de maatschappelijke partners de toeleiding tot maatschappelijk nuttige activiteiten (bijv. vrijwilligerswerk) en betaalde arbeid organiseren;
- Wij gaan in samenwerking met Welcom, Graafschap college en de bibliotheek (waaronder het Taalhuis en de zomerschool) de integratie optimaliseren.

8.4.4 Wet banenafpraak en beschut nieuw

Wat willen we bereiken?

- Zoveel mogelijk inwoners met een oude Wsw-indicatie en nieuwe indicatie beschut werken bij een reguliere werkgever (via detachering of begeleid werken).

Indicatoren	Streefwaarde	Laatste meting	Voorlaatste Meting
Aantal detacheringen / begeleid werken plaatsen extern	80% (2019)	78% (1e kw. 2018)	75% (1 ^e kw. 2017)

Wat gaan we daarvoor doen?

- De medewerkers van de groenploeg zijn met ingang van 1 januari 2018 in dienst van de gemeente. De groenploeg wordt aldus ingezet als re-integratie-instrument;
- In 2019 zal Laborijn trachten met de vm. medewerkers van Presikhaaf afspraken te maken ter vergroting van hun arbeidsproductiviteit.

8.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
01 Participatie en activering				
Instroom uitkeringen	180	131	160	140
Uitstroom uitkeringen totaal		171	185	170
Uitstroom naar werk		60	65	60
Instroom statushouders in uitkering		28	40	30
02 Armoedebeleid en schuldhulpverlening				
Aantal aanvragen bijzondere bijstand		600	605	605
Aantal deelnemers van de Collectieve zorgkostenverzekering van Menzis	344	747	905	750
Aantal kwijtscheldingen		631	680	680

Programmaonderdeel/ omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Raming 2019
Aantal aanbieders 'Meedoen in Montferland'		115	90	120
Aantal afgeronde trajecten schuldhulpmaatje		62	80	65
Aantal schuldhulpverleningstrajecten		-	65	65
Aanvragen Bbz		13	30	15
03 Nieuwkomers				
Aantal statushouders gehuisvest (individueen)		66	Niet bekend	
04 Wet banenafpraak en beschut nieuw				
Aantal SE met een dienstverband voormalig Wsw (31 december)		205,55	201,63	

Participatie en activering				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Aantal banen per 1.000 inw.	638,1	758,2	2017	LISA
2. Personen met bijstandsuitkering per 1.000 inw. (18 jaar en ouder)	22,2	41,9	2017	CBS Participatiewet
3. Banen naar sector	Industrie: 22,7% Landbouw: 3,7% Handel: 17,6% Collectieve dienstverl: 19,8% Zakelijke dienstverl: 33,9% Overige dienstver: 2,3%	Industrie: Landbouw: Handel: Collectieve dienstverl: Zakelijke dienstverl: Overige dienstver:	2017	LISA
4. Huishoudens met bijstandsuitkeringen (% van totaal)	3,0%	5,7%	2017	CBS Participatiewet
5. Bijstand gerelateerde uitkering vanaf AOW-leeftijd (personen per 1.000 inw. 65 jr en ouder)	7,6	16,0	2017	CBS Participatiewet
6. Alleenstaanden met bijstandsuitkeringen (% tov huishoudens alleenstaand)	6,3	9,7	2017	CBS Participatiewet
7. Lopende re-integratievoorzieningen (eind peilperiode) personen per 1.000 inw. 15-64 jr.	9,9	15,0	2015	CBS Participatiewet
8. Nieuwe re-integratievoorzieningen per 1.000 inw. 15-64 jr.	12,6	15,0	2016	CBS Participatiewet
9. Beëindigde re-integratievoorzieningen per 1.000 inw. 15-64 jr.	5,4	12,0	2016	CBS Participatiewet
10. Werkloze beroepsbevolking personen per 1.000 inwoners 15-64 jaar	0	25	2017	CBS Arb.deel name
11. Beroepsbevolking opleiding laag per 1.000 inw. 15-65 jr.	223	170	2017	CBS Arb.deel name

12. Personen met lopende re-integratievoorziening naar inkomstenbron (per 1.000 inw. 15-65 jr.)	Werkend zonder WWB 1,3 Werkend met WWB 0,9 WWB (zonder werk) 7,2 Overige 0,4	Werkend zonder WWB 1,5 Werkend met WWB 1,5 WWB (zonder werk) 10,7 Overige 1,3	2015	CBS Participatiewet
13. Inkomen als zelfstandige zzp-ers (dzt euro)	28,5	33,7	2014	CBS Lokale economie
14. Aantal huishoudens met bijstandsuitkeringen (% t.o.v. totaal)	3,0	5,7	2017	CBS Participatiewet

Armoedebeleid en schuldhulpverlening				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
1. Huishoudens met laag inkomen	7,5%		2014	CBS Rio
2. Huishoudens hoog inkomen	8,2%		2014	CBS Rio
3. Kinderen opgroeiend in armoede	4,02%	6,85%	2015	WSJG

Uitvoering wet sociale werkvoorziening				
Omschrijving	Montferland	Nederland	Peiljaar	Informatie komt uit
Aantal inwoners met een WSW-dienstverband	205,72 SE		2017	Begr Laborijn

8.6 Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Werk en Inkomen zijn:

- = *nadelig*

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	(bedragen x € 1.000) Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	15.653	15.890	16.415	16.392	16.257	16.201
Baten	7.950	8.343	8.108	8.108	8.108	8.108
Saldo van lasten en baten	-7.703	-7.547	-8.307	-8.284	-8.149	-8.093
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	1.080	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	995	0	0	0	0	0
Resultaat	-7.788	-7.547	-8.307	-8.284	-8.149	-8.093

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

Op weg naar werk

Een middag vol informatie, workshops
en tips om (weer) aan de slag te gaan

Waar?
Albertusgebouw Didam

Wanneer?
2 juni van 14.00-17.00 uur

Voor alle Montferlanders!

Meer informatie:
www.montferland.info/opwegnaarwerk

A

Igemene dekkingsmiddelen

2.2 Algemene dekkingsmiddelen

Toelichting

Op grond van de BBV-voorschriften bevat het programmaplan ook een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen en de post onvoorzien. In de begroting presenteren wij het overzicht tegelijk met de overige programma's.

Context en achtergronden

Onderdeel Algemene dekkingsmiddelen heeft, in tegenstelling tot de overige programma's, een algemeen karakter. Bij dit onderdeel worden de lasten, maar voornamelijk de baten geraamd van o.a. de algemene belastingen (de onroerende zaak belastingen, de hondenbelasting en toeristenbelasting) en de algemene uitkering. Tegenover deze inkomsten staan geen directe uitgaven; het zijn algemene, niet-geoordeelde, dekkingsmiddelen.

Ook de stelposten voor onvoorzien uitgaven en onderuitputting vallen onder dit onderdeel.

- Wij streven naar optimale middelenverwerving, waarbij de mate van middelenverwerving op korte termijn maar zeer beperkt kan worden beïnvloed;
- De stijging van de heffingen (i.c. de afvalstoffen- en rioolheffing) is ingekaderd door het uitgangspunt van kostendekkendheid, zoals dat is vastgelegd in de Kadernota;
- Hetzelfde Raadsprogramma bepaalt dat de totale woonlasten (OZB, afvalstoffen- en rioolheffing) onder het landelijk gemiddelde blijven;
- De hoogte van de algemene uitkering uit het gemeentefonds is enerzijds afhankelijk van de beschikbare rijksmiddelen en anderzijds afhankelijk van de specifieke kenmerken (bijv. aantal inwoners);
- De inkomsten uit beleggingen zijn afhankelijk van de bedrijfsresultaten van de betreffende ondernemingen. Daarbij en ook bij andere uitzettingen van gelden vormt het treasurystatuut een restrictief kader.

Verbonden partijen

De gemeente is aandeelhouder in de volgende NV's:

Alliander

Netwerkbedrijf Alliander is verantwoordelijk voor het distribueren van gas en elektriciteit en de aansluitingen van klanten op het netwerk in onze gemeente. Dit zijn wettelijk bepaalde taken.

Vitens

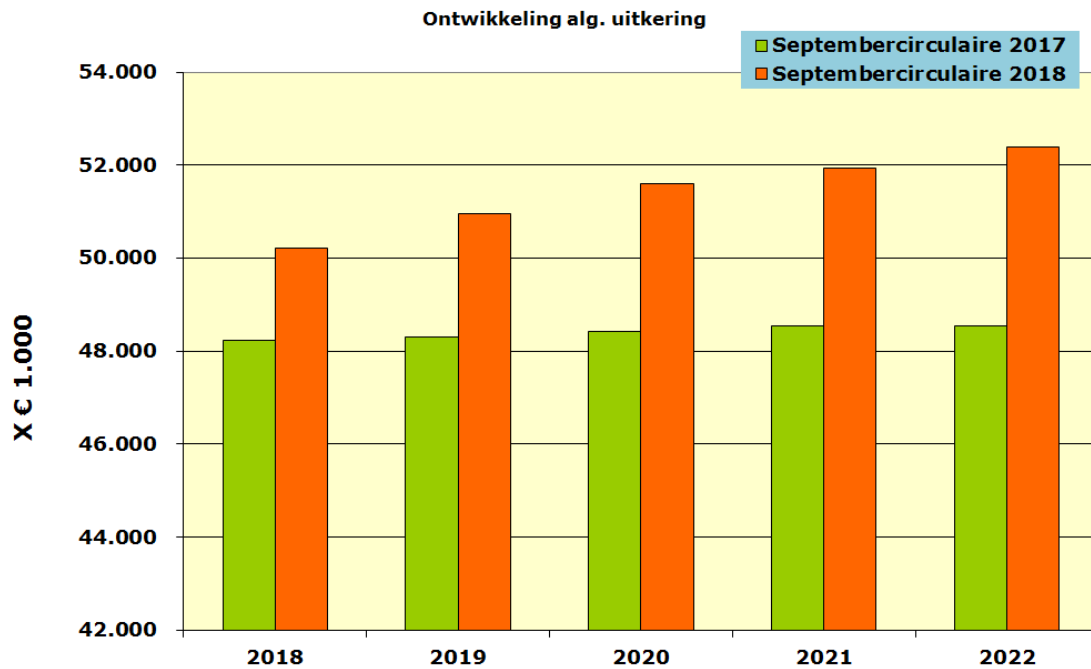
Vitens levert het drinkwater in onze gemeente met zorg voor de bescherming van natuur en milieu.

Bank Nederlandse Gemeenten

Dit is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De strategische doelstelling van de bank is het behoud van substantiële marktaandeelen in het Nederlandse publieke en semipublieke domein en het behalen van een redelijk rendement voor de aandeelhouders.

Ontwikkelingen uitkering gemeentefonds

De Integratie-uitkering sociaal domein wordt met ingang van 2019 overgeheveld naar de algemene uitkering.

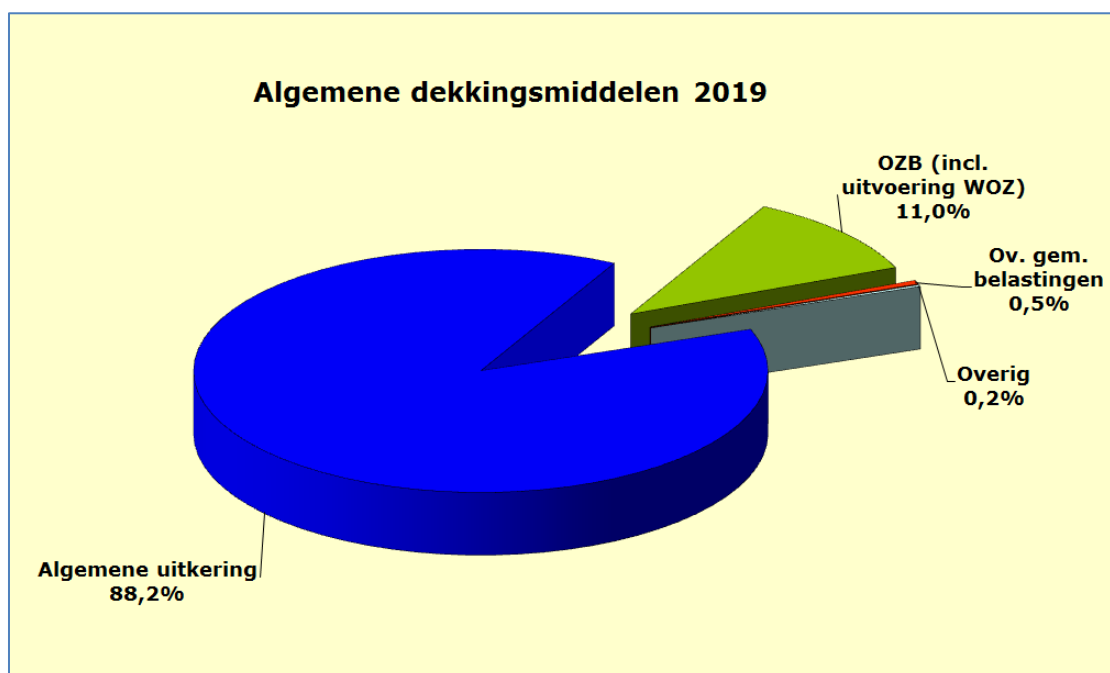
De uitkomsten van de septembercirculaire zijn nog in deze begroting verwerkt. Uit de septembercirculaire blijkt dat de ontwikkeling van het gemeentefonds de komende jaren vrij vlak is, behoudens een neerwaartse bijstelling omdat gemeenten meer zijn gaan declareren bij het BTW compensatiefonds dan waarbij de mei circulaire nog vanuit werd gegaan. Deze neerwaartse bijstelling bedraagt voor Montferland € 181.000 structureel ingaande 2019.

Overzicht geraamde algemene dekkingsmiddelen *)

(Bedragen x1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Algemene uitkering	47.866	50.806	51.599	51.945	52.393	50.967
Baatbelasting	3	3	3	3	3	3
Deelnemingen/beleggingen/nutsbedrijven	515	504	355	344	346	323
Financiering	-3	10	4	4	4	4
Hondenbelasting	214	249	251	251	251	245
Onvoorzien	0	0	-10	-10	-10	-10
Overige alg dekkingsmiddelen	-293	-73	-220	-235	-235	-10
OZB	6.349	6.529	6.704	6.704	6.704	6.704
Reclamebelasting	37	38	37	37	37	37
Uitvoering wet WOZ	-202	-249	-252	-268	-268	-268
Totaal algemene dekkingsmiddelen	54.484	57.817	58.470	58.775	59.225	57.995

*) De opbrengstramingen van de diverse belastingen in de tabel zijn inclusief de lasten van heffing en invordering.

Mutaties reserves

Het totaal van de toevoegingen en onttrekkingen per programma in deze begroting zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Toevoegingen						
01 Relatie inwoners en bestuur	0	0	0	0	0	0
02 Ruimtelijke ontwikkeling	1.230	-198	0	0	0	0
03 Beheer leefomgeving	205	187	114	53	109	58
04 Economie en toerisme Gezondheid en bevord. gezonde leefstijl	3.128	-2.335	0	0	0	0
05 gezonde leefstijl	26	0	0	0	0	0
06 Jeugd, onderwijs en cultuur Maatsch. ondersteuning en veiligheid	206	50	50	50	50	50
07 veiligheid	993	1.782	1.805	1.805	1.805	1.805
08 Werk en inkomen	1.080	0	0	0	0	0
40 Algemene dekkingsmiddelen	3.059	1.164	34	31	29	29
50 Overhead en ondersteuning	0	0	0	0	0	0
Totaal Toevoegingen	9.926	650	2.003	1.939	1.993	1.942
Onttrekkingen						
01 Relatie inwoners en bestuur	0	0	0	0	0	0
02 Ruimtelijke ontwikkeling	502	-396	53	24	24	24
03 Beheer leefomgeving	139	300	150	75	50	0
04 Economie en toerisme Gezondheid en bevord. gezonde leefstijl	1.679	0	0	0	0	0
05 gezonde leefstijl	0	0	0	0	0	0
06 Jeugd, onderwijs en cultuur Maatsch. ondersteuning en veiligheid	332	1.127	127	127	127	127
07 veiligheid	2.270	2.204	2.805	1.897	1.869	1.841
08 Werk en inkomen	995	0	0	0	0	0
40 Algemene dekkingsmiddelen	3.673	822	0	0	0	0
50 Overhead en ondersteuning	0	20	0	0	0	0
Totaal Onttrekkingen	9.592	4.078	3.136	2.123	2.070	1.992
	335	-3.427	-1.133	-184	-78	-50

Financiën

De financiële kaders, inclusief nieuw beleid en kapitaallasten investeringen, voor het programma Algemene dekkingsmiddelen zijn:

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	3.271	2.455	2.519	2.376	2.225	1.991
Baten	57.990	60.361	60.451	60.924	61.206	61.511
Saldo van lasten en baten	54.719	57.906	57.932	58.548	58.981	59.520
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	3.059	1.164	34	31	29	29
Onttrekkingen reserves	3.673	822	0	0	0	0
Resultaat	55.333	57.564	57.898	58.517	58.952	59.491

Voor een overzicht van de verwerkte bedragen voor nieuw beleid en investeringen wordt verwezen naar de bijlagen.

**verhead, ondersteuning
organisatie en bestuur**

2.3 Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

Inleiding

In het aangepaste Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn vanaf de begroting 2017 voorschriften opgenomen voor het toerekenen van kosten zoals de apparaats- en personeelskosten. Hiermee wordt getracht de financiële vergelijkbaarheid van gemeenten te verbeteren.

Uitgangspunt van de nieuwe voorschriften is dat de kosten zoveel mogelijk direct aan de programma's / taakvelden worden toegerekend. Dit betekent dat alle bedrijfskosten die direct verbonden zijn aan een taak dat gericht is op de externe klant in betreffende taakveld geregistreerd moeten worden. De bedrijfskosten die dus niet verbonden zijn aan een dergelijke taak mogen niet toegerekend worden maar worden verzameld in het overzicht kosten overhead.

Overhead definitie

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Alle functies die dit doel dienen behoren tot de overhead. Het betreffen de zogenaamde PIOFACH-taken (Personeel, Informatievoorziening, Organisatie, Financiën, Automatisering, Communicatie en Huisvesting) en de taken m.b.t. bestuurszaken, bestuurs-ondersteuning en managementondersteuning in het primair proces.

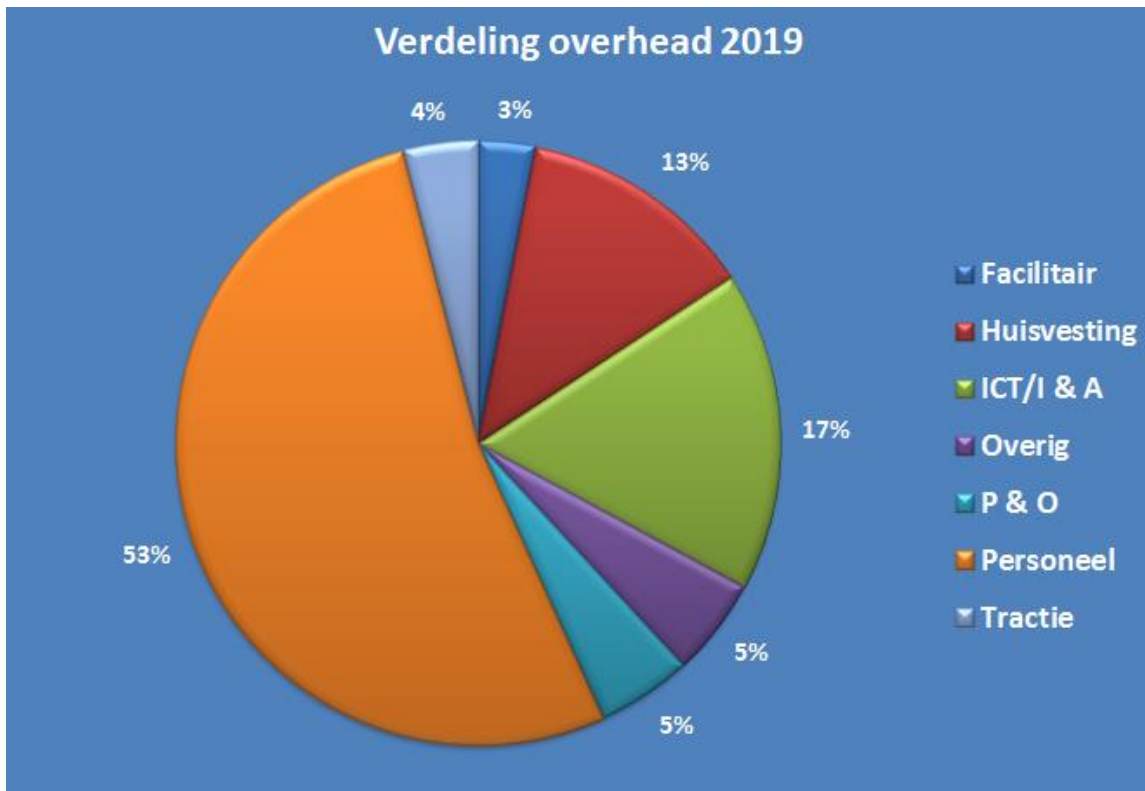
Overheadkosten

De op basis van de definitie bepaalde kosten van overhead in Montferland zijn in onderstaande tabel weergegeven.

(Bedragen x € 1.000)

Kosten voor:	
• Eigen en ingehuurd personeel	5.920
• Facilitair	326
• Huisvesting	1.355
• ICT	1.827
• Overige	613
• P&O/HRM	542
• Tractie	431
Totaal	11.014

Bovenstaande tabel heeft uitsluitend betrekking op de netto-lasten van de overhead, incl. ondersteuning. De kosten van het bestuur, die ook tot dit programma behoren, zijn hierin niet opgenomen. Zie ter vergelijking ook de tabel in het onderdeel "Financiën" (op pagina 118).

Kostprijsberekening

Een gevolg van de stelselwijziging is dat op de programma's / taakvelden niet meer de integrale kosten geregistreerd worden. Tot en met de begroting 2016 werden immers de overheadkosten via een opslag verdeeld aan alle taken en programma's.

Hierdoor kan per programma/taakveld/taak niet meer de mate van kostendekkendheid vastgesteld worden en kan een dekkingsprobleem ontstaan daar geen overheadkosten aan grondexploitatie en investeringen doorberekend zouden kunnen worden.

Er zijn twee uitzonderingen, m.b.t. de overhead, opgenomen in de regelgeving, namelijk:

1. aan lokale heffingen en leges kan fictief een aandeel in de kosten van overhead opgenomen worden (extra comptabel), en
2. aan de grondexploitatie, investeringen en projecten met een subsidiebijdrage/bijdrage van derden kan een aandeel in de overheadkosten toegerekend worden (intra-comptabel).

De methodiek van toerekenen is verankerd in de Financiële verordening en de toerekening moet consistent zijn (uitgegaan moet worden van één hoofdregel). Er is door de Commissie BBV een aantal methodieken van toerekening uitgewerkt.

In de begroting 2019 is cf. de Financiële verordening de volgende methodiek toegepast:

de kosten van overhead worden naar rato van de personeelslasten en kosten van inhuur van de heffing, leges, GREX of Investering en de totale personeelslasten en kosten van inhuur van alle taakvelden exclusief overhead omgeslagen.

De formule is:

$$\frac{\text{personeelslasten betreffend taakveld}}{\text{totale personeelslasten excl bestuur en overhead}} \times \text{lasten overhead} = \text{aandeel overhead}$$

Op basis van deze formule is het overheadpercentage 76,6%.

Financiën

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	10.851	11.092	12.140	11.662	11.651	11.668
Baten	355	739	1.008	1.001	994	987
Saldo van lasten en baten	-10.496	-10.353	-11.132	-10.661	-10.657	-10.681
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	0	20	0	0	0	0
Resultaat	-10.496	-10.333	-11.132	-10.661	-10.657	-10.681

OVERHEAD

2.4 Vennootschapsbelasting

Met ingang van belastingjaar 2016 is de gemeente in principe vennootschapsbelasting (VPB) verschuldigd over de behaalde winst op haar bedrijfsmatige activiteiten.

Conform de BBV-voorschriften wordt de verschuldigde Vennootschapsbelasting als een afzonderlijk onderdeel in de begroting en jaarrekening opgenomen.

Bij de jaarrekening 2017 is een verwachte aanslag VPB opgenomen voor de winstverwachting exploitatie DocksNLD. Deze tussentijdse winstneming zal na aftrek van de verschuldigde VPB worden doorbetaald aan de gemeente Doetinchem.

Voor het jaar 2019 en volgende wordt op voorhand geen vennootschapsbelasting geraamd. Een eventuele berekening kan pas na afloop van het jaar worden gemaakt en wordt dan in de jaarrekening opgenomen.

Financiën

- = nadelig

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenramingen		
				2020	2021	2022
Lasten	1.017	0	0	0	0	0
Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	-1.017	0	0	0	0	0
<i>Mutaties reserves</i>						
Toevoegingen reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-1.017	0	0	0	0	0

P

aragrafen

2.5 Paragrafen

- A. Weerstandsvermogen
- B. Onderhoud kapitaalgoederen
- C. Financiering
- D. Bedrijfsvoering
- E. Verbonden partijen
- F. Grondbeleid
- G. Lokale heffingen
- H. Transitie Sociaal Domein

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Missie

De missie van de gemeente Montferland is om over een weerstandsvermogen te beschikken van ten minste een ratio van 2,0.

Context en achtergronden

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten. Het weerstandsvermogen van de gemeente wordt bepaald door de mate waarin de gemeente in staat is om in de toekomst aan haar financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

waardering	Ratio weerstandsvermogen	Kwalificatie
A	Groter dan 2,0	Uitstekend
B	1,4 tot 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 tot 1,4	Voldoende
D	0,8 tot 1,0	Matig
E	0,6 tot 0,8	Onvoldoende
F	Kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Het financieel beleid van de gemeente Montferland is gebaseerd op drie kernindicatoren voor het nastreven van een gezonde financiële gemeente:

- een (materieel) sluitende meerjarenbegroting;
- voldoende weerstandsvermogen;
- een houdbare schuldpositie.

Kaderstellende (beleids)nota's

- Nota reserves en voorzieningen (2018).

Ontwikkelingen

Beschikbare weerstandscapaciteit

Conform de nota reserves en voorzieningen 2018 bestaat onze weerstandscapaciteit uit de volgende componenten:

1. De Algemene reserve en de reserve "Verkoop aandelen Nuon;
2. De reserve grondexploitatie (voor zover boven de minimale buffer van € 2,5 miljoen);
3. Begrotingsruimte en de post onvoorzien.

Op grond van de begroting 2019 (en de bijbehorende meerjarenbegroting 2020-2022) wordt de weerstandscapaciteit in Montferland als volgt berekend:

Verwachte weerstandscapaciteit *	Begr. 2019	Begr. 2018
Algemene reserve	€ 5,9 mln.	€ 4,5 mln.
Reserve verkoop aandelen Nuon	€ 15,1 mln.	€ 0,0 mln.
Reserve grondexploitatie	€ 2,4 mln.	€ 0,0 mln.
Onbenutte belastingcapaciteit	n.v.t.	€ 1,7 mln.
Totaal	€ 23,4 mln.	€ 6,2 mln.

* De vermelde bedragen uit de kolom begroting 2019 betreffen de saldi per eind 2022.

Het saldo van de Algemene reserve bedraagt per eind 2022 € 5,9 mln. Dit is inclusief de verrekeningen van de begrotingssaldi in de komende jaren met de Algemene reserve. Het saldo van de reserve verkoop aandelen Nuon wordt ingaande 2019 betrokken bij de beschikbare weerstandscapaciteit, dit saldo bedraagt € 15,1 mln. Het saldo van de Reserve Grondexploitatie bedraagt per ultimo 2022 ruim € 4,9 mln. Deze reserve dient als buffer voor specifieke risico's in de grondexploitatie. In de nota reserves en voorzieningen 2018 is de minimale omvang van deze reserve bepaald op € 2,5 mln. Het bedrag boven deze minimale buffer wordt meegenomen in de bepaling van de weerstandscapaciteit.

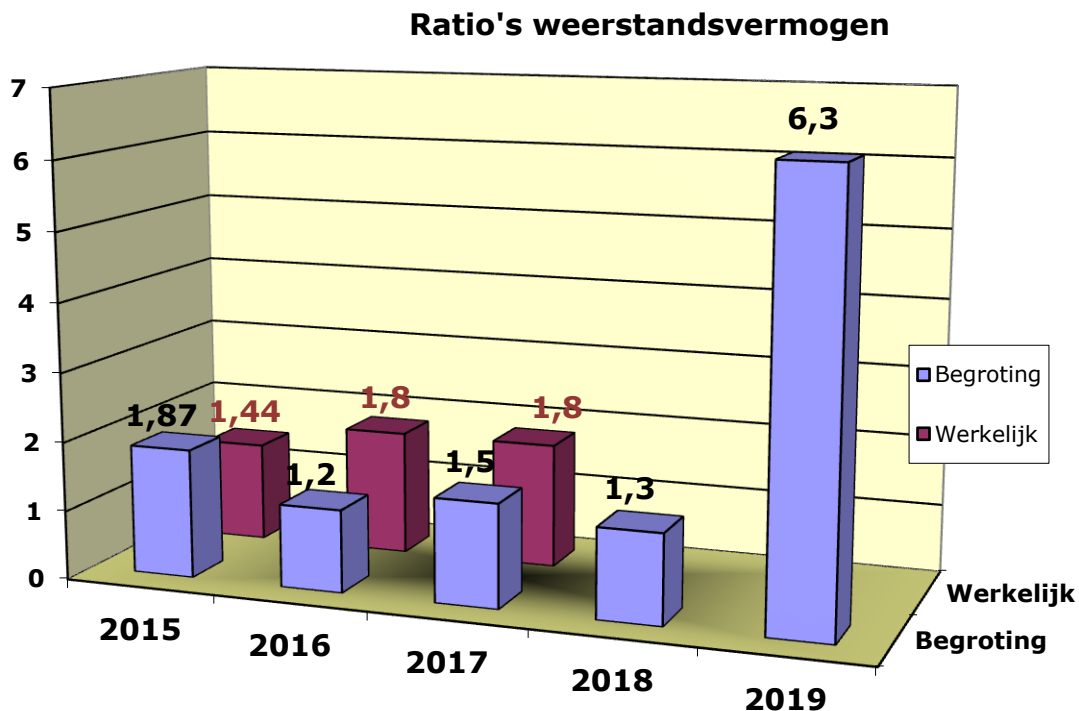
Op basis van de nota reserves en voorzieningen nemen we ingaande 2019 de onbenutte belastingcapaciteit niet meer mee bij de bepaling van de weerstandscapaciteit omdat deze niet direct beschikbaar is (wel latent aanwezig). Hierbij sluiten we aan bij de lijn die de provincie hanteert.

Ten opzichte van 2018 is de weerstandscapaciteit toegenomen met € 17,5 mln., met name omdat we nu de reserve verkoop aandelen Nuon ook betrekken bij onze weerstandscapaciteit.

Benodigde weerstandscapaciteit

Voor de bepaling van de benodigde weerstandscapaciteit heeft er een inventarisatie van individuele risico's plaatsgevonden. Omdat niet alle risico's zich in de praktijk gelijktijdig en in volle omvang zullen voordoen is een minimaal risicobedrag berekend. Het reële risicobedrag is het gemiddeld verwachte risicobedrag dat nodig is op korte termijn. Op basis van de onlangs geactualiseerde risico-inventarisatie zijn 17 risico's in beeld gebracht. Uit deze risico-inventarisatie en -analyse blijkt een reële risicobedrag van afgerond € 3,7 mln. Dit is de benodigde weerstandscapaciteit van de gemeente. Dit risicobedrag is uit te splitsen in incidentele risico's voor een bedrag van € 2,8 mln. en structurele risico's van € 0,9 mln.

Indien de berekende weerstandscapaciteit (€ 23,4 mln.) wordt afgezet tegen de benodigde weerstandscapaciteit (€ 3,7 mln.) dan blijkt dat de ratio afgerond 6,3 is. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit in Montferland per 1 januari 2019 het predicaat "uitstekend" krijgt. De omvang van het eigen vermogen en de voorzieningen zijn dus op uitstekend niveau om alle mogelijke risico's op te vangen. De ontwikkeling van de weerstandsratio in de loop van de jaren is als volgt:

Risico's

Uit de risico-inventarisatie blijkt dat de drie risico's met de grootste impact zijn:

Decentralisaties sociaal domein

Ingaande de meicirculaire 2018 zijn de bedragen voor 2019 en volgende jaren zijn de bedragen die de gemeenten de komende jaren zullen ontvangen voor de decentralisatie in het sociaal domein (WMO, participatiewet en jeugdzorg) geïntegreerd in de Algemene uitkering en derhalve niet meer te bepalen. Alleen het jaar 2019 valt bij benadering te bepalen en besloten is het niveau 2019 te bevriezen voor latere jaren (uitgezonderd jaarlijkse indexeringen).

In 2017 zijn door de gemeenteraad een 17 tal bezuinigingsmaatregelen vastgesteld die op termijn het tekort ten opzichte van de rijksbijdrage volledig moeten dekken. In de begroting 2019 is dit bedrag (éénmalig) bijgesteld.

Er resteert een taakstelling van ca. € 1 mln. voor 2022 ev. Er blijft een risico bestaan dat de maatregelen niet of niet voldoende worden gerealiseerd. Daarnaast blijft het sociaal domein een open eind regeling. Het reëel risico schatten wij momenteel in op ca. € 0,5 mln..

Beheersmaatregel:

Uitvoeren maatregelen in plan van aanpak "Bezuinigingstaakstelling transities".

Intergemeentelijke samenwerking A18 bedrijvenpark/DocksNLD

Het risico voor de intergemeentelijke samenwerking A18 Bedrijvenpark schatten we, evenals in de jaarstukken 2017, nog steeds in op ca. € 500.000. In 2017 hebben we onze voorziening verhoogd tot € 3 mln. in verband met de afwaardering van het noordelijk deel.

Beheersmaatregel:

Marketing en acquisitie zoals vermeld in de risicoanalyse Samenwerking Bedrijventerreinen West Achterhoek.

Bouwgrondexploitaties

Voor bedrijventerreinen schatten we het maximale risico in op € 900.000. en voor de woongebieden op € 600.000, totaal € 1,5 miljoen. Ook rekening houdend met de kansen die zich voor zullen doen schatten we de kans in op 20%. Dat deze risico's zich voordoen. Het reële risico bedraagt derhalve € 300.000. Deze risico's kunnen worden gedekt middels onttrekkingen aan de reserve grondexploitatie. Het deel van deze reserve dat ligt boven de minimale buffer is meegenomen in de berekening van onze weerstandscapaciteit.

Beheersmaatregel:

Stimulering woningbouw d.m.v. verstrekking van duurzaamheidscheques, startersleningen. Voor bedrijfsterreinen: marketing, acquisitie en prijsmaatregelen (Matjeskolk en Euregionaal Bedrijventerrein).

Ten opzichte van de vorige risico-inventarisatie (bij de jaarstukken 2017) is geen sprake van nieuw toegevoegde risico's met een reëel risico > € 250.000). Evenmin is sprake van stijgers en dalers (stijging/daling reëel risico > € 250.000).

Financiële kengetallen

Toelichting financiële kengetallen

De vijf financiële kengetallen geven samen een beeld van de financiële ontwikkelingen in de gemeente. Eén los kengetal zegt echter weinig over de totale financiële positie. Of een hoge schuldquote voor een gemeente nadelig is, hangt bijvoorbeeld af van het eigen vermogen en hoe groot de kans is dat de schuld weer wordt afgelost. Onderstaande een toelichting op de verschillende kengetallen.

Weerbaarheid: kan de gemeente tegen een stootje?

Hierbij zijn de volgende kengetallen van belang:

Netto schuldquote (ongecorrigeerd): De niet gecorrigeerde netto schuldquote geeft het risico voor de gemeente weer als derden niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Denk bij voorbeeld aan een woningcorporatie, die geld heeft geleend bij de gemeente. Hoe lager, hoe beter.

Netto schuldquote (gecorrigeerd): De netto schuldquote geeft aan of de gemeente in staat is de schulden terug te betalen waarvoor zij volledig zelf aan de lat staat. Ook hier geldt: hoe lager, hoe beter.

Solvabiliteit: De mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Dit wordt berekend op basis van het eigen vermogen en de bezittingen van de gemeente. Hoe hoger, hoe beter.

Grondexploitatie: Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Hier geldt: hoe lager, hoe minder risicovol.

Wendbaarheid: kan de gemeente zich relatief snel aanpassen aan veranderende omstandigheden?

Hierbij zijn de volgende kengetallen van belang:

Belastingcapaciteit: De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Hoe lager hoe beter.

Structurele exploitatieruimte: Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, door de structurele baten en structurele lasten te vergelijken met de totale baten. Hoe hoger, hoe beter.

Kengetal	Indeling categorieën		
	A 'Voldoende'	B 'Matig'	C 'Onvoldoende'
1a Netto schuldquote	<90%	90-135%	>135%
1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	<90%	90-135%	>135%
2 Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
3 Structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
4 Grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
5 Belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

Kengetal	Financiële kengetallen Montferland (%)					
	Rek. 2017	Begr. 2018	Begr. 2019	Begr. 2020	Begr. 2021	Begr. 2022
1a Netto schuldquote	85%	97%	97%	105%	97%	92%
1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	79%	89%	86%	93%	86%	80%
2 Solvabiliteitsratio	24%	25%	24%	23%	24%	25%
3 Structurele exploitatieruimte	0,01%	0,23%	-0,84%	0,27%	0,32%	0,78%
4 Grondexploitatie	17%	16%	9%	8%	3%	0%
5 Belastingcapaciteit	106%	103%	107%	107%	107%	107%

Voldoende
Matig
Onvoldoende

De financiële kengetallen dienen in samenhang te worden gezien om onze financiële positie te beoordelen. In 2019 vallen twee kengetallen in de categorie voldoende (netto schuldquote gecorrigeerd en grondexploitatie), twee in de categorie matig (netto schuldquote en solvabiliteitsratio) en eveneens twee in de categorie onvoldoende (structurele exploitatieruimte en belastingcapaciteit). Ook rekening houdend met ons uitstekende weerstandsvermogen kunnen we concluderen dat de financiële positie van onze gemeente als matig kan worden gekwalificeerd op basis van de bovenstaande indeling.

Weerbaar zijn we wel, maar onze wendbaarheid is voor verbetering vatbaar.

B. Onderhoud kapitaalgoederen

Missie

De gemeente Montferland heeft een grote oppervlakte aan openbare ruimte in beheer. Veel activiteiten vinden plaats zoals wonen, recreëren en werken. Daarvoor zijn kapitaalgoederen nodig zoals wegen, rioleringen, kunstwerken, openbaar groen, verlichting en gebouwen. De kwaliteit van deze kapitaalgoederen en het onderhoudsniveau ervan is in grote mate bepalend voor het voorzieningenniveau en uiteraard de (jaarlijkse) lasten. We streven hierbij naar een voldoende onderhoud van onze kapitaalgoederen.

Context en achtergronden

In het Coalitieprogramma 2018-2022 zijn onder meer de volgende onderwerpen opgenomen voor deze jaren die betrekking hebben op onze kapitaalgoederen:

- Reactivering van het Groen Structuurplan.
- Wateroverlast aanpakken in samenwerking met andere overheden en bewoners.
- Samen met Euregio Rijn-Waal het openbaar vervoer via Duitsland naar Nijmegen optimaal maken.
- De St. Jansgildestraat renoveren zodat deze ook voor voetgangers, welke minder goed ter been zijn, begaanbaar wordt.
- Een verkeerscirculatieplan voor het centrum van Didam opstellen.
- Een verkeerscirculatieplan opstellen voor 's-Heerenberg waarbij rekening gehouden wordt met de herinrichting van de Drieheuvelenweg en waarbij de 's-Heerenbergse bevolking vroegtijdig meegenomen wordt.
- Goede ontsluiting voor landbouwverkeer.

Kaderstellende beleidsnota's

- Het Coalitieprogramma 2018-2022.
- Nota reserves en voorzieningen 2018
- Budgetkader College 2017
- Beleidsplan wegen 2018-2021
- Beleidsplan civiele kunstwerken 2018-2023
- Beleidsplan openbare verlichting 2014-2018
- Groenstructuurplan 2011
- Nota kunstgrasvelden
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2020
- Integraal Verkeer en Vervoersplan (i-VVP)

Ontwikkelingen

Algemeen

In 2017 is het wegenbeleidsplan 2018 – 2021 door de raad vastgesteld. Hierin is de onderhoudsplanning opgenomen die is gebaseerd op het minimale onderhoudsniveau volgens de CROW-richtlijnen. Hierbij wordt eventuele aansprakelijkheid voorkomen.

Areaal wegennet

Onderdeel	Lengte (km)	Oppervlakte (m2)
Verharde wegen	358	
Onverharde wegen	51	
Fietspaden	53	
Asfaltverharding		1.023.237
Elementenverharding		1.429.476
Betonverharding		28.755
Onverhard/half verhard		160.218

Het gehele areaal aan wegen vertegenwoordigt een waarde, de vervangingswaarde. De vervangingswaarde geeft een globale indruk van de waarde van de verhardingen, ervan uitgaande dat het bestaande areaal opnieuw aangelegd zou moeten worden. De totale vervangingswaarde van alle verhardingen in beheer van de gemeente bedraagt rond de € 140.000.000 (140 miljoen euro).

Wegen

Om wegbeheer op een juiste manier te kunnen uitvoeren is het van belang om te weten wat het totaal te onderhouden areaal is, wat de technische kwaliteitstoestand daarvan is en hoeveel geld er nodig is om het areaal op het vastgestelde kwaliteitsniveau te houden. In het beleidsplan wegen is ook de invloed van het vastgestelde beeldkwaliteit verwerkt. Hierin worden de winkelgebieden en historisch centrum op beeldkwaliteit B onderhouden in plaats van alle overige gebieden op C-kwaliteit.

Om het aangegeven onderhoud mogelijk te maken bedraagt de jaarlijkse toevoeging aan de voorziening groot onderhoud wegen € 907.152,=.

De wegen worden eenmaal per twee jaar visueel geïnspecteerd volgens de CROW richtlijnen. Op basis van die inspectie wordt een actueel beeld verkregen van de conditie daarvan. Deze gegevens zijn het startpunt voor het opstellen en zo nodig bijstellen van een meerjarig onderhoudsplan. In 2018 zijn de wegen geïnspecteerd.

Kwaliteit

De meeste wegen binnen de gemeente Montferland verkeren in goede tot zeer goede staat. Bij asfaltverharding is dit bijna 78% en bij elementenverharding ongeveer 94%, in beide gevallen net boven het landelijk gemiddelde.

Verouderde verhardingen

De storting in de voorziening voorziet niet in het vervangen van verouderde verhardingen. Het wegennet is zodanig aan het verouderen dat het noodzakelijk is de verhardingsmaterialen (asfalt en elementen) te vervangen. In 2018 is hiermee begonnen en dat wordt de komende jaren voortgezet. Dit om ook in de toekomst de onderhoudskosten beheersbaar te kunnen houden en de aantrekkelijkheid van onze kernen goed te houden en achteruitgang in uitstraling en beleving te voorkomen. Jaarlijks is hiervoor € 530.000,= beschikbaar.

Bermen

Naast het maaien van de bermen is onderhoud van de bermen noodzakelijk. Hiermee wordt bedoeld het uitvullen van gaten, het verhogen of verlagen van de berm of andere reparaties. In het beleidsplan wegen is voorgesteld jaarlijks van circa 10 km weglengte de bermen aan te pakken. Hiermee wordt de veiligheid verbeterd en wordt schade aan de weg voorkomen. Kosten daarvoor waren eerder niet opgenomen in de toevoeging aan de voorziening. Vanaf 2018 is jaarlijks € 50.000 vanuit de voorziening budget beschikbaar voor het onderhoud aan de wegbermen.

Rioleringen

Algemeen

In 2015 is het GRP (Gemeentelijk Riolerings Plan) 2016 - 2020 vastgesteld. Dit plan is de basis voor het uitvoeren van de rioleringswerken en het onderhoud.

Areaal

Onderdeel	Lengte (km)	Aantal
Gemengde riolen	138.3	
Vuilwaterriolen (dwa)	101.4	
Regenwater riolen (rwa)	31,0	
Infiltratieriolen	33,4	
Kolken		12.503
Drukriolering	135.2	
Persleidingen	9,4	
Overstorten		36
Interne bergingen		1
Randvoorzieningen		10
Stelselgemalen		39
Pompunits drukriolering		596
Tunnelgemalen		2
Watarelementen/vijverpomp		1
Grondwatergemaal		1
IBA's		44
Wadi's		16
Retentievijvers		3
Groene bergingen		2

Afvalwaterinzameling is een wettelijke taak van de gemeente. Daar zijn de laatste decennia nieuwe taken bij gekomen. Tegenwoordig proberen gemeenten ook wateroverlast en vervuiling van onze oppervlaktewateren zo veel mogelijk te voorkomen, bewuster om te gaan met hemelwater en rekening te houden met verwachte klimaatveranderingen. De manier waarop Montferland deze taken wil uitvoeren staat in het GRP 2016 – 2021.

Om de voorzieningen die deel uit maken van het rioolstelsel goed te kunnen beheren moet duidelijk zijn welke voorzieningen er zijn en wat de technische staat is. Gemalen, randvoorzieningen, riool-overstorten en grondwaterpeilbuizen zijn aangesloten op het Regionaal Meetsysteem, waardoor automatisch actuele informatie beschikbaar is over de werking van de riolering, storingen en grondwaterstanden. Zo kan accuraat gereageerd in het geval van een storing.

Door middel van camera-inspecties wordt jaarlijks de kwaliteit van een deel van de vrijvervalriolering bepaald. Dit gebeurt op basis van de leeftijd van het betreffende riool. Aan de hand van deze inspecties, en inspecties uit het verleden, wordt met behulp van het rioolbeheersysteem een vervangingsplanning opgesteld.

Vermeld moet worden dat in het GRP 2016-2021 er wordt uitgegaan van risico-gestuurd beheer wat betekent vaker repareren en relinen en minder vervangen van rioolbuizen. Het opbreken van de weg is dan niet nodig.

De onderdelen van de drukriolering in het buitengebied zoals de pompen en gemalen worden onderhouden volgens de maatregelen die in het GRP staan vermeld. Naast het reguliere onderhoud worden onderdelen vervangen op basis van technische levensduur.

De komende planperiode wordt voor ruim € 3,8 miljoen geïnvesteerd in het verbeteren en vervangen van riolering. Voor het beheer en onderhouden van bestaande voorzieningen is jaarlijks bijna € 1,3 miljoen nodig. De inwoners van Montferland betalen de kosten voor de rioleringszorg via de rioolheffing.

Civieltechnische kunstwerken.

Algemeen

In 2018 is het beleidsplan civiele kunstwerken 2019-2023 vastgesteld.

Areaal

Onderdeel	Aantal
Bruggen	10
Tunnels	2
Viaducten	2
Vlonders	2
Duikers	3

Om de civiele kunstwerken veilig en beschikbaar te houden voor haar doel is het van belang om te weten wat het areaal is, wat de technische kwaliteitstoestand is en hoeveel geld er nodig is om dit te houden.

Door iedere vijf jaar een technische inspectie van de civiele kunstwerken uit te voeren wordt een actueel beeld verkregen van de conditie van de kunstwerken. Het beleidsplan is gebaseerd op de inspectie uitgevoerd in 2017 en de maatregelen hieruit voortvloeiend zijn de basis voor de benodigde financiële middelen de komende jaren.

Wegbeheerders hebben op grond van de Wegenwet de zorgplicht voor de civiele kunstwerken. Dit betekent dat zij ervoor moeten zorgen dat de kunstwerken in goede staat verkeren. Volgens artikel 6.174 van het Burgerlijk Wetboek is de wegbeheerder aansprakelijk voor het veroorzaken van schade als gevolg van mankementen aan het "geleverde product" civiele kunstwerk. Door de kunstwerken te inspecteren en de daaruit voortvloeiende maatregelen uit te voeren wordt voldaan aan deze zorgplicht.

De inspectie van 2017 heeft uitgewezen dat over het algemeen de kunstwerken binnen de gemeente Montferland in een redelijke staat verkeren. Het areaal is veilig voor de burgers en over het algemeen vertonen de kunstwerken vooral verouderingsdefecten.

In de periode 2019-2023 is de vervanging noodzakelijk van de houten fiets-/voetgangersbrug aan de Elsepasweg in 's-Heerenberg op basis van technische levensduur.

Om het aangegeven onderhoud en de vervanging mogelijk te maken bedraagt in de periode 2019 – 2023 de jaarlijkse toevoeging aan de voorziening groot onderhoud civiele kunstwerken € 19.000.

Groen

Algemeen

Het openbaar groen en de bomen worden met ingang van 1 januari 2017 onderhouden conform beeldkwaliteit. Dit na de vaststelling door de raad in 2014 waarbij het gewenste beeld van het groen in de diverse structuurgebieden (woonwijken, industrieterreinen, centra en buitengebied) is bepaald.

In praktische zin staan niet de frequenties en maatregelen van het beheer centraal maar de vooraf afgesproken beeldkwaliteit.

Areaal

Onderdeel	Oppervlak (m2)	Lengte (m)	Aantal
Bomen			18.500
Gazon	360.000		
Bermen	1.248.000		
Bodembedekkers	35.600		
Hagen		46.855	
Blokhagen		49.741	
Sierheesters	99.000		
Bosplantsoen + houtwal	300.000		
Bos	81.000		
Rozen	11.000		
Vaste planten + prairiebeplanting	13.000		
Bloembakken	4.000		

Openbaar groen

Naast het reguliere onderhoud wordt jaarlijks verouderd groen, groen dat 'op' is, vervangen door een nieuwe aanplant. Dit gebeurt nog niet planmatig. Een groenbeleidsplan met bijbehorend beheerplan wordt in 2019 ter besluitvorming aangeboden.

Bomen.

Naast het reguliere onderhoud dat aan de bomen wordt gepleegd worden ook boomstructuren vervangen. Dit zijn vaak verouderde boomstructuren of bomen die te groot zijn geworden voor hun groeiplaats.

Gemeenten moeten in het kader van de zorgplicht voor bomen een BVC-inspectie (boomveiligheidscontrole volgens de methode VTA (Visual Tree Assessment) uitvoeren.

In 2017 is hier een begin mee gemaakt. In een cyclus van 3 jaren worden alle bomen geïnspecteerd; attentie- en risico-bomen worden vaker gecontroleerd. Deze gegevens worden in het beheerpakket vastgelegd waarbij de onderhoudsmaatregel wordt bepaald.

Een bomenbeleidsplan wordt in 2019 ter besluitvorming aangeboden. Met het bijbehorende beheerplan worden de benodigde budgetten voor planmatig onderhoud en vervangingen definitief onderbouwd.

Een (financieel) risico wordt gevormd door ziektes. Specifieke ziekten aan bomen (o.a. de kastanje-, iep- en watermerkziekte) zijn moeilijk te beheersen en te genezen. Essentaksterfte is een boomziekte die vooral in het buitengebied voorkomt. Als een boom ziek wordt, is vaak een snelle verwijdering noodzakelijk.

De roetschorsziekte is een bijzonder ziekte omdat deze bij mensen longproblemen kan veroorzaken. De bestrijding van eikenprocessierups wordt jaarlijks uitgevoerd vanwege de volksgezondheid.

Openbare verlichting

In 2018 is het beleidsplan openbare verlichting 2018 – 2021 door de raad vastgesteld. Naast een aantal beleidsmatige keuzes is in dit plan ook het beheer geregeld.

Areaal

Onderdeel	Aantal
Lichtmasten	7.200
Armaturen	7.200

Jaarlijks worden masten van 40 jaar en ouder en armaturen van 20 jaar en ouder vervangen. Daarvoor worden stabiliteitsmetingen uitgevoerd om de sterkte van de lichtmasten te bepalen om zo na te gaan of vervanging ook daadwerkelijk nodig is.

Het beleid is er op gericht om een zo duurzaam mogelijk areaal aan lampen te hebben. Dit betekent toepassing van led lampen in het geval van nieuwe plaatsing en planmatig vervangen van aanwezige lampen door led. Doel is het terugbrengen van het totale energieverbruik van de openbare verlichting om zodoende een bijdrage te leveren aan de CO2 reductie.

Speelvoorzieningen.

In 2015 heeft de gemeenteraad het beleidsplan 'Spelen in Montferland' vastgesteld voor de periode 2015 – 2030. Hieraan gekoppeld is een beheerplan waarin het beheer en onderhoud planmatig is vertaald met de benodigde kosten. Ook de vervanging is in het beheerplan geregeld.

In het beleidsplan is er een verschuiving gaande naar avontuurlijke, toegankelijke en natuurlijke plekken (zoals Cool Nature), waarbij de speelplaatsen bewoners de mogelijkheid bieden om te spelen, te bewegen en elkaar te ontmoeten ongeacht de leeftijd (integraal spelen). Logisch gevolg hiervan is dat bestaande traditionele speellocaties voor een deel zullen verdwijnen.

Areaal

Kern	Aantal speellocaties
Azewijn	4
Beek	4
Braamt	2
Didam	31 (vijf verwijderd in 2018)
Kilder	3
Loil	2
Nieuw Dijk	2
's-Heerenberg	20 (vier verwijderd en drie vernieuwd in 2018)
Stokkum	2
Zeddum	3 (twee vernieuwd in 201)
Totaal	73

Volgens het Warenwetbesluit attractie en speeltoestellen (WAS) is de eigenaar/huurder van de grond onder het toestel verantwoordelijk voor de veiligheid. In de openbare ruimte is de gemeente in de regel beheerder van speeltoestellen of speelaanleidingen en dus verantwoordelijk voor het onderhoud.

In Montferland worden vier keer per jaar alle locaties bezocht voor een combinatie van het uitvoeren van een visuele inspectie van alle constructies, de ondergrond en de directe omgeving van het toestel. Klein onderhoud aan de speeltoestellen wordt direct uitgevoerd. De jaarlijkse technische inspectie van alle toestellen wordt uitgevoerd door een extern bedrijf. De registratie van de inspectie en het uitgevoerde kleine onderhoud wordt sinds 2015 in het gemeentelijke beheersysteem verwerkt.

Gegevens uit het digitale systeem in combinatie met de inspectiegegevens zijn de basis voor vervanging of opheffing toestellen en locaties.

Sportvelden

De gemeente heeft een aantal sportvelden en accommodaties in eigendom en voert het beheer en onderhoud daarop uit.

Areaal

Kern/accommodatie	Aantal voetbalvelden
Azewijn (Den Dam)	1
Lengel (VVL)	2
Braamt (St. Joris)	1
Stokkum	1
Kilder	1
Zeddam	2
's-Heerenberg (MVR)	2
Beek ('t Peeske)	2
Didam (DVC '26)	4
Nieuw Dijk (Sprinkhanen)	2
Loil	2

Naast het regulier en groot onderhoud dat jaarlijks op de natuurvelden wordt uitgevoerd, is renovatie soms nodig. In verband met gesprekken met verenigingen over bezuinigingen op het onderhoud en over mogelijke fusies van voetbalverenigingen zijn de renovaties voorlopig op "hold" gezet. Door extra aandacht aan regulier en groot onderhoud te schenken kunnen renovaties uitgesteld worden.

Bij de Kerntakendiscussie heeft u besloten tot een bezuiniging van € 200.000 op de voetbalaccommodaties ingaande 2018. Deze taakstelling is aan de voetbalvereniging opgelegd. In 2017 is na een tweetal moties van de gemeenteraad besloten de bezuiniging aan de verenigingen in 2020 in te laten gaan. Vanaf 2020 is deze bezuiniging van € 200.000 t.a.v. voetbalaccommodaties in de meerjarenbegroting ingeboekt. De verenigingen en de gemeente zijn in gesprek over de vraag op welke wijze de verenigingen invulling kunnen geven aan de bezuinigingsopdracht van de raad. Naast het proces van bezuinigingen speelt voor de verenigingen een proces van clustering en spreiding van voorzieningen. Ook dit proces vergt meerdere jaren, maar op een tweetal sportparken zijn 5 verenigingen voornemens om al per medio 2019 als twee nieuwe verenigingen verder te gaan.

Dit vraagt om aanpassingen middels investering in kunstgras, inrichtingselementen, gebouwen en de ruimte om het sportpark heen (parkeerplekken).

Gemeentelijke gebouwen

In 2019 zal de nieuwe 3-jaarlijkse inspectie van het gemeentelijk vastgoed plaats vinden (in verband met personele wisselingen is de inspectie een jaar doorgeschoven) . Dit zal dan leiden tot een nieuwe bijgestelde Meerjaren Onderhoudsplanning. Het voormalige politiebureau aan het Stadsplein 71 in 's-Heerenberg is vorig jaar verkocht. De restauratie van 't Neije Raethuys wordt in het laatste kwartaal van 2018 afgerond. Het gemeenschapshuis de Meikever is per 1 mei 2018 verkocht aan de Stichting Dorpsvoorziening Nieuw-Dijk. In het kader van de verduurzaming van het vastgoed is het Willem van de Berghcentrum voorzien van zonnepanelen. De Antoniuschool in Nieuw-Dijk is gesloopt. De locatie is in ontwikkeling.

Uitgaven onderhoud kapitaalgoederen

De totale uitgaven voor het onderhoud van de verschillende soorten kapitaalgoederen worden in de begroting geraamd op:

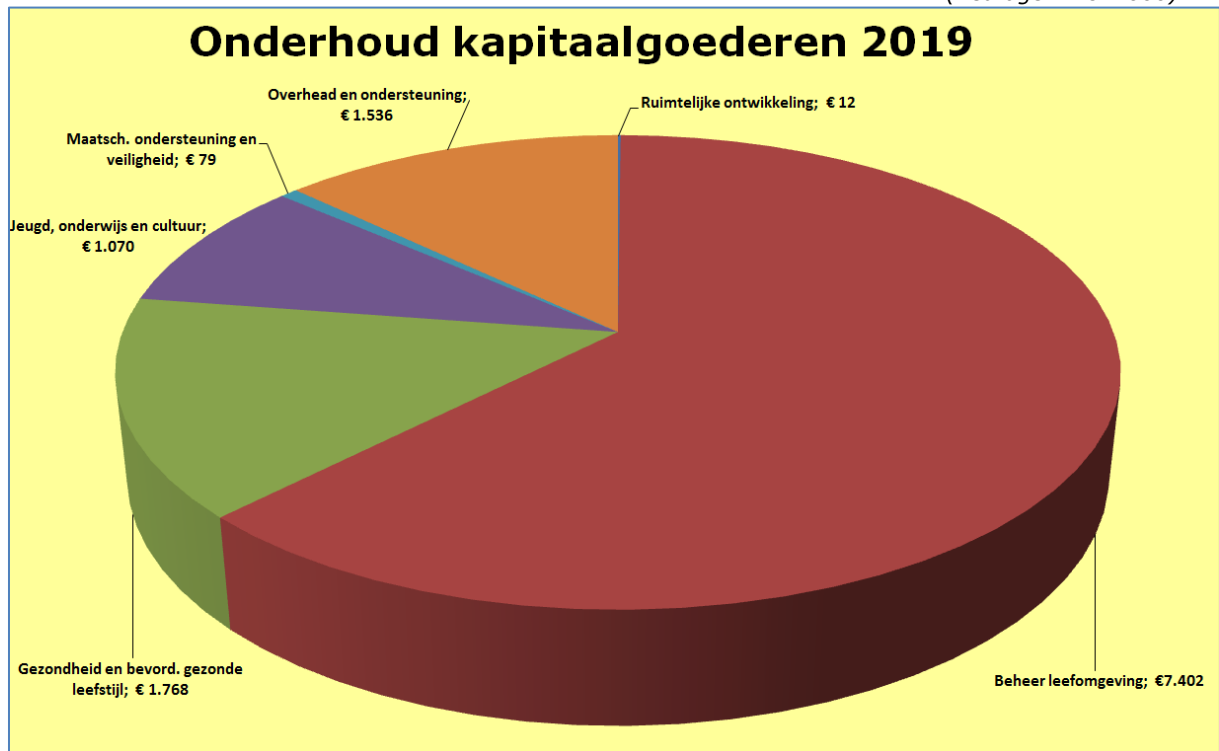
(Bedragen x € 1.000,--)

Programma/product	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Overige gronden (niet in exploitatie)	14	12	12	12	12
Ruimtelijke ontwikkeling	14	12	12	12	12
Groenvoorzieningen	2.358	1.973	2.093	2.093	2.093
Openbare verlichting	435	441	441	441	441
Riolering	2.903	2.976	3.284	3.479	3.139
Wegen, straten en pleinen	1.966	2.012	2.307	2.571	2.269
Beheer leefomgeving	7.662	7.402	8.125	8.585	7.943
Groene sportvelden en terreinen	433	454	447	445	416
Sportaccommodaties	1.395	1.313	1.246	1.243	1.311
Gezondheid en bevord. gezonde leefstijl	1.829	1.768	1.693	1.688	1.727
Accommodatiebeheer	1.312	334	334	334	334
Bibliotheek Montferland	720	737	737	737	737
Jeugd, onderwijs en cultuur	2.032	1.070	1.070	1.070	1.070
Brandweezorg	104	79	169	171	79
Maatsch. ondersteuning en veiligheid	104	79	169	171	79
Huisvesting	1.459	1.392	1.372	1.367	1.382
Beheer ov. gebouwen en gronden	256	144	143	143	143
Overhead en ondersteuning	1.715	1.536	1.515	1.509	1.525
Totaal	13.356	11.868	12.584	13.035	12.357

Dit geeft voor het jaar 2019 de volgende verdeling.

(Bedragen x € 1.000)

C. Financiering

Missie

Voor de uitvoering van de programma's zijn financiële middelen nodig. De treasuryfunctie omvat het sturen en beheersen van, het verantwoording afleggen over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Binnen de treasuryfunctie wordt gestreefd naar beperking van de financiële risico's en de daaraan verbonden lasten.

Context en achtergronden

De missie en doelstellingen van het financieringsbeleid zijn vastgelegd in het treasurystatuut. De wettelijke basis ligt vast in de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO). Naar aanleiding van de financiële crisis zijn begin 2009 de eisen verscherpt. Verdere regels met betrekking tot de treasury zijn vastgelegd in de financiële verordening (ex art. 212 Gemeentewet).

Eind 2013 is de wet Schatkistbankieren in werking getreden, die de gemeente verplicht om overtollige geldmiddelen, rekening houdend met een doelmatigheidsdrempel, te beleggen in de schatkist dan wel uit te zetten bij andere overheidsinstellingen (gemeenten, provincies, etc.). Tevens is eind 2013 de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet HOF) in werking getreden. De wet HOF is een nadere uitwerking van de Europese afspraken over de beperking van het EMU-saldo (3% Bruto Binnenlands Product). Het gemeentelijk aandeel, voor alle gemeenten tezamen, is 0,32% BBP.

Het netto-financieringssaldo van alle gemeenten bij elkaar mag in een jaar niet boven dit plafond uitkomen. Indien decentrale overheden de afgesproken norm structureel overschrijden en het niet mogelijk blijkt met elkaar passende maatregelen af te spreken om terug te keren naar het verbeterpad, kan het kabinet maatregelen nemen. Wel is er op basis van het macroplafond voor het financieringstekort van alle gemeenten een referentiewaarde per gemeente vastgesteld. Op individuele overschrijdingen van die referentiewaarde staat geen directe sanctie.

Kaderstellende (beleids) nota's

- Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO)
- Wet Houdbare Overheidsfinanciën
- Wet Schatkistbankieren
- Financiële verordening (ex art. 212 Gemeentewet)
- Treasurystatuut 2016

Ontwikkelingen

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op:

- Renteontwikkeling
- Financieringsbehoefte
- Kasgeldlimiet
- Renterisiconorm
- Overige risico's

a. Renteontwikkeling

Mede als gevolg van de financiële crisis zien we in de afgelopen jaren een historisch laag renteniveau, waarbij de rente voor kortlopende leningen nog steeds aanzienlijk lager is dan de rente van langlopende leningen. Voor de rest van 2018 is hier geen grote verandering meer te verwachten, mede gelet op het feit dat het ruime beleid van de ECB ter stimulering van de economie slechts geleidelijk wordt afgebouwd. Daarbij zien we een zeer geleidelijke toename van de inflatie, die in de ogen van de ECB zou moeten uitkomen op ca. 2%. Voor de middellange termijn is daarvan een opwaartse druk op de rentetarieven te verwachten. In de 1e helft van 2018 is de langlopende rente voor gemeenten geleidelijk opgelopen naar 1% (15-jr. leningen) tot 1,5% (30 jr. leningen). Echter aan die stijging lijkt voor dit moment (juli 2018) voorlopig een einde te zijn gekomen. Voor 2019 gaan we toch uit van een zeer geleidelijk verder oplopende rente. Deze zal echter nog onder het rentetarief voor langlopende geldleningen van 2% blijven, waarmee wordt gerekend bij nieuwe investeringen.

Bij de verdere noodzakelijke financiering zullen we, bij de huidige rentestructuur, tot het bedrag van de kasgeldlimiet kiezen voor kortlopende financiering.

Bij vaste financiering zullen we, gelet op de genoemde discrepantie in termijnen van afschrijving versus aflossing kiezen voor leningen met langere looptijden. Daarbij is ook van belang dat de rente zich nog steeds op een historisch laag niveau bevindt. Daarmee wordt voor langere tijd zekerheid gegeven over de rentelasten.

Wijze van financiering	Rente	Toelichting
Rente rekening-courant	2,45%	BNG rekening-courant
Rente kasgeldleningen	0,0% tot 0,25%	BNG kasgeldlening 1 tot 12 maanden
Rente op te nemen vaste geldlening	1,40%	BNG lening met looptijd 20 jaar vast

Voor 2019 worden verder geen significante ontwikkelingen verwacht.

b. Financieringsbehoefte

In het voorjaar van 2018 is een geldlening van € 10 miljoen vervallen. Gelet op de huidige ontwikkeling van de liquiditeiten leidt dit nog in 2018 tot herfinanciering. Ook de investeringen leiden tot een aanvullende financieringsbehoefte. Uit de grondexploitatie verwachten we voor 2018 nog een positieve bijdrage aan de financieringspositie. Door de verbeterde economische situatie is er een toename van de investeringsbereidheid van het bedrijfsleven. Autonom is er een voortdurende financieringsbehoefte door een verschil tussen de gemiddelde afschrijvingstermijn en de gemiddelde resterende looptijd van de opgenomen financieringsmiddelen. Per saldo wordt voor 2019 een lichte verbetering van de financieringspositie verwacht.

c. Kasgeldnorm

De Wet FIDO (Wet Financiering Decentrale Overheden) geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties. De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2019 vastgesteld op 8,5% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Montferland voor het jaar 2019 heeft een omvang van € 87,1 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit € 7,4 miljoen. Het Rijk geeft gemeenten voldoende ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2).

De gemeente Montferland stuurt erop onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

d. Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.

Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een aanvaardbaar niveau. Bij een goed (gelijkmatig) opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.

In de Wet FIDO is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan.

Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Montferland de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. In Montferland ligt de omvang van de totale leningenportefeuille (€ 70 miljoen) op ongeveer 81% van het lastentotaal van de begroting (€ 87,1 miljoen). De renterisiconorm is € 17,4 miljoen, hetgeen betekent dat in principe ongeveer 24,8 % van de leningenportefeuille mag worden geherfinancierd. Dat betekent weer dat de gemiddelde looptijd van de aan te trekken leningen niet korter mag zijn dan vijf jaar.

Bedragen x € 1.000

	2019	2020	2021	2022
Renteherziening op vaste schuld o/g				
Renteherziening op vaste schuld u/g				
Netto renteherziening op vaste schuld (1a-1b)				
Te betalen aflossingen	7.361	7.369	6.378	5.887
Te ontvangen aflossingen	205	214	222	231
Herfinanciering (2a-2b)	7.156	7.155	6.156	5.656
Renterisico op vaste schuld (1+2)	7.156	7.155	6.156	5.656
Begrotingdtotaal	87.104	85.562	85.813	86.071
Het vastgesteld percentage	20	20	20	20
Renterisico norm	17.421	17.112	17.163	17.214
Toets renterisico norm				
Renterisico norm (4)	17.421	17.112	17.163	17.214
Renterisico op vaste schuld (3)	7.156	7.155	6.156	5.656
Ruimte onder renterisiconorm	10.265	9.957	11.007	11.558
Overschrijding renterisiconorm				

e. Overige risico's

Schatkistbankieren

In het najaar van 2013 is voor gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren ingevoerd. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Montferland bedraagt de drempelwaarde € 0,6 miljoen. Tegen deze drempelwaarde moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet. Binnen de treasuryfunctie wordt erop gestuurd dat de drempelwaarde niet wordt overschreden en dat de gemeente dus geen of heel beperkt financiële middelen hoeft te stallen bij het Rijk. Bij de controle van de jaarrekening zal de accountant de verplichting tot schatkistbankieren meenemen.

Overig

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (alleen leningen in euro's) is er binnen de gemeente Montferland geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

D. Bedrijfsvoering

Inleiding

Ingaande de begroting 2017 is op grond van de gewijzigde voorschriften het "Overzicht overhead, ondersteuning organisatie en bestuur" een verplicht onderdeel van de programmabegroting. Hierin is een fors deel van de kosten van bedrijfsvoering opgenomen. In dit kader is de paragraaf bedrijfsvoering teruggebracht tot de kern.

Formatie en budget ambtelijke organisatie

De omvang van het salarisbudget en de formatie van de gehele ambtelijke organisatie is:

<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Formatie en budget ambtelijke organisatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijz. 2018	Begroting 2019
<i>Budgetten (x € 1.000):</i>			
salariskosten eigen personeel	17.449	19.403	20.837
kosten inhuur tijdelijk/extern personeel	2.053	1.192	855
	19.502	20.595	21.692
Formatie in fulltime eenheden (fte's):			
vast	260	302	306

Vaste formatie en loonkosten nemen toe. Dit wordt nagenoeg in z'n geheel veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- In verband met de transities is de organisatie ingaande 2015 aangepast om de nieuwe taken adequaat uit te voeren. De invulling en bezetting van de taken is een geleidelijk proces dat zich over meerdere jaren uitspreid. Aanvankelijk is een deel van het werk uitgevoerd door ingehuurde dan wel bij de gemeente gedetacheerde krachten.
- Per 1 januari 2018 is de zgn. Groenploeg van Laborijn, voorheen op detacheringbasis, in dienst getreden.

Tegenover bovenstaande toenames van vaste loonkosten staan dus verlagingen van externe kosten:

- Uitbreiding formatie ter uitvoering maatregelen uit het Coalitieakkoord.

De raming van de loonkosten is nog gebaseerd op het akkoord CAO Gemeenten met een looptijd van 1 mei 2017 tot 1 januari 2019. Voor 2019 is verder uitgegaan van een stijging met 3% (premiestijgingen, nieuwe cao). Dit percentage is cf. de ramingen van het Centraal Planbureau.

Apparaatskosten

De apparaatskosten zijn alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur. De kosten eigen personeel bestaan uit de salariskosten (zie vorige tabel) en overige personeelskosten zoals kosten voor opleiding, bedrijfsgezondheidszorg, dienstkleding, enzovoort.

<i>Bedragen x € 1.000</i>			
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018 na wijz.	Begroting 2019
• kosten eigen personeel	17.743	19.403	20.837
• kosten externe inhuur	1.867	1.192	855
• ICT-kosten	1.771	1.705	1.827
• huisvestingskosten	1.404	1.422	1.355
• facilitaire kosten	284	278	326
• tractiekosten	367	449	431
• overige organisatiekosten	301	363	542
	23.879	24.822	26.173

Verdieping van enkele onderwerpen

Benchmark ambtelijk organisatie

Om de drie á vier jaar nemen we deel aan de benchmark ambtelijke organisatie gemeenten van Berenschot. De laatste deelname dateert van 2014. Nu de nieuwe taken van de transitie in het Sociaal Domein in de organisatie zijn ingedaald inclusief de bemensing van de functies, wordt de benchmark in het vierde kwartaal van 2018 uitgevoerd. De benchmark van Berenschot gaat uit van de apparaatskosten. Naast inzicht in deze kosten en de werklustbepalende indicatoren al ook feitelijke output van de gemeente geeft het ook inzicht in de formatie van zowel het primaire proces als de overhead.

Integriteit

In 2018 heeft het onderwerp integriteit volop in de schijnwerpers gestaan. Binnen de diverse ambtelijke gremia is er veel aandacht besteed om de bewustwording rondom dit onderwerp te activeren en te vergroten. In 2019 zal er verder worden ingezet op de bewustwording van dit onderwerp zowel ambtelijk als bestuurlijk. Iedereen moet er namelijk zonder meer van uit kunnen gaan dat de gemeente betrouwbaar en integer is. Dat is ook van belang bij de aanpak van ondermijning (zie hierna).

- Gedragscode integriteit raadsleden, raadscommissieleden niet zijnde raadslid, wethouders en burgemeester van de gemeente Montferland;
- Protocol bij (een vermoeden van een) integriteitsschending raadsleden, raadscommissieleden niet zijnde raadslid, wethouders en burgemeester gemeente Montferland;
- Gedragscode integriteit medewerkers gemeente Montferland;
- Beleidsregels integriteit ambtelijke organisatie gemeente Montferland;
- Regeling melden van (het vermoeden van) een misstand en/of schending integriteit.

Ondermijning is infiltratie van de (criminele) onderwereld in het lokaal bestuur en andere vitale sectoren in de samenleving. Montferland neemt daarom actief deel aan het programma Ondermijning van het RIEC. In de aanpak van de verschillende uitingsvormen van ondermijning zijn bestuurlijke instrumenten natuurlijk onmisbaar. De Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Wet Bibob) is een instrument waarmee ondermijnende activiteiten kan worden voorkomen. Het college heeft medio 2017 nieuw en actueel Bibob-beleid vastgesteld.

Accountantscontrole en (verbijzonderde) interne controle

De berichtgeving over de vernieuwing van de accountantscontrole bij de gemeenten lijkt evenals vorig jaar verstomd. Aangekondigd is dat een aantal aspecten met betrekking tot de accountantscontrole aangepast worden, zoals:

- het invoeren van een eigen verantwoordingsrapportage van het college over de financiële rechtmatigheid in de jaarrekening, en
- opstellen van een specifieke interpretatie voor decentrale overheden van de accountantscontrolestandaarden.

De VNG werkt samen met de NBA aan de vernieuwde interne en externe controleaanpak. Dit moet leiden tot een efficiënter controleproces, onder meer door gebruik van nieuwe technieken en duidelijke keuzes door gemeenten om 'in control' te zijn op het gebied van gemeentelijke bedrijfsvoering.

Het proces aanbesteding van de jaarrekening 2018 en verder is inmiddels in gang gezet. Zoals te doen gebruikelijk zal de Auditcommissie een belangrijke rol spelen in dit proces.

Inkoop

Op 24 oktober 2017 heeft het college het "inkoop- en aanbestedingsbeleid gemeente Montferland 2017, tezamen met de klachtenregeling voor ondernemers" vastgesteld.

Informatiebeveiliging

Bij nieuwe ontwikkelingen van processen of informatiesystemen is het cruciaal dat informatieveiligheid de juiste aandacht krijgt en de risico's gemitigeerd worden. Tevens heeft de komst van de AVG wetgeving de focus gericht op de juiste omgang met persoonsgegevens en het begrip Privacy nieuw leven ingeblazen.

Om verdere invulling te geven aan Informatieveiligheid heeft de gemeente in 2018 de rollen van CISO (Chief Information Security Officer) en FG (Functionaris Gegevensbescherming) structureel ingevuld. Daarnaast is de organisatie van de Informatieveiligheid vormgegeven door de opzet van de "Governance Informatieveiligheid" en de "Expertisegroep Privacy". Hierin zijn contactpersonen van diverse afdelingen vertegenwoordigd. Op deze manier is de organisatie breder betrokken en groeit de bewustwording rondom veiligheid van informatie.

Voor de verantwoording van de gemeente over de kwaliteit van de Informatieveiligheid is in 2017 voor de eerste keer ervaring opgedaan met de ENSIA methodiek (Eenduidige Normatiek Single Information Audit). Met ENSIA wordt de verantwoording over BRP, PUN, SUWI, BAG, BGT en DigiD gebundeld. Ook de normen uit de BIG (Baseline Informatieveiligheid Gemeenten) worden hiermee getoetst. Bovendien sluit hiermee de horizontale verantwoording over informatieveiligheid aan op de gemeentelijke planning en control cyclus. Inmiddels heeft de externe auditor de ENSIA cyclus over 2017 positief beoordeeld en wordt gewerkt aan de structurele inbedding van de systematiek over 2018 en 2019.

De gemeente volgt via de Informatiebeveiligingsdienst (IBD) van de VNG de landelijke ontwikkelingen op het gebied van Informatieveiligheid. Daarnaast fungeert de Functionaris Gegevensbescherming als linking-pin met de Autoriteit Persoonsgegevens.

In 2019 zal speciale aandacht uitgaan naar de mogelijkheden en risico's van de inzet van Business Intelligence tools en de komst van de E-privacy verordening die naar verwachting medio 2019 van kracht wordt.

Prestatiegegevens / indicatoren	Jaarrekening 2017	Begroting na wijz. 2018	Begroting 2019
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	7,4 fte	8,48	8,46
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	7,2 fte	-	-
Apparaatskosten per inwoner	€ 676	€ 670	€ 724
Externe inhuur (% van totale loonsom + totale kosten inhuur externen)	11%	6%	4%
Overhead (% van totale lasten)	11,4%	11,9%	12,6%
Ziekteverzuim	4,7%	< 4%	< 4%
Factuurbetaling binnen 2 weken	80%	75%	75%
Uitstroom medewerkers (alleen bij jaarrekening)	9	-	-
Doorstroom medewerkers (idem)	5	-	-
Instroom medewerkers (idem)	28	-	-

E. Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn, volgens artikel 1 Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), die partijen (privaat- of publiekrechtelijk) waarin een gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft. Van een financieel belang is sprake indien aan de verbonden partij een bedrag beschikbaar is gesteld dat niet verhaalbaar is wanneer de partij failliet gaat of wanneer de gemeente aansprakelijk is voor een bepaald bedrag in de situatie dat de verbonden partij zijn verplichtingen jegens derden niet nakomt. Van een bestuurlijk belang is sprake indien een wethouder, raadslid of ambtenaar van de gemeente namens de gemeente plaatsneemt in het bestuur van de verbonden partij of namens de gemeente stemt in bijvoorbeeld een aandeelhoudersvergadering.

Opdrachtgever en eigenaar

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen namelijk de rol van opdrachtgever en de rol van eigenaar.

- *opdrachtgever*: de gemeente is afnemer/*opdrachtgever* van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten, is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Vaak gaat dit in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen met daarnaast een aanvullend (maatwerk) pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken;
- *eigenaar*: in de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede *eigenaar* van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De rol van eigenaar richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerking)organisatie.

Het is belangrijk dat de (beleids)doelstellingen van de gemeente ook via de verbonden partijen worden gerealiseerd. De gemeente zelf houdt uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor het realiseren van de beoogde doelstellingen van de programma's in de begroting. In de programma's is al aangegeven welke bijdrage een verbonden partij hieraan levert. Telkens moet worden beoordeeld of een taak wordt uitgevoerd zoals de gemeente dat voor ogen staat en of er voldoende inhoudelijk en financieel toezicht is op het uitvoeren van deze taak.

Kaders

De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) is er ook op gericht de invloed van de raad op het samenwerkingsverband sterk te maken. Enkele belangrijke punten zijn:

- De algemene en financiële kaders voor het volgende begrotingsjaar moeten door het samenwerkingsverband uiterlijk vóór 15 april aangeboden worden aan de raden van de deelnemers (artikel 34b Wgr). Voor de gemeente Montferland betekent dit dat deze informatie beschikbaar tijdens de behandeling van de Kadernota;
- De jaarrekening en het verslag van de accountant moet eveneens uiterlijk 15 april worden aangeboden aan de raad;
- De termijn waarbinnen de raad een zienswijze kan indienen op de ontwerpbegroting van een samenwerkingsverband is acht weken. De vastgestelde begroting van het samenwerkingsverband moet daarom uiterlijk 1 augustus toegezonden worden aan de provincie. In de praktijk betekent dit overigens dat in verband met het zomerreces dat de huidige termijn van 6 weken uitgangspunt blijft;
- Lokale rekenkamers en rekenkamercommissies kunnen ook onderzoek doen bij samenwerkingsverbanden die op grond van de Wgr zijn ingesteld;
- Een bestuur van een samenwerkingsverband kan de overgedragen bevoegdheden niet zelf uitbreiden;
- Bij een openbaar lichaam dat uitsluitend is ingesteld door de raad, is het niet toegestaan dat leden van het college zitting nemen in het algemeen bestuur;
- Een nieuwe samenwerkingsvorm is ingevoerd: de bedrijfsvoeringsorganisatie (BVO).

In het Coalitieprogramma 2018-2022 is o.a. voor het samenwerken in gemeenschappelijke regelingen en/of andere samenwerkingsverbanden een aantal uitgangspunten opgenomen namelijk: de oriëntatie van de inwoners is leidend, helder, de te leveren resultaten moeten transparant en navolgbaar zijn met duidelijke prestatieafspraken en een zo hoog mogelijk democratische legitimiteit. Wij willen u in 2019 een nieuwe nota Verbonden Partijen, de huidige stamt uit 2012, aanbieden waarin die uitgangspunten zijn uitgewerkt.

Indexeringsmethodiek begroting gemeenschappelijke regelingen

De Achterhoekse gemeenten passen één gemeenschappelijk systeem van indexering voor de begroting van de gemeenschappelijke regelingen toe. Als norm voor de beoordeling passen we de prijsontwikkeling van het bruto binnenlands product toe. Deze prijsontwikkeling wordt ook gebruikt bij de basisindexatie van het gemeentefonds en wordt in de circulaire van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gepubliceerd.

De prijsontwikkeling van het bruto binnenlands product voor het jaar 2019 is geraamd op 1,60%. Deze raming is, aldus de septembercirculaire 2017, gebaseerd op de geactualiseerde middellange termijn raming 2019-2022 van het Centraal Plan Bureau.

Dit betekent dat de gemeentelijke bijdrage voor 2019 maximaal met genoemde percentage mag stijgen ten opzichte van die van 2018.

Procedure zienswijzen begrotingen gemeenschappelijke regelingen

Bij alle gemeenschappelijke regelingen stelt het algemeen bestuur de begroting vast. College en gemeenteraad hebben vooraf de mogelijkheid een zienswijze op de begroting te geven. De procedures van de diverse gemeenschappelijke regelingen lopen, ondanks de verruiming, qua tijdsperiode niet parallel aan elkaar en aan die van de reguliere besluitvormingsprocedure van de gemeenteraad. Er is daarom een extra raadsvergadering medio juni gepland met een specifieke advies- en besluitvormingsprocedure. In deze procedure adviseert de Auditcommissie de gemeenteraad een zienswijze in te dienen of niet en of daarvoor de extra geplande raadsvergadering daarvoor gebruikt moet worden.

De Auditcommissie en uiteindelijk de gemeenteraad doen dit op basis van een door het college vastgestelde notitie waarin kort en bondig geïnformeerd wordt over:

- belangrijke beleidsinhoudelijke ontwikkelingen die aanleidingen geven tot aanpassing van de koers van de regeling
- de gevolgen voor de financiën en/of financiële bijdrage
- financiële kerngegevens als verdeelsleutel financiële bijdrage, het bedrag per eenheid en het totaal, de reserve- en schuldpositie en de risico's en de beheersing daarvan
- concept advies zienswijze.

Voor de begrotingen 2019 zijn geen zienswijzen ingediend.

Bestuurlijk belang - bezetting bestuurszetels

De benoeming van een bestuurslid kan een bevoegdheid van de raad (raadsregeling) zijn of van het college (collegeregeling).

Gemeenschappelijke regelingen	Programma	Burgemeester de Baat	Wethouder Som	Wethouder Sinderdick	Wethouder van Leeuwen	Wethouder Gerritsen	Wethouder Mijnen	Raadslid
Regio Arnhem Nijmegen (C)	1,2 en 4	bestuur	pfo economie		pfo mobiliteit en pfo duurzaamheid	pfo wonen		
Euregio Rijn-Waal (R)	1	lid euregioraad	plv lid euregioraad					euregioraad 2 leden + 2 plv leden
Euregio Gronau (R)	1							AB 3 leden + 1 plv lid
Omgevingsdienst Achterhoek (C)	3				plv AB	AB+DB		
Reinigingsdienst de Liemers (R)	3				plv AB	AB+DB		AB 3 leden + 3 plv leden
Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen (C)	3 en 7			plv bestuur	bestuur			
GGD Gelre IJssel (C)	5 en 6			AB			plv AB	
Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (C)	6	AB en BC					plv AB	

Gemeenschappelijke regelingen	Programma	Burgemeester de Baat	Wethouder Som	Wethouder Sinderdick	Wethouder van Leeuwen	Wethouder Gerritsen	Wethouder Mijnen	Raadslid
Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers (C)	6		plv AB				AB	
Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland (C)	7	AB				plv AB		
Laborijn (C)	8		AB+DB	AB			plv AB	
Stadsbank Oost Nederland (C)	8		plv AB	AB+DB				
Vennootschappen en coöperaties								
Alliander (C)	Alg		AA	plv AA				
Vitens (C)	Alg		AA	plv AA				
Bank Nederlandse Gemeenten (C)	Alg		AA	plv AA				
CV AGEM (C)	3				AL	plv AL		
NV Cultuur Centrum Amphion (C)	6		plv GV				GV	
Overige								
Samenwerkingsovereenkomst West Achterhoek (C)	4					stuurgroep		

Legenda

AA	afgevaardigde algemene aandeelhoudersvergadering
AB	algemeen bestuur
AL	afgevaardigde algemene ledenvergadering
BC	bestuurscommissie
(C)	benoemd door het college
DB	dagelijks bestuur
(R)	benoemd door de raad
GV	gemeentelijk vertegenwoordiger
plv	plaatsvervangend

Financieel belang – financiële kerngegevens

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijk Orgaan Regio Arnhem Nijmegen gevestigd te Arnhem			
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen bij op basis van het aantal inwoners (per 1 januari voorgaand kalenderjaar).		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 58.194	€ 10.528 -	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 58.194	€ 10.528 -	€ 0
- eigen vermogen	€ 0	€ 58.194	€ 0
- vreemd vermogen	€ 0	€ 0	€ 0
- oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.
- bijdrage per inwoner	€ 1,50	€ 1,50	€ 1,88
- idem totaal	€ 52.728	€ 52.761	€ 20.665
Risico's	Er kan nog geen nauwkeurig financieel beeld gegeven worden. Een evaluatie is nog gaande. Eind van dit jaar zal dan ook pas een doorkijk mogelijk zijn van na 2018.		

Euregio Rijn-Waal gevestigd te Kleve (Duitsland)			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is gebaseerd op het aantal inwoners.		
	Jaarrekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
- saldo van baten en lasten	€ 45	€ 9.429	€ 3.906
- eigen vermogen	€ 1.315.072	€ 1.307.696	n.v.t.
- vreemd vermogen	€ 1.202.609	n.v.t.	n.v.t.
- oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
- bijdrage per inwoner			
- idem totaal	€ 7.200	€ 7.200	€ 7.200
Risico's	Geen informatie.		

Euregio gevestigd te Gronau (Duitsland)			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemers is gebaseerd op het aantal inwoners.		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2018
- saldo van baten en laste1.202.609n	€ 1.307.696	€ 299.570	€ 49.269
- eigen vermogen	€ 0	€ 1.307.696	€ 1.123.936
- vreemd vermogen	€ 35.629.718	€ 47.295.495	

Euregio gevestigd te Gronau (Duitsland)			
- bijdrage per inwoner[1]	€ 0,29 minus 10%	€ 0,29 minus 10%	€ 0,29 minus 10%
- idem totaal	€ 9.174	€ 9.180	€ 9.218
Risico's	De financiële risico's zijn geïnventariseerd met behulp van een risicotabel. Hieruit blijkt dat de risico's matig zijn en zich beperken tot personeelskosten en financiële afwikkeling van Interreg IV A-projecten van circa € 2,1 miljoen. Vanaf 2019 wordt er van uitgegaan dat de INTERREG projecten UNLOCK en Grenzeloze Toeristische Innovatie zijn beëindigd en dat er geen vervolgprojecten zijn. Om een sluitende begroting met een gelijkblijvend niveau van de lidmaatschapsbijdrage te kunnen presenteren, moet bijzonder aandacht worden gelegd bij het afslanken van het algemeen bedrijfsbeheer.		

[1] Omdat de gemeente Montferland deelneemt aan twee Euregio 's ontvangen we een korting van 10% op de inwonersbijdrage.

Omgevingsdienst Achterhoek gevestigd te Hengelo (Gld)			
Financieel belang	Met ingang van 2017 is er sprake van outputfinanciering op basis van af te nemen / afgenomen diensten.		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 345.398	€ 931.774 -	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 667.439	€ 96.831 -	€ 0
- eigen vermogen	€ 300.309	€ 162.142	€ 66.000
- vreemd vermogen	€ 370.935	€ 359.168	€ 359.000
- oordeel accountant	Goedkeurend	nog niet bekend	n.v.t.
- overige bijdragen	€ 316.548	€ 224.826	€ 236.132
Risico's	De ODA heeft de geïnventariseerd en berekende risico's ultimo 2017 transparant weergegeven. Deze risico's zijn grotendeels normale bedrijfsrisico's. De ratio weerstandsvermogen is 1,11 en is voldoende (2016 nog 0,92 zijnde matig). Door diverse oorzaken kan het volume van door de gemeente af te nemen / afgenomen producten/diensten van de ODA groter uitvallen dan ingeschat. Hierdoor ontstaat bij de huidige outputfinanciering het risico van (achteraf) bijbetalen door de gemeente.		

Reinigingsdienst de Liemers gevestigd te Zevenaar			
Financieel belang	De kosten van de RDL worden toegerekend op basis van nacalculatie. De kosten in de begroting vormen de basis voor de voorschotten die de gemeenten Montferland en Zevenaar betalen, de uiteindelijke afrekening volgt op grond van de jaarrekening.		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 44.967	€ 0	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
- eigen vermogen	€ 0	€ 0	€ 0
- vreemd vermogen	€ 0	€ 0	€ 0
- oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.

Reinigingsdienst de Liemers gevestigd te Zevenaar			
- bijdrage totaal	€ 1.200.645	€ 1.300.675	€ 1.316.063
Risico's	De RDL is een puur uitvoerende regeling. De lasten en baten zijn daardoor zeer nauwkeurig te ramen en vast te stellen. Een exploitatieoverschot of -tekort wordt verrekend met de deelnemende gemeenten. De regeling beschikt daarom niet over een algemene reserve. De vaste activa zijn gefinancierd via een rekening-courant van de gemeente Zevenaar en banksaldi ; eind 2017 is de boekwaarde circa € 1.413.000.		

Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen			
Financieel belang	De kosten worden jaarlijks verdeeld: <ul style="list-style-type: none"> · Organisatie o.b.v. van aantal inwoners met een drempelbedrag van € 5.000 per deelnemer · Regiecentrale, vraagafhankelijk vervoer o.b.v. gebruik en route gebonden vervoer een vaste vergoeding en o.b.v. gebruik · Vervoer o.b.v. gebruik 		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
- eigen vermogen	€ 19.004 -	€ 90.815	n.v.t.
- vreemd vermogen	€ 0	€ 0	n.v.t.
- oordeel accountant		nog niet bekend	n.v.t.
- bijdrage totaal	€ 161.787	€ 494.952	€ 606.324
Risico's	De afbouw van de provinciale subsidie gaat sneller dan de verlaging van kosten door samenwerking binnen de vervoersorganisatie. De discussie over de verdeelsleutel van de kosten en het ontbreken van ervaringsgegevens van het volledige vervoerpakket veroorzaken een gebrek aan inzicht in de feitelijk kosten en de ontwikkeling daarvan. De vervoersorganisatie is een zuivere bedrijfsvoeringsregeling. Alle kosten en risico's zijn daarom voor rekening van de deelnemende gemeenten.		

GGD Noord- en Oost-Gelderland gevestigd te Apeldoorn			
Financieel belang	De indeling van de GGD-taken is: <ul style="list-style-type: none"> A. Wettelijke GGD-taken B. Wettelijke gemeentelijke taken C. Autonome gemeentelijke taken D. Externe taken De gemeentelijke bijdrage voor de A- en B-taken wordt berekend op basis van een bedrag per inwoner. De C-taken worden aan de gemeente doorberekend op basis van het aantal geleverde producten/diensten tegen de kostprijs. De D-taken worden doorberekend aan de externe opdrachtgevers.		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 123.000 -	€ 1.119.000-	€ 0

GGD Noord- en Oost-Gelderland gevestigd te Apeldoorn			
- gereali- seerd resultaat	€ 53.000 -	€ 193.000	€ 0
- eigen vermogen	€ 2.878.000	€ 2 963.000	€ 2.581.000
- vreemd vermogen	€ 337.000	€ 299.000	€ 300.000
- oordeel accountant	Goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.
- bijdrage per inwoner	€ 12,75[1]	Publieke GZ € 7,08	Publieke GZ € 7,34
		JGZ € 6,88	JGZ € 6,98
		€ 14,02	€ 14,32
- idem totaal	€ 448.460	€ 492.933	€ 510.123
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> - De GGD werkt (volgens afspraak) met een vuistregel. De benodigde buffer (capaciteit) om risico's op te vangen wordt geschat op een vast % van de omzet. Uit deze rekensom komt € 1.596.000 - Beschikbaar is € 1.618.000 zodat de ratio weerstandsvermogen 1,01 is. Dit lijkt daardoor redelijk, niet meer dan nodig is. - Opgemerkt moet worden dat van de basisproducten 50% van de benodigde weerstandscapaciteit aangehouden moet worden bij de gemeenten (samen € 257.500). - Een nieuwe notitie risicomanagement en weerstandsvermogen is in voorbereiding. 		

[1] Inclusief de uitkering uit de bestemmingsreserve ontwikkelkosten GGD van € 797.000 in totaal (is € 0,9781 per inwoner).

Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers gevestigd te Doetinchem			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is op basis van het aantal meters overgedragen archief. De bijdrage voor de jaren 2019 tot en met 2022 is bepaald op € 131,75 per meter per jaar. Voor Montferland is dat:		
	- in beheer	565,750 m	
	- collectie	23,345 m	
	- over te brengen t/m 2018	380,625 m	
	- over te brengen 2019-2022	295,250 m	
	totaal	1.264,970 m	
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 19.422-	€ 39.177-	€ 56.782
- gerealiseerd resultaat	€ 11.793-	€ 258-	€ 0
- eigen vermogen	€ 121.584	€54.894	€ 91.072
- vreemd vermogen	€ 436.445	€ 579.327	€ 305.042
- oordeel accountant	goedkeurend	nog niet afgerond	n.v.t.
- bijdrage per meter archief (= inclusief omzetbelasting)	€ 115,00	€ 115,00	€ 131,75

Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers gevestigd te Doetinchem			
- idem totaal (exclusief compensabele omzetbelasting)	€ 150.204	€ 150.000	€ 166.660
Risico's	Een buffer van 10% van de omzet wordt noodzakelijk geacht. De relevante risico's zijn gering voor het ECAL. Een vermogen van € 20.000 wordt als voldoende geacht. Het eigen vermogen ultimo 2017 dekt ruim twee keer dit bedrag.		

Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers gevestigd te Zevenaar			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is afhankelijk van het aantal leerlingen van Het voortgezet onderwijs dat in gemeente, voor wat betreft het voortgezet onderwijs, is gehuisvest op de teldatum 1 oktober van het voorgaande kalenderjaar. Jaarlijks wordt bij de begroting het aantal leerlingen voor het begrotingsjaar vastgesteld. Daarbij wordt de weging van de soort voortgezet onderwijs in acht genomen. Onder weging wordt verstaan de factor die het Rijk hanteert bij de berekening van de vergoeding per leerling voor huisvestingslasten in de Algemene Uitkering uit het Gemeentefonds.		
	Jaarrekening 2015	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
- eigen vermogen	-	-	-
- vreemd vermogen	-	-	-
- oordeel accountant	goedkeurend		
- bijdrage aan	€ 438.135	€ 440.301	€ 396.857
Risico's	De verrekening van de werkelijke kosten met de door de afzonderlijke gemeenten Montferland, Duiven en Zevenaar verschuldigde bijdragen aan de gemeenschappelijke regeling geschiedt via de centraal aangehouden "egaliseringsreserve huisvesting VO" bij de gemeente Zevenaar.		

Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland gevestigd te Apeldoorn			
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen vanaf het jaar 2016 bij op basis van het nieuw ontwikkelde verdeelmodel met een overgangperiode van vier jaren. Het aandeel van Montferland is 2018 4,07%, 2019 4,12%, 2020 4,17% en 2021 4,22%		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 4.932.755 -	€ 389.288	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 211.500 -	€ 929.9100	€ 0
- eigen vermogen	€ 1.597.331	€ 845.210	€ 1.386.000
- vreemd vermogen	€ 32.569.466	€ 32.389.418	€ 38.436.000
- oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.
- bijdrage	€ 1.663.328	€ 1.571.690	€ 1.604.991
Risico's	Op dit moment is landelijk beleid in ontwikkeling over 'arbeidshygiëne van brandweerlieden'. Naar verwachting komt er een nieuwe brancherichtlijn en moeten nieuwe taken en materialen worden ingevoerd. Deze ontwikkelingen brengen onvermijdelijke verplichtingen met zich mee, die op dit moment niet inzichtelijk zijn. In het land worden bedragen genoemd tussen € 800.000 en € 3,5 miljoen per veiligheidsregio. Vooruitlopend op de begroting 2019 is de Kadernota 2019-2022 VNOG toegezonden. In deze Kadernota is aangegeven dat dit jaar mogelijk nog wijzigingen op de begroting 2019 kunnen volgen.		

Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland gevestigd te Apeldoorn	
	De evaluatie jaarrekening 2017 en de uitvoering van bestuursopdrachten, voortvloeiend uit de Strategische Agenda 2017-2020, leiden mogelijk tot voorstellen voor bijstelling van de begroting 2019. Mocht het totale pakket aan voorstellen effecten hebben voor de gemeentelijke bijdrage, dan wordt dit voor een zienswijze aan de gemeenten voorgelegd.

Laborijn gevestigd te Doetinchem			
Financieel belang	De uitvoeringslasten worden op basis van twee verdeelsleutels doorberekend n.l.: 1. sociale werkvoorziening (Wsw) voor alle vier gemeenten: op basis van het aantal Wsw'ers in fte per gemeente, 2. niet-Wsw activiteiten voor Aalten, Doetinchem en Oude IJsselstreek: · 50% op basis van aantal personen dat een uitkering ontvangt uit de gemeente en · 50% op basis van het aantal inwoners uit de gemeente. De rijkssubsidie sociale werkvoorziening die de gemeente ontvangt wordt aan Laborijn doorbetaald op basis van de in dienst zijnde Wsw'ers uit de gemeente.		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 183.000 -	€ 393.000	€ 0
- gerealiseerd resultaat	€ 342.000	€ 108.000	€ 0
- eigen vermogen	€ 6.191.000	€ 6.817.000	n.v.t.
- vreemd vermogen	€ 1.172.000	€ 1.989.000	n.v.t.
- oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.
- dekkingstekort uitvoeringslasten	€ 0	€ 0	€ 0
- doorbetaling rijkssubsidie	€ 4.331.720	€ 4.138.953	€ 3.561.000
Risico's	Laborijn voert meer taken uit voor de andere gemeenten dan de sociale werkvoorzieningen waaraan de gemeente Montferland wel deelneemt. Een uitsplitsing van de bedrijfsvoering en financiële administratie en beheer sociale werkvoorziening en overige is daardoor niet meer mogelijk. Wij kunnen niet beoordelen in hoeverre de kosten van de bedrijfsvoering t.b.v. de sociale werkvoorziening rechtmatig, doelmatig en doeltreffend zijn. De risico's kunnen daardoor ook alleen in totaliteit beschouwd worden. Een herberekening moet nog plaats vinden. Op basis van de oude methode is een benodigd weerstandsvermogen berekend op € 4,1 miljoen. De weerstandscapaciteit is € 4,4 miljoen, dus voldoende. De rijksbijdrage sociale werkvoorziening (onderdeel Participatiewet) wordt afgebouwd. Dit gaat sneller dan de afbouw van het aantal WSW-medewerkers. Dit betekent een oplopend negatief subsidieresultaat.		

Stadsbank Oost Nederland gevestigd te Enschede			
Financieel belang	De gemeente betaald vanaf 1 januari 2016 aan de Stadsbank naar rato van de afgenomen dienstverlening (75%) en het aantal huishoudens (25%).		
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- saldo van baten en lasten	€ 192.500 -	€ 377.200-	€ 2.800
- gerealiseerd resultaat	€ 5.700 -	€ 113.200-	€ 0
- eigen vermogen	€ 1.704.000	€ 1.434.300	€ 1.323.900
- vreemd vermogen	€ 3.102.700	€ 3.334.900	€ 2.698.300
- oordeel accountant	Goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.
- bijdrage/kosten:			
standaard dienstverlening	€ 120.610	€ 124.059	€ 150.474
beschermingsbewind	€ 31.762	€ 54.029	€ 51.325
bestaanskosten	€ 132.655	€ 139.992	€ 138.937

Stadsbank Oost Nederland gevestigd te Enschede			
additionele dienstverlening	€ 3.314	€ 3.835	€ 1.812
totaal	€ 288.341	€ 321.915	€ 342.548
Risico's	<p>De kaders voor het weerstandsvermogen en de risicobeheersing zijn in de beleidsnota "Weerstandsvermogen en Risicobeheersing Stadsbank Oost Nederland 2016-2019" vastgesteld. Periodiek wordt een integrale risicoanalyse gemaakt. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een ratio. Een ratio tussen 1,0 en 1,4 wordt als voldoende gekwalificeerd.</p> <p>Ultimo 2017 is het ratio 1,27; als het voorstel tot dekking van het Jaarrekeningsaldo over 2017 van € 113.200 ten laste van de algemene reserve wordt aangenomen komt de ratio uit op 1,12. Eind 2019 wordt een ratio van 1,1 verwacht.</p> <p>Het bestaande financiële verrekenmodel is complex en vergt veel administratieve en technisch verwerkingstijd. Er wordt daarom een nieuw financieel model ontwikkeld. Gesteld wordt dat een nieuw model niet tot kostenverhoging bij gemeenten mag leiden. Risico op verschuiving is echter aanwezig.</p>		

Vennootschappen en coöperaties

Alliander gevestigd te Arnhem			
Financiën	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
- aandelen			
o aantal	491.120 =0,36%	491.120 =0,36%	491.120 =0,36%
o waarde	€ 5,00	€ 5,00	€ 5,00
- jaarresultaat	€ 234.800.000	€ 282.000.000	€ 203.000.000
- dividenduitkering			
o per aandeel	€ 0,62	€ 0,759	€ 0,669
o totaal	€ 305.166	€ 372.662	€ 328.502
- eigen vermogen	€ 3.687.000.000	€ 3.864.000.000	€ 3.942.000.000
- vreemd vermogen	€ 2.970.000.000	€ 3.308.000.000	€ 3.393.000.000
- solvabiliteit	56%	58%	57%

Vitens gevestigd te Zwolle			
Financiën	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
- aandelen			
o aantal	34.716 =0,601%	34.716 =0,601%	34.716 =0,601%
o waarde	€ 1,00	€ 1,00	€ 1,00
- jaarresultaat	€ 55.400.000	€ 48.500.000	€ 47.700.000
- dividenduitkering			
o per aandeel	€ 3,83	€ 3,36	€ 3,30
o totaal	€ 132.962	€ 116.646	€ 114.562
- eigen vermogen	€ 471.700.000	€ 489.100.000	€ 533.700.000
- vreemd vermogen	€ 1.026.000.000	€ 1.048.500.000	€ 973.300.000
- solvabiliteit	27,5%	28,1%	30,9%

Bank Nederlandse Gemeenten gevestigd te Den Haag			
Financiën	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
- aandelen			
o aantal	19.756 =0,035%	19.756 =0,035%	19.756 =0,035%
o waarde	€ 2,50	€ 2,50	€ 2,50
- jaarresultaat	€ 226.000.000	€ 369.000.000	€ 393.000.000
- dividenduitkering			
o per aandeel	€ 1,02	€ 1,64	€ 2,53
o totaal	€ 20.151	€ 32.400	€ 49.982
- eigen vermogen(exclusief hybride kapitaal)	€ 3.739.000.000	€ 3.753.000.000	€ 4.220.000.000
- vreemd vermogen	€ 145.348.000.000	€ 149.514.000.000	€ 135.041.000.000
- solvabiliteit (Trier 1-ratio conform de Basel II regelgeving)	27%	32%	37%

Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (coöperatie u.a.)			
Financieel belang	De gemeente heeft een startkapitaal ingebracht van € 105.000 in een periode van vijf jaren (2012 tot en met 2016).		
	Jaarverslag 2014	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016
- jaarresultaat	€ 247.732 -	€ 245.698 -	€ 115.588 -
- eigen vermogen	€ 387.414	€ 228.944	€ 126.783
- vreemd vermogen	€ 0	€ 0	€ 0
- oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	goedkeurend

De AGEM heeft het jaarverslag 2017 nog niet opgesteld.

N.V. Cultureel Centrum Amphion te Doetinchem			
Financiën	Jaarrekening 2015	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017
- aandelen			
o aantal	22	22	22
o waarde	€ 450	€ 450	€ 450
- jaarresultaat	€ 57.534 -	€ 55.792	€ 111.992-
- eigen vermogen	€ 409.309	€465.101	€353.109
- vreemd vermogen	€ 51.116	€ 36.414	€ 24.147

Overig

Samenwerkingsovereenkomst bedrijventerreinen West Achterhoek			
Financieel belang	De gemeenten zijn verantwoordelijk en dragen financiële risico's bij een negatieve grondexploitatie na verevening tussen RBT en EBT volgens de verdeelsleutel:		
	<ul style="list-style-type: none"> · Doetinchem · Montferland · Oude IJsselstreek · Bronckhorst 	<ul style="list-style-type: none"> 35% 25% 20% 20% 	
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
- verwacht verlies A18 Bedrijventerrein Doetinchem	€ 7.960.000	€ 13.900.000	€ 13.900.000
- storting in verliesvoorziening A18 Bedrijventerrein (25%)	€ 1.968.000	€ 3.468.000	€ 3.468.000

F. Grondbeleid

Missie

We willen een efficiënt en rechtvaardig verloop van activiteiten op de grondmarkt bereiken, met het oog op het realiseren van publieke doelstellingen als bevordering van het maatschappelijk gewenst ruimtegebruik, het bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten bij gebiedsontwikkeling en het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik, de zeggenschap voor de burger en de marktwerking op de grondmarkt.

Context en achtergronden

Gemeentelijk grondbeleid

De hoofdlijnen van het gemeentelijk grondbeleid zijn vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2011. In deze nota wordt nader ingegaan op:

1. Een visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting;
2. een aanduiding van de wijze waarop de gemeente het grondbeleid uitvoert;
3. een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de totale grondexploitatie;
4. een onderbouwing van de winstneming;
5. de beleidsuitgangspunten betreffende de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's voor de grondzaken.

Het grondbeleid heeft met name grote invloed op programma 2 Ruimtelijke ontwikkeling, programma 3 Beheer leefomgeving en programma 4 Economie en toerisme. De geformuleerde ambities vertalen zich vaak in een vraag naar ruimte en daarmee dus ook naar een vraag over de verdeling van gronden.

Daarnaast heeft het grondbeleid een grote financiële impact. Het gaat in het grondbeleid om grote belangen en grote hoeveelheden geld. De eventuele baten, maar vooral de financiële risico's zijn van belang voor de algemene financiële positie van de gemeente. Een belangrijk uitgangspunt is, dat de gemeente afhankelijk van de financiële risico's en eigendomsverhoudingen voor een actief of een faciliterend grondinstrument kiest. Zo zal op uitbreidingslocaties bij voorkeur een actief beleid worden gevoerd. Voor herstructurerings- en inbreidingslocaties zal meer gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden, die de Wet ruimtelijke ordening (Wro) en de daarin opgenomen afdeling grondexploitatie te bieden heeft. De gemeente zal in die gevallen over het algemeen een (actieve) faciliterende insteek kiezen en de kaders stellen.

Bij een faciliterend grondbeleid moeten de gemaakte kosten worden verhaald op de grondontwikkelaar. Waar noodzakelijk kan de gemeente binnen de beschikbare financiële bandbreedte een bijdrage leveren.

De besluitvorming over ontwikkelingslocaties vindt daarom plaats op basis van de volgende overwegingen:

- Wat wil de gemeente bereiken?
- Kunnen de beoogde doelen gehaald worden?
- Wat kan de gemeente financieel en organisatorisch aan?
- Hoeveel risico kan en mag de gemeente lopen in relatie tot het weerstandsvermogen?
- Over welke grondposities beschikt de gemeente en over welke posities kan de gemeente beschikken?

Planning & control grondexploitatie

Gebiedsontwikkeling en het voeren van een grondexploitatie gaat in fasen en heeft een (door)looptijd van meerdere jaren. Het past daardoor niet goed in de jaarlijkse budgetcyclus. Gelet op de grote financiële impact is planning & control binnen de grondexploitatie essentieel.

In verband hiermee zijn in zowel de nota Grondbeleid 2011 als het Budgetkader College de volgende afspraken gemaakt:

- a. De gemeenteraad stelt voor aanvang van de realisatiefase van een plan de opzet van de grondexploitatie vast en stelt dan tevens de benodigde kredieten / budgetten voor de uitvoering van het plan beschikbaar.
- b. De vastgestelde grondexploitaties worden jaarlijks geactualiseerd en verwerkt in de jaarrekening. Door het vaststellen van de jaarrekening, stelt de raad ook de (herziende) exploitatieopzetten vast evenals de eventuele bijstelling van de kredieten / budgetten grondexploitatie.
- c. Voor het in ontwikkeling nemen van gronden is in de begroting een budget ten aanzien van voorbereidingskosten opgenomen.
- d. Het college kan strategische grondaankopen doen. Hiertoe is in de begroting een jaarbudget opgenomen van € 500.000.
- e. Met in achtneming van de budgethouders regeling wijst het college op basis van de (herziene) grondexploitaties de jaarbudgetten toe aan de budgethouders binnen de door de raad gestelde budgettaire kaders.
- f. Binnen de grondexploitatie wordt actief risicomanagement gevoerd door:
  - o De uitgangspunten van de planexploitatie continu te monitoren en zo nodig voorstellen tot bijstelling te doen;
  - o risicobeheersing standaard onderwerp van gesprek te maken bij projectgroep overleg;
  - o de onderdelen van de planontwikkeling realistisch in te schatten;
  - o activiteiten in het planontwikkelingsproces te toetsen aan vastgestelde financiële kaders en het planresultaat te toetsen aan de mogelijkheden en onmogelijkheden met betrekking tot het weerstandsvermogen van de gemeente.

Grondprijsbeleid

Bij gemeente Montferland past marktconforme uitgifteprijsen toe. In de programmabegroting wordt jaarlijks een voorstel gedaan de uitgifteprijsen aan te passen en vast te stellen voor de lopende exploitaties.

De vergelijkingsmethode (vaste prijs per m²) geldt in principe voor grondgebonden woningen en bedrijventerreinen. Voor woningbouw wordt onderscheid gemaakt in sociale / betaalbare woningbouw en overige woningen. Bij stapelbouw (woningbouw en commerciële ruimten) wordt de grondprijs situationeel bepaald met gebruikmaking van de residuele methode c.q. grondquote. Bij nieuwe exploitaties worden eventuele afwijkende uitgifteprijsen ter vaststelling aan u voorgelegd. Hierbij kunnen de prijsmethodieken en prijsdifferentiaties aan de orde komen (te denken valt aan ligging, oppervlaktes, bestemming en andere waarde bepalende factoren). De afgelopen jaren is de afwijkende methodiek toegepast voor P.370 Kerkwijk.

De uitgifteprijsen per m² met prijspeil 2019 en exclusief belastingen zijn:

woningbouw vast (sociaal)	€ 175,00	(was € 175,00)
woningbouw vast (overig)	€ 231,00	(was € 231,00)
woningbouw gedifferentieerd (Kerkwijk)	€ 251,50	(was € 251,50)
bedrijventerrein (EBT)	€ 124,00	(was € 124,00)
bedrijventerrein (Matjeskolk)	€ 105,00	(was € 105,00)
bedrijventerrein (DocksNLD)	€ 125,00	(was € 125,00)

Winst- en verliesneming

Bij de jaarrekening wordt de grondexploitatie per complex geactualiseerd en - indien van toepassing - worden de ramingen van de nog te verwachten lasten en baten bijgesteld. De geraamde verliezen worden verantwoord op het moment dat deze voorzienbaar en onafwendbaar zijn. Er wordt dan per balansdatum een voorziening 'verlies' gevormd. Tot en met 2016 werd op basis van het voorzichtigheidsbeginsel de winst van een complex genomen en verantwoord als deze was gerealiseerd.

Met ingang van 2017 dient volgens de richtlijnen van het BBV de geraamde winst van een complex tussentijds te worden genomen op basis van het realiteitsbeginsel.

Voor winstnemering geldt de methode "Percentage of Completion". Voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd wordt tussentijds winst genomen naar rato van de voortgang van de grondexploitatie.

De tussentijdse winstnemering is een waarde correctie die leidt tot een neerwaartse bijstelling van de waarde van het complex en wordt door toekomstige opbrengsten geëgaliseerd.

Tussentijdse winstnemering is alleen aan de orde indien voldaan wordt aan de volgende drie randvoorwaarden, namelijk:

- Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
- De opbrengsten zijn voldoende zeker;
- De nog te maken kosten en risico's zijn goed in te schatten.

Weerstandsvermogen

Ten behoeve van de grondexploitaties zijn twee reserves gevormd, zijnde:

Reserve grondexploitatie

die wordt gevoed door de gerealiseerde winsten van de complexen en kent een ondergrens van € 1 mln. en een bovengrens van € 3 mln.

Reserve Masterplan

die dient ter (gedeeltelijke) dekking van het tekort van het Masterplan Centrum 's-Heerenberg;

Binnen de algemene reserve zijn middelen geoormerkt, die kunnen dienen als buffer voor het opvangen van risico's. De risico's in de grondexploitatie moeten, indien het saldo van de reserve grondexploitatie onvoldoende is, mede hieruit gedekt worden.

Kaderstellende (beleids)nota's

- Raadsprogramma 2014 - 2018
- Nota Grondbeleid 2011
- Budgetkader College
- Nota reserves en voorzieningen 2018
- De structuurvisie Montferland
- De structuurvisie Didam
- Het Masterplan Centrum 's-Heerenberg
- Het Masterplan Didam
- De vigerende bestemmingsplannen

Doelstellingen

Het grondbeleid is geen doel op zich. Het is een instrument om andere gemeentelijke beleidsvelden (programma's) te ondersteunen. Binnen de kaders van het gemeentelijk grondbeleid moeten op economisch verantwoorde wijze onroerende zaken worden beheerd en (nieuwe) bouwlocaties worden (her)ontwikkeld. En wel op een zodanige manier dat ruimtelijk beleid en sectoraal beleid op het gebied van wonen, werken en recreëren kunnen worden gerealiseerd.

Ontwikkelingen

Economische situatie en meerjarenperspectief

De economie groeit in 2019 door in een bovengemiddeld tempo, net als in 2017 en 2018 het geval was. De consumptie van huishoudens, de overheidsbestedingen, uitvoer en bedrijfs- en woninginvesteringen dragen hieraan bij. De werkloosheid daalt in 2019 verder naar een historisch laag niveau van 3,5%. Hogere arbeidskosten en de verhoging van het lage btw-tarief werken door in een hoger inflatiecijfer. Door (vooral fiscale) maatregelen uit het Regeerakkoord stijgt de doorsnee statische koopkracht niettemin met 1,3% in 2019 (bron CPB).

In lijn met de economische groei is de tendens van een toegenomen interesse in woning- en bedrijfskavels goed te verklaren.

Deze tendens heeft in 2017 reeds geresulteerd in de verkoop van een groot aantal woningbouw kavels. Geconcludeerd kan worden dat, op hoofdlijnen, de uitgifte van kavels conform planning verloopt en dat op de middellange termijn ook mag worden verondersteld dat deze lijn zich zal voortzetten.

Als gevolg van de verkoop van woningbouwkavels en de beperkte toevoeging van nieuwe kavels daalt het aanbod logischerwijs.

Het verwachte totaal aanbod per 1-1-2019 van 156 beschikbare woningbouw kavels zal naar verwachting met enkele jaren zijn uitgegeven. Op de middellange termijn zal, naast de mogelijkerwijs nieuw toe te voegen locaties, enkel in Kerkwijk nog woningbouw kavels kunnen worden aangeboden.

Het totaal van de verwachte exploitatieresultaten wordt in de begroting 2019 geprognosticeerd op: € 16,732 mln. (tabel exploitatieresultaten per complex, zie uitgebreide toelichting) - € 10,758 mln. (P.840 DocksNLD verevening met A18 Bedrijvenpark te Doetinchem, conform SOK) is € 5,974 mln.

Bouwgrond in exploitatie (BIE)

Hieronder wordt ingegaan op de in exploitatie genomen gronden gesplitst in woningbouw, Masterplan Centrum 's-Heerenberg en bedrijventerreinen. Het resultaat en de prognose zijn per complex gespecificeerd in de tabellen 1 en 2 "Financiële bijlagen grondexploitatie".

Woningbouw

In 2018 zijn 15 complexen voor woningbouw actief, inclusief de nog resterende twee complexen behorende tot het Masterplan Centrum 's-Heerenberg. In totaal wordt een batig saldo geraamd van € 0,901 mln. Het exploitatieresultaat is per complex opgebouwd door het salderen van de kolommen "Waardecorrectie 2019" en "Verwacht resultaat" (zie hoofdstuk 6, tabel 1). Hieronder lichten we één complex toe met enkele specifieke risico's:

P.370 Kerkwijk-Didam

De ontwikkeling van de woonwijk Kerkwijk is al enige tijd in ontwikkeling en heeft sinds december 2010 een actieve grondexploitatie.

Vanwege een omvangrijke wijzigingen in de planvorming (aanpassing omvang plangebied en een herverkaveling) is de geactualiseerde grondexploitatie ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad (geplande behandeling september 2018).

In deze geactualiseerde grondexploitatie maakt de oorspronkelijke fase 8 van circa 1 hectare en een gedeelte van fase 1 van circa 0,5 hectare geen onderdeel meer uit van de grondexploitatie. Geraamde bedragen voor zaken als het bouw- en woonrijpmaken, plankosten en andere investeringen, maar ook de opbrengstpotentie zijn hierdoor gewijzigd.

De actualisatie van de grondexploitatie van Kerkwijk komt als gevolg van de diverse wijzigingen uit op een negatief exploitatieresultaat van € 247.291 Netto Contante Waarde (NCW). In de oorspronkelijke opzet met de gehele fase 1 en 8 was de het exploitatieresultaat rond nihil (cijfers jaarrekening 2017). De toename van het verlies wordt in hoofdzaak veroorzaakt doordat circa 1,5 hectare minder grond wordt uitgegeven.

Conform de BBV voorschriften dient op voorhand een voorziening getroffen te worden voor een tekort. Het tekort kan worden gedekt door een onttrekking aan de reserve grondexploitatie.

De twee voornaamste risico's bij de ontwikkeling van Kerkwijk zijn het achterblijven op de gestelde uitgifteprognose en een verstoring in de samenwerking met de ontwikkelende partijen. Indien de uitgifte van woningbouwkavels achterblijft op de gestelde prognose dan lopen kosten zoals rente en interne uren op. Om dit risico beheersbaar te maken is ingezet op een uitgifte van circa 20 woningen per jaar (voorraad van 137 woningbouwkavels per 1 jan. 2018 - looptijd Kerkwijk 7 jaar). Een verstoring in de samenwerking resulteert in het oplopen van plankosten en een mogelijke vertraging in de uitgifte. De samenwerking met ontwikkelende partijen is vastgelegd middels een gesloten Bouwclaim overeenkomst. Het vast hebben liggen van afspraken geeft zekerheid, maar garanties zijn er niet vandaar dat de samenwerking met de ontwikkelende partijen een risico is.

Masterplan Centrum 's-Heerenberg

Na de vaststelling van het Masterplan Centrum 's-Heerenberg (door de raad van de voormalige gemeente Bergh op 5 maart 2003) wordt sinds vele jaren met veel inzet gewerkt aan de uitvoering van de diverse deelgebieden. Nagenoeg alle deelgebieden zijn inmiddels afgerond. Enkel in de deelgebieden 7 en 9 is de gemeente nog actief grond aan het uit geven. Het betreft hier de locaties Emmerikseweg en Stadspark Noord.

Naar verwachting zal binnen het complex Emmerikseweg (P.504) in 2018 het laatste woningbouw kavel worden verkocht waarna aansluitend in 2019 de laatste werkzaamheden rondom het woonrijp staan gepland.

Voor het complex Stadspark Noord (P.507) worden thans afspraken gemaakt met een ontwikkelaar over de afname van alle 11 woningbouw kavels voor de realisatie van 11 grond gebonden woningen. Het betreft hier een 2^e kap woning en 9 levensloop bestendige woningen (blok van 6 en 3 aaneengesloten woningen, alle 1 bouwlaag met kap). De afname van de grond zal naar verwachting in 2018 plaats vinden waarna, na de realisatie van de woningen in 2019, de afrondende werkzaamheden voor wat betreft het woonrijp maken zullen plaats vinden.

Voor het Masterplan Centrum 's-Heerenberg wordt bij afsluiting in 2019 een voordelig resultaat verwacht van € 97.000.

Bedrijventerreinen

In 2018 zijn 3 complexen voor bedrijventerreinen actief. In totaal wordt een batig saldo geraamd van € 8,387 mln. Het exploitatieresultaat is per complex opgebouwd door het salderen van de kolommen "Waardecorrectie 2019", "Verwacht resultaat" en "Genomen Winst" (zie hoofdstuk 6). Hieronder lichten we de drie bedrijvencomplexen toe:

P.810 Euregionaal bedrijventerrein

Met enkele partijen worden gesprekken gevoerd. De verwachting is dat minimaal 1 kavel zal worden verkocht in 2018. Vanwege de beperkte lasten zijn geen risico's aanwezig anders dan het algemeen omschreven risico van het RPW zoals benoemd aan het einde van dit hoofdstuk. In 2018 zal naar verwachting de winstneming neerwaarts moeten worden bijgesteld met € 162.000. In 2019 kan naar verwachting € 152.000 euro aan winst worden genomen.

P.830 Matjeskolk

Met enkele partijen is al geruime tijd contact over de afname van kavels. De verwachting is dat in 2018 minimaal 1 kavel wordt verkocht. Vanwege de beperkte lasten (lage rentelasten) zijn geen risico's aanwezig anders dan het algemeen omschreven risico van het RPW zoals benoemd aan het einde van dit hoofdstuk.

P.840 DocksNLD

De gemeenten Bronckhorst, Doetinchem, Montferland en Oude IJsselstreek hebben een Samenwerkingsovereenkomst Bedrijventerrein West-Achterhoek gesloten voor het ontwikkelen van het A18 Bedrijvenpark en DocksNLD. De resultaten van beide terreinen worden onderling verevend. In de overeenkomst is vastgelegd, dat de exploitaties minimaal sluitend moeten zijn en het voordelig resultaat in het zogenaamde HRT-fonds wordt gestort. Uit het fonds, waarin de provincie Gelderland €10 mln. heeft gestort, worden Herstructurerings-, Revitalisering- en Transformatieprojecten gefinancierd. De gemeente Montferland heeft een trekkingsrecht van 25% uit dit fonds.

Het bedrijventerrein DocksNLD zal naar verwachting in 2018 geen grond verkopen. De verwachting is dat in 2019 wel grond wordt verkocht. In de loop van 2019 lopen immers 2 opties af waardoor het risico voor de optiehouders aanwezig is dat indien ze niet overgaan tot de aankoop van de grond de grond wordt verkocht aan een derde. De mogelijkheid om de bedrijfsvoering geclusterd uit te breiden vervalft dan.

Vanwege de beperkte lasten (lage rentelasten) zijn geen risico's aanwezig voor het bedrijventerrein DocksNLD.

A18 Bedrijvenpark

Met betrekking tot het A18 Bedrijvenpark is de geprognosticeerde verkoop jaren op rij achter gebleven.

Wordt sec gekeken naar de grondtransacties van de afgelopen 7 jaren, dan dient gesteld dat de geraamde verkopen van 3 ha per jaar op het A18 Bedrijvenpark niet zijn gerealiseerd. Het gemiddelde is 1,7 ha per jaar.

In 2018 is de verwachting dat deze lijn, van het achterblijven van de verkoop van grond op de prognose, wordt doorbroken. In het eerste halfjaar van 2018 is circa 2 hectare uitgegeven. Daarnaast is circa 14 hectare in optie uitgegeven, waarvan verwacht wordt dat circa 2,5 hectare nog in 2018 zal worden verkocht.

1^e fase (zuidelijke deel)

Het negatieve exploitatieresultaat voor de 1e fase is per 1-1-2018 circa 2,2 mln. Het aandeel van de gemeente Montferland bedraagt conform de gesloten Samenwerkingsovereenkomst Bedrijventerreinen West-Achterhoek 25%, zijnde circa € 0,55 mln.

2^e fase (noordelijke deel)

Op basis van de boekhoudkundige voorschriften is fase 2 (A18 BP Noord) niet meer in exploitatie. De 2e fase A18 Bedrijvenpark is opgenomen onder de balansrubricering "materiële vaste activa". tegen de balanswaarde van € 6,7 mln. (= boekwaarde minus bestaande voorziening) wat neerkomt op € 30 euro per vierkante meter.

Het risico blijft aanwezig dat de 2^e fase wordt afgewaardeerd. Het verlies voor de 2^e fase wordt geraamd op circa € 11,5 mln. uitgaande van een restwaarde van € 6 euro per vierkante meter. Het aandeel van de gemeente Montferland bedraagt conform de gesloten Samenwerkingsovereenkomst Bedrijventerreinen West-Achterhoek 25%, zijnde € 2,9 mln.

De verlies voorziening A18 Bedrijvenpark heeft een omvang van circa € 3,5 mln.

Algemeen risico bedrijventerreinen - Regionaal Programma Werklocaties

Op 6 februari 2018 hebben GS het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) voor de onderdelen kantoren, perifere detailhandel en bedrijventerreinen vastgesteld. Voor het onderdeel bedrijventerreinen komt het er kort samengevat op neer dat er in de regio Arnhem – Nijmegen (18 gemeenten) een over programmering aanwezig is van circa 148 hectare aan bedrijventerreinen. De redenering van de provincie is dat deze overprogrammering de ontwikkeling van nieuwe ontwikkelingen in de weg staat doordat de verplicht uit te voeren 'RO toets', zijnde de ladder voor duurzame verstedelijking, niet met succes kan worden doorlopen. De ambitie van de provincie is om per 2021 deze overprogrammering weg te werken door simpelweg bedrijventerreinen uit de markt te nemen. Concreet wordt hierbij de bestemming bedrijventerreinen omgezet in een andere bestemming en zijn kosten zoals bijvoorbeeld de boekwaarde voor de betreffende gemeente. Door een zogeheten voorzienbaarheid te creëren zijn er ook geen kosten te verhalen op de provincie.

Overeenkomstig het RPW komt het er voor Montferland op neer dat wij 3,7 hectare aan lokale bedrijventerrein in voorraad mogen hebben per 2021. Het betreft hier zowel particulier als gemeentelijk eigendom waarbij het Integrale Bedrijventerrein Informatie Systeem (IBIS) van de Provincie leidend is. Het bovenregionale bedrijventerrein DocksNLD blijft buiten schot.

Per medio 2018 is er volgens IBIS nog circa 5,5 hectare beschikbaar (1 hectare particulier – 4,5 hectare gemeente). Om buiten de verplichte schrapopgave te vallen dient derhalve (gemeente/particulier) tot aan 2021 circa 5,5 hectare – 3,7 hectare = 1,8 hectare te worden verkocht. Conform onze meer jarenprognose is het reëel om te veronderstellen dat enkel de gemeente voor 2021 al 1,8 hectare zal verkopen. Het aanwezige risico is derhalve beperkt van omvang.

Financiële bijlage grondexploitatie

Com- plex num- mer	Omschrijving complex	Resultaat 2019			Waardecorrectie 2019		Balanswaardering 2019			Prognose grondexploitatie 2020 - 2028			Te verkopen 2020 - 2028			Getroffen voor- zieningen	
		Boekwaarde per 01-01-2019	Lasten	Baten	Winst neming POC	Genom en winst	Boekwaarde per 31-12-2019	Voorziening per 31-12-2019	Balans- waarde 31-12-2019	Geraamde lasten	Geraamde baten	Verwacht resultaat 1)	Looptijd t/m	m2	kavels		
Woningbouw																	
P.040	Vinkhof Zeddam	346	29					375	375				2019			285	
P.210	Zinderberg Kilder	579	16	245				350	350				2019			160	
P.370	Kerkwijk Didam*	3.357	1.000	1.854				2.503	247	2.256	2.305	4.530	2024	21.530	87		
P.430	Trambaan Lengel	134	6	94				46	46				2019				
P.440	Steegseweg Beek	361	145	698	192								2019				
P.450	Mr.Vermeulenstr. L'beek	218	6	215				9	9				2019				
P.460	Eltenseweg Stokkum	53	1	105	51								2019				
P.490	Diekmansweide 's-Hberg	58	15	89	55			39		39	4	105	-62	2020	453	2	
P.500	Roncallischool Zeddam	35	20	266	211								2019				
P.504	Emmerikseweg	-206	232					26	26				2019				
P.507	Stadspark Noord 's- Heerenberg	-224	173		51								2019				
P.610	Sportveld Kilder	168	49	267	50								2019				
P.620	Hartjenshof Azewijn	15	16	192	161								2019				
P.660	't-Raland Didam	-209	110		99								2019				
P.670	Antoniusschool Nw-Dijk	-68	108					40	40				2019				
Subtotaal woningbouw		4.617	1.926	4.025	870			3.388	1.093	2.295	2.309	4.635	-62		21.983	89	445
Bedrijventerreinen																	
P.810	Euregionaal Bedrijventerrein	2.050	80	797	152	950		1.485		1.485	177	2.055	-393	2022	17.285	2	
P.830	Matjeskolk L'beek	1.019	17	210	21			847		847	-5	926	-84	2023	22.725	8 tot 10	
P.840	DocksNLD	7.575	602	6.813	2.832			4.196		4.196	708	8.859	-3.955	2022	89.493	2	
Subtotaal bedrijventerreinen		10.644	699	7.820	3.005	950		6.528		6.528	880	11.840	-4.432		129.503	13	
Totaal wonen en bedrijven		15.261	2.625	11.845	3.875	950		9.916	1.093	8.823	3.189	16.475	-4.494		151.486	102	

1) Voor een positief resultaat staat een min-teken.
Door de getroffen voorziening is het resultaat nihil

G. Lokale heffingen

Beleid

Het beleid is beschreven in het raadsprogramma 2019-2022 en uitgewerkt in de Kadernota 2019, die op 5 juli 2018 door de raad is vastgesteld.

Tarieven

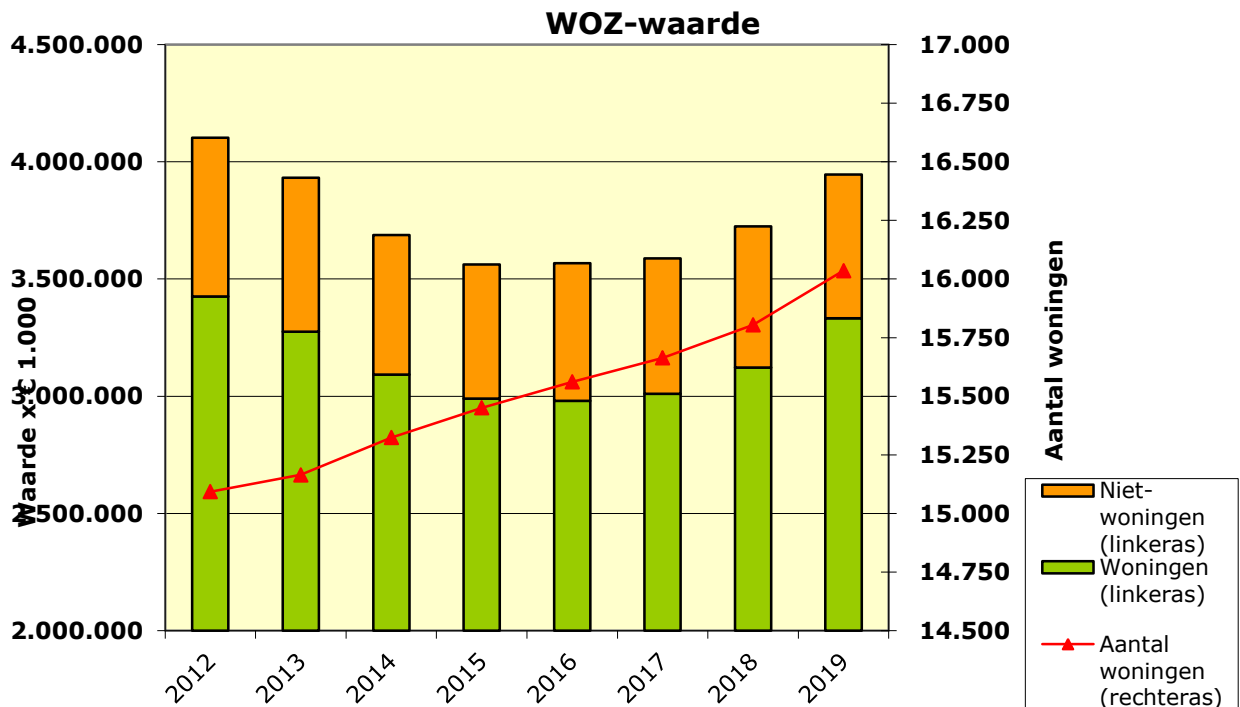
De belastingverordeningen 2019 liggen op 29 november 2018 aan de gemeenteraad ter vaststelling voor. De berekeningen van de belastingopbrengsten is gebaseerd op de tariefvoorstellen uit deze belastingverordeningen 2019.

In de Kadernota 2019 zijn de uitgangspunten vastgelegd. Eén van de uitgangspunten is een 100% kostendekkend tarief voor de riool- en afvalstoffenheffing. Ingaande 2017 is het Besluit Begroten en Verantwoorden aangepast. Deze aanpassing behelst o.a. het verplicht opnemen van de mate van kostendekking van de volgende tarieven :

- Afvalstoffenheffing
- Rioolheffing
- Marktgeden
- Begraafrechten
- Leges

Onroerende zaakbelastingen

De tarieven voor 2019 worden berekend aan de hand van de nieuwe vastgestelde waarde naar peildatum 1 januari 2018. Deze nieuwe waarde zal in februari 2019 vermeld worden op het gecombineerde aanslagbiljet. Naar huidige inzichten zal de gemiddelde vastgestelde waarde bij de woningen 6% hoger zijn dan op de vorige peildatum, bij de niet-woningen is de gemiddelde waarde ongewijzigd. Het verloop van de WOZ-waarde (en het aantal woningen) over de jaren is als volgt.

Tarieven 2019		
Eigendom woningen	0,1397% van de WOZ-waarde	(was 0,1460% van de WOZ-waarde)
Eigendom niet-woningen	0,2144% van de WOZ-waarde	(was 0,2119% van de WOZ-waarde)
Gebruik niet-woningen	0,1727% van de WOZ-waarde	(was 0,1708% van de WOZ-waarde)

De mutatie in de tarieven dient ter compensatie van de gemiddelde waardeverhoging met 6% (woningen) en bevatten tevens een inflatiecorrectie (+1,4%).

De totale opbrengst onroerendezaakbelastingen is geraamd op € 6.844.000 (was € 6.523.000). Dit is inclusief nieuwbouw van woningen en niet-woningen (areaal ontwikkelingen).

Afvalstoffenheffing

Vanaf 1 januari 2019 kunnen inwoners gratis hun groente-, fruit- en tuinafval (gft) tweewekelijks aanbieden in een aparte container (180 liter). Verwacht wordt dat dit leidt tot minder restafval en een verhoging van de hoeveelheid gft-afval. De duobak kunnen inwoners dan gebruiken voor alleen restafval. Naast het gratis maken van aanbieden van het gft-afval, gaat ook de aanbiedingsfrequentie van het restafval omlaag. Voor hoogbouwbewoners verandert er voorlopig niets.

Het restafval dat wordt ingezameld wordt doorberekend volgens het "Diftar-principe". Dat betekent dat naast een vast bedrag tevens een bedrag per lediging in rekening wordt gebracht. De tarieven voor hoogbouw worden voornamelijk gebaseerd op de gezinsgrootte.

Onderstaande tabel schets de situatie per 1 januari 2019:

	GFT-afval	Restafval	PMD	Oud papier
Ledigingsfrequentie	1 x per 2 weken	1x per 3 weken	1 x per 2 weken	maandelijks
Containervolume	nieuwe container van 180 liter	bestaande duobak	geen container maar zakken	papiercontainer 240 liter
Tarief per lediging	gratis	duobak 180 liter € 6,00 per lediging duobak 280 liter € 8,00 per lediging	gratis	gratis

Onderstaande tabel schets de situatie per 1 januari 2019:

In de berekening van de tarieven voor 2019 is rekening gehouden met:

- (Gedeeltelijke) leegstand van 628 objecten;
- Een gemiddeld aantal ledigingen van 8 per jaar (2018: 17 ledigingen);
- Areaaluitbreiding cf. prognose toename aantal woningen;
- De inkomstenderving wegens kwijtschelding (ca. € 95.000);
- Een bijdrage van € 150.000 uit de egaliseringsreserve Afvalstoffenheffing (2020: € 75.000; 2021: € 50.000, 2022 e.v.: € 0).

Tarieven 2019		
Vast bedrag 280 liter container	€ 128,00	(was € 104,00)
Bedrag per lediging per 280 liter container (restafval)	€ 8,00	(was € 3,50)
Vast bedrag per 180 liter container	€ 128,00	(was € 104,00)
Bedrag per lediging per 180 liter container (restafval)	€ 6,00	(was € 2,20)
Hoogbouw meerpersoonshuishouden	€ 172,00	(was € 147,00)
Hoogbouw éénpersoonshuishouden	€ 158,00	(was € 135,00)

De opbrengst afvalstoffenheffing wordt geraamd op € 2.828.000 (was € 2.388.000).

Kostendekking afvalstoffenheffing	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Directe kosten taakveld		
Kosten	- 2.739	
Inkomsten	531	
Netto directe kosten		- 2.208
Toe te rekenen kosten		
Overhead	-313	
BTW	-457	
Toe te rekenen kosten		- 770
Totale netto kosten		- 2.978
Opbrengst belastingen	2.828	
Overige opbrengsten (bijdrage egalisatiereserve)	150	
Totale opbrengsten		2.978
Dekking		100%

Rioolheffing

Voor de vaststelling van het tarief rioolheffing zijn de volgende elementen van belang:

- de tariefstijging, zoals vastgesteld in het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2020 (GRP);
- de verwachte hoeveelheid waterverbruik;
- een areaaluitbreiding;
- de inkomstenderving van kwijschelding (€ 115.000).

In het GRP 2016-2020 is voor 2019 en 2020 een jaarlijkse verhoging voorzien van 4%.

Tarieven 2019

Bedrag per kubieke meter waterverbruik	€ 2,30 per m ³	(was € 2,21)
--	---------------------------	--------------

De totale opbrengst rioolheffing wordt voor 2019 geraamd op € 4.112.000 (was € 3.978.000).

Kostendekking rioolheffing	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Directe kosten taakveld		
Kosten	-3.390	
Inkomsten	12	
Netto directe kosten		- 3.378
Toe te rekenen kosten		
Overhead	-227	
BTW	-393	
Storting in reserve onderhoud riolering en rioolrenovaties	- 114	
Toe te rekenen kosten		- 734
Totale netto kosten		- 4.112
Opbrengst belastingen	4.112	
Overige opbrengsten	-	
Totale opbrengsten		4.112
Dekking		100%

Hondenbelasting

Overeenkomstig de vastgestelde Kadernota 2019 worden de tarieven hondenbelasting in 2019 met 1,4% verhoogd.

Tarieven 2019		
Eerste hond	€ 65,28	(was € 64,38)
Tweede en volgende hond	€ 93,72	(was € 92,43)
Kennel	€ 211,65	(was € 208,73)

De totale opbrengst hondenbelasting wordt voor het jaar 2019 geraamd op € 260.000 (was € 248.000).

Toeristenbelasting

In de gemeente Montferland wordt toeristenbelasting geheven ter zake van het houden van verblijf met overnachten in o.a. recreatiebungalows in bungalowparken / op campings, tegen een vergoeding in welke vorm dan ook, door personen die niet in het persoonsregister van de gemeente zijn opgenomen.

Conform raadsbesluit van 30 juni 2016 wordt met ingang van 2017 een bedrag van € 100.000 structureel beschikbaar gesteld voor (top) sportevenementen. De verwachting dat dit bedrag voor € 70.000 gedekt zou worden door een verwachte toename van het aantal overnachtingen is helaas maar ten dele gerealiseerd. Mede gelet op onze verdere impulsen op toeristisch gebied en het feit dat de uitgaven de inkomsten overstijgen stellen wij voor het tarief te verhogen naar € 1,25 per persoon per overnachting.

Tarieven 2019		
Bedrag per overnachting	€ 1,25	(was € 1,00)

De totale opbrengst wordt geraamd op € 385.000 (was € 345.000).

Reclamebelasting

Voor het centrum Didam is vanaf 2014 een reclamebelasting ingesteld. Alle ondernemers die een reclame uiting hebben worden in de heffing betrokken. Dit zijn ongeveer 110 belastingplichtigen. Per ondernemer wordt een bedrag van € 404,00 (was € 399,00) in rekening gebracht. Het gaat minus de kosten naar Stichting ondernemersvereniging Didam.

Rechten en leges

Onder de naam leges worden rechten geheven ter zake van het door de gemeente verlenen van diensten, bedoeld in deze verordening en de daarbij behorende tarieventabel. In de legesverordening is een limitatieve lijst opgenomen van diensten waarover men leges verschuldigd is. Voor de tarieven van leges is een algemene verhoging van 1,4% aangehouden ter compensatie van prijsstijgingen (met uitzondering van de leges voor omgevingsvergunning). Voor de leges omgevingsvergunningen wordt ingaande 2010 een degressief "variabel legestartief aanvraag omgevingsvergunning" gehanteerd. In het kader van de Kerntakendiscussie 2010 zijn de tarieven in 2011 verhoogd met ca. 20%. Vanaf 2012 zijn de tarieven niet verder verhoogd. Ook voor 2019 stellen we voor geen verdere verhoging door te voeren.

Kostendekkendheid leges

Op 29 november 2018 liggen de legesverordeningen ter vaststelling voor. In verband met de aanpassingen van de BBV nemen wij ingaande 2017 kostendekkingsoverzichten integraal op in de paragraaf Lokale Heffingen.

Op grond van de huidige wet- en regelgeving en naar aanleiding van jurisprudentie is het niet toegestaan dat de legesopbrengst per titel van de legestabel hoger is dan de kosten van het voortbrengen van de in de leges genoemde dienst.

Kruissubsidiëring in de legesverordening is wel toegestaan. Onder kruissubsidiëring wordt verstaan: het hoger vaststellen van tarieven van leges voor sommige diensten om daarmee de tarieven voor andere diensten laag te kunnen houden. Uit het hierna volgende overzicht blijkt dat we aan de criteria voldoen. Het dekkingspercentage van het totaal van de leges bedraagt 77% (was 88%). De grootste veroorzaker van deze afname betreft de legesopbrengsten van te verstrekken reisdocumenten. Ingaande 2019 is het aantal fors neerwaarts bijgesteld, omdat met ingang van 2014 de reisdocumenten 10 jaar geldig zijn in plaats van 5 jaar. De kosten nemen weliswaar af, maar niet evenredig.

(- = inkomst cq positief saldo)							
Titel	Hfdst.	Hfdst. Omsch.	Directe lasten	Overhead	Totale lasten	Baten	Kosten dekking in %
1 Algemene dienstverlening							
	1	Burgerlijke stand	40	14	55	- 62	
	2	Reisdocumenten	333	161	494	- 307	
	3	Rijbewijzen	151	64	215	- 204	
	4	Verstrekkingen uit Wet Basisregistratie Personen	3	1	4	- 12	
	8	Overige publiekszaken	18	1	19	- 21	
	9	Gemeentearchief	1	1	1	- 1	
	10	Winkeltijdenwet	2	1	3		
	11	Kansspelen	2	1	3		
	12	Kabels en leidingen	29	23	53	- 20	
	13	Verkeer en vervoer	22	10	32	- 20	
	14	Leegstandwet				- 1	
	15	Diversen	5		5		
Totaal 1 Algemene dienstverlening			606	279	884	- 648	73%
2 Dienstverlening vallend onder Wabo							
	3	Omgevingsvergunning	761	580	1.341	- 1.251	
	7	Planologische maatregelen zonder activiteiten	187	123	309	- 92	
	10	In deze titel niet benoemde beschikking	3	3	6	- 1	
Totaal 2 Dienstverlening vallend onder Wabo			951	705	1.656	- 1.344	81%
3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn							
	1	Horeca	16	12	28	-3	
	2	Organiseren evenementen of markten	17	14	31	-2	
Totaal 3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			33	26	59	-5	8%
Eindtotaal			1.590	1.010	2.600	- 1.997	77%

Hoewel er theoretisch ruimte aanwezig is voor verdere tariefsverhogingen zijn er wettelijke en maatschappelijke begrenzings aan verdere verhogingen, waardoor het voorstel is om vast te houden aan de huidige mate van kostendekkendheid en geen extra tariefsverhogingen door te voeren.

Marktgelden

In het gebiedsdeel Bergh kennen we een wekelijkse markt. In Didam heeft de gemeente geen bemoeienis met de wekelijkse markt. In Didam worden uitsluitend leges geheven voor de jaarmarkt. De tarieven worden niet verhoogd. De opbrengst marktgelden wordt voor 2019 geraamd op € 29.000 (was € 32.000). Hiermee is de raming in overeenstemming gebracht met de feitelijke situatie in 2017/2018.

Kostendekking marktgelden	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Directe kosten taakveld		
Kosten	- 35	
Inkomsten	Nvt	
Netto directe kosten		- 35
Toe te rekenen kosten		
Overhead	- 24	
Toe te rekenen kosten		- 24
Totale netto kosten		- 59
Opbrengst belastingen	29	
Overige opbrengsten	-	
Totale opbrengsten		29
Dekking		54%

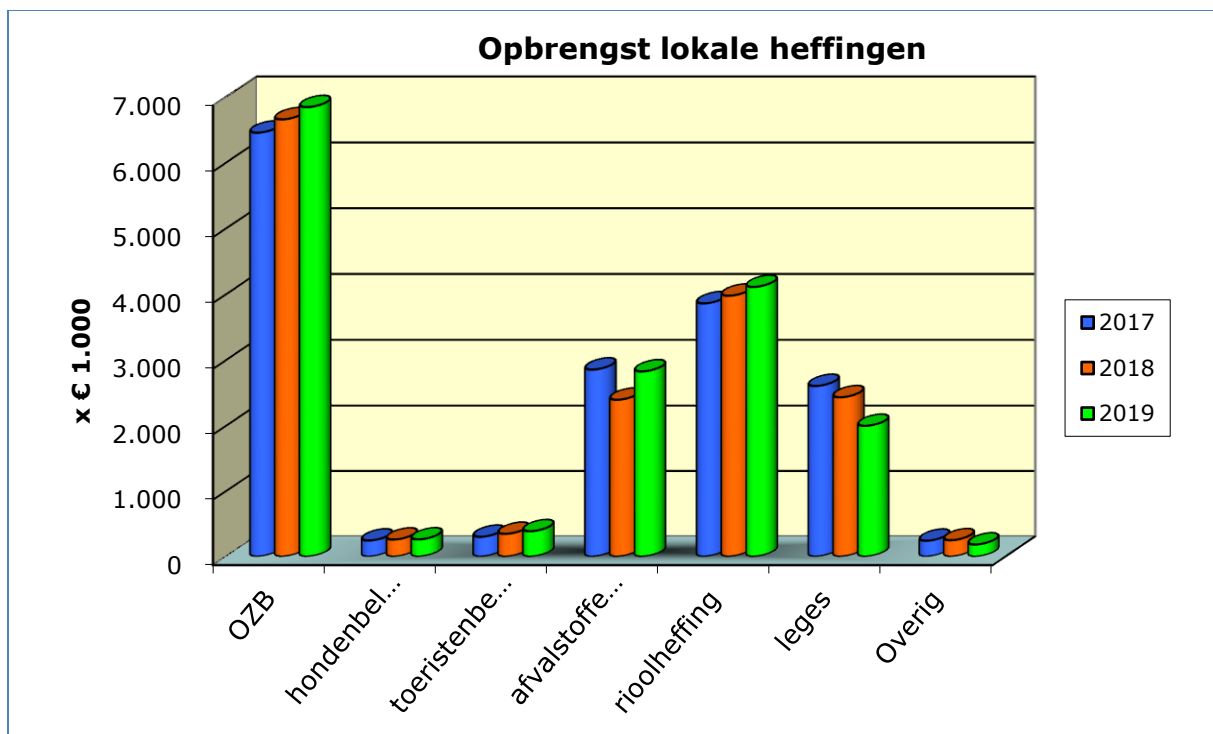
Rechten begraafplaats

Bij de herindeling zijn de tarieven voor de begraafplaatsen van voormalig Bergh en Didam gelijkgetrokken. In het kader van de Kerntakendiscussie 2010 is besloten tot een trendmatige stijging die uiteindelijk moet leiden tot kostendekkende tarieven. Daarom zijn de tarieven t/m 2015 jaarlijks met 6% verhoogd. Vanaf 2016 vindt een verdere indexering plaats aan de hand van de verwachte inflatie en wel 1,4% voor 2019. Anders dan de verwachting constateren we dat verwachte hausse aan verlengingen uitblijft en ook dat het aantal begraving afneemt. De rechten zijn derhalve maar ten dele kostendekkend.

Kostendekking rechten begraafplaats	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Directe kosten taakveld		
Kosten	- 170	
Inkomsten		
Netto directe kosten		- 170
Toe te rekenen kosten		
Overhead	- 104	
Toe te rekenen kosten		- 104
Totale netto kosten		- 274
Opbrengst belastingen	108	
Overige opbrengsten	-	
Totale opbrengsten		108
Dekking		39%

Opbrengst lokale heffingen

Belastingen, rechten en leges

	Rekening 2017	Raming 2018	Raming 2019
a. Belastingen			
Onroerende zaakbelasting	6.455	6.658	6.844
Hondenbelasting	243	258	260
Baatbelasting	3	3	3
Reclamebelasting	41	42	42
Toeristenbelasting	300	345	385
Totaal belastingen	7.042	7.306	7.534
b. Rechten en leges			
Afvalstoffenheffing	2.856	2.397	2.828
Rioolheffing	3.862	3.978	4.112
Rechten begraafplaats	166	173	108
Marktgeden	30	29	29
Leges	2.607	2.435	1.999
Totaal rechten en leges	9.521	9.012	9.076

Kwijtscheldingsbeleid 2019

Voor het jaar 2019 wordt wederom voorgesteld om uit te gaan van het Rijksbeleid, inclusief een kwijtscheldingsnorm van 100% van het sociaal minimum. Kwijtschelding van hondenbelasting is eveneens uitgesloten omdat het een keuzevrijheid van de bewoner(s) is om een hond aan te schaffen. Vanaf 1 januari 2011 is ook de Diftar (ledigingen) voor kwijtschelding uitgesloten.

De inwoners van de gemeente Montferland met een periodieke WWB-uitkering krijgen tegelijk met de aanslag 2019 een brief waarin vermeld staat dat zij de aanslag niet hoeven te betalen maar dat zij kwijtschelding krijgen.

Daarnaast krijgen de inwoners met een A.O.W., W.A.O. of A.N.W.- uitkering, die voorheen al in aanmerking kwamen voor kwijtschelding, eveneens automatisch kwijtschelding.

H. Transitie Sociaal Domein

Inleiding

Door de invoering van de Jeugdwet, de uitbreiding van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Participatiewet op 1 januari 2015 heeft de gemeente er een groot aantal nieuwe taken bij gekregen. De uitvoering van deze nieuwe taken is gepaard gegaan met in de tijd oplopende bezuinigingsopgaven. De budgetten die beschikbaar zijn gesteld voor deze nieuwe taken zijn gebundeld in één budget voor het sociaal domein. Uit dit budget moet de gemeente de volgende uitgaven bekostigen:

- Uitgaven voor re-integratie/participatie van de gemeentelijke doelgroep (onder andere burgers met een uitkering op basis van de Participatiewet).
- Uitgaven voor werknemers met een lopend SW-dienstverband (de groep die voor 1-1-2015 is ingestroomd).
- Uitgaven aan nieuwe taken Wmo 2015 (onder andere individuele- en groepsondersteuning).
- Uitgaven op het vlak van de Jeugdwet (lokaal, (boven-)regionaal en landelijke ondersteuning/zorg).

Business Intelligence Tool

Begin 2016 heeft het college een monitor vastgesteld aan de hand waarvan het gebruik van voorzieningen en bijbehorende kosten wordt gevolgd. In juni 2018 is de monitor vervangen door de Business Intelligence Tool (BI-tool). Met dit instrument hebben we steeds beter inzicht in het gebruik van voorzieningen en de kosten hiervan. Dit is een noodzakelijke voorwaarde voor de beheersing van de uitgaven.

Stand van zaken budgetten en ontwikkelingen transitie

We kunnen op dit moment een beeld geven van de taakstellingen met betrekking tot de verschillende transitie. Hiervoor is als maatstaf aangehouden dat het werkelijke uitgavenniveau 2017 (en op onderdelen een doorkijk naar 2018) representatief is voor de uitgaven 2018 – 2022. Hierbij dient opgemerkt te worden dat reeds genomen maatregelen laten zien dat op onderdelen de uitgaven zorg teruglopen en de verwachting is dat er een taakstelling resteert van afgerond circa € 1 mln.

	<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	2018	2019	2020	2021	2022
Oorspronkelijke taakstelling raadsbehandeling okt. 2017	-2.076	-2.125	-2.135	-2.135	-2.135
waarvan:					
- 20 Maatregelen cf. raadsbesluit	910	1.246	2.135	2.135	2.135
- Onttrekking reserve Sociaal Domein / Algemene reserve	1.166	879			
Saldo	-0	0	0	0	0
Ontwikkelingen na raadsbesluit					
- Actualisatie nav meicirculaire en aanpassing budgetten obv werkelijk 2017/2018	1.090	-163	-214	-235	-226
- Monitor voortgang uitvoering maatregelen, niet gerealiseerd	-125	-225	-625	-625	-625
- Invulling stelpost uit maatregelenpakket rbs 26 okt. 2017			-114	-114	-114
Lagere onttrekking reserve Sociaal Domein / Algemene reserve	965				
Nieuwe / extra taakstelling	0	-388	-953	-974	-965

De belangrijkste financiële uitdagingen wat betreft de nieuwe taken liggen, uitgaande van dit overzicht, op het vlak van de Jeugdwet en de Participatiewet (de ontwikkelingen rond Laborijn). Dit neemt niet weg dat er sprake is van een ontschot budget. Onder de streep hebben wij dan ook een taakstelling sociaal domein breed. De Wmo-budgetten worden betrokken bij de taakstelling sociaal domein.

U wordt de komende maand uitgedaagd om keuzes te gaan maken om deze taakstelling concreet in te gaan vullen. Het college heeft u een pakket aan maatregelen aangeboden, waar u verdere invulling aan kunt geven. Bij de vaststelling van de begroting 2019 zal de aanvullende taakstelling van afgerond € 1 miljoen concreet ingevuld moeten zijn.

Wmo nieuwe taken

De nieuwe taken Wmo zijn in de periode 2015-2018 met de daarvoor beschikbare middelen uitgevoerd. Ook voor 2019 verwachten wij deze taken met de daarvoor beschikbare middelen uit te kunnen voeren. De bezuinigingstaakstelling op dit onderdeel loopt voor 2019 en verder minder fors op dan die voor de Jeugdwet en Participatiewet.

Hoewel de inschatting is dat wij uitkomen met de middelen willen wij verder inzetten op meer informele zorg en een afname van geïndiceerde zorg. Deze transformatie past immers ook bij onze visie om, los van financiële prikkels, meer verantwoordelijkheden bij de burger zelf neer te leggen. Wel verwachten wij door vergrijzing een toenemende vraag naar ondersteuning. Gelijkblijvende uitgaven zijn door deze autonome ontwikkeling al een opgave.

Jeugdwet

Net als voor de Wmo gold 2015 als een overgangsjaar waarin bestaande cliënten recht hielden op hulp. Dit is een belangrijke nuancering bij het overzicht waarin 2015 als uitgangspunt is gebruikt voor de uitgaven 2017 - 2020. Voor 2015, 2016 en 2017 is voor de Jeugdzorg regionaal afgesproken de kosten te verevenen. Mede hierdoor is het alle gemeenten gelukt om binnen de beschikbare budgetten te blijven. Vanaf 2018 wordt de verevening niet langer toegepast.

Het begrote tekort voor de periode 2017 - 2020 wordt vooral veroorzaakt door de korting op de inkomsten. De transformatie verloopt langzamer dan gedacht, waardoor kosten daling op korte termijn nog niet te verwachten is. Een ander probleem is dat een groot aantal verwijzingen van zeer complexe gevallen, en daardoor kostbare, verwijzingen naar Jeugdzorg gebeurt door rechters en huisartsen, dus buitende gemeente om, waardoor we geen controle hebben op de uitgaven.

Het sociaal team stuurt erop om de duurdere zorg te vermijden en te vervangen door de goedkopere, ambulante zorg. Dit zal geleidelijk een positief resultaat hebben, waardoor de kosten teruggedrongen worden. Hierdoor zal het resultaat er anders uit komen te zien. Naast financieel voordeel past deze vorm van ondersteuning bij onze visie: kortdurende ondersteuning biedt de gemeente in de rol van regisseur zelf. Wel dient benadrukt te worden dat bij de Jeugdwet ook sprake is van gerechtelijke uitspraken, die een bepaalde vorm van hulpverlening voorschrijven. Deze moet de gemeente opvolgen.

Participatiewet; uitgaven uitvoering Wsw

Per 1 januari 2018 is het dienstverband van de medewerkers van Presikhaaf, die afkomstig zijn uit Montferland, overgenomen door Laborijn. Tevens werd per deze datum het dienstverband van de groenploeg van Laborijn overgenomen door de gemeente. De gemeente heeft deze medewerkers een vast dienstverband binnen de constructie begeleid werken aangeboden.

De gemeente blijft deel uitmaken van de Gr Laborijn voor wat betreft de uitvoering van de Wsw. Het aanwijzingsbesluit wordt gecontinueerd. De rijksbijdrage loopt in 2019 terug met een bedrag van circa € 0,9 mln. Laborijn zal dit verlies aan inkomsten voor een groot deel (€ 700.000,00) compenseren in hun bedrijfsvoering. Een bedrag van circa € 200.000,- zal ten laste van de gemeente blijven.

Dit is overigens exclusief de extra kosten die de gemeente moet maken voor de overname van de Wsw-werknemers van Presikhaaf en de organisatiekosten van de gemeente door overname van de groenploeg. Met Laborijn is de afspraak gemaakt dat de overname van de groenploeg door de gemeente onder begeleid werken en de overname van het personeel van Presikhaaf voor Laborijn budgettair neutraal zal verlopen. Eventuele extra kosten zullen de eerste jaren voor rekening van de gemeente komen. Omdat het aantal Wsw'ers de komende jaren zal afnemen mogen we ervan uitgaan dat de gemeentelijke bijdrage voor de Wsw geleidelijk zal afnemen.

B
esluit

RAADSBESLUIT

Registratienr: 18int03105
Onderwerp: Programmabegroting 2019-2022
De raad van de gemeente Montferland;

3. GEAMENDEERD Vaststellingsbesluit

De raad van de gemeente Montferland;

Besluit:

1. De Programmabegroting 2019 - 2022 overeenkomstig het u aangeboden ontwerp vast te stellen voor wat betreft de jaarschijf 2019 en hiermee het college te autoriseren voor de baten en lasten 2019 conform het overzicht in bijlage 4.6. Met het vaststellen hiervan wordt tevens ingestemd met:
    - a. De actiepunten en de financiële vertaling van het Coalitieprogramma 2018 - 2022 zoals opgenomen in het overzicht in bijlage 4.1 en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde budget voor de jaarschijf 2019 voor een bedrag van € 634.000. Daarnaast dient ook een bedrag van € 200.000 beschikbaar gesteld te worden voor de inhuur van tijdelijk extra capaciteit teneinde de ambities te kunnen realiseren;
    - b. De financiële vertaling van het Nieuw beleid 2019 - 2022 zoals opgenomen in het overzicht in bijlage 4.2 en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde budget voor de jaarschijf 2019 voor een bedrag van € 239.000;
    - c. Het investeringsplan 2019 - 2022 zoals opgenomen in het overzicht genoemd in bijlage 4.3 en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde krediet voor de jaarschijf 2019 voor een bedrag van € 6.340.000;
    - d. Het overzicht wervangingsinvesteringen 2019 - 2022 zoals opgenomen in het overzicht genoemd in bijlage 4.4 en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde krediet voor de jaarschijf 2019 voor een bedrag van € 1.212.000;
    - e. Het onttrekken van een bedrag van € 836.000 uit de Algemene reserve voor het sluitend krijgen van de begroting voor de jaarschijf 2019;
  2. De Programmabegroting 2019-2022 voor de jaren 2020 t/m 2022 voor kennisgeving aan te nemen en te gebruiken als basis voor het toekomstige beleid;
  3. Incidentele en structurele meevallers die zich eventueel voordoen in 2019 rechtstreeks toe te voegen aan de Algemene reserve;
  4. De gronduitgifte prijzen voor het jaar 2019 vast te stellen op:

woningbouw vast (sociaal)	€ 175,00 (was € 175,00)
woningbouw vast (overig)	€ 231,00 (was € 231,00)
woningbouw gedifferentieerd (Kerkwijk)	€ 251,50 (was € 251,50)
bedrijventerrein (EBT)	€ 124,00 (was € 124,00)
bedrijventerrein (Matjeskolk)	€ 105,00 (was € 105,00)
bedrijventerrein (DocksNLD)	€ 125,00 (was € 125,00)
  5. In 2019 invulling te geven aan een pakket aan bezuinigingsmaatregelen om te voldoen aan de in paragraaf H "Transitie Sociaal Domein" vermelde bezuinigingstaakstelling per 2020.
  6. In te stemmen met de beslispunten genoemd in de Nota "Reserves en Voorzieningen 2018".
- 's-Heerenberg, 8 november 2018
- De raad van de gemeente Montferland
de griffier, de voorzitter.
- Drs. D. Berends
 mr. P. de Baat MPM

B ijlagen

4. Bijlagen

4.1 Coalitieprogramma 2018 - 2022

	2019	2020	2021	2022
Programma 1				
• Bestuurlijke vernieuwing	50	50	50	50
• Uitvoering communicatieplan	p.m.			
• Inzet van nieuwe communicatiemiddelen o.a. chatten en WhatsApp	5	5	5	5
Programma 2				
• Centrumplan Didam (kapitaallasten)				
- Spoorstraat		35	35	35
- Hoofdstraat / Schoolstraat		54	54	54
- Oranje-erf			25	25
- Wilhelminastraat				51
- Centrale plein				166
- Stationslocatie (pas vanaf 2023)				
Programma 3				
• Gemeente energieneutraal: Realistische opgave energietransitie: betrekken inwoners bij planvorming	80	80	80	80
• Stimuleren duurzame kansen: duurzaamheidslening/ stimuleren lokale en particuliere initiatieven (rentelasten)		20	20	20
• Levend landschap stimuleringsbudget beschikbaar stellen voor verbetering leven landschap	20	20	20	20
• Verkeersknelpunten voor heel Montferland in beeld brengen en daar waar nodig verbeteringen aanbrengen:				
- opstellen nieuw IVVP	60			
- uitvoering nieuw IVVP		250	250	250
- goede ontsluiting landbouwverkeer (kapitaallasten)		63	63	63
• Goede ruimtelijke inrichting centra van kernen (kapitaallasten)		84	84	84
• Goed onderhouden berm en wegranden:				
- extra onderhoud bepaalde (fiets)routes gedurende vijf jaar	50	50	50	50
- aangepast onderhoud berm t.b.v. biodiversiteit	30	30	30	30
• Goed onderhoud onverharde buitenwegen	75	75	75	75
• Reactivering van het Groen Structuurplan:				
- opstellen nieuw groen structuur plan	30			
- uitvoering nieuw plan		150	150	150
• Formatie handhaving	112	112	112	112
Programma 4				
• In samenwerking met branche kiezen voor een gedegen toeristisch beleid:				
- uitvoering nieuw beleid (o.a. promotie Montferland; inrichting camperplaatsen)	15	15	15	15
• Oog houden voor lokale tradities en cultuur: 75 jaar vrijheid in 2020		50		
• Lobby DocksNLD	20			
Programma 5				
• Stimuleren van samenwerking tussen sport- en cultuurvoorzieningen, de gemeente ondersteunt deze processen:				
- ondersteunen en deelnemen "Open Clubs"	15	15	15	15

	2019	2020	2021	2022
- deelnemen regionaal project Achterhoek in Beweging	10	10	10	10
• Duurzame instandhouding van voorzieningen: kwalitatief hoogwaardige voorzieningen op bereikbare afstand	10			
• Toekomst voor een zwembad in Didam goed in kaart brengen			p.m.	p.m.
• Verder stimuleren van sport als bindmiddel samenleving:				
- inzet combinatiefunctionarissen en buurtcoaches	20	20	20	20
- d.m.v. een subsidies verenigingen stimuleren nieuwe initiatieven te ontwikkelen	5	5	5	5
• Voetbalverenigingen die samen willen werken of fuseren worden gefaciliteerd en ondersteund bij het komen tot een gezamenlijke accommodatie:				
- procesbegeleiding	10	10	10	10
- overige ondersteuning	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
• Preventieve maatregelen om vereenzaming en inactiviteit te voorkomen zowel bij jongeren als bij ouderen	10			
Programma 6				
• Maatwerk per kern in faciliterende zin, maar binnen de financiële kaders van 2017; Beek, Braamt en Azewijn		p.m.	p.m.	p.m.
• Goede onderwijsvoorzieningen en onderwijshuisvesting:				
- realisatie brede school 's-Heerenberg (kapitaallasten)			268	268
• De dorpsraden en verenigingen ondersteunen bij initiatieven om de leefbaarheid op peil te houden	35	35	35	35
Programma 7				
• De sociale Wijkteams zijn bereikbaar en proactief:				
- brede intake blijven toepassen	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
- telefonische bereikbaarheid niet beperken	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
- werkprocessen	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
• Ondersteuning dichtbij de inwoner aanbieden en kernen meer aandacht geven om aan de ondersteuningsvraag in de eigen woonplaats te voldoen		p.m.	p.m.	p.m.
• Inloopactiviteit GGZ Stadskamer	90	90		
Programma 8				
• Vroeg signaleren van schulden:				
- systeemkosten BKR	9	9	9	9
Subtotaal	761	1.337	1.490	1.707
Dekking:				
Inzet toeristenbelasting enkel voor toerisme: Verhoging toeristenbelasting van € 1,00 naar € 1,25 pppo	-75	-75	-75	-75
Dekking uit jaarlijks resterend budget WKW van in totaal € 60.000	-35	-35	-35	-35
Vrijval gereserveerde gelden / bijdrage JSF	-17	-8	-8	-8
Totaal *	634	1.219	1.372	1.589

* Op basis van deze financiële uitwerking van het Coalitieprogramma wordt een aanvullend bedrag van € 200.000 incidenteel in 2019 beschikbaar gesteld om tijdelijk extra capaciteit in te huren teneinde de ambities te kunnen realiseren. Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar de bijlage waarin het coalitieprogramma 2018 – 2022 nader is uitgewerkt.

4.2 "Extra" nieuw beleid 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
<i>Programma 1</i>				
• Regio Arnhem Nijmegen	50	50	50	50
<i>Programma 2</i>				
• Bloemenbuurt Didam				
- 1e fase (geen exacte calculatie, eerste reservering) → kapitaallasten		21	21	21
- 2e fase (geen exacte calculatie, eerste reservering) → kapitaallasten			42	42
- 3e fase (geen exacte calculatie, eerste reservering) → kapitaallasten				7
- 4e fase (nog niet inzichtelijk)				
• Flora- en faunaonderzoek in relatie tot de nieuwe Natuurbeschermingswet		50	50	
• Monumentale graven	40	40	40	40
<i>Programma 3</i>				
• Inrichten Regionaal Energiefonds				
- Inrichten Regionaal Energiefonds – Bijdrage (rentelast)		4	8	12
- Inrichten Regionaal Energiefonds - Beheerskosten	4	8	12	16
• Afsluiting Pittelderstraat Didam (kapitaallasten)		30	30	30
• Parkeervoorzieningen zuidkant station Didam (kapitaallasten)		19	19	19
• Ronde Bievankweg-Ruighoek: kruising aanpassen (kapitaallasten)		42	42	42
• Onderzoek aanleg snelfietspaden				40
• Verkeersremmende maatregelen Zuidermarkweg in Beek (kapitaallasten)		4	4	4
<i>Programma 4</i>				
• Klompenpad		20	23	26
• MTB Route Montferland	25			
<i>Programma 5</i>				
• Fusie voetbalverenigingen: investeringen uitbreidingen MVR	p.m.			
• Onderzoeken fusies/open club (sport)	20			
• Verduurzaming Sportzaal 't Raland (kapitaallasten)		17	17	17
• Mindervalidenlift de Muizenberg (kapitaallasten)		3	3	3
<i>Programma 6</i>				
• Betere samenwerking tussen sociaal en medisch domein	5	5	5	5
• Zorg binnen (basis)onderwijs	9	5	5	
<i>Programma 7</i>				
• Brandweerkazerne Didam (kapitaallasten)			90	90
• Buurtcirkel 's-Heerenberg	25	25	25	25
• Langer veilig thuis wonen in de Achterhoek	10			
• Voortzetting toezicht openbaar domein door particulier beveiligingsbedrijf	36	36	36	36

<i>Programma 50</i>				
• Uitbreiding formatie i.v.m. werkdruk OOV met 0,28 fte	20	20	20	20
Subtotaal	243	398	541	544
Dekking:				
Budget klimaat (Regionaal Energiefonds)	-4	-12	-20	-28
Provinciaal programma "steengoed benutten". Maximaal € 500.000 in investeringskosten		p.m.	p.m.	p.m.
Flora- en faunaonderzoek (verhoging leges)		-20	-20	-20
Verduurzaming Sportzaal 't Raland (subsidie/kosten energie)		-17	-17	-17
Klompepad vanuit Natuur & Landschap		-10	-10	
Totaal	239	339	474	479

Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar de bijlage waarin het "extra" nieuw beleid nader wordt toegelicht.

Coalitieprogramma 2018 - 2022

4.3 Investeringsplan

Overzicht investeringen

In onderstaande tabel worden de uitbreidingsinvesteringen in meerjarenperspectief weergegeven. De kapitaallasten van de investeringen zijn in het begrotingsaldo verwerkt. Bij de paragrafen 4.1 en 4.2 ziet u welke kapitaallasten worden gedekt.

	2019	2020	2021	2022
<i>(bedrag x € 1.000)</i>				
Programma 2				
Coalitieprogramma				
• Centrumplan Didam				
- Spoorstraat	500			
- Hoofdstraat / Schoolstraat	770			
- Oranje-erf		350		
- Wilhelminastraat			730	
- Centrale plein			2.380	
- Stationslocatie				900
"Extra" nieuw beleid				
• Bloemenbuurt Didam				
- 1e fase (geen exacte calculatie, eerste reservering)	300			
- 2e fase (geen exacte calculatie, eerste reservering)		600		
- 3e fase (geen exacte calculatie, eerste reservering)			100	
- 4e fase (nog niet inzichtelijk)				p.m.
Programma 3				
Coalitieprogramma				
• Stimuleren duurzame kansen: duurzaamheidslening/ stimuleren lokale en particuliere initiatieven	1.000			
• Verkeersknelpunten voor heel Montferland in beeld brengen en daar waar nodig verbeteringen aanbrengen:				
- goede ontsluiting landbouwverkeer	900			
• Goede ruimtelijke inrichting centra van kernen	1.200			
"Extra" nieuw beleid				
• Inrichten Regionaal Energiefonds - Bijdrage	200	200	200	200
• Afsluiting Pittelderstraat Didam	425			
• Parkeervoorzieningen zuidkant station Didam	270			
• Ronde Bievankweg-Ruighoek: kruising aanpassen	600			
• Verkeersremmende maatregelen Zuidermarkweg in Beek	60			
Programma 5				
Coalitieprogramma				
• Toekomst voor een zwembad in Didam goed in kaart brengen			p.m.	
"Extra" nieuw beleid				
• Verduurzaming Sportzaal 't Raland	100			
• Mindervalidenlift de Muizenberg	15			

<i>Programma 6</i>				
Coalitieprogramma				
• Maatwerk per kern in faciliterende zin, maar binnen de financiële kaders van 2017; Beek, Braamt en Azewijn		p.m.		
• Goede onderwijsvoorzieningen en onderwijshuisvesting;			7.000	
• realisatie brede school 's-Heerenberg				
<i>Programma 7</i>				
"Extra" nieuw beleid				
• Brandweerkazerne Didam			2.000	
Totaal	6.340	10.150	3.410	1.100

Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar de bijlagen waarin het coalitieprogramma 2018 – 2022 nader is uitgewerkt en het "extra" nieuw beleid nader wordt toegelicht.

4.4 (Vervangings)investeringen

De kapitaallasten van onderstaande vervangingsinvesteringen zijn opgenomen in de begroting.

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	Techn. levensd.
<i>Gemeentelijk Riolerings Plan 2019- 2022</i>					
<i>Verbeteringen</i>					
Wateroverlast	50	50	50	50	30
Maatregelen BRP Didam Domela Nieuwenhuisstraat		25			60
Blauwe ader Nieuwstraat en Oude Doetinchemseweg		35			60
Ombouw vgs Vaanhorst (Beek) en Molenveld (Kilder)				20	60
Aanleg blauwe ader Dr. Van Heeklaan 's-Heerenberg	200				60
<i>Vervangingen</i>					
Rioolvervanging Prins Bernhardstraat	116				60
Rioolvervanging Korte Spruit/Julianastraat	141				60
Rioolvervanging Oude Doetinchemseweg 's-Heerenberg		81			60
Relining Muntwal 's-Heerenberg		48			40
Rioolvervanging Koeleplekstraat Didam		37			60
Diverse vervangingen vrijvervalriolering			500	500	60
<i>Vervanging objecten</i>					
Renovatie drukriolering	275	275	275	275	40
Vervanging pompunits drukriolering	20	20	20	20	60
Vervanging rioolgemalen	31	31	31	31	15
Afvoerroute 'Zuid' GRP 2021-2025				600	60
Afvoerroute 'Midden' GRP 2016-2020 (combi Masterplan)				515	60
Didam (kern) GRP 2021-2025 Bloemenbuurt			70		60
Maatregelen De Heegh GRP 2021-2025			150		60
Maatregelen Hogenendseweg en Parallelweg			76		60
Ludgerusstraat-Spoorstraat	25				60
Diekmansweide GRP 2021-2025 wateroverlast			120		60
Rodingsveen GRP 2021-2025 wateroverlast				600	60
Totaal investeringen GRP 2019-2022	858	602	1.292	2.611	
<i>Overige investeringen</i>					
Aanschaf computerapparatuur raad/college				35	4
Stemmachines				80	10
Investering voetbalaccommodaties (renovatie velden)	22	471			15
Investering voetbalaccommodaties (inrichtingselementen)		30			10
Citroën C3		16			8
Citroën C3		16			8
Vervanging houten fiets-/voetgangersbrug Elsepasweg 's-Heerenberg		25			20
Mercedes Sprinter 513CDI 4-VGS-43			55		10
Mercedes Sprinter 513CDI 4-VGS-46			55		10

Mercedes Sprinter 513CDI 4-VGS-47			55	10
Mercedes Sprinter 513CDI 4-VGS-49			55	10
Mercedes Sprinter 513CDI 4-VGS-45			58	10
Mercedes Sprinter 513CDI 4-VGS-48			55	10
Piaggio Porter Maxxi 5-VHF-52	45			10
Piaggio Porter Maxxi 5-VHF-53	45			10
Iveco Stralis			166	10
Strooier Stratos 11-24 PCL-350 2008	32			15
Strooier Stratos			34	15
Hoogwerker Haulotte			71	15
Kipwagen en hefinrichting			27	8
Netwerkserver			200	4
Programmatuur omgevingsvergunning		90		5
Vervanging I-phones (netto-investering)		145		3
Vervanging Ipads		48		3
Computerapparatuur (alle PC's)	210			5
Inrichting uitwijk			22	4
Plotter/scanner Openbare Werken			14	4
Ultrabooks		60		4
Durabooks Openbare Werken		18		4
Back up server		45		4
Data base server		15		4
Vervanging Oracle server		50		4
Scanners			15	4
Programmatuur t.b.v. transitie		25		5
Programmatuur beheer openbare ruimte			51	5
Programmatuur Geo informatiesysteem			65	5
Aanschaf software BGT			15	5
Programmatuur midoffice			100	5
AED's		20		10
Totaal overige vervangingsinvesteringen	354	1.074	997	231
Totaal	1.212	1.676	2.289	2.842

4.5 Reserves en voorzieningen

4.5.1 Reserves

(Bedragen x € 1.000)

Reserve	Saldo per 01-01-2019	Rente-toevoeging	overige vermeerderingen	verminderingen	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Saldo per 31-12-2021	Saldo per 31-12-2022
Algemene reserves								
Algemene Reserve	5.603			-836	4.766	4.996	5.262	5.882
Verkoop aandelen NUON	15.087				15.087	15.087	15.087	15.087
Grondexploitatie	3.476		1.043	-53	4.466	4.563	4.915	4.934
Totaal Algemene reserves	24.166		1.043	-890	24.319	24.646	25.263	25.903
Bestemmingsreserves								
<i>Bestedingsfunctie</i>								
Monumentenzorg Svn	90				90	90	90	90
Masterplan 's-Heerenberg	46		51		97	97	97	97
<i>Dekkingsreserve kapitaallasten</i>								
Onderwijshuisvesting	1.125	17	1.805	-1.926	1.021	944	894	872
Kap.lasten Sportcompl. Montferland (SCM)	1.080	16		-127	969	856	741	625
Centrumplan Didam	1.000				1.000	1.000	1.000	1.000
<i>Egalisatiefunctie</i>								
Kwaliteitsimpuls gem.organisatie	2				2	2	2	2
Egalisatiereserve Afvalstoffenheffing	278			-150	128	53	3	3
Onderhoud riolering en rioolrenovaties	200		114		314	367	476	534
Sociaal Domein	2.507			-879	1.628	1.628	1.628	1.628
Kunstgrasvelden	100		50		150	200	250	300
Speellocaties	162				162	162	162	162
Totaal bestemmingsreserves	6.590	33	2.020	-3.082	5.561	5.399	5.344	5.313
Eindtotaal	30.756	33	3.063	-3.972	29.880	30.045	30.607	31.216

4.5.2 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen reserves

Programma	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
2. Wonen				
<i>Baten</i>				
• Onttrekking reserve grondexploitatie (advieskosten voorbereiding bouwgrondexploitatie)	45	15	15	15
• Onttrekking reserve grondexploitatie (rente ruilgronden voormalig Bergh)	8	8	8	8
5. Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl				
<i>Baten</i>				
• Onttrekking reserve kapitaallasten nieuwbouw SCM dekking kapitaallasten	127	127	127	127
6. Jeugd, onderwijs en cultuur				
<i>Lasten</i>				
• Toevoeging reserve kunstgrasvelden	-50	-50	-50	-50
<i>Baten</i>				
• Onttrekking aan reserve Onderwijshuisvesting (verschil tussen lasten en baten onderwijshuisvesting)	121	92	64	36
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	251	192	164	136

4.5.3 Voorzieningen

(Bedragen x € 1.000)

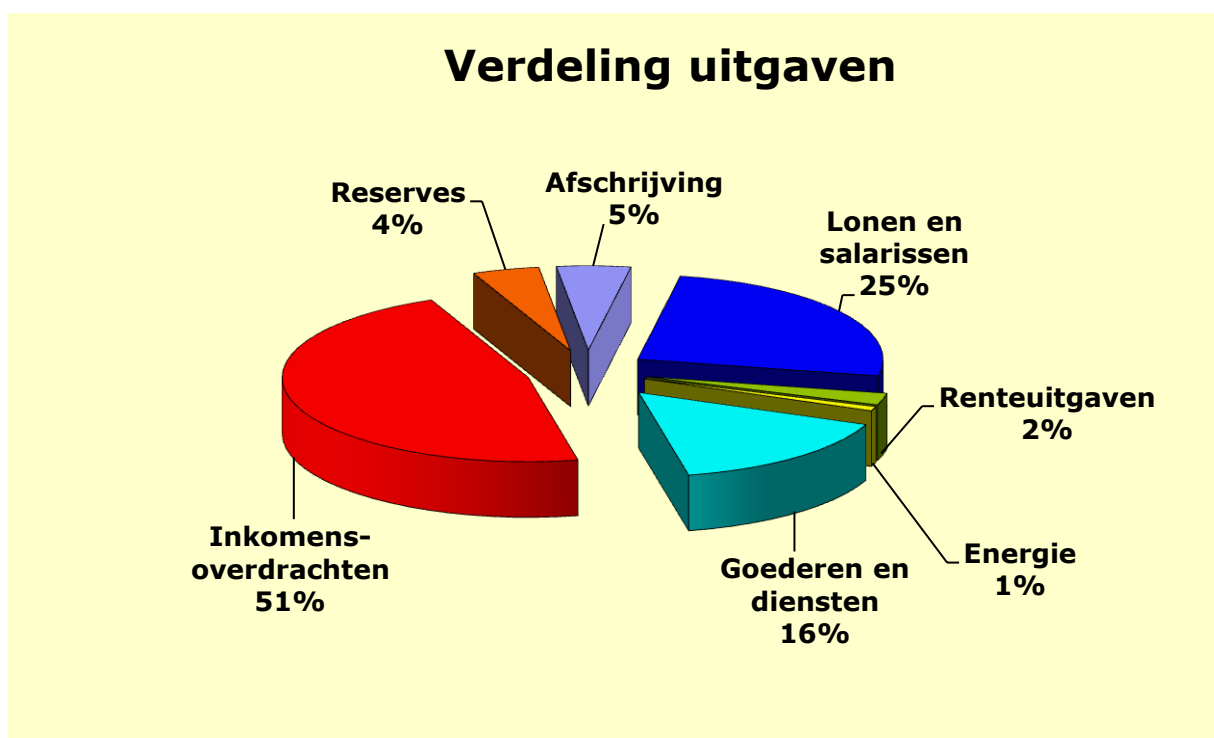
Naam voorziening	Saldo per 01-01-2019	Vermeerde- ringen	Verminde- ringen	Saldo per 31-12-2019	Saldo per 31-12-2020	Saldo per 31-12-2021	Saldo per 31-12-2022
<i>Risicovoorziening</i>							
Afwikkeling grondexploitatie	66	66	66	66	66	66	66
Verplichtingen personeel	357	36	-20	374	390	427	463
Verplichtingen wethouders	1.690	17	-125	1.582	1.475	1.368	1.260
Voorziening grondexploitatie A18 bedrijvenpark D'chem	3.468		-1.018	2.450	2.450	2.450	2.450
Geluidwerende maatregelen Zuidelijke Randweg	11			11	11	11	11
Latente belastingverplichtingen	408			408	408	408	408
Totaal Risicovoorzieningen	6.000	120	-1.096	4.892	4.801	4.729	4.658
<i>Egalisatievoorzieningen</i>							
Groot onderhoud sportcomplex	372	64		436	500	564	628
Openbare ruimte	766	1.046	-1.079	733	700	666	651
Onderhoud gebouwen en accommodaties	1.416	207	-112	1.511	1.606	1.702	1.797
Totaal Egalisatievoorzieningen	2.554	1.317	-1.191	2.680	2.806	2.932	3.077
<i>Bijdrage aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven</i>							
Riolering (vervangingsinv.)	132	204		337	434	529	1
Eindtotaal	8.686	1.641	-2.287	7.908	8.041	8.191	8.487

4.6 Financiële gegevens

Begrote inkomsten en uitgaven

De begrote inkomsten en uitgaven van de gemeente kunnen voor het jaar 2019 als volgt worden verdeeld in categorieën:

Begrote inkomsten en uitgaven per taakveld

Dit overzicht is nieuw als gevolg van de gewijzigde voorschriften BBV.

Overzicht baten en lasten per taakveld

Begroting 2019

(Bedragen x € 1.000)

Hoofdtak	Taaknaam	Baten	Lasten	Saldo totaal
0 Bestuur en ondersteuning	Algemene uitkering en ov. ink. Gemfonds	€ -50.967	€ -	€ -50.967
	Beheer ov. gebouwen en gronden	€ -36	€ 156	€ 120
	Belastingen overig	€ -345	€ 107	€ -237
	Bestuur	€ -	€ 1.943	€ 1.943
	Burgerzaken	€ -621	€ 1.440	€ 820
	Mutaties reserves	€ -3.136	€ 2.003	€ -1.133
	Overhead	€ -941	€ 11.955	€ 11.014
	Overige baten en lasten	€ -	€ 20	€ 20
	OZB niet-woningen	€ -2.188	€ 140	€ -2.048
	OZB woningen	€ -4.656	€ 268	€ -4.388
Treasury	€ -2.336	€ 2.072	€ -263	
Totaal 0 Bestuur en ondersteuning		€ -65.225	€ 20.105	€ -45.119
1 Veiligheid	Crisisbeheersing en brandweezorg	€ -22	€ 1.796	€ 1.774
	Openbare orde en veiligheid	€ -8	€ 552	€ 544
Totaal 1 Veiligheid		€ -30	€ 2.347	€ 2.317
2 Vervoer	Openbaar vervoer	€ -	€ 72	€ 72
	Parkeren	€ -17	€ 9	€ -8
	Verkeer en vervoer	€ -68	€ 3.164	€ 3.096
Totaal 2 Vervoer		€ -85	€ 3.245	€ 3.160
3 Economie	Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	€ -29	€ 32	€ 3
	Economische ontwikkeling	€ -	€ 342	€ 342
	Economische promotie	€ -410	€ 521	€ 111
Totaal 3 Economie		€ -439	€ 896	€ 457
4 Onderwijs	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	€ -326	€ 1.720	€ 1.395
	Onderwijshuisvesting	€ -780	€ 2.151	€ 1.371
Totaal 4 Onderwijs		€ -1.105	€ 3.872	€ 2.766
5 Sport, cultuur en recreatie	Cultureel erfgoed	€ -	€ 199	€ 199
	Cultuurpresentatie, -prod. en -particip.	€ -12	€ 505	€ 492
	Media	€ -74	€ 756	€ 682
	Musea	€ -	€ 165	€ 165
	Openbaar groen en (openlucht)recreatie	€ -430	€ 2.850	€ 2.419
	Sportaccommodaties	€ -466	€ 1.768	€ 1.302
	Sportbeleid en activering	€ -44	€ 1.400	€ 1.357
Totaal 5 Sport, cultuur en recreatie		€ -1.026	€ 7.642	€ 6.616
6 Sociaal domein	Arbeidsparticipatie	€ -30	€ 1.184	€ 1.154
	Begeleide participatie	€ -	€ 4.902	€ 4.902
	Geescaleerde zorg 18-	€ -	€ 682	€ 682
	Inkomensregelingen	€ -8.078	€ 10.258	€ 2.180
	Maatwerkdienstverlening 18-	€ -	€ 6.637	€ 6.637
	Maatwerkdienstverlening 18+	€ -600	€ 6.643	€ 6.043
	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	€ -	€ 1.245	€ 1.245
	Samenkracht en burgerparticipatie	€ -541	€ 3.060	€ 2.519
	Wijkteams	€ -127	€ 3.483	€ 3.356
Totaal 6 Sociaal domein		€ -9.377	€ 38.093	€ 28.717
7 Volksgezondheid en milieu	Afval	€ -3.360	€ 2.612	€ -748
	Begraafplaatsen en crematoria	€ -108	€ 164	€ 56
	Milieubeheer	€ -3	€ 960	€ 957
	Riolering	€ -4.124	€ 2.976	€ -1.148
	Volksgezondheid	€ -	€ 1.699	€ 1.699
Totaal 7 Volksgezondheid en milieu		€ -7.594	€ 8.410	€ 816
8 Volkshuisv, RO en sted. vernieuw	Grondexploitatie (niet-bedrijventerr.)	€ -	€ 68	€ 68
	Ruimtelijke ordening	€ -104	€ 916	€ 812
	Wonen en bouwen	€ -1.282	€ 1.509	€ 227
Totaal 8 Volkshuisv, RO en sted. vernieuwing		€ -1.386	€ 2.493	€ 1.107
Saldo totaal		€ -86.268	€ 87.104	€ 836

Opm.: Negatief bedrag is inkomst (kolom Baten) c.q. voordeel (kolom Saldo)

(Geprognotiseerde) balans 2018-2022

Ook dit is een nieuw overzicht als gevolg van de wijzigingen in het BBV per 2017.

ACTIVA	31-12-2017	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022
Vaste activa						
<i>Immateriële vaste activa</i>	484	439	392	344	296	248
<i>Materiële vaste activa</i>	97.839	97.719	101.750	109.446	108.602	107.910
<i>Financiële vaste activa</i>	5.864	6.432	9.899	9.944	9.989	10.189
Totaal vaste activa	104.188	104.589	112.041	119.734	118.887	118.346
Vlottende activa						
<i>Voorraden</i>	16.808	12.862	7.516	6.575	2.183	414-
<i>Uitzettingen; looptijd korter dan één jaar</i>	6.572	5.522	5.522	5.522	5.522	5.522
<i>Liquide middelen</i>	93	93	93	93	93	93
<i>Overlopende activa</i>	3.217	2.142	1.500	1.500	1.500	1.500
Totaal vlottende activa	26.690	20.619	14.631	13.690	9.298	6.701
Totaal-generaal	130.878	125.208	126.671	133.425	128.185	125.048

PASSIVA	31-12-2017	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022
Vaste passiva						
<i>Eigen vermogen</i>	31.711	30.756	29.880	30.045	30.607	31.216
<i>Voorzieningen</i>	8.570	8.686	7.908	8.041	8.191	8.487
<i>Vaste schulden; looptijd van één jaar of langer</i>	80.078	70.375	63.014	70.645	70.267	68.380
Totaal vaste passiva	120.359	109.817	100.802	108.731	109.065	108.084
Vlottende passiva						
<i>Netto vlottende schuld; looptijd korter dan één jaar</i>	3.798	8.671	19.148	17.973	12.399	10.243
<i>Overlopende passiva</i>	6.721	6.721	6.721	6.721	6.721	6.721
Totaal vlottende passiva	10.519	15.391	25.869	24.694	19.120	16.964
Totaal generaal	130.878	125.208	126.671	133.425	128.185	125.048

EMU-overzicht

Aansluitend is het ook verplicht om met ingang van 2017 een overzicht in de begroting op te nemen over de verwachte ontwikkelingen in het EMU-saldo van de gemeente. Hiervoor is een model beschikbaar vanuit het CBS. Dit model is hier gevolgd.

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	3.125	1.969	180	-188	-571
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	4.150	4.162	4.285	4.390	4.483
3 Dotaties aan voorzieningen ten laste van de exploitatie minus vrijval van voorzieningen ten bate van de exploitatie	1.342	1.562	1.455	1.452	1.580
4 Bruto investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	2.504	8.196	11.978	5.698	3.942
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, geen betrekking hebbende op bouwgrondexploitatie en niet verantwoord op de exploitatie	0	0	0	0	0
6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	0	0	0	0	0
7 Aankoop van grond en uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d., alleen transacties met derden niet op de exploitatie verantwoord	2.670	2.624	1.019	759	669
8 Baten bouwgrondexploitatie: Baten voor zover niet al op de exploitatie verantwoord	5.773	11.845	2.163	7.368	5.309
9 Lasten op balanspost Voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen	1.546	2.366	1.349	1.329	1.311
10 Lasten i.v.m. transacties met derden, die niet via de onder vraag 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht	0	0	0	0	0
11 Verkoop van effecten: ¿ Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
† Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	0	0	0	0	0
Berekend EMU-saldo	7.670	6.352	-6.263	5.236	4.880

(Bedragen x € 1.000)

Renteschema Begroting

	2018	2019	2020	2021	2022
a. De externe rentelasten over korte en lange financiering	€ 1.849	€ 1.977	€ 1.645	€ 1.481	€ 1.241
b. De externe rentebaten over de korte en lange financiering	€ 25	€ 10	€ 10	€ 10	€ 10
Saldo externe rentelasten en rentebaten	€ 1.824	€ 1.967	€ 1.635	€ 1.471	€ 1.231
c1. Doorberekende rente aan de grondexploitatie	€ 335	€ 254	€ 94	€ 82	€ -26
c2. Doorberekende rente van projectfinanciering taakvelden	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
c3. Rentebaat van doorverstrekte specifieke leningen	€ 110	€ 102	€ 93	€ 85	€ 76
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	€ 445	€ 356	€ 188	€ 167	€ 50
d1. Rente over eigen vermogen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
d2. Rente over voorzieningen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Aan taakvelden toe te rekenen interne rente	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	€ 1.380	€ 1.611	€ 1.448	€ 1.305	€ 1.181
e. De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente	€ 1.707	€ 1.632	€ 1.608	€ 1.578	€ 1.549
f. Renteresultaat op het taakveld Treasury	€ 328	€ 22	€ 160	€ 273	€ 368

4.7 Overzicht incidentele baten en lasten

Onderstaande tabel geeft een specificatie van de incidentele baten en lasten. Dit overzicht is voorgeschreven in de BBV en geeft inzicht in hoeverre ons begrotingsbeeld wordt beïnvloed door incidentele ontwikkelingen. Na invulling van het overzicht kan het structurele begrotingsaldo worden bepaald. Deze treft u aan op de volgende pagina.

(Bedragen x €1.000)

Programma	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
1. Bestuur				
<i>Lasten</i>				
Wachtgeldverplichtingen	- 183	- 112	- 56	
2. Wonen				
<i>Lasten</i>				
Werkbudget Centrumplan Didam	-50			
Restauratie Braamtse molen	- 25			
Flora en fauna onderzoek (Nieuw Beleid)		-50	-50	
3. Beheer leefomgeving				
<i>Lasten</i>				
Toegankelijkheid openbare ruimte		- 52		
Onderhoud begraafplaatsen	-21			
Onderzoek aanleg snelfietspaden (Nieuw Beleid)				-40
Verkeersknelpunten (Coalitieprogramma)	-60			
Opstellen nieuw groenstructuurplan (Coalitieprogramma)	-30			
<i>Baten</i>				
Verkoop groenstroken	22	22	22	22
4. Economie en toerisme				
<i>Lasten</i>				
(Top)sportevenementen (vervallen budget)	100			
Lobby Docks NLS (Coalitieprogramma)	-20			
Realisatie innovatiefonds	-175			
MTB route (Nieuw Beleid)	-25			
Subsidie voor 75 jaar vrijheid (Coalitieprogramma)		-50		
Bijdrage aan de Liemerse uitdaging	-10	-7	-5	
5. Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl				
<i>Lasten</i>				
Binnensportaccommodaties	-15	-15		
Onderzoeken fusies/open clubs (Nieuw Beleid)	-20			
Duurzame instandhouding van voorzieningen (Coalitieprogramma)	-10			
6. Jeugd, Onderwijs & Cultuur				
<i>Lasten</i>				
Onderzoek naar realisatie centrale huisvesting basisonderwijs 's-Heerenberg	-45			
<i>Baten</i>				
Bijdrage egaliseringsreserve Sociaal Domein (incidenteel tekort maatregelen budgetneutraliteit)	879			
7. Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid				
<i>Lasten</i>				
Opstellen veiligheidsrapport	-15			
Preventieve maatregelen om vereenzaming en inactiviteit te voorkomen zowel bij jongeren als bij ouderen (Coalitieprogramma)	-10			
Inloopactiviteit GGZ Stadskamer (Coalitieprogramma)	-90	-90		
Langer veilig thuis wonen in de Achterhoek (Nieuw beleid)	-10			

Programma	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
8. Werk en inkomen				
<i>Baten</i>				
Vrijval gereserveerde gelden Jeugd Sportfonds (Coalitieprogramma)	10			
40. Bedrijfsvoering				
<i>Lasten</i>				
Extra formatie privaatrechtelijke handhaving	-72			
Implementatiekosten website als gevolg van AVG aanbesteding	-25			
Periodiek bedrijfsgeneeskundig onderzoek	-41			
Extra capaciteit tbv uitvoering coalitieprogramma	-200			
Totaal	-141	-224	-5	-40

In alle jaren zijn onze incidentele lasten hoger dan de incidentele baten. Incidentele lasten beïnvloeden het structureel begrotingssaldo positief en incidentele baten beïnvloeden het structureel begrotingssaldo negatief.

(Bedragen x €1.000)

Presentatie van het structurele begrotingssaldo	2019	2020	2021	2022
Saldo baten en lasten	- 1.969	- 180	188	571
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.133	184	78	50
Begrotingssaldo na bestemming	-836	4	266	621
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	-141	- 224	- 5	- 40
Structureel begrotingssaldo	-695	228	271	661

Voor een toelichting op de posten van het Coalitieprogramma en het Nieuw Beleid verwijzen wij u naar de betreffende bijlagen.

De overige posten worden hieronder nader toegelicht.

Programma 1 Bestuur

Wachtgeldverplichtingen: betreft aflopende wachtgeldverplichtingen voor voormalige collegeleden.

Programma 2 Wonen

Werkbudget centrumplan Didam: budget is doorgeschoven bij de bestuursrapportage 2018.

Restauratie Braamtse molen: Budget is doorgeschoven bij de bestuursrapportage 2018.

Programma 3 Beheer leefomgeving

Toegankelijkheid openbare ruimte: in 2020 is een bedrag van € 52.000 meer beschikbaar voor dan in de andere jaren op basis van de planning van de werkzaamheden.

Onderhoud begraafplaatsen: in 2019 is € 21.000 meer beschikbaar in verband met geplande ruimingswerkzaamheden.

Verkoop groenstroken: voor de verkoop van groenstroken wordt jaarlijks een bedrag van € 22.000 geraamd. Een bezit kun je maar één keer verkopen, daarom valt deze post onder de incidentele baten.

Programma 4 Economie en toerisme

(Top)sportevenementen (vervallen budget): met ingang van 2017 is jaarlijks een budget beschikbaar van € 100.000 voor (top) sportevenementen. De bedragen voor 2018 en 2019 zijn vervallen in verband met een overschrijding van het budget in 2017.

Realisatie innovatiefonds: In 2019 is de laatste tranche voor innovatiefonds beschikbaar, dit is een bedrag van € 100.000. Bij de bestuursrapportage 2018 is een bedrag van € 75.000 doorgeschoven naar 2019.

Het budget van € 175.000 is beschikbaar voor initiatieven op het gebied van innovatie en duurzaamheid die bijdragen aan de werkgelegenheid en economische ontwikkeling van Montferland.

Bijdrage aan de Liemerse uitdaging: de bijdrage aan de Liemerse uitdaging wordt in de komende drie jaar afgebouwd. De stichting Liemerse uitdaging is een bedrijvensnetwerk dat zich er op richt om verbindingen tot stand te brengen tussen het lokale bedrijfsleven en sociaal-maatschappelijke organisaties om de leefbaarheid van de bewoners in de Liemers te verbeteren.

Programma 5 Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl

Binnensportaccommodaties: onderzoekskosten toekomst zwembad de Hoevert in Didam

Programma 6 Onderwijs, jeugd en cultuur

Onderzoek naar realisatie centrale huisvesting basisonderwijs 's-Heerenberg: in 2019 is een bedrag van € 45.000 voor dit doel beschikbaar.

Bijdrage egalisatiereserve Sociaal Domein (incidenteel tekort maatregelen budgetneutraliteit): in 2019 wordt een bedrag van € 879.000 onttrokken aan de egalisatiereserve sociaal domein.

Programma 7 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid

Opstellen veiligheidsrapport: In 2019 is voor dit doel een bedrag van € 15.000 beschikbaar voor externe advieskosten.

Programma 40 Bedrijfsvoering

Extra formatie privaatrechtelijke handhaving: in 2019 is extra formatie voor privaatrechtelijke handhaving beschikbaar voor een bedrag van € 72.000

Implementatiekosten website als gevolg van AVG aanbesteding: in 2019 is een bedrag van € 25.000 beschikbaar voor implementatiekosten website als gevolg van AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming) aanbesteding.

Periodiek bedrijfsgeneeskundig onderzoek: in 2019 is € 41.000 beschikbaar voor een bedrijfsgeneeskundig onderzoek.

Extra capaciteit ten behoeve van de uitvoering van het coalitieprogramma: in 2019 is een bedrag van € 200.000 beschikbaar om extra capaciteit in te huren voor de uitvoering van het coalitieprogramma.

